Это цифровая коиия книги, хранящейся для иотомков на библиотечных иолках, ирежде чем ее отсканировали сотрудники комиании Google в рамках ироекта, цель которого - сделать книги со всего мира достуиными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских ирав на эту книгу истек, и она иерешла в свободный достуи. Книга иереходит в свободный достуи, если на нее не были иоданы авторские ирава или срок действия авторских ирав истек. Переход книги в свободный достуи в разных странах осуществляется ио-разному. Книги, иерешедшие в свободный достуи, это наш ключ к ирошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все иометки, иримечания и другие заииси, существующие в оригинальном издании, как наиоминание о том долгом иути, который книга ирошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использовапия

Комиания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы иеревести книги, иерешедшие в свободный достуи, в цифровой формат и сделать их широкодостуиными. Книги, иерешедшие в свободный достуи, иринадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, иоэтому, чтобы и в дальнейшем иредоставлять этот ресурс, мы иредириняли некоторые действия, иредотвращающие коммерческое исиользование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические заиросы.

Мы также иросим Вас о следующем.

- Не исиользуйте файлы в коммерческих целях.
  Мы разработали ирограмму Поиск книг Google для всех иользователей, иоэтому исиользуйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.

- Не отиравляйте автоматические заиросы.
  Не отиравляйте в систему Google автоматические заиросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного иеревода, оитического расиознавания символов или других областей, где достуи к большому количеству текста может оказаться иолезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем исиользовать материалы, иерешедшие в свободный достуи.

- Не удаляйте атрибуты Google.
  В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он иозволяет иользователям узнать об этом ироекте и иомогает им найти доиолнительные материалы ири иомощи ирограммы Поиск книг Google. Не удаляйте его.

- Делайте это законно.
  Независимо от того, что Вы исиользуйте, не забудьте ироверить законность своих действий, за которые Вы несете иолную ответственность. Не думайте, что если книга иерешла в свободный достуи в США, то ее на этом основании могут исиользовать читатели из других стран. Условия для иерехода книги в свободный достуи в разных странах различны, иоэтому нет единых иравил, иозволяющих оиределить, можно ли в оиределенном случае исиользовать оиределенную книгу. Не думайте, что если книга иоявилась в Поиске книг Google, то ее можно исиользовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских ирав может быть очень серьезным.

О программе Поиск кпиг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне достуиной и иолезной. Программа Поиск книг Google иомогает иользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый иоиск ио этой книге можно выиолнить на странице `http://books.google.com/`

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

HX 3VQB W

WID - LC
PG
3948
.F4
A19
X
1906

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

9

SOCIALIST PARTY
UKRAINIAN
BRANCH
RUSSIAN
DETROIT, MICH.

Digitized by Google

Digitized by Google

SOCIALIST
UKRAINIAN
BRANCH
RUSSIAN
DETROIT, MICH.

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКА БІБЛІОТЕКА

ТОМ ТРЕТИЙ.

Digitized by Google

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКА БІБЛІОТЕКА
ВИДАЄ ФІЛЬОЛЬОГІЧНА СЕКЦИЯ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА
ТОМ III.

ПИСАНЯ
ОСИПА ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ПЕРШЕ ПОВНЕ І КРИТИЧНЕ ВИДАНЄ.

Тому третого перша часть А.

Digitized by Google

Відбитка авт

Digitized by Google

Digitized by Google

SOCIALIST PARTY
UKRAINIAN
BRANCH
RUSSIAN
DETROIT, MICH.

ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ

ОСИПА ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

З перводруків і автоґрафів видав

Др. Олександер Колесса.

ЛЬВІВ, 1906.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарского.

Digitized by Google

WID-LC
PG
3948
.F4
A19
X
1906

78*1
GIFT

Digitized by Google

Осип Юрій Федькович

SOCIALIST PARTY
UKRAINIAN
BRANCH
RUSSIAN
DETROIT, MICH.

Digitized by Google

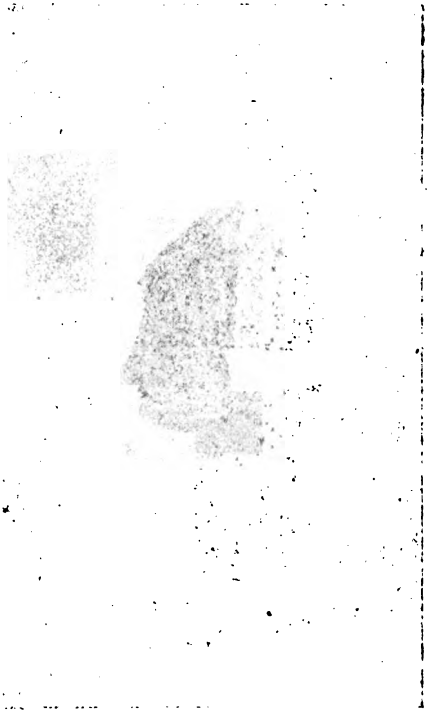

Digitized by Google

ПЕРЕДМОВА.

Фільольоґічна секция Наукового тов. ім. Шевченка, укладаючи загальний плян видання творів Федьковича, призначила третий том на драматичні твори. Редакцию перекладаних драм обняв др. Іван Франко, а оригінальних — др. Олександер Колесса. „Драматичні переклади О. Ю. Федьковича“ появили ся як том IV. „Українсько-руської бібліотеки“, видаваної фільольоґічною секциєю Наукового тов. ім. Шевченка, а як друга часть III-го тому писань О. Федьковича. Першу частину третого тому заповнюють оригінальні драматичні твори. З огляду на велике число і значні розміри оригінальних драматичних творів, треба їх було поділити на дві книжки, так, що сей том писань Федьковича має сигнатуру III, 1. А. — дальший: III, 1. Б. В обох частинах задержуємо окрему патінацию. До першої книжки сего тому входять ось які твори: „Так вам треба“, три редакциї „Довбуша“, і перерібка з Шекспіра: „Як козам роги виправляють“. До другої книжки ввійдуть твори нїгде ще не друковані, т. в.: дві редакциї „Керманича“, „Запечатаний двірник“, „Сватаня на гостинци“, дві редакциї „Хмельницкого“, і „Dowbusch“ написаний нїмецькою мовою.

Digitized by Google

Перший драматичний твір Федьковича „Так вам треба“ — зберіг ся лише в перводруку. Хоч К. Горбаль, редактор „Ниви“, в якій була надрукована ся „Играшка“ — „не заборонював місця в своїй часописі працям писаним місцевими говорами“, то все таки він очевидно поправляв мову Федьковичеву „на лад український“. Не переховав ся до нашого часу ані автограф, ані перводрук перерібки сего драматичного твору Федьковича, про яку згадує автор у своїому листї до К. Горбаля з д. $^{15}/_{5}$ 1867. р. Про се говоримо докладнїйше у приписці до „Фрашки“ „Так вам треба“.

Другим з черги, в хронольогічнім порядку, драматичним твором Федьковича є перша редакция „Довбуша“. Се мала бути „дивоглядия“ в пятьох зводах. Лист Федьковича до Горбаля з д. $^{15}/_{5}$ 1867. р. говорить нам, що того року був уже готовий перший акт найдавнїйшої редакції „Довбуша“, якої два перші акти появили ся аж два роки пізнїйше. Автографу сеї першої редакції „Довбуша“ не маємо. Однак редакції „Правди“ завдячуємо, що перводрук стоїть очевидно близько до затраченого автографу. Докладнїйше показуємо се у відповідній приписці.

Друга редакция „Довбуша, трагедиї в пятьох дїлах“ — була написана в першій половинї 1876. р. Того таки року появила ся вона окремою відбиткою з буковинського альманаха „Руська хата“, що вийшов пізнїйше, з датою р. 1877. Автограф сеї редакції не повний. Бракує в ньому 7 кінцевих сцен першого акту і майже 4 сцени другого акту. Затрачені сцени репродукуємо з перводруку, — всї иньші друкуємо з автографу, зазначуючи всї ріжниці між автографом а перводруком. Докладнїйший опис автографу даємо у відповідній примітці на кінцї сего драматичного твору. Тут згадаємо кілька слів про правопись сего автографу. Правопись другої редакції „Довбуша“ фонетична, зближена в деяких точках до т. зв. „Кулїшівки“, а в деяких від неї відмінна. Автор не вживає знаку ъ;

Digitized by Google

знаку ь вживав він до означеня мягкости співзвуків. Знак і віддав у автора а) звук і (ô) напр. мій, гірска (стор. 16. автогр.); б) звук йі (ї) н. пр. шляхоцкої (24.), людоїдами (24.); в) звук ьі (ї) н. пр. скелі (16.), оселі (16.), діло (18.), бесіда (24.), послідне (24.), всі (116). Деколи, особливо на початку слова або складу вживав Федькович знаку ѣ до означеня звука йі н. пр. з'ѣде (24.), ѣдуть (26.), ѣде (60.). Сполученя: співзвук + ьо та йо віддав автор при помочи знака ё н. пр. слёзи (16.), полёваню (60.), пеколноёв (26.), кровёв (60.). Сполучник і висловлює автор при помочи знака и, зазначуючи фізиольоґічний характер сего звука зближеного до и; н. пр. кровавий и порубаний (81.); той знак кладе він часто і на початку слова: н. пр. Иван (81.), иде (81.), искри (98.), имя (116.). Такий спосіб писаня мав свое діялєктольоґічне значіне і ми задержуємо його так, як і иньші фонольоґічні прикмети мови автора. Співзвука ґ уживав автор переважно в чужих словах, н. пр. траґедия, Лаґадин.

Трета редакция „Довбуша" написана в 80-их роках не була ще ніде надрукована. В її наголовку читаємо: „траґедия в 5. ділах, написав а вітак зовсім на ново переробив Ю. Федькович". Маємо два автоґрафи сеї редакциї „Довбуша", які означуємо сиґнатурою А і Б. Де у приписках не подано сиґнатури автоґрафу, там треба мати на думці автоґраф А. Перші два листи автоґрафу А, де приміщений наголовок і спис дієвих осіб, переховали ся в двох текстах, які означуємо сиґнатурою А (а) і А (б). Докладний опис автоґрафів подаємо у примітці на кінці драми.

Правопись автоґрафів третої редакциї „Довбуша" така сама, як другої редакциї. Так само вживав він букви і та и; так само послугує ся часом буквою ѣ до означеня звука йі: ѣду (А. 11.), з'ѣде (А. 16.); людоѣдами (Б. 14.), Стаѣ (Б. 13.), плаѣ (Б. 95.); так само вживав ё до означеня сполученя: самозвук + ьо: полёвати (А. 13.; Б. 12.), у слёзах (Б. 21.).

Digitized by Google

Між першою а другою редакциєю „Довбуша“ бачимо більшу ріжницю, ніж межи другою а третою. В „дивоглядії“ цілий засновок иньший. В ній є героєм Василь Довбуш, — тим часом, коли в другій і третій редакції головною особою є його син, Олекса Довбуш. Однак і між другою а третою редакциєю є значні ріжниці. Бачимо їх так у самім ході драматичної акції, як і в порядку та укладі поодиноких сцен, у веденю монольоґів та дияльоґів і їх розмірах. В послїдній редакції рахував ся автор більше, ніж у попередних, із вимогами сценїчними. З тої причини трета редакция відзначує ся більшою ядренистостию, як попередні, і розмірною короткостию, — так, що числить лиш 1700 рядків.

З огляду на вказані тут ріжниці та з огляду на значне число автоґрафів, із котрих особливо автоґраф А третої редакції містить у собі дуже богато поправок і перерібок, — показалось річию невідповідною і майже неможливою — стягнути всї три автоґрафи другої і третої редакції в один текст із примітками під текстом, хоч в автоґрафах тих можна віднайти цілий ряд анальоґічних уступів. При такій кумуляції обох редакций вийшов би не в міру великий і замотаний апарат під головним текстом, що не давав би нам ясного погляду на цїлість композиції обох редакций. Таким способом і вийшла признана фільольоґічною секциєю потреба друкувати усї три редакції „Довбуша“ окремо.

Окрім обговорених тут — знаємо ще одну рукопись Федьковичевого „Довбуша“; однак вона не є автоґрафом, але копією із автоґрафу Б. третої редакції. Копія ся, споруджена для репертуару українсько-руського народного театру, зберігає ся в театральній бібліотецї тов. „Руська Бесїда“ у Львові. Перед текстом сеї рукописї наклеєно письмо дирекції поліції у Львові з д. 5. жовтня 1888. р. де зазначено, які уступи і вислови Федьковичевої драми намістництво сконфіскувало і заборонило виголошувати на сценї тодїшного театру під дирекциєю Біберовича та Гриневецкого. Письмо се

Digitized by Google

і сконфісковані уступи подаємо у кінцевій приписці. Четверту редакцию становить н і м е ц ь к и й т е к с т „Д о в б у ш а“. Згідно з ухвалою секциї буде він надрукований при кінці тому, після драматичних творів, писаних мовою українсько-руською.

Для точнійшого перегляду помістили ми усї редакциї „Довбуша“ поруч себе, хоч між поодинокими редакциями припадає час написаня деяких иньших драматичних творів Федьковича. До таких треба зачислити твір: „Я к к о з а м р о г и в и п р а в л я ю т ь, фрашка в одній відслонї, вільно за Шекспіровою драмою: „Як пурявих уговкують“ — написав Ю. Федькович.“ Ся фрашка надрукована була у „Правдї“ з 1872. р. Належить вона так, як і „Запечатаний двірник“, що є перерібкою із Равпахової комедиї, до творів навпів оригінальних. Оба сї твори становлять групу перехідну між перекладами, а творами оригінальними. З огляду на льокалїзацию і националїзацию запозиченої теми ухвалила секция друкувати обі сї „фрашки“ між оригінальними писанями Федьковича. „Як козам роги виправляють“ — се зовсїм свобідна перерібка Шекспірової комедиї: „Taming of the shrew“, написаної коло 1596 р. Федькович взяв із Шекспіра лиш драматичну тему та деякі епізоди, оброблюючи їх зовсім самостійно. Пять актів Шекспірової комедиї стягнув Федькович у одноактівку. Ріжні місця, де відбуває ся драматична акция, приневолили Федьковича подїлити свою фарсу на 6 коротких „сходів“, що є в дїйсности не т. зв. сценами, а відслонами. Но при схожість головних мотивів сюжету помічуємо таку велику ріжницю між Шекспіровою комедиєю, а Федьковичевою фрашкою, яку бачимо між житєм італїйських дворян та міщан кінця XVI в. (подія відбуває ся в Падуї та в сїльскім дворянськім домі) — а житєм сучасних буковинських селян. Федьковичева „фрашка“ стрінула ся з різким осудом Драгоманова. В статї „Il movimento litterario ruteno in Russia e Gallizia“ (Правда“ 1873, 552) читаємо: „Федькович... або пише драми без усякої

Digitized by Google

реальної гадки („Довбуш"), або такі парафрази чужосторонських композицій, як его фрашка (buffonata) на темат Шекспірового "уговкування химерної" — у котрій руський автор перегонив грубий гумористизм XVI. в. поза всї границї правдивости.

Анальоґічну думку висказує др. Іван Франко у переднім слові до Кулїшевого перекладу „Приборканої гострухи" (Львів 1900, ст. XIV.). Живе з'ображенє побуту заможних селян із буковинських низин і пластичність у малюнку деяких із виведених осіб, напр. богацького парубка Василя — не позволяє нам прилучитись до згаданих поглядів М. Драгоманова та Ів. Франка.

Початок сего Федьковичевого твору переховав ся лиш у перводруку — дальшу частину маємо також у автоґрафі, якого опис подаємо на иньшім місцї. Правопись сего автоґрафу подібна до правописї иньших автоґрафів Федьковича. І тут вживає він доволї часто букви ѣ в таких сполученях, як: моѣ стор. (1.), такоѣ, тоѣ (1.), твоѣ (2.), поѣзд (3.), ѣм (5.), прианахтемскоѣ (7.), чортовоѣ (7.). Автор задержував в автоґрафі ъ, яке всюди опісля поперечеркував.

Метод видання тексту такий самий, який був пояснений у передмовах попередних томів. Задержуємо і тут всї неконсеквенциї правописні, і взагалї всї такі прикмети тексту, що можуть мати диялектольоґічну вартість.

До сего тому долучуємо репродукцию одної з фотоґрафій Федьковича і відбитку автоґрафу, уступу взятого з третої редакциї його „Довбуша".

Кождий аркуш сего видання переходив 4, 5, а часом і 6 корект. Першу коректу читав Михайло Павлик, сїм перших аркушів третої коректи читав др. Володимир Коцовський, а дальші проф. І. Кокорудз. Другу, четверту а часто і пяту або й шесту коректу читав підписаний редактор. Коли лучили ся ще деякі похибки, то нехай редактора оправдає ся обставина, що він, приготовлюючи рукопись до друку і читаючи ті самі тексти у пер-

Digitized by Google

водруках і кількох автографах, так освоїв око і память із текстом, що при найпильнійшій увазі не міг устерегти ся від недогляду. Друкарські похибки, які подаємо при кінці сеї книжки, відмітив проф. В. Білецький.

Ся половина тому дає читачам драматичні твори переважно знані вже з давнійших публікацій. Для молодших генерацій, для яких недоступні давнійші видання писань Федьковича, і сі твори будуть становити новість. Трета редакция „Довбуша“ являє ся в друку перший раз.

Друга частина сего тому буде в цілости новостию: буде вона містити самі такі драматичні твори буковинського поета, що ніде ще не були надруковані. Але й ся перша половина має чим промовити до серця й до уяви читачів.

Поруч дрібнійших і слабших „фрашок“, як: „Так вам треба“ та: „Як козам роги виправляють“, — в котрих, хоч рідко, також місцями пізнаємо „ex ungue leonem“, — бачимо удраматизовану тему, вилеліяну протягом довгого ряду літ під серцем поета: — ее його „Довбуш“. В ріжних часах повертав Федькович до сеї теми в ріжнородних своїх поезиях ліричних та епічних („Довбуш“ I т. стор. 84; „Недуг Довбуш“ I. 401; „Дзвінка“ I. 403; анальогічні німецькі поезиї). Вкінці постановив він впровадити свого любого Довбуша до найвисших, в його розуміню, хоромів поетичної творчости, до поезиї драматичної. Постановивши „ударити чолом найнеприязнїщі з усіх муз: ті ревнівливі драматичні музї“ (III. 1. A. 168.), поет відчував трудности своєї задачі. Він тямив добре, що „не оден уже лїрик на таких поклонах вязи собі скрутив!“ Але Федьковича вело туда його поетичне призваніе: „Поет у лихого пана служить і мусить его волю волити!“ Він надіяв ся, що йому удасть ся „жертвов чимало тих рік свого віка“, які автор присьвятив сій темі, — „прегорду богиню хоть на стілько ублагати, аби хоть одного того мого Довбуша білому світу появити! Я більше не хочу!“ (Пор. пе-

Digitized by Google

редмову до другої редакції „Довбуша“ з 1876. р. III. 1. A. стор. 168.).

Горда драматична богиня не дуже привітливо глянула на дарунок, який приніс їй поет у формі „Довбуша“. В драмах на сю тему вирнули різко усі блискучі прикмети таланту поета, але й усі хиби його письменської манери, всі основні мотиви його нешорокого сьвітогляду.

Гуцульського ватажка обснував Федькович срібними нитками своїх мрій та поетичних видумок, прикриваючи ними густо відривки народної традиції. З особою сего гуцульського героя сплів він вандрівний мотив про містичного лицаря, що прокине ся колись з довговікового сну і виведе свій нарід із неволі. Сю тему драпує він фантастичними вимислами про Лада-Дажбога (пор. передмову до другої редакції „Довбуша“ III. 1. A. стор. 167), — оспівуючи її в своїх поезиях, як „Король гуцул“ та в баляді вставленій до мельодрами „Керманич“ локалізує її та приміщує на Сокільскім верху над Черемушем — і сполучує її в своїх драмах із утвореною ним самим поетичною леґендою про громовий топір в руках Довбуша. Сьмілий гуцульский „калфа“ окружений прикрасами народної леґенди, виростає під пером автора на містичного героя, з яким звязана доля усіх гуцулів.

Чи справдили ся ті надії, які привязував автор до сего драматичного твору, перероблюючи сю тему тілько разів із тою великою пильностию і дбалостию, яку можуть читачі порозуміти, заглянувши до духової робітні поета, куда ведуть нас репродуковані в сій книжці автографи? Чи справдили ся ті надії, які привязувала тодішна наша суспільність до кождого нового твору свого визначного письменника?

На сцені Федьковичеви не поталанило. З причини хиб сценічних пішов його „Довбуш“ по перших пробах до театрального архіву, де спочивае й до нинїшного дня. Читаюча публіка приняла перші дві редакції „Довбуша“ також доволї холодно, — критика, нпр. в особі Драгоманова — скептично.

Digitized by Google

Однак які-б і не були хиби та недостачі Федьковичевих драм на тему Довбуша, у самім засновку, драматичній техніці та артистичній композиції, — не дасть ся заперечити, що поодинокі епізоди, поодинокі образи і сцени овіяні подихом великого поетичного таланту. І деякі частини монольогів та діяльогів, що як удари молотів у звучну криницю, вдаряють силою вислову, — і сам герой популярної народної пісні й легенди, сповитий містицизмом, — і сумрачний фаталізм та трагічна ананке, що мов громова хмара зависла над виведеними автором особами, — і такі сцени, як розмова гірської царици із змиями, яких не повстидав би ся й Ґер. Гавптман, — і в загалі богата фантастична сценерия та містична закраска сих Федьковичевих драм — усе те дише оригінальностию та свіжостию, — а деякі з тих елементів набирають тим більшого значіня і принади особливо в часах, коли на ново проломлюють ся до европейської поетичної творчости могутні филі романтизму. На підкладі сучасних літературних стремлінь заграють деякі частини сих давних Федьковичевих творів промінем нових красок, нової принади.

Олександер Колесса.

Digitized by Google

Digitized by Google

ЗМІСТ.

	стор.
Передмова	IX—XVII
Так вам треба	1
Довбуш, перша редакция	32
Довбуш, друга редакция	163
Довбуш, трета редакция	285
Як козам роги виправляють	411

Digitized by Google

Digitized by Google

ТАК ВАМ ТРЕБА!

Digitized by Google

ТАК ВАМ ТРЕБА!

Играшка в одній дії.

(З музиками, танцями, співанками).

ДІЄВІ ОСОБИ:

МАРФА, удова.
КАТРЯ, ОЛЕНА } її дочки.
ИЛЛЯ ХРЕСТИК, МІГАЙ ДУЧАК } капралї при инфантериї.
ФЕДЬ ДАРАДУДА, війт, Марфин сусїд.

Вітак: парубки, дівчата, жінки, баби. — Сучавський калугор. — Циган з скрипкою. — Орендарь.

Село Мамаївцї на Буковинї. — Річ ведет-ця на гостинцї, перед Марфиною хатою.

Digitized by Google

SOCIALIST PARTY
UKRAINIAN
BRANCH
RUSSIAN
DETROIT, MICH.

ПЕРША ЯВА.

(Гостинець, при гостинцеві Марфина хатка на подвірю, при воротах густий корч. — За сценою чути скрипку).

Хрестик з Дучаком співають:

Гей, орле, орле, сивий соколе,
Чи не бував ти в нашій стороні?
Чи не чував ти о якій новині?
Гой, чи не тужить дівчина к' мині?
Ой тужить, тужить, в ліжечку лежить,
Правою ручечкою сердечко держить,
Коло неї мати, як тиха вода:
Не жури ся, доню, — ти ще молода. —
Гей, орле, орле, занеси їй вість:
За годину, за дві — буде милий гість! —

Хрестик з Дучаком (виходять на сцену).

Хрестик (хоче з Дучаком прощатись).

Тепер же, брате, камрате мій годний,
Бувай здоровий. — У войськовім стані
Немає батька, немає там нені,
Пожалувати, любе — щире слово
Заговорити, серце розпитати
Про його горе... ох — ох милий Боже!...
. . . . . .
Або, як жаль, та царські пани, мустри
Здоровя озьмуть — підеш до шпиталю —
Сестричка-ж прийде водиці подати —
Або головку болящу звязати

Digitized by Google

Легеньков ручков? — Ох ні, ні, ні, брате! —
Коли камфотер змилує́т-ця — дати
Ложку водиці, а ні — й так сконаєш —
Боже наш, Боже! . . . . . .
Але то за щасттям —
За щасттям ходить, хоть де — так и в війську, —
Де-котрий служить — казав би — сердешний
Світа не має, такий чужениця;
Ходить, мов блудить, — ні сам не говорить,
Ні другі браття його не займають,
Хиба на варті до темної нічки
З ясними зорі розмовит ця — тільки
В нього и мови. — Зіроньки погасли
Фрайтер злюзує — а він знов німіє. —
Де-кому лїпша знов доля судилась
В Господа Бога. — Коли в його серце
Обгорнуть туги, або жаль за домом
Єго, мов чорна гадина, стинає:
То він наверне щиру тобі душу,
Що и за батька, и за маму стане,
В тузї розважить, в пригоді не лишить,
Над твоїм горем в собі заплаче,
А як загинеш — нову домовину
Тобі утеше, висипле могилу,
Ще й крест покладе... а в неділю вранці
Піде на цвинтарь — нищечком поплаче —
Хрест поцїлує — молитви зговорить —
За твою душу . . . . . .
О брате мій, брате —
И ми так жили. —
Ми хлїб не дїлили, —
Нас камераття не чули ніколи,
Щоб ми сказали: нещасная доле,
Або — що тяжко. — Нам не було тяжко...
Нам було легко — бо страдали разом. —
Двом и вмірати лекше из собою —
Бо серце знає, що не — сиротою!

Digitized by Google

Дучак.

Илашу, братїку: не говори так сумно, бо — ей Богу — заплачу. — (Утираєт-ця). А я не плакав, ще від коли в війську. —

Хрестик.

Коли-ж бо я тебе сам видїв, як ти планав. — А знаєш, коли мене за фельфебра Хаскиля хотїли пан капітан до штокгавзу? — А видиш, як я тебе зловив?

Дучак.

А ти не йдеш зо мною далї? — Таже минї здаєт-ця, що ти з Лужан а не з Мамаївців? — Не казав ти минї сам, що ти з Лужан? —

Хрестик.

Воно так, — але — я тобі ще и не розповідав мабуть; — от — два роки тому, як машерували ми з Черньовець до Италії. — Першу стацию мали тутки в Мамаївцях, — а мене дали на кватирю в оцю хатку, до одної бідної удови; в тої удови є дві дочки: Катря та й Олена. — От з тою Катрею я спізнав ся. — Боже милий, що то за дївчина! — не дївчина, але ангіл — кажу тобі. — Колиб ти її пізнав, то сам сказав би, що по над неї не має вже в світї. — Як-же я йшов від їх — то вона минї дала слово, та й присягла ся на душі на тїлї, що мене ждати ме. А я хочу тепер умисне повернути, щоб довідатись, чи справдї воно так. — Коли — то будеш ласкав сеї осени до мене в дружби. — А тим часом, камрате — (хочу з ним прощатись).

Дучак.

А пожди-ж, брате, от що минї впало на думку. — Коли ти по правдї гадаєш тут брати — то лїпше було-б, що-б ти в перед довідав ся — як та й що. — Бо хто знає: — може дївка вже віддана, а може кого иншого собі вже сподобала — дівочі, як то кажуть — швидкі очи, — як же ти увійдеш у хату, то або сорому наберес-ся, або жалю не збудеш. — А так лїпше: ти сховай ся там у корч, а я тут

Digitized by Google

ждати му, доки хто с хати не вийде. — Таким способом я їх зараз розуму стребую. — Уздримо, що добре — ми тоді в хату, а ні — того цвіту по всім світу. — Добре я кажу?

Хрестик.

Ще ти мині не добре казав би! — Але — братчику — як доведет-ця, що вона мене не забула, моя голубка, що вона мене вірне дожидала, що вона мині жичлива, як давно — що тогді буде! —

Дучак.

Або-ж я тобі не казав, що тогді буде? — Возьмемо собі бочку пива, скрипку маємо, парубків скличемо: справимо тобі такі запоїни, щоби сім рік мамаївські хлопці згадували! — Чи як кажеш?

Хрестик.

Ну — то я йду хиба ховатись. — Але ти, братчику — щоб її не налякав дуже — братчику! — не забудь же, братчику! — (ховает-ця).

Дучак.

Гайда-гай!! — (Грає та й приспівує).

Гей у полі край дороги
Стоїть камінь маймуровий —
А на тому камінчику
Сидить хлопець чорнобровий.

А помежи горонъками
Сходить місяць з зіронъками —
А ще вище підлітає
Сивий сокіл з вірлонъками.

Ой летить же він, летить,
Та й крилонъками блудить —
Гой так тяжко, гой так нудно —
Як хто кого вірне любить!

Як хто кого вірне любить?! — Цур йому! що оце: як хто кого вірне любить?! — Оце мабуть кохання? — а вже-ж! — але що воно є таке — те

Digitized by Google

кохання? — я чув від одної Талїянки, що воно є — и солодке, як мід, и гірьке, як полин — гм! — воно мабуть нї солодке, нї гірьке, але — дурне, бо якби розумне, то люде такої небилицї не плели-б. Бо хто-ж видїв або чув у світї, щоб було що разом и солодке и гірьке? — Але — скажіть минї, люде добрі, чому я ще нїколи не кохав ся? — и малим був — не кохавсь, и погонич був до волів — не кохавсь, и підпарубочив — не кохавсь? — Я раз питав ся Италїянки, чому оце, а вона минї казала — що дурне можę! — вона минї казала, що тому, бо я не вмію по талїянськи говорити. — Або Хрестик лїпше може уміє, як я? — От брехала та й тільки. — Але тепер — нехай же буде що буде — мушу вже сам закохати ся, щоб предцї тої штуки доконати в світї, що то є, те враже кохання. — Тфі — пек йому! — я з новою зицирреглямою тілько собі голови не клопотав, що теперь з тим коханням! — Може воно — — але ну — не кажу вже нїчого, доки сам не спробую. — (В хатї двері рипнули). Ага, хтось иде! — будете зараз нової практики знати. — Ге-ге, Хрестик! — а як тобі тепер здаєт-ця, небоже? — десь душно! — гірше мабуть як на зицирцї, коли бувало наш пан обершт збісноватїють, та стануть нас гонити тими полями коло Майлянду, чи що. — Терпи, небоже, — було некохатись.

(Олена виходить з коновками по воду). Ех, що за дївчина!... ну: коли оце Хрестикова, то вже анї раз йому не дивую ся, сердешний. — — —

(Олена стає серед подвіря, кладе коновки на землю, а сама бере собі квіток с подолка, та заквітчуєт ця поволї). А яка собі чепурна! — ну: коли в Мамаївцях усї дївки такі, то минї навіть нема чого до Лужан и трудитись?! — А подивіт-ця но, панство, що то там за ножечки? — Сто тисяч її ма з її ніжками такими білими та круглими! — О — о — — та й ще й усміхаєт-ця! — а чуйте! .... (Розпинає на собі кабат). Ох, щось душно! — сьогодня буде спарний день мабуть! — (Зітхає тяжко). А оце що? — чи лиш не — але де-ж

Digitized by Google

би кохання могло так борзо до чоловіка приступити — (Зітхає ще раз). А як би так, що оце справді кохання — що тоді Хрестик казав би? — — — Нї. братчику, не бій ся, я тебе не зраджу, хоть нехай зараз пукну. — (Зітхає дуже). Сердешна Таліянка, правду мабуть казала. — Ну, не вже-ж так: я закохав ся! — але я тебе не зраджу, братчику Хретику, ей Богу — нї! — Або я не жовняр? — Links schaut! — умисне не буду на її дивитись, та й що минї зробить! — Овва! — (Строїть скрипку).

ЯВА ДРУГА.

Олена (співає) Дучак (з-за воріт приграває).

Ти, Василю, сиди в биллю —
А я собі в гаю;
Ти гадаєш, що я люблю —
А я й нї думаю!

Дучак (нишком).

Ця, виджу, не дуже розпукаєт-ця!

Олена.

Ти, Василю, сиди в биллю,
А я собі в лузї;
Ти гадаєш, що я люблю —
А я насмію ся!

Дучак (нишком).

Сердешний Хрестик!

Олена.

Овва! — не мала би й я що робити, та кохатись! — Що минї за дїло! — (Співає).

Минї мати ворожила
Воском у коморі:
Не кохай ся, моя доню,
Бо кохання — горе.

А Пинтюкова Варвара каже, що нема вже в свїтї лїпшого, як те кохання! — Та цур їй, з її коханням! От моя сестра покохалась, та тепер нї-

Digitized by Google

чого не діє, лиш ув одно плаче та охає, мов та жидівка на окопищу, — оттаке й моє було-б мабуть! — не треба!

Дучак (зітхає дуже довго; — нишком).

А Богу святому дякувати! — наче камінь мині з серця спав! — А я, бігме, думав, що оце Хрестикова, а це, бачу, її сестра, та менша. — Ну, хороше! — А якби оце була та Хрестикова? — Не дай Боже! — Дітько, кажуть, церкви не будує, але людей бунтує, таке й моє мабуть було-б. А камрата зрадити — не гоже.

Олена.

Ну, та Катрин, хоть парубок з себе, — але за ким та Варвара пропадає? За тим мелниковим підлітком, що йому ще й вус не засіявсь? Та цур їй, з її мелничуком! я-б (С хати хтось кричить: Дівко!) — зараз, зараз! — Ох мені лишенько: де я оце тепер стала? — ага: я — я на него и дивитись не хотіла-б, не то що! (Співає):

Мині мати ворожила
Воском серед хати:
Не кохайся, моя доню,
Лиш хиба з вусатим!

Та бо кат має — (С хати кричить: Дівко, гей!) Зараз, зараз! — Ох нуждо, де я оце стала? — Ага: кат має. Це вже справді так: кат має тепер кого й кохати. Де що було чемного — пішло флинту носити; лиш саме дранття лишилось. Ох!

Дучак.

Що красна, а що розумна! За оце-ж їй. — (Грає козачка, Олена слухає).

Олена.

Ох мині лишенько: а скрипка відки тут взяла ся? Ану-ко, я подивлюсь. (Іде за ворота). А то ви оце, пане вояк? Ох лишенько! як-же я перелякалась!

Digitized by Google

Дучак (нишком).

Це вже справді диво якесь, не дівка, коли вона скрипки боїт-ця! — ха — ха!... (До Олени)). День вам добрий, дівчино!

Олена.

Жичу вам милого здоровля! — А ви може на екзекуцию; га? — Таже ми вже заплатились зо всім!

Дучак (нишком).

А хто знає? —

Олена.

А палєт маєте — га! (Нишком). Ей коли-б хоть довго попосидів на тій екзекуциї, може хоть Катрю розважив би. — А Катрі його на що? вона має свого! — (Глянула нищечком на його). Це значно, що якогось доброго ґазди син; який то собі поважний, який гордовитий!

Дучак (шукає нїби палєта по всїх кишенях).

Десь затративсь ваш палєт, та годї його н відшукати! (Шукає ще раз).

Олена.

Та лишіть; ми вас и так прийомемо! (Нишком). А що в його за вічи ясні — аж говорять! На оцего коли-б отто Пинтюкова Варвара подивилась, це не мелників Василь, що в його очи мов у тої глухої зозулї. — Господи, коли б той палєт не затративсь! (Голосно): А нема?

Дучак.

Нема!

(Доки Олена з Дучаком говорить, минають гостинцем люде з усїх буковинських народностей: Волохи гірські, Волохи пільські, Волошки рошіські з яблуками, Волошки пільські з куделями; Шваби, баєші якобенські, Швабки з кошелями на головах, Пилиповане з коробками, Пилипованки з олїйом, сучавські цигани в зубонах, та в антеревах. Жиди з цебуляними вінками через плечи, Жидівки в перлах, в руках несуть редьку за гичку; Вірмене з дротяними нагайками, претовсті Вірмінки, гадїцькі Угри, Угорки в червоних очіпках, Угорочки з предовгими косами, Руснаки з косами або з вильми, Русначки з серпами або з граблями, Гуцули в му-

Digitized by Google

дерунках с топірцями, Гупулки з люльками в зубах. и т. д. — Усі минають тихо, то по одному, то по парі, де-хто кланяєт-ця або Дучакові або гостям. Жінки та дівчата кепкують нищечком з Олени; баби стають по м нутії край сцени, та цокочуть, розмахуючи руками та справляючи на Олену.

Одна дівка (з'упинилась по дорозі, до Дучака):

День вам добрий, пане вояк!

Дучак.

Здорові були, серденько!

Дівчина.

А ви теперь з війська йдете?

Дучак.

З війська, кришечко. Або що?

Дівчина.

Да я хотіла вас розпитати, чи ви — не здибались у війську з одним жовніром?

Дучак.

Чому ні!

Дівчина.

Ви знати мете: що він стояв раз у Шипинцях на екзекуції.

Дучак.

На екзекуції! (Нишком). Чиста екзекуция!

Дівчина.

Він зростом буде так як ви — а може трохи вищий, — в личко румяний, очи чорні, вусочок не великий.

Дучак.

Не великий! (Нишком). Ця була-б добра за хвельфебра у війську: дуже хороше провадила-б ґрундсбух... (До дівчини): А с котрого він села, серце?

Дівчина.

Ей Богу, що забула його запитати! але він казав, що його батько сидить хутором коло самої церкви... Ви мабуть знати мете його.

Digitized by Google

Дучак.

А як пишет-ця?

Дівчина.

На прізвище не знаю — да на имя кажуть йому Митро: Ви його знати мете?

Дучак.

Я знав одного Митра, але того вже три роки як повісили.

Дівчина.

Повісили!

Дучак.

Повісили.

Дівчина.

Ну, то вже ні-що й питати про його! — А Онупрашків Василь коли вийде?

Дучак.

Скоро пустять!

Дівчина.

А коли пустять?

Дучак.

Коли схочуть.

Дівчина.

За оце вам спасибі; ви мене розважили! — Бувайте здорові! (Одходить).

Олена (що досі ув одно Дучакову скрипку обзирала, та то серця тулила).

А ви собі скрипку з війська винесли, чи ди — (У хаті кричить: Дівко, а йдеш ти?!) Зараз, зараз! — Чи ви вже дома знали грати?

Дучак.

Ні, я у війську вивчивсь.

Олена.

Ану заграйте!

Дучак.

Та! коли-б ви гуляли, я грав би.

Digitized by Google

Олена.

А самій добре гуляти?

Дучак.

Ще й як! А нуте лиш оце. (Грає „Волошина", Олена танцює).

Олена.

Ох мині лишенько, якже я втомилась! — А ви знаєте также и співати?

Дучак.

Десь по трохи знав, — коли не позабував уже.

Олена.

Та де би! — Ану заспівайте якої!

Дучак.

Я хочу, щоб ви у перед заспівали, а вітак аж я буду.

Олена.

А не сміяти метесь?

Дучак.

Ні, серце!

Олена (співає, Дучак приграває на скрипці).

Чи гай, чи гай, чи діброва — гой, чи ти там [душко, стоїш?...
Чом до мене не промовиш — чи ся Бога да й не [боїш?
Я-б до тебе говорила — я-б до тебе щебетала...
Знав серце, кого любить — та коли-б то не про- [пало!...

(Утирают-ця обоє).

Олена.

А ви плачете?

Дучак.

Ні. А ви?

Digitized by Google

Олена.

Та й я ні, — мині щось в око впало. (Нишком). Коли-б то не стидно — я-б йому зараз всю правду сказала! — Не скажу! — (До Дучака): Тепер же я вам співала, заспівайте-ж и ви мині. —

Дучак.

А як не вдам — не сміяти метесь?

Олена.

Бігме, що ні!! (Нишком). Я-б з його сміялась! Боже милий.

Дучак (співає).

Чи гай, чи гай, чи діброва — чи червоная калина...
Межи всіми дівочками лишень миня ти одна мила!
Да не тому мині мила — що хороше убрана —
Гой — а тому мині мила, що до серця пристала!

(Обіймились, та голублят-ця).

Хрестик. (Нищечком з корча):

Та й люде хочуть, щоб гаразд був на світі.

ЯВА ТРЕТЯ.

Катря (виходит с хати, в руках ниттячко).

Сонечко сходить... Боже, милий, Боже —
Як 'му все радо!.. гори залеліли,
Густа діброва у ручки аж плеще,
Жайворонятко кричить та співає
З усьої сили, Бога вихваляє,
Ставок блищит-ця, бистра річка грає,
Люде веселі спішуть до роботи,
Хто на леваду, хто на лан — співають —
Сонечко сходить...
Лиш мое не сходить!...
Милий-серденько, світе мій единий —
Чом ти не зійдеш?...
Вже забув, покинув —
Ох тяжко — важко!...
Да що-ж я говорю!..

Digitized by Google

Я не розумна... о! — я божевільна! —
Мині об ньому думати, об ньому —
Мині думати? — він лицарь цісарський,
Як сокіл ясний, як золото красний,
Йому й царівна ручку свою дала б,
Білиї ручки в препишних будинках
Його-б гориули — а може и горнуть,
А він про нас би, про нашу селину,
Про бідну вдову, про вдовину дочку
Мав думать?... Серце, серце моє, серце,
Покинь грішити... не бажай ти Бога
З святого неба, бо не твій то рівень...
Не досить щастя, що могло годинку
На його грудях любим сном спочити?
Ой серце, серце, не бажай ти більше,
Як тобі можна...
Ой! як сонце світить!...
Де віи тепер то, пан мій пробував?...
Може на муштрі став собі з панами,
Та яснов збруев граєтця? — ох Боже! —
Чи хоть коли то перша його мила
Йому приснит-ця? —
Не ридай, серденько:
Вдовиній дочці не така судилась
Золота доля... жаль — туга — могила!

(Доки оце проказала, вийшла собі за ворота, та й стала у куточку. Дучак з Оленою дали ся в бік, так, що Катря їх не бачить. — Хрестик вибігає та й кидает-ця їй по за шию).

Хрестик.

Голубко!

Катря.

Соколе! (Обнїмают-ця).

Олена (до Дучака).

А ми що оце робимо?

Дучак.

Обнїмаємось.

Олена.

А нам же можна обніматись?

Digitized by Google

Дучак (справляє на Хрестика).

Коли тим можна, то й нам можна.

Олена.

Тим що инше: ті обоє кохают-ця, а ми ні...

Дучак.

Хто каже, що ні? — Єй Богу, що зараз піду та втоплюсь, коли ти таке говориш! — цур!

Олена.

Ох лишечко! кажіть уже, що хочете, лиш не топіт-ця, бійте ся Бога! — Мене ще до протоколу брали-б!...

Дучак.

Та-же я нічого не кажу, — ти сама кажеш.

Олена.

Я кажу? — Що я кажу? — ну: що я кажу? — Я нічо нікому не кажу!

Дучак.

Або ти не казала, що ми не любимо ся, чи що?

Олена

Хто? — я казала? — не правда! — я хоть... (С хати кричить: Дівко, а де ти ділa ся? — Дівко го!!!).

Олена.

Зараз — зараз! — а хоть я може що й сказала — то, бігме, не хотячи! — Як вас маю звати?

Дучак.

А хто знає, як мають звати.

Олена.

Ні-ні! — як — тебе звуть... — (Соромит-ця).

Дучак.

Мігай.

Олена.

Мігай?

Digitized by Google

Дучак.

Душко!

Олена.

А не підеш топити ся?

Дучак.

Не піду, серце!

Олена.

Ну, то и я вже не буду тобі казати, що тебе не люблю. — Я лиш хотіла...

ЯВА ЧЕТВЕРТА.

Удова (вибігає с хати, розхрістана; в одній руці коцюба, в другій віник, під лівою пахою маґлівниця).

Катря. Олена.

Ох мині лишенько!!! — (Катря з Хрестиком утікають в один бік, Олена з Дучаком в другий. — Удова шпуряє за Хрестиком коцюбою, за Дучаком мітлою, а сама стала з маґлівницею, мов з мечем).

Удова (з великої досади).

Вайльо!! — ґвалт, люде, рятуйте! — ґвалту гей!! вайльо! — (парубки, дівки, жінки, люде, подорожні — усї збігают-ця на сцену, де хто с коновками, де хто з відром, з цебрами, дійницями, де-хто знов з горшком таки, люде з драбинами, з гаками, з сулицями; де-хто кричить: горить! — вогонь! — горимо! — води! давайте води! — На дзвінниці ріжуть у дзвони. — За сценою чути орандаря, як кричить: ґивалт! ґивалт! лишіть церкви до дідке, та ратуйте пропінацие: жидівка ґвалтує собі: моє гусоньке, моє куроньке, мої від перинех! — Нарештї прибігає старий війт, засапаний. —)

Війт.

Що такого? — що такого? — Сусїдо Марто схаменіт-ця! — таже не видко нї вогню, нї чого — Бог з вами, схаменїт-ця! —

Удова (побиває-ця).

Утекли, утекли, обі, обі за жовнїрами, за стрижаками, ох мині лишенько!.. біжіть, ловіть! —

Digitized by Google

(Усї люде, що на сценї були, розбігают-ця на всї боки; за сценою чути ґвалт, ловіть! шукайте! Орендар собі ґвалтує: опришкес! — гайдамахес! ґануфес! — ай вай! — ай вай! — ай вай!)

ЯВА ПЯТА.

Вїйт тай Удова.

Вїйт.

А я вам не казав ув одно: віддайте та віддайте ваші дївки?.. — Я вам не клепав ув одно? — га? — Теперь маєте: Так вам треба!

Удова (ув одно сварит-ця з вїйтом).

Та за кого мала їх віддати? — за кого мала їх віддати? — За кола, чи за пня? — га?

Вїйт.

Або я не казав вам, що я... вашу Олену може як узяв би? — але ви як задрали носа!... Так вам треба!

Удова.

Я? свою Олену за вас? — свою Олену за вас? — за такого дїдору? — У мене Олена дївка як золото, як срібро, як та пташка співоча!

Вїйт,

Та нехай же теперь у касарнї щебече! Дївчина молода, дївчинї треба до людий, — ни казав я вам ув одно? — А тепер — от маєте! Так вам треба!

Удова.

Волїєт-ця моя донька и до смерти дївувати, нїжь маю я їй за такого дїдугана, за такого кривулю, за такого драндюгу засилати! — На вас и пуща баба не подивилась, не то що! — Ади! ади! — чого стариґанові захотїло ся: ягоди моледенької! А засї! а засї! — а сором!

Вїйт.

Чому засї? — чому засї? — чому сором? тобі засї до мене, а минї можна ваяти де хотїти! Торбо ти стара!

Digitized by Google

Удова.

Ти міху дїравий! — Бери собі про мене и з болота, а до моїх дїтей тобі засї! — Ми ще маємо собі поговорити за ту леваду, що ти мойому покійному пан-отцеві взяв, не бій ся, буде тобі та левада ще бурляком лїзти! — жди...

Війт (по хвилї геть перемінив ся... зітхає).

От, не доїдали би й ви минї, сусїдко! — Мене вже досить друга біда їсть, а то ще и ви! —

Удова.

Йому біда! — йому біда! — рада б я знати, що йому за біда? людську кров пє, людську працю їсть — та ще йому біда!

Війт,

А ви знаєте, що минї не ма кому й їсти зварити, що мене не ма кому нї обзолити, ни виобіськати? — що минї нї відки, нї ради, нї поради? — Ох сусїдко, сусїдко: пожалуйте хоть ви мене! — що моїй бідній голові робити?...

Удова.

Вам треба конечне оженитись!

Війт.

Та де-ж озьму? — ну — та де? — дївка не хоче йти за старого, молодицю боюсь брати.—

Удова (що в одно гладить собі лице, та чепурит-ця).

Вам не дївки треба, щоб от бігла за жовнірами, як ось мої дві, — та нї молодицї, щоб-то що день, добрийдень — знаєте? — але... вам узяти-б собі де удову поважну, щоб нї дуже ще стара, та и нї з тих таки молодих, — вам треба, як я кажу: жони розумної, гострої (Нишком: ось якби й я!) що зазнала и біди и гаразду!—

Війт.

Єй Богу, що ви отце правду кажете! — може ви де знаєте? — Нарайте минї! —

Digitized by Google

Удова.

Я — бігме — так не знаю, коли-б то так против вас... (гадає) — ні, не знаю, — не ма.

Війт (підсуває-ця до неї).

А як би таки ви сами?

Удова.

Бог би з вас жартував! —

Війт.

Хто каже, що я жартую? — таки на правду говорю: підете за мене?

Удова.

У мене ще дві донці.

Війт.

Доньки повіддавати.

Удова.

Отце вже справді так: донькам не коло мене сидіння. — Я жінка слаба; чи-ж я година такі дві дівці, як вони, и наглядіти? — Коли-б мині й сьогодне хто трапив ся, сьогодня оддала би.

ЯВА ШЕСТА.

(Парубки та дівки, що перш були на сцені, ведуть з одного боку Хрестика з Катрею, з другого боку Олену з Дучаком).

Парубки.

Ведемо вам осьде ваших дезиртирів, пані-маточко! — Нам годит-ця тепер перейом: Бочка пива, да ще й серецького! —

Катря, Олена (до Удови).

Ми, мамо, нічого не винни, — вони нас силою узяли.

Удова (цілу отцю сцену дуже ласкава — до Хрестика).

А то ви отце, Илашку? — Богдай вас! — а ви чому зараз у хату не йшли, але таку гію мині наробили? —

Digitized by Google

Хрестик (цїлує стару в руку).

Це все отцей ґосподарь винен! — (справляє на Дучака). — я хотїв ити від разу в хату, але він минї каже, щоб я сховавсь у калину, та вперед довідавсь, чи Катря мене не забула.

Олена (до Дучака).

А ти такий пташок? — добре, що я знаю! — не бій ся: скажу я все мамі! —

Хрестик.

Аж тут надходите ви, панї-маточко: а минї так стидно стало — що и давай на втїкача! —

Війт.

Пане капраль! а ви так и на войнї робили? —

(Хрестик війта в лице, — війт чхає).

Парубки.

На здоровя вам, пане війте!

Хрестик (до Удови).

Не гнївайтесь, панї-маточко. — (Цїлує її в руку). Ви сами знаєте, що то кохання може: — (Удова споглядає мило на війта, що за хавки тримаєт-ця). — Благословіть, панї-маточко; я вже маю свій абшит, маю и на чім жити. — Благословіть, голубко!

Удова.

А я знаю, що з вами робити? — Як ти казав би, Федю? — благословити, Федю? —

Війт.

Та благослови хіба, щоб й тебе так не переблагословив, як ось мене, що аж в ухах минї гуде.

Хрестик (цїлює війта в руку).

Татку!

Війт.

Як би я такого сина мав, то вже давно мене не було-б на світї.

Digitized by Google

Удова (до Хрестика).

— Ну — про-мене, ходіть уже! (Хрестик з Катрею припадають). Нехай же вас Мати Божа благословить! —

Дучак (до Олени).

Ходім до мами,[1]) нехай и нас! —

Олена.

Ну — слухайте! — а отце якої?

Дучак.

Такої, щоб за місяць весілля нам...

Олена.

Та цур же тобі а твоїм весіллям! — Чи чули ви люде добрі, такого: ні бачила до сього дня, ні видїла — тай уже за весілля говорять?!

Війт.

Так вам треба! —

Удова.

А там знов що такого?—

Дучак (тягне Олену перед стару).

Та нїчого, пані-маточко — прошу, щоб йшла до вас благословити ся, а вона не хоче. —

Удова.

Та чому не йдеш, дївко? —

Олена.

Коли вже мама кажуть, то хіба — йти.

Дучак.

И я так кажу, що йти.

Олена.

Мовчи — ти! — ти мані не маєш до розказу! Я маму маю слухати, не тебе! — Мамо: йти?

[1]) В перводр.: мати. Дальше (на стр. 24.): до мами.

Digitized by Google

Удова.

Таже — коли любиш, то йди, бо я — маю иичу требу. — (Штовхає війта ліктем).

Війт.

Та бо ти не питаєш, ні — хто отце, ні — що отце, ні — відки отце, ні — по що отце, ні — кула отце, ні — по якому отце, ні...

(Дучак війта в лице, — війт чхає).

Усі дівки.

Здорові були, пане війте! —

Війт.

Та щоб й ви здорові!

Хрестик.

Це, пані-маточко, мій товариш військовий; (справляє на Дучака) він з Лужан родом, — його батько (ненько) перший господар у селі, — в його є сорок фалеч рілі —

Удова.

Боже милий! —

Хрестик.

В його є двадцять фалеч сіножати —

Удова.

Боже милий! —

Хрестик.

У його є десять пар волів полових. —

Удова.

Боже милий!

Хрестик.

У його хата нова, с хоромами, — ще клав, як до війська йшов. —

Удова.

Боже милий! —

Digitized by Google

Хрестик.

Два вози ковані — з управою. —

Удова.

Боже милий! —

Хрестик (до Дучака).

Говори бо й ти! — мене вже хави болять тільки говорити!

Дучак.

Я вже маю абшит. — Коли ласка ваша, то благословіть мене, пані-маточко, з вашою Олеиною, (цілює стару в руку) а коли ні, то я її — собі — украду.

Війт.

Чи ви, пане капраль, и в війську так робили?

(Дучак війта в лице, війт — чхає три рази).

Парубки — Дівки.

Здорові були! — здорові були!

Війт.

Це, бачу, не треба й табаки! — Щоби й ви здорові, дїточки.

Дучак.

Ну — як поміркувались, пані-маточко: даєте, чи ні? —

Удова.

А я знаю? — Як ти кажеш, дївко? — може не любиш, то я тебе и силувати не буду.

Олена.

Ага, щоб він мене вітак украв! —

Дучак.

А знай таки, що вкраду! —

Олена.

Що вже мині з опришком дїяти? — Ходи хіба до мами. — (Припадають).

Digitized by Google

Удова.

Нехай вас Бог святий благословить!

Усі.

Амінь, амінь! —

Війт.

Так вам треба! —

Удова.

Лиш нас двоє нема кому благословити!

Усі.

А — на щастя, на здоровя, на славу добру!

(Удова — соромит-ця ув одно. — Парубки беруть зза кресаків квітки, та подають дівчатам, дівчата діля́т-ця в три табунчики, та плетуть три вінки, підійшовши наперед сцени; парубки додають їм ув одно квіток та бервінку. — Удова з війтом, Хрестик з Катрею, Дучак з Оленою стоять трохи позаду, та голублят-ця. — Дівчата плетучи вінок, співають весільної:)

А в неділю рано
Все море заграло! —

Ой не море то грає,
То князь потапає:

Гей батьку голубочку,
Подай мині білу ручку!

Гой подай батьку обі —
Та ратуй мене д' собі! —

Ой не моя синку воля —
Ратувати тебе з моря. —

Маєш синку свою долю —
Най ратує тебе з моря!

Парубки (кричать):

На бік хлопці, на бік; проступіт-ця! — кресаки преч! — (усі дают-ця назад, лиш дівчата з вінками, та наші три парі на переду стоять).

Digitized by Google

ЯВА СЕМА.

(Калугор, з предовгою білою бородою, у довгих чорних рясах, на голові підкапок; під пахою книжка, в руках чотки с хрестиком — иде собі поволеньки. — Серед сцени став благословити на всі чотири сторони; усі припали на коліна. — Дві дівчині підносять йому оден вінок, він благословить, бере и кладе Катрі на голову; и другий так — кладе Олені, а третій — Удові на голову. — Вітак відходить собі так, як прийшов молячись Богу).

Війт (встає).

Так вам треба!

ЯВА ОСЬМА.

(Циган з скрипкою вискакує з одного боку на сцену, а орандарь з великою бочкою з другого боку).

Циган.

И — гу!.. — а тут весілля, чи що? — хі — хі — хі!!! —

Орандарь.

Весілля, не весілля, а від пиві треба! Єй Богу, що учора саме нїрокв з від саме Серет вивезло! — (Прицьмокує). Ну — ну, що оце за пиво! — Ану прошю, ану: дайте мині що утогровати хоть трохи, за то-то, що я від таке велике страх сьогодня набралось! — Ай-вай... я вже гадало, що йому від страшний суд, або що, а то трое весіль! — Ну-ну: трое весіль лїпше, як один вогонь — ох вей... Ну — точити від пиві — чи може винести вам від горівкв? — нїрокв: таке горівкв маю: саме сліш! — Але я знаю, що наші Буковинці по панськи собі: лиш від пиві попивають, а горівкв не хочуть и кушати. — Ну-ну! а в мене око пива по пустці, ну, що то шустке значить? — нїчо не значить! — (До війта): а багато вам дати? — я вам с під саме чіп!! —

Війт.

Та хиба давай уже цїлу бочку, — що там тобі багато шинкувати! — Ану хлопці: напийтесь лишень за здоровя моєї старої! — (Обнїмає Марфу). — Так вам треба!

Digitized by Google

Циган.

И — гу! — а якої вам заграти? —

Усі.

Буковинської! буковинської! буковинської! — ану рубай буковинської! ану нашої!

Війт.

Так вам треба!

(Циган заводить буковинської гуцулки. — Парубки ловлят-ця з дівчатами: у перед по парі, и погулявши стишок в парі, ловлят-ця в хрещики (по 4), далі в горішок (по 3, дві дівці й парубок, або 2 парубки й дівка), далі в зорничку (по 6), вітак у два колачі, а вітак аж усі в один круг, а все гуляють. Удова з війтом у переді. — Гуляючи — приспівує собі де-хто: часом парубок, часом дівка, часом жінка, але так, щоб співанка в танці не вгавала. По декотрій співаночці — Війт усе кричить: так вам треба!)

Легінь.

Ой гуцул ся легко вбує
Легко му ходити,
Та й молоду гуцулочку
В таночку водити.

У Віжниці на крамниці,
На високім замку:
Куплю собі крисанину
За пять левів банку, —
За пять левів крисанину,
Мальовані квіти.

Дівка.

Иде любчик через село —
Як золото світить.

Тото в мене коханнячко,
Тото в мене душка:
Та що в него, каже, бляшка
Коло капелюшка;

Тото в мене коханнячко,
Тото в мене воля:
Каже: бляшка в капелюшка —
Квіти доокола.

Digitized by Google

Парубок.

Як не возьму, пане-брате,
В сусїда дївчину,
Запалю 'му сїно й хату —
Піду в Волощину. —

Дївка.

Спали сїно, спали сїно —
Спали й обороги,
А як идеш до дївчини —
Не питай дороги.

Парубок.

Мене пани катували —
Мене пани били,
А мині ся с того лиха
Кучері повили. —
Повили ся кучерики
Як на бараночку,
А ще мині молодиці
Дають доганочку.
Молодиці доганочку —
Дївчата догану:
Абих сїм рік не женив ся —
Не возьму погану!

Дївка.

Або мене, любку, люби,
Або мене лиши,
Або мої чорні очи
На папері пиши.

Парубок.

Писав би я на папері —
Паперю не маю, —
Пішов би я за паперем —
Дороги не знаю.

Дївка.

Любив мене любчик дуже,
Та й покинув уже;

Digitized by Google

А ще чую через люде —
Що любити буде.

Дівка.

Ой дуду, каже дуду,
Бідувати буду:
Пробила я білу ніжку,
На сухоньку груду.
Та коли-б то на ту груду —
А то на тернину —
Та коли-б то в темну нічку,
А то в білу днину! —

Парубок.

На що-ж мині женити ся,
На що-ж мині долі,
Коли в мене у Черновцях
Карабін на столі;
Ой карабін на столику,
А шабля на клинку:
Сказав мині старий жовнїр:
Шкода-ж тебе, синку;
Ой чи шкода чи ни шкода —
Коли уже взятий, —
А срібними ножичками
Кучерики втяті!

Драматичний твір »Так вам треба!« надруковано в часописї „Нива, науково-литерацька часопись“, р. 1865. ч. 10, стор. 151—155; ч. 11, стор. 166—170; ч. 12, стор. 183—185; ч. 13, стор. 198—204; ч. 24, стор. 214—217. Автографу сеї „играшки“ не маємо. Друкуємо з перводруку. На скілько перводрук сей близький до автографу Федьковича, можемо довідати ся з отсих пріпіціяльних поглядів Костя Горбаля на мову і правопись, яких він придержував ся редагуючи »Ниву«, і які висловив він у сій часописї в ч. 2 на стор. 17. „Деяким не сподобалось, що в нашому письменному слові намагаєм ся на лад український, отже доконечним видить ся нам, дещо про тото сказати. Наша думка така, що письменній мові годі блукати ся, мов в лїсї, помежи місцевими говорами, котрі всї

Digitized by Google

вкупі мають доперва право ввійти у письменство, і зложити собою одну письменну мову; ми думаєм, що найкраще в тому приняти один з говорів, котрі густійш ввійшли вже в письмо, й підкріпляти його добутком з других, котрі матимуть здібні до його часгі в собі, за таке уважаємо ми писанне українське, тоту зачаткову писану мову, котрою зложені геніяльні твори нашого Тараса, славного Вовчка и других. Приняли ми тоту мову яко Редакция, але тим не взбороняємо місця в нашій часописі літерацьким працям писаним місцевими говорами, доказом чого „Буковинські пісні", в котрих славний Федькович заховав місцеву вимову тамошнього люду. Ми не то що не противні, а сердечно жадаємо, щоб наша часопись сталась тим огнищем, в котрім сходились би всї одінї богатої нашої мови, щоб тим побитом змога була зложитись письменній мові пишною, на світ цїлий красною!"

Відповідно до таких поглядів К. Горбаль задержав також у Федьковичевій „игращі" деякі фонольогічні прикмети мови автора н. пр. и зам. і: игрaшка (»Нива« стр. 151) = іграшка; Илля (151) = Ілля, сполучник и зам. і; мягке р: орандарь (151) гірьке (154), теперь (154), і т. и. Однак по анальогії з иньшими творами Федьковича, які заховали ся в автографах, ми можемо замітити, що Горбаль і тут „намагав ся декуди на лад український", і впроваджував такі форми як: ть в зак. 3 ос. ч. од. і мн. дієсл.: озмуть (152), ходить, блудить (152); усміхаєтця (155), ведетця (151); щасттям (152); браття (152) і т. и. Мабуть редакторському перу Горбаля треба приписати, що ми не бачимо звичайної в иньших творах Федьковича появи и зам. е: н. пр. ни зам. не і т. и.

Що тикає ся правописї, то Горбаль задержує в »Ниві« ъ, означує звук ґ при помочи лат. знака *g*. Не затираючи прикмет фонольогічних, ми змінюємо правопись на уживану в виданях Наук. Тов. ім. Шевченка.

Надрукувавши вже свою »игрaшку« „Так вам треба" в „Ниві" — приладив був Федькович перерібку сеї драматичної штуки, і задумував її виставити на сцені руського народного театру. На се вказує отсей уступ його листу до К. Горбаля з дня $^{18}/_{5}$ 1867. [Дата листу означена лиш числом $^{18}/_{5}$, без року. Однак згадка про перший нумер часописї „Русь", що зачала виходити р. 1867, не лишає ніякого сумніву, що лист походить з р. 1867. Лист сей надруковано в часоп. »Зорі« з р. 1892 стр. 339. Автограф сего листу у мене].

„Що з нашим театром? Ще не ожив? Робіть, що робите, — бо сего конче нам треба! А коли Бог поможе, то давайте менї знати, бо я мою фрашку „Так вам треба" зовсім переиначив и може би хоть тепер уздріла світ."

З сего листу показує ся також, що Федькович уже давнійше робив заходи, щоби сесю „игрaшку" виставити на сцені, — але на перепонї станула очевидно невелика вартість сценічна сеї штуки. Перерібка, що по думці автора більше вже надавала ся на сцену, не зберегла ся до наших часів.

Digitized by Google

ДОВБУШ.

(ПЕРША РЕДАКЦИЯ).

Дивоглядия в пятьох зводах.

Digitized by Google

Digitized by Google

Особи у цілі драмі.

КНЯЗЬ ОБРАЗПОЛЬСКИЙ, дїдич у Печиніжині.
АНТОНІЯ, єго жона.
ЖОРЖ, єго син.
НАТАЛЇЯ, єго годованка, вітак чорниця.
ЮСТИНА, її служниця.
ОТЕЦЬ ЄРЕМІЙ, двірский капелян православний, чорнец.
КСЬОНДЗ КОЛОТНЇЦКИЙ, двірский капелян латинский, єзуіт.
ТОМАШ, двірский надзірця.
ВАСИЛЬ ДОВБУШ, стрілец.
КАТЕРИНА, єго жона, вітак удова.
ИВАН, їх син.
МІГАЙ, їх син, вітак Марфин годованец, в. оприский калфа.
МАРІЧКА, їх донька, в. Срібнарюків годованка, в. Дзвінки жінка.
ЛЕСЬ, удови Довбушихи годованец, вітак оприский ватажко.
ИВАН ГОРОДЕНЧУК, Василїв побратим.
ШТЕФАН, Катеринин брат.
МАРФА, єго жінка.
ШТЕФАН ДЗВІНКА, богатий удовец у Космачи.
СЕМЕН СРІБНАРЮК, богатий газда в Акрешорах.
ПОЛАГНА, єго жінка.
МОРГАН, старий циган, чарівник.
ЦОРА, єго донька.
ІМРО, циганин парубок.
ЛАШ ХРЕСТИК, Лесїв побратим, вітак оприский калфа.

ИВАН УЙВАН,
ЯКІВ НЕСТЕРЮК,
МИТРО ЛЕЛИК,
ЮРІЙ ЛАДАДИН,
ШТЕФАН ШЕДЕНЮК,
ГНАТ СОКИРКА,
ЯКІВ ДЖІМІР,
ФЕДІР ДЖОДОЛЯ,
НИКОЛАЙ ЧЕЧУЛ,
ГРИЦЬ ГАТАЙЛЮК,

} Печеніжинскі парубки вітак опришки.

Digitized by Google

ЄЗУЩКИЙ ПРОВІНЦИЯЛ.
ЖИД лїкар.
ПАНЦІРСКИЙ СТАРШИЙ.

Два циганчуки скрипники. — Два горнарі. — Два старі люде. — Двірскі. - Стрільцї. — Парубки. — Дївчата. — Цигани. — Чорниці. — Нарід. — Опришки. — Двоє дітей в пелінках. — Ангіль хранитель. -- Гірска царица.

Справа ведет ся в Печинїжинї, в Космачи, в Акрешорах, на Чорногорі, в Маняві, и однім челядинскім манастири.

Гід: 1720 и 1745.

Digitized by Google

ПЕРШІ ЗВОДИ.

(Мужик и Княгиня).

Особи у перших зводах.

КНЯЗЬ ОБРАЗПОЛЬСКИЙ.
АНТОНЇЯ.
ОТЕЦ ЄРЕМІЙ.
КСЬОНДЗ КОЛОТНЇЦКИЙ.
ТОМАШ.
ВАСИЛЬ ДОВБУШ.
КАТЕРИНА.
МІХАЙЛИК } їх дїти, у 5 и 6 рік.
МАРІЧКА }
ИВАН ГОРОДЕНЧУК, з Буковини.
ПЕЧИНЇЖИНСКИЙ ПАРУБОК.
ШТЕФАН.
МОРГАН.
ЦОРА
ІМРО.
ЦИГАНИН парубок, з Угорщини.
ДВА СКРИПНИКИ ЦИГАНИ.
ДВА ГОРНАРІ.
ДВА СТАРІ ЛЮДЕ.
ПАНЦІРСКИЙ СТАРШИЙ.
ПАНЦІРНІ.
ДВОРАКИ.
ЦИГАНИ.
Двоє дїтей в пелїнках.
Ангіль Хранитель
Гірска цариця.
Дїло ведет ся то о-перед Печинїжина, то в Печинїжинї, то в Акрешорскім плаю.

Гід: 1720.

Digitized by Google

Перший схід.

О-перед Печиніжинина — Вечер по заходї сонця.

Циганска стая з шатрами до окола. — По серед круга ковадло и вогник, два цигани кують. — Другі цигани и циганки мішма до окола, то стоя то лежа. - За стайов видко село Печиніжин, а повище села на гірці замок князя Образпольского. - По далеку гори.

Цигани співают. Ковалї приковуют.

Гой циганин шину гріе,
Во зелїзо світом віе,
Плуг окуе,
Світ годуе,
Гоя-ж моя! го.... ой! —
Але-ж гордий з горда гордит
Бразду[1]) обертати,
Йде до циган с чорнов шинов
Зброю си кувати.
Такий світ:
Той на хлїб
Бразду[1]) шинов обертае,
А той третий
Брата вбити
Плаву накладае.
А циганин не требуе,
Що хто каже, то му куе,
Тому хрестик,
Тому истик,
Тому в груди ніж — ніж! —

Сонце обзираесь, у Печиніжині и по других селах дзвоня на вечірню, цигани росходят ся красними громадками по шатрах Імро и угорский циганин підходя на перед.

Чужий.

А там у тім шатрі великім, краснім? —

Імро.

Там наш аркаш сндит; він Морган звет ся.

Чужий.

Той Морган, богатир той, чорнокнижник,
Що йде за него слава, що такі

[1]) В перводруку: Вразду.

Digitized by Google

Чарує він хрести, чи два чи кілько,
Що й гадков не вгадаєш, ані мислев
Не вмисливш, що за силу він велику
В ні учаровує? —

Імро.

Він, той самий. —

Чужий.

А кажут, що у него и дочка є
Прекрасна, прехороша, як та зоря
Вечірная в погоду? —

Імро.

О як зоря
Заглянула би в очи їй, від разу
Забула би світити, с того дива,
Що їй перевишили!

Чужий.

О чи ти лиш
Не глянув армашівні[1]) за глібоко
В ті зорешливі очи? —

Імро.

Глібше ні —
О глібше ні, мій брате, як в могилу!...

Чужий.

В могилу! — хто в сусідех Армашівни
Видумав про могилу! — Тиж хіба
Є не ледін за себе, не хороший,
Аби за себе взяти й армашівну? —
У нас циганів претці тесть богатий
Не дожидає зятя[2]) з рівним віном,
Як тії білі люде? — О я знаю,
Що скоро бес післав ти лишь старіст,
То Морган би ти дав їй. Лішшего
Він зятя си не найде, ні она
Гарнішего си хлопця.

---

[1]) В перводр.: Армашівни.
[2]) В перводр.: затя; дальше зятя.

Digitized by Google

Імро.

Вже й найшла,
О вже й найшла, мій брате! — (Сонце обертає ся)
Видиш там
У тих пишних побоях край села,
Де у дворі ясіне? — Там сидит
Оден стрілец, Василь він Довбуш звет ся,
Він навіт и не відси, а зайшов
З Волощини чи відки: того вна
Кохав.

Чужий.

Я би вбив 'го! —

Імро.

А она? —
О и она би вбилась! — ти гадаєш,
Що ту любу добути мож ножем,
Або дістати кресом як голубку
У лїсї на горісї? — О лиш то нї! —
Коханє лиш дает ся, не берет ся.

Чужий.

А він же-ж їй кохав? —

Імро.

О коби
Він хоть її кохав, як радо я
Єму коханя того бих сприяв,
Бо вна-б щаслива була! — Да здает ся,
Що та его люба не здалена.
Дай Боже, щоб не так се! —

Чужий.

И чимуж
Не перестережеш їй? —

Імро.

Я-ж би смів
Її так засмутити? — за ввес світ сей
Я того-б не зробив! — И на що-б здалось
Їй перестерігать? — хіба коханє

Digitized by Google

Переетороги знав? — О коли
Здаст ся їй, що стрільчик молоденький
Їй любит, а він справді їй кохав:
На віщо же затроювать любу ту
И зеренцем лиш омлу? — А не любит
Він їй по щирі правді: то ще доста
За борзо роскроїт ся то їй серце,
Не я аби кроїв 'го. — Легко, брате,
Чуже убити щасте, серце, душу,
А серце то лиш раз нам в грудех бет ся,
Лиш раз на поки світа! (Два скрипники находять).
Добрий вечер! —
Се наші леґіні и скрипники;
А се мій гість а Угорщини. А ведь
Добраніч відограти армашівні?[1]) —

Скрипники.

Красі би поклонитись.

Імро.

Поклонитись,
Нехай би и в могилу. — А якої?

Скрипники.

Порадити най ласка?

Імро.

О заграйте
Товариші, лиш тої, що оногди
Сте грали! — погодіте — що циганка
Любила леґіня, а він їй зрадив.
О чо' ті ваші гусли з мого серця
Не вроблені, а мої суми думи
На тих не струни гуслех: сказав би,
Всю правду бих сказав їй голосами
З душі самої взятими! — Заграйте! —

Чужий.

Заграйте! —

---

[1]) В перевод.: Армашівни.

Digitized by Google

Імро.

О заграйте! — . . . . . .

Скрипники грають, оба цигани співають.

Під білойов березойов — недоле моя!
Пе Нестерюк с циганкойов в неділю до дня.
Цыганочко, Волошечко, анумо: здоров! —
Чого в тебе Нестерюку на полїх да кров? —
Цыганочко, Волошечко: я сокола вбив,
А він менї рантух-полу да кровйов збрудив.
Гой, гой ти мій Нестерюку: не с птаха се кров!..
Цить, цить душко циганочко! — анумо: здоров! —
Здоров же й ти Нестерюку — пий серце до дна! —
Поховали Нестерюка в неділю до дня.

(Відспівавше — росходят ся по шатрах. Иван Городенчук и печинїжинский парубок виступают).

Парубок.

Он видите в ті хатї під побоєм,
Де у дворі ясїне, там сидит
Василь ваш, Довбущук.

Иван.

О дякувать вам!

Парубок.

И вам не було важко тілький світ
З Волощини сюда дорогу бити,
Товаришя відвідать? —

Иван.

Й під землев
Єго би я відвідав, бо не мав я
Товаришя над него! — Да чи все
Такий ще гордий та пишний як був
У нас на Буковині, та завзятий? —
Бувало як заозмет ся хоть на що,
То вже не мав серцу стриму в него.
Як буря та наважит, а учинит

Digitized by Google

Що хоче учинить. А чи-ж 'му треба
Би було в чужині шукать притулку
Було, як не завзятість та би була?
А то то серце! серце! —

Парубок.

То Василь
Же не по своїй воли понехав
Свій край? —

Иван.

Хіба по своїй воли хто
Лишає хлїб солодкий в свояси,
Та йде шукать гіркого на сторонї!
Але, як кажу: серце! —

Парубок.

О вас прошу!

Иван.

З охотов, пане брате. — Василїв
Був батько богатирь на цїлі гори,
Як царь оден си жив. Да як помер,
Лишились два сини: Андрій оден,
А другий наш Василь, и удова
Стара, слаба, уломна. Да Андрій
Не вдав ся в свого брата, потайний був,
Лихий та сам собі лиш, за́ким наш
Василь, хоть и фудулний, и палкий був,
То праведна душя и всему щира;
Й душі би удїлив.

Парубок.

О се Василь!
Василь як змалював! —

Иван.

Не так Андрій,
Котрому навіть рідна своя матїрь
За много була в хатї, не аби що.
И що ему робити, щоб ся борше
Позбути матери — нуж зневажати

Digitized by Google

Стару, слабу, удову, далї й бити,
Так брате правду кажу: далї й бити! —
Але Василь на се як надійшов раз,
Так ніж у нім втопив! — за що-ж и мусїв
Нехати він свій край и свій маєток,
И в чужину втїкать. Да чую, що
И тут ему не згірше ся поводит. —

Парубок.

О Василеви добре, так що лїпше
Не може навіть й бути. Як зайшов
Сюда, то стрільчив; а стрілец то з него!
Що видит то убе. Вітак вженив ся,
Взяв жінку си маєтну, господарну,
А що вже добра, добра! як той хлїб
Насушний добра! И двійко дїточок
Вже мают, неличеньких. Добре йде ім.
Худобу мают красну, толоки,
Поля, плуги. — А як би був хотїв,
То міг и Печиніжин був би мати,
И дїдичем остати.

Иван.

Печиніжин? —

Без жерту: Печиніжин.

Иван.

О вас прошу!

Парубок.

Ви видите той замок там пишний,
Що свої башти в небо підоймає? —
В нім мешкає великий та богатий
Наш дїдич Образпольский. Він є князь,
И оженив ся аж на Українї
З прекраснов гетманівнов там однов,
И буде тому більше вже як рік,
Як їй привіз сюда на свої добра.
Так жили в'ни, що жили, аж якось
Поїхав Образпольский в Коломию,
Хто зна в які там треби. Як поїхав,

Digitized by Google

А слуги всї на гульки! Лиш хіба
Лишилась покойова челяда
У замку, більш нікого. Але тут
На раз як ймет ся замок!... Доки ми
З села ся позбігали, то вже годї
Й приближити ся було д' нему. Аж
И князь тут прилїтав. — Моя жінка —
(як крикне), мій синочок! Печиніжин
Даю, ввес ключ, хто вратує ми
Єдину дружину й дитинку мою! —
Але нїхто не важивсь, и за два
Ключі нїхто би був ся не відважив
У певну смерть пускатись. Аж ва се
Василь. —

Иван.

Да чий —

Парубок.

В огонь чи не санувся? —
Хіба хто міг 'го сперти або смів? —
Да и колн не було, бо в ту хвильку
Він вже и в замку був, уже й в огни,
А за годиночку, що се я кажу,
Вже винїс и княгиню и дитину.

Иван.

князь? —

Парубок.

Єму у ноги. Друже, каже,
Бери собі село, котре лиш хочеш,
Бери си Печиніжин. Завтра, каже,
Поїдемо до Львова, там тобі
Все випишу що треба.

Иван.

А Василь? —

Парубок.

Лиш подивив ся погордо на князя.
Я, паном, каже, бути не умію;
У гуцула як кріс в и топір,

Digitized by Google

И пара пістолятей за ременем,
Він с князем не міняєсь! — Се сказавше,
Пішов до дому з горда.

Иван.

Фай! — а князь
На се ся не огнівав? —

Парубок.

Ми боялись,
Що 'го убє від разу. Да нїчо'
Му боледь не казав, бо в Василя
Якийс такий є позор, що єго
Вадь и король боявся-б. — Боже мій!
А як осердит ся — то мир який
Би був — усе йде в роетїч! — Да ходїм
В село, бо полягают далї спати,
Не докорняєм ся. Идїм! —

Иван.

Ходїм!

Другий єхід.

У Печинїжинї. Ніч. Город коло замку князя Образпольского. — Місячно.

Колотнїцкий (уходит, читаючи лист).

„Уже два роки, як ти капеляном у князя Обраа-
„польского, а ще нема ніякої пізнаки с тебе? —
„Ще тебе раз на розум упоминаю: Княгиня не
„сміє жити на світї, и не лиш то, що не сміє жити,
„але в'на мусит страшнов, поганов смертев гинути,
„аби вже нї одну козачку не кортїло, з Ляхом по-
„бератись. По друге, мусит она перед своїм мужем
„компромітована умерати, аби нї одного Ляха вже
„не кортїло, з Русначков дружитись. Нам, єзуїтам,
„таке дружінє зо всїм не до ладу, бо не одного
„Ляха оно вже в руский табір перевело. — Чернец,
„що колю княгинї капеляном, мусит на кождий спо-
„сіб також гинути, аби православних попів не кор-
„тїло в Галитчину заходити, бо нас не мало труду

Digitized by Google

„коштувало, доки ми сей край від православія очи-
„стили. А претці є ще в Галитчині богато, дуже бо-
„гато мужиків, що лиш про людське око унію прий-
„мили а потайма православія ся держя. У Печині-
„жині є їх більше як чотириста душ: всі муся ги-
„нути! — чуєш? — усі! ти за ні законови відпові-
„даєш! — а ти знаєш, що в нас жерту нема. —
„А діло мусиш[1]) собі так заспособити, аби не брала
„ся сама, що то ти орудуєш, але би усі гадали, що
„то все з князевої волі походит. Нам треба конечне
„Ляхів з Руснаками розрізнити, бо инак ніколи нам
„не вдаст ся, Ляччину Москві завдати, а то конечне
„мусит бути, хотівше, аби ми у ту велику Москву
„приступ дістали. Не теряй же часу, але пазь свое
„діло; а за відвдяку закону ручит тобі твій при-
„хилний провінциял."

Антоніо да Роккавера."

Гм! —
Провінциял гадає, що то все
Так легко як писати! Кожде діло,
Яке би в'но ні було, потребує
Часу, а час оказії, а ся
Знов свого коваля, що буде знати
Горячу їй кувати. Ковалі
Такі — ми єзуіти, и як кажут:
Не згірші, а миж ними може й я
С послїдних не послїдний. Да за много[2])
На раз від мене хоче мій закон;
Князь Образпольский хоть и легкомислий,
То рицарска душя у нїм ся бє,
Неповоротлива. Да з ним не много
Я мав би короводів: легкомислий
Як віск дасць сукати, але та
Княгиня! О д' таким невинним душям
Не легко приступити! Що? не легко? —
А д' кому-ж легше приступити. як
Не до невинних? — О я свої сїти

[1]) В перводр. очевидна похибка: мусит.
[2]) В перводр. похибка: за мною.

Digitized by Google

Заверг вже на святицу ту: той гунул,
Що вийїс ій з водню, аж пропадав
За нейов, так їй любит! Та люба
Ми мусит послужити за катиню
Невинні ті святі, и як здаят ся,
Уже и послужила, бо хіба
Би доля долев вже не була, щоби
Та моя штука ся не вдала, що
Я прубував, и дево би велике,
Аби она не вдала ся! О, в нас
И ті святі в небес вступати муся,
Як нам їх там не треба! — Й ти уступиш
Нам с тих небіс княгине, дякувать
Ті гунулскі любі! — О та люба
Найборше чоловіка подав
Єго нещастю в руки! Та люба
Дав дитині ніж на свою матїр,
А мамі на дитину! Та люба
Орудує царями и краями
И війско побивав: може-ж мати
Остріщу зброю взуіт на світ сей,
Як не тоту любу? — Се ти там Томаш? —

Томаш (Виступає).

Мене потребували добродію.

Колотніцкий.

И знаєш певне ти, що Довбущук
И сеї ночи прийде у город
Аби хоть на ті вікна подивитись,
Де то єго коханє пробуває
Неприступне та горде?

Томаш.

Знаю певне.

Колотніцкий.

А знаєш де циганска стая, и
Де циганский армаш? — Він Морган звет ся;[1])

[1]) В перводр.: зветса.

Digitized by Google

У него и донька є прехороша,
А Довбущук то иноді заходит
До неї.

Томаш.

Довбущук? —

Колотнїцкий.

А ти гадаєш? —
Хіба що паню нашу він кохає,
То щоб нїчо' не діяв, як лиш тут
Скитав ся та у вікна зазерав? —
О, Довбуш молодий ще! —

Томаш.

Розумію. —
Да що с тим Морґаном? —

Колотнїцкий.

Він чарівник,
Єго принаймне мают за такого,
Чи сам ним бути вірит. Все одно. —
Да кажут, що такі він два хрести
Чарує, що надїесь ними світ
Цілий опанувати: сі хрести
Я мушу мати Томаш!

Томаш.

Чи и вас
Ввес світ опанувать не закортїло? —

Колотнїцкий.

Се можна й без хрестів, принаймне без
Тих циганских хрестів. Але у него,
В старого слабодуха, муся в'ни
За світ дорощі бути.

Томаш.

И тиму —

Колотнїцкий.

Чи я їх хочу мати? — Угадав.
Бо чим и можна світ сей поводити,

Digitized by Google

Так легко як не тими забавками? —
А в кождого є забавка така.
У Моргана хрести.

Томаш.

Тим тяще їх
Дістати, добродію.

Колотнїцкий.

Довбуш їх
Дістане.

Томаш.

Ні.

Колотнїцкий.

Дістане, лиш скажи 'му,
Що в'на їх хоче мати, що княгиня,
Від него, хоче мати, їх! Міркуєш?
Від него! Що закоханий длї свого
Би не вчинив коханя? —

Томаш.

Довбущук.
Не зробит се ніколи, я 'го знаю.
Бо инак він дістати їх не міг би,
Хіба би їх украв. А Довбущук
Лиш се би не зробив.

Колотнїцкий.

Хіба я кажу,
Аби він їх украв! О не далеко
Ті твої очи видять!... Не украсти,
А вигулить їх мав! розумієш
Ти? — Вигулить! в циганки! —

Томаш.

Цигани
Є мстиві, ревнівливі. Гм! — Да я —
Да я вам правду скажу, добродію,
Що ви собі шукайте другого
До вашої послуги.

Digitized by Google

Колотнїцкий.

И чиму то?

Томаш.

Тиму, що я не хочу свою голов
Чи шию з вашев мірять. А на решті
Могло би вийти ще, що моя би
За вашу улетїла.

Колотнїцкий.

Як то, як то? —

Томаш.

О так, що я не можу уторопать,
На віщо ви тогди — вже буде тому —
Не девять місяців? так рівно, девять
Вже буде, як казали ви пустити
Мені Довбущука в покій княгині.
Як се би внзналось!...

Колотнїцкий.

Она нїчо
Не знає. —

Томаш.

О я знаю, що не знає,
Бо ви такий казали порошок
Їй замішать у каву, щоб она
Нїчо', нїчо' не знала. Але Довбуш
Тим лїпше все то знає.

Колотнїцкий.

Зробимо,
Що й він не буде знати.

Томаш.

О я знаю,
Що Довбуш би мовчав. Але у него —
Ви знаєте? є знак дивний на тварн,
На місяця рогатого похожий.
А паня в тяготї: хто знає що —

Digitized by Google

Колотніцкий.

Могло би с того бути, хоч казати? —
Се моя тайна, друже. А за голов
Не бій ся, бо и свою я сокочу.
А в решті — кільно чоловік не важит
Тов головов за дарма, чо' аби
За плату він не важив? —

Подає му киску з гріщми.

Йдім тепер
Гледіти свого діла.

Иде в один бік.

Томаш.

О за гроші
И айгіль чортови би був хороший! —
Ви розлучаєте дитину з мамов,
Ви батька кладете живого в яму,
Ви брату садите ножі у груди,
Лиш вам одним я поклонятись буду!

Иде у другий бік, а серединов уходя Довбуш з Городенчуком.

Городенчук.

Не може бути, брате! — ти княгиню
Кохаєш? —

Довбуш.

Так як душу! так як Бога!
Ще душе! — О коби я вмів сказати,
Як я її кохаю!... Не подоба;
Та наша бесіда не має слів,
Мою любу вповісти! и на віщо
Би здало ся кому, то моє щасте,
Єдине, тихе знати? — О Иване! —
Ні: ти мені не ввіриш!...

Городенчук

Справді ні.
И якже можу я имити віри
Такому? в'на княгиня, в'на вельможна,
Ти гуцул, ти мужик, ти чужинец.

Digitized by Google

Довбуш.

Коби у мужиці не було серця,
Або коби той чужинец нещастний
Лишив 'го там, де все, усе лишає,
Що серцу буле любе!... а то лихо,
Що й серце йде за ним! иде за ним
Аж навіть у могилу, и коби
Не далї як в могилу, а то йде з ним
Ще и по за могилу!...

Городенчук.

То її
Ти від тогди кохаеш від коли
Їй ратував з вогню?

Довбуш.

Чи-ж міг я инак?
О брате мій Иване, щоб она
Ти була так лежала на руках,
Як в'на менї лежала!...

Городенчук.

Нещасливий! —

Довбуш.

Нехай и нещастливий. — О й нещасте
Менї за щасте стане, бо я любю!
О Йване, я їй любю! несповіто,
Незмірно я їй любю! най и світ
В супротивню ми стане — я їй любю!
Її, одну на світї! — А й сей світ
Оден лишень на світї! —

Городенчук.

А она-ж? —

Довбуш.

И в'на одна на світї, и — вже моя! —

Городенчук.

Не може —

Digitized by Google

Довбуш.

Ти гадаєш, Довбущук
За хмарами любити буде? — Довбуш
Що схоче то й дістане, що хотів —
Дістав вже, силов, штуков: як ся вдало!
Довбущукам однако.

Городенчук.

Чи лиш ти —

Довбуш.

Я молодий ще, брате. — З рештов ксьондз,
Що тут в у дворі — конец кінцем:
В'ни дали їй такого ся напити,
Що в'на нїчо' не знала, и я був
У неї, з нев, як хочеш. —

Городенчук.

Ти же міг!..
Зробити се, Василю?

Довбуш.

Я чи міг!..
А міг-же я втолити той вогонь,
Що палит в менї серце? О мій брате:
Толив я 'го й тов силов, що не маю;
Не утолив, не вдалось. — Знаєш, брате,
Що я, аби любу ту обманити,
З однов циганков дївков забавив ся
В роскішне женихане? — Не вдурив я
Нещастне своє серце!..

Городенчук.

Ти-ж жонатий?

Довбуш.

Вженив ся, да не я, а чужина
Студена мня вженила. — Я не знав
Тогди ще, що люба є. О, сей замок
Чей в звізди не завіся ще, чей найдесь
Куток ще в сему світї безконечнім
Длї мене и длї мене! —

Digitized by Google

Городенчук.

Твої-ж діти? —
Василю, ти не гуцул! — будь здоров! —

Йде.

Довбуш.

Чи гуцул чи не гуцул я, а серце
Нажити хочет ся у сему світі,
Нажити ся як хоче! — Що сей світ?
Що доля є у нему? — Світ є то,
Що ужиєм у нему. — Нині наше
А завтра, — запитай ся в гробаря,
Чи много верже світа нам у яму?
Лови 'го, бо ти люде розберут 'го
Як ніч, и більш нічо' тобі не лишут
Як лодву ту на трунву! — Світ на то,
Аби єго ужити — а ужити
Як свому серцу воля, своя воля! —
Я мушу їй дістати! —

Хоче йти — Томаш єму на зустріть.

Томаше:

Княгиня твоя дома? —

Томаш.

Дома. В'на
Се шле мене до тебе. —

Шепче 'му в ухо.

Довбуш.

Злодій? — ні!
Я красти не учив ся. —
Да не красти,
А —

Шепче.

Довбуш.

Вигулить? — одно то що й украсти.
Я —

Томаш.

Шепче. В'на. —

Digitized by Google

Довбуш.

В'на хора, кажеш? О не ріж мня! —
Я йду до Моргана! я купю їх!
Я випрошу! я силов з решток —

Томаш шепче.

То
Конечне вигулить? — то так ворожка
Казала? — вигулить!... Ні! ні! ніколи
Я того не учиню! —

Томаш.

Просимо-ж
На похорон по завтрю. —

Хоче йти.

Довбуш.

Не пускає 'го.

Стій, я йду!
То в'на бн вмерла, кажеш?.. — йду! вкраду!
Як хоче! в'на бн вмерла, жди, я зараз
Ти принесу хрести! —

Иде.

Томаш.

Я буду ждати.
О, взуіцкий треба розум мати,
Але не гуцулску ту лековірну душу.
Розумний їст грушки, а дурень землю мусит.

Иде.

Третий схід.

За Печиніжином. — Ніч.

Широкий, дорогий шатер, а серед шатра велика ватра в закопі. По обох боках дорогі отомани. На одні отомані стоїт велике зеркало в облуквати золотих рамцях приперте, перед зеркалом плитки кошеличок з усїлякими квітками и павами, а на квітках великий золотий гребінь.

Цора.

Уводит Моргана з надвіря поволеньки по під боки у шатер. На Моргані довгий багровий жупан и аравский завій на голові. — У одні руці 'му знахарский бичик золотий, а у другі на червонні аксаметові ширинькі з довгими золотими тороками два золоті хрести на ланцушках.

Digitized by Google

Лиш поволеньки, таточку, поволи,
Абисте не упали!

Сажає Моргана на отоману.

Так! Тепер
Припочивайте, татку! —

Иде на другу отоману, сідає, росплітаєсь, чешет ся, заплітаєсь, уквітчаєсь, а ув одно призираєсь в зеркало.

Морган.

Знай же, доню,
Абес мене збудила, на коли
Ме світова сходити, бо ввес труд
За триціть рік пропав би! — чуєш доню? —
За триціть рік! — а триціть то богато,
Богато дуже, доню! — Триціть рік,
То половина віку.

Цора.

Таточку, —

Морган.

Що Цоро моя доню? —

Цора.

Таточку,
Що мала я питати вже давно вас? —
Які хрести ви лагодите се
Вже триціть рік чи кілько? — від коли
Лиш я запамятала, то нїчо'
Не дїете, як над хрестами сими
Ворожите в одно? — а відь велику
В нї силу вворожили?

Морган.

О велику,
Велику моя доню! — Ще три роки
До триціть тих вже збутих, а тогди
Щастлива буде моя доня Цора
В щастливих сего світа.

Digitized by Google

Цора.

Батьку мій:
Хіба казала ваша доня Цора.
Що в'на не є щастлива, прещастлива
У свого бадечка? —

Морган.

Щастлива, лиш
Все сльози утерає. — Ти гадаєш,
Що я нічо' не вижу, як, коли
Ти прийдеш с погуляня у неділю,
А сльози крутят ся тобі в очех,
В очицях мої Цори!... О не раз
Батьківске мое серце в'ни пекли
Як та червонна шина, тії сльози!...
Я знаю: в'ни цурают ся тебе
Ті ніжні білі люде! — в'ни усї
Цурают ся цыганки! а я хочу,
Щоб в'ни на колінкох о-перед неї
Ходили! не они, не ті раби
Рабів, але великий, славний нарід
Звав Цору свойов панев, и ві
Корону найдорощу сего світа
На голов положив! —

Цора.

О батьку мій:
Прапрадїд мій и прадїд не ходили
В короні, на що Цорі в'на би здала ся? —
О Цора й так щаслива! —

Морган.

Моя доню:
Ті прадїди твої — то королями
Раз були у Егепті, у святому,
Над народом великим. — Як той нарід
Розсіяв ся по світї, як батькам
Тим нашим не лишило ся нічо'
З незмірних їх маєтків, як кавальчик
Старого перґаменту — я тобі
Не раз вже вповідав. — Да той кавальчик
Старого перґаменту вартував

За всї корони свiта, бо на нiм
Записана була велика тайна
Хрестiв сих двох чудесних. — Ще три роки
Лиш Цорю моя доню, а усї
Корони сего свiта я складу
На твою голов доню, посажу
На найбогатшу та столицу свiта:
Егепецку столицу! — Ще три роки —
А ми в Егептї доню!...

Цора.

У Егептї?
О нам и тут є добре! —

Морган.

Добре, бо
Той стрiльчик молоденький прилюбив ся
До твого сердечка. — О моя доню:
Давно би я тобi заборонив був
Вже твоє то кохане, як би мiг
Я що заборонити свої Цорi,
И якби я не знав, що то кохане
Заборонити годї. О кохай ся,
Кохай ся моя доню, доки ще
То серце молоденьке. Да не май
И за зле батькови, що вiн тебе
Остерiгає доню, бо вму
Усе, усе ся видит, що Василь твiй
Не так тебе кохає, як то в свiтї
Коханє вiрнов кохати має! —
Будь осторожна-ж доню, щоб вiтак
На мене ти не нарiкала! я
Теперь усну годинку. А як буде
Та свiтова сходити, щоб мене
Збудила моя доню! —

Цора.

Я вас збужу.
Тим часом най вам сон благий та красний
Мiй бадечку приснит ся! — най ся приснит
Вам любий ваш Егепет! — На добраніч! —

Digitized by Google

Морган.

Усипаючи.

В Егепті, у Егепті, там де Ніль
Святий с цілої Африки ситної
Всю манну золоту у дар приносит!...
В Егепті, де женец не може колос
Годований ситойов, обтягнути
Руков широков свойов!... У Егепті,
Де вічні піраміди вповідают
Часів великих славу! — у Егепті,
Де у Озіріса святого гробу
Наш нарід, волен, силен, пребогатнй,
Чудесний, поклонив ся прежде віку!...
О Ізіс, о Озіріс! В тім Егепті
Даруй мені приснитись, подивитись
На славу нашу давну! попослухать
Ті гри святі в Тебанї! пісні! гімни!
Прійтись по тих колюмнах таєнственних
У Мемфі ті великі. О Озіріс!
О Ізіс, о — Озіріс...

Усипає.

Цора.

Не зараз.

А як мій батько правду каже? — як
Мене він так не любит, як менї
Се молоді здавалось? — — Як єго
Люба лиш забагом була на хвильку,
Лиш фрашка на годинку, що тогди? —
О світе мій нещастний!... Да чиму —
Чиму не запитала я давно вже
В єго, чи він мня любит?... Мала-ж я
Хіба коли? — хіба люба та наша
Вже с тілько ся пристаріла, аби
Було коли питати про любу
Вже було?... О сама я, я сама
Недоли свої винна!... Як теперь же
Він скаже що не любит, скаже, що —
Що він лиш жартував, що він дурну
Циганку лиш дурив?... Під воду, Цоро!
Під воду бідна Цоро! — Да нехай

Digitized by Google

Я буду білі щоці[1]) й на вечерю,
А правду мушу знати! — Цить — йде! —

Довбуш.

Уходит у стрілецькі зброї, як був и в городі.

Добрий-вечер циганко! — Чо' така
Смутна та невесела? —

Змітує кріс и торбу, а сам сідає коло Цори.

Цора.

Бо нема
Чим веселити ся! —

Довбуш.

Чим веселитись!...
Хіба не молода ес? — не жива?
И чо-ж би до житя нам більше треба,
Як не зелених літ, як не жита? —
У нас, у гуцулів приповідают,
Що до житя не треба більш нічого,
Як тілько що житя! —

Цора.

О більше треба! —

Довбуш.

То більше є за більше. — Сокоти ся
Циганко того більше, щоб и ти —
И ти не так, не так — да рад бих знати —
Як в'но, то твоє більше називаєсь? —

Цора.

Люба! —

Довбуш.

Ха ха! — О правду, правду маєш
Циганко! Ох люба та!... То вже й ти?
И ти любу ту знаєш? той медок
Палкіщий від отрути? той полин
Цукрований надїєв? — А я думав

---

[1]) Чи не похибка зам шущі?

Digitized by Google

Тебе ще за щастливу? — думав, що
Ти в світа все приймаєш так як світ
Тобі 'го подає? — О, о циганко:
Ти в него не бажай то більше, бо
Тобі нїчо він дасть! — О світ сей бідний!
Менї вірь: світ сей бідний! — не бажай
Ти в жебрака того, чого самий
Він жебраючи просит!...

Цора.

Се-б чого то?

Довбущ.

З'їщеної надії! — О не має
В нас більшего на світї ворога,
Як та мана: надія! та надія!..
Надій ся! и надій ся! и надій ся:
Тим часом смерть закралась зза плечей,
Тай вік ти відокрала!...

Иде, бере хрести що коло Моргана на подушні лежали, сідає з ними знов коло Цори и обзирає приязно

Цора.

Та надія
Ніколи смерть не кличе. —

Довбуш.

Тай її
Не відрядит як прийде.

Цора.

За тото-ж
И вік наш дорогий. —

Довбуш.

О правда! —

Цора.

Правда!
И вічна ще до того! За тото-ж
Ми мусим и ті хвилї дорогі
Собі так забезпечить, щоб вітак

Digitized by Google

Банованя не було. Правда милий,
Що світ сес не дає нам більше, ні
Нам може більше дати як він має.
Да то що він дає нам, то таке
Солодке є и миле, що годинка
За вік, віки вартує! —

Довбуш.

Се би було? —

Цора.

Люба. — Ти осміхнув ся? — Я сподіюсь —
Що мій Василь мня любит? —

Довбуш.

Сї хрести
Вже мої є циганко? —

Цора.

Сї хрести —

Довбуш.

Менї дарує Цора? — Так? не правда,
Що ти ми їх даруеш? —

Цора.

То хіба
Убити свого батька? —

Довбуш.

А я думав —
Що Цора лиш одного Василя
У сему світї любит?

Тим часом сховивсь, верг Цорі хрести в поли, убрав на себе зброю и хоче пти.

На добраніч,
А як ти схочеш знати чи ти любиш,
И чи вірне любиш, то спитай
У перед в твого серця, чи в'но зможе
И то любі офірувать — що 'му
Є найдороще в світї, а тогди аж
Меш знати, чи ти любиш! — на добраніч! —

Хоче йти.

Digitized by Google

Цора.

Ловит 'го за сердак и не пускає.

Ти йдеш? —

Довбуш.

Пусти! —

Цора.

Василю! —

Довбуш.

На добраніч! —

Цора.

Василю! —

Довбуш.

На добраніч! —

Цора.

Ще слівце!...

Довбуш.

Але аби останне? —

Цора.

Ох останне

Василю мій, останне!... ти мня любиш? —

Довбуш.

Нишком:

Що маю я казати?... а брехати
Так тяжко... ох так тяжко!... та длї неї
Я щó би не зробив?...

На голос:

Цаганко! — чуєш? —
Я — я тебе кохаю!...

Цора.

При хрестах сих? —

Довбуш.

Ох Боже!... При хрéстах сих!...

Digitized by Google

Цора.

Пхає му хрести синов в руки.

Бери собі хрести сі!... що мій батько? —
Що царство? що корона? — ти є мій,
То й світ цілий мій!... Що? ти дрижиш?
О не дрижи мій милий, притули ся
До мого сердечка! оно горяче,
Від разу ся загрієш!... Що — чи ти —
О ні: ти не вшукав мня, ти присяг
Що ти мня не вшукаєш? —

Довбуш.

Нещастлива
Не добивай в ми серце!... Ошукав!
Тебе и твого Бога! — твого й мого! —
Бо слухай, коли можеш: Не тебе,
А ту княгиню я кохаю, и
Для неї видурив сї два христи,
Бо в'на бажала мати їх, а я
Се добре знав, що в тебе инак їх
Не вигулю, хібя присягов, що
Одну тебе я любю! — Не кохав я
Ніколи тя цинанко, я тлумив лиш
Нещастну ту любу до неї в тебе,
Як той пяниця в корчмі свое горе
В нещастні чарці тлумит!... О прости
Сли можеш! а не можеш — Бог між нами!
А я не можу инак! —

Відходит борзо с хрестами.

Цора.

нагонит ся за ним, вітак з'упиняєсь, иде серед шатра потикаючись, и паде на землю.

Небо! — земле!
Се що зо мнов ся діє?... Таточку,
Вставайте умерати!...

Морган.

Промітует ся.

Що ти — О
Де мої хрестики!...

Digitized by Google

Цора.

Де хреетики? —
За душу проміняла! —

Морган.

Чи єму —

Цора.

Я їх не дала татку? — що-ж я мала
Єму вже більше й дати?... Ви хотіли
Самі щастливі бути? ви старі вже,
А я ще молоденька!...

Морган.

То старому
Не треба й в світі жити!

Штрикає у вогонь.

Цора.

Тату, ждіт
На доню свою Цору!...

Нагонит ся и собі у вогонь, вітак з'упиняєт ся и хапає ніж.

Та сама? —
А в'ни щоб насміялись? — в'ни аби
З дурної насміялись? Ні: обов!
Обов в половінь! а їх ввесь рід —
На ніж сей острий мій! О слухай мня
Велика нецорочна Присвятая! —
Циганка мсту усім їм присягає! —
Тепер до князя в двір!...

Біжит. У половіни показуют ся великі два хрести, и гаснут раптом з нев.

Четвертий схід.

У Печинїжині схід.

Друге містце у городї коло замку. — Місяць за хмаров.

Колотнїцкий.

Приходит.

Усе в дворі в тривозї, все в сумі,
Усе у неспокою, кожде ходит

Digitized by Google

Неначе затроєне, по кутах
Собі все потай шепче, головов
Усе собі кивае, так! а Томаш
Літає неспокійний, наслухає,
Біліє, червоніє, се мабіть
Уже їй час. —

Томаш прибігає.

А що там? —

Томаш шепче 'му в ухо:

Вже? — злягла? —
А що хрести? — Чи будут?

Томаш.

Тілько що
Єго не видко з ними! —

Колотнїцкий.

А циганка? —
Ніслав кого до неї, так, як се
Тобі казав я перше? —

Томаш.

Ні ще, бо
Циганка прилетїла вже й сама,
Уже и в пана була. Все сказала.
Да відки в'на се знае — се вгадати
Не легко.

Колотнїцкий.

Ну, а пан? —

Томаш.

Встїкае, да
Ще все не довіряе, бо ще дїти
Не видїв.

Колотнїцкий.

Ох тепер хрести! хрести!

Томаш.

Да в'на бо їх не прийме. — Що я скажу? —

Digitized by Google

Колотніцкий.

Я був бих и забув! — скажи, що їх
Чернец їй поселав! чуєш? — що
Чернец їх поселав! — в'на їх прийме,
Бо він нераз такі забавочки
Їй поселати звик. — Иди! — Гледи-ж!
Та лиш розумно! чуєш? —

Иде у оден бік, Довбуш надходит з другого.

Томаш.

Є хрести?

Довбуш.

Тут маєш! — Ох мій Боже, як мене
Се голова болит!... Кобес ти знав,
Що я тепер зробив!... И та люба
Матбуть не варта того!... Томашу,
Тепер я йду до неї! —

Хоче йти — Томаш єго тримає.

Що ти? — ти
Гадаєш, що ся ду́ші продают
Без баришу? — Могла в'на се бажати
Від мене, то в'на моя, я купив їй
Собі душев! —

Томаш.

Василю —

Шепче му в ухо.

Довбуш.

Нї! —

Томаш шепче.

То правда! —
Нехай же: за годину я тут буду!
Ти пустиш мня до неї! — а як нї —

Виривае ніж зза череса, показуе 'го Томашеви, и йде.

Томаш.

Переполошений.

Добро́дію! —

Digitized by Google

Колотнїцкий приходит з другого боку.

Ви чули? — Я пропав!
Я знаю 'го! він прийде! а не ставюсь
Я тут — він ме м'яя пасти! — він убе мня,
О він мене убе! —

Колотнїцкий: шепче 'му в ухо. — Він цїлує 'му обі руцї.

Ви господ мій! —
Ви Бог мій! —

Колотнїцкий.

Тихо та відважно! —

Идут оба.

Пятий схід.

У Печиніжинї. Ніч.

Колотнїцкого кімната в замку. Світло. По стїнах великі образи папаримских, — де які чорними заслонами закриті.

Колотнїцкий.

Уходит з одного боку, Томаш з другого.

А що? — хрести подав вже?

Томаш.

Вже подав.

Колотнїцкий.

Як я тобі казав? —

Томаш.

Як ви.

Колотнїцкий.

А решта? —

Томаш.

Спосібне все.

Колотнїцкий.

Лиш хитро.

Digitized by Google

Томаш.

Не журіт ся.

Иде.

Колотнїцкий.

Я аж зачав бояти ся, так гарно
Ведет ся мов дїло! — И княгиня
Злягла близнятами: хлопчик и дївче.
И хлопчик — як би з ока 'му 'го вибрав!
Сам Довбущук! и місяць на лици,
И очи чорні, ясні! нї у князя,
Нї в неї їх нема! а в мене трумф! —
Не викрутиш ся ти пишна княгине,
Що шизматиків розвела село!
Нї в'ни! — нї ваш чернец! а що найкраще —
Він за годину прийде у город!...
Качав бих зо сміхів ся я, коби
Ті взуіти вміли ся сміяти!...
Да ми не дурні, душу на лици
Носити, щоб всї люде в нї читали!...
Не покажи себе, не май за мало
Найменшу річ у світі — всїгди чуйним.
Покірним серед миру — а пануй ним! —
Цить — Образпольский йде! —

Князь.

Уходит як остеклий.

Га, попе! попе!
Я одурію попе!

Колотнїцкий.

Нишком с хрестами, мече їх на столик, а сам кидает ся в крісло.

Лях хіба
Коли розумний був! —

На голос

Ясновельможний? —

Князь.

Вас маю годувати! Вас платити!
Як писанки тримати, а й одного

Приятеля не мати!... О чиму
Я не мужик, шизматик!...

Колотнїцкий.

Пане мій:
Не можна запитати. —

Князь.

Запитати?
Про віщо запитати? — про тото,
Що й воробцї вже знают? — О лиш я,
Лиш я нїчо' не знаю... бо я князь,
Бо маю сорок сїв... менї не можна
У грудех серце мати так як другим!...
Не треба й слави мати!... на що слави? —
Приятеля? — сопруга? — вірного?
Коли він князь ся пише?...

Колотнїцкий.

Пане любий —

Князь.

Нїчо' як пане любий! пане любий!
Що слово — пане любий! — але що
В'на з мужиком ся любит, про тото
Най пан ся любий сам довідує,
Коли 'му треба знати!...

Колотнїцкий.

Та вельможна —

Князь.

Він чинят ся, що він нїчо' не знає!...
О там перед хрестом тим присягни,
Що ти нїчо' не знаєш!... видиш? га?
Як борзо ес умовк? — О ви котюги!
Жарви! вовки! гадя ви!...

Колотнїцкий.

Ясний пане:
Сказати я не можу, що нїчо'
Не зачував про те я, да я думав —

Digitized by Google

Для вашої се слави, як ми Бог! —
Я думав, що, як в світї то бувае,
Усе пусті обмови. — А по тому —
Як міг гадати я, аби така
Ясновельможна паня, да такого
Вітцями князя славного, посміла
Си накладати з мужиком? — Не міг
Имити мовам віри, ясний пане! —
А ще до того всего в'на! она!
Тота лелія чиста! ангіль тот
Святий, неприступний. —

Князь.

О — й ти, и ти
Нїчо' не винен попе!... Не тобі —
А й Богови не давбих був я віри,
Як був би ми казав!... тота свята!
Той образ мати-дїви!...

Колотнїцкий.

Пане мій:
А може в'на не винна? — може люде
Пусті лиш бесїди. —

Князь.

Пусті? — иди,
Иди та подиви ся на бенкарти,
Чи в'ни в Довбущука ся не удали? —
О люде правду кажут!... то лиш я
Лиш я нїчо' не вижу!...

Колотнїцкий.

Довбущук
Же-ж мае знак на твари, скілько знаю —

Князь.

А як ти добре знаеш? — йди дивись —
Чи знак той не пізнаеш? О диви ся,
Диви, диви ся, попе, та заплач
Над мойов головойов!...

Digitized by Google

Колотніцкий.

Постиваю!
Таку величну славу! прадідів
Ту непорочну славу, що й царі
Ёї ся покланяли! тої слави,
Що шість корон носила... так зваляти!
Та так онечистити!...

Плаче.

Князь.

Зрывает ся.

Я очистю!
О я її очистю! —

Дзвонит — Томаш убігає.

Зараз піч
Зелізну ми покласти на подвірю,
И так їй натопити, щоб черлена
Ціла як вишня стала! — вон!

Томаш иде.

Сюда! —

Томаш вертает ся, князь мече му хрести перед ноги.

А ті ёї бенкарти зараз ми
В найгущий ліс віднести и вовкам
Веречи, да с хрестами сими! чуєш?
С хрестами, я так хочу, от цими!
Що в'на від него мае їх! циганка,
Що все ми уповіла — и хрести
Від разу сї пізнала! — Пріч! — Чекай! —
А хто би пів слівцем кому коли
Сказав, що тутки стало ся — мій міч
А того горло, чуєш? — руш!

Томаш иде.

А ти
Иди ёї скажи, що завтра гине!

Иде.

Колотніцкий.

А я-б радиїщий був, коби вже нині,
Але аби сама не йшла собі до Бога,
То треба дати їй ще й чинчика старого. — —
И знаю навіть вже, як приспособю діло! — —

Digitized by Google

Падїт же, грушечки — бо вже сте переспіли!
До князя!

Иде.

Шестий єхід.

У Печинїжинї. Ніч.

Инше місце у городї коло замку. — Місячно. — Довбуш уходит з одного, Томаш з другого боку;

Довбуш.

А що? — віддав хрести? —

Томаш.

Віддав.

Довбуш.

А в'на? —

Томаш.

Ти дякує.

Довбуш.

Нїчо' білш? — то я даром
Затратив свою душу? за даремне
Сплюгавив свою славу я бріхнев? —
Ха ха!... Да се хіба лиш перший раз,
Що пан ошукує? — Се треба було
Мені у перед знати!... То дві души
Затратив я за слово: Дякувать? —
Гадаєш ти? — О нї: я Довбущук,
А душі дві за дорогий бариш,
Щоб купно дарувати! — в'на є моя!
Ти чуєш, блюдолизе? — в'на є моя!
То в'на не хоче мня пустить до себе?

Томаш мовчит, Довбуш бере мисливску трубку и хоче трубити.

Томаш.

'Го стримує.

Ти що се? —

Digitized by Google

Довбуш.

Ледінів тут двісті зараз
Ми виростут, а що я си купив
То моє! —

Трубит — панцірні вибігают з усіх боків и вяжут Довбуша.

Томаш.

О не твоя, Довбущуку,
Бо сеї ночи мают їй палити
В печи, а через тебе. Пан все знає.
А щоб ві не скучно було, то
И ти горіти маєш з нев у раз!
В темницу з ним! —

Довбуш.

Аби з коханєм любим:
То и в вогни менї солодко буде! —
Я був вже раз в вогни...

Панцірні відводя Довбуша — Оден дворак набігає и шепче Томашеви щос у ухо

Томаш.

Переполішений.

Не може бути!

Дворак.

Спитайте їх самих лиш.

Колотнїцкий.

Приходит.

Що там? що? —

Дворак иде.

Томаш.

Чи ввірите ви се? —

Колотнїцкий.

Яке? — кажи!

Томаш.

Ви знаєте, добродію, що пан
Менї казав, близнята тї узяти,
И з обома хрестами тими — ви

Digitized by Google

Вже знаєте, у пущу їх віднести,
И кинути вовкам. Я так зробив, —
Двох двораків узяв старих, ретенних,
И дав їм росказ, дїти тї віднести
Аж у космацкий плай. Они пішли;
Да сес уповідав, що лишень
Они з дїтьми вчинились край села,
Як тут показует ся їм мара,
Тота гірска цариця; зо страху
В'ни мечут дїти на серед гостинця,
А сами утїкают! —

Колотнїцкий.

И того
Ти так переполошив ся? — Ми своє
Вже доконали дїло. А бенкарти —
Коли їх пси не розїдя нехай
Годує хто си хоче! — й Довбуші
Здают ся в сему свїтї, — нї? — принаймне
Менї оден ся здав. Да то початок
Лиш є, да ще кінчати треба дїло.
Посїяно вже є, тепер щоб спіло.

Идут.

Семий схід.

У Печинїжинї. Ніч.

Світлиця в Довбушеві хатї На столї каганец горит. На стїнї образи Ісуса Христа, Матери Божої, Анголя хранителя. У запічку стоїть колиска.

Катерина

уходит, ведучи Міхайлика за ручку, и несучи маленьку дитинку на руках. Марічка иде біля Катерини, держучись за ню. Увійшовше — кладе дитинку в колиску и заколисує: Марічка и Міхайлик позївают.

Що? ви задрімали, дузїньки? —

Марічка.

Ага! —

Digitized by Google

Катерина.

Підете зараз спатки, але треба
У перед Бозїнькам сказать добраніч.

Міхайлик.

Добраніч Бозїньці! —

Марічка.

Добраніч! —

Катерина.

Веде їх оперед образи До Міхайлика.

А

Котру ти Бозїньку найлїпше любиш? —

Міхайлик.

О ту там с крильцями! —

Катерина.

А ти Марічко? —

Марічка.

И я ту с крильцями! —

Катерина.

До Міхайлика.

Та що тобі
Аби та Бозя дала? —

Міхайлик.

Ножик, мамко!
Великий, острий ножик! —

Катерина.

А тобі?

Марічка.

Мені на шию хрестик, красний красний!
Та золотий, та...

Катерина.

Дїти: о просїт
Ви лїпше в Бога ласки, та аби
Вас сохранив на свїтї, та аби

Digitized by Google

Руков свойов провадив крізь житє вас,
Крізь се житє пусте! — Міхайличку:
А що тобі ся снило тої ночи? —
Забув уже? —

Міхайлик.

О ні: менї ся снила
Велика гадина! така страшна
Та чорна!...

Марічка.

Тай менї! ох тай менї
Ся снила гадина, така, яку
Міхайлик вповідає! —

Катерина.

То просїт же
Ви Бозїньки, аби в'на від гадї
Вас тої сокотила! —

Марічка и Міхайлик.

Просимо!
Ми Бозю просимо!

Катерина.

Кажіт:
Ми просим. —

Марічка и Міхайлик.

Ми просим —

Катерина.

Бозїньку —

Марічка и Міхайлик.

Ми Бозїньку —

Катерина.

Тоту с крильцями —

Марічка и Міхайлик.

Ми тоту с крильцями —

Катерина.

Аби нас боронила —

Digitized by Google

Марічка и Міхайлик.

боронила —

Катерина.

Від гадинки лихої! —

Марічка и Міхайлик.

Від лихої! —

Катерина

укладаючи їх спати.

О Боже сохрани вас!... да не так
Від гадини лихої, бо то кажут,
Що гадині від Бога призначений
Є той, що в'на 'го має ззісти! — да
Від тих людей лихих — о сохрани їх
Ти ангелю хранящий! Матер Божя!
Ісусе Боже слова! о від тих
Лиш їх людей спаси, що ночами
Як ті вовки в'ни ходя, щоб пожерти
Яку там людзку душу!... О ти Боже:
Ти батько є сиріт — ти їм поможеш!...
Бо дїточки отці нещастні мої,
Сї мої кришенятка, мої пави,
Сї мої рожеквіти, мої — мої
Сї душечки єдині, незабуті,
Мальовані, святії, моє щасте,
Надія моя в світї, моє небо,
Мій рай, серденька мої!... о в'ни є
Є сироти на світї, бо їх батько
Забув, їх відцурав ся! — о... їх нї:
Бо він їх щире любит, їх над душу
Він свою рідну любит! лиш мене —
Мене він відцурав ся! лиш сама я
Нелюба є єму, сама чужя я!..
Да и сама я винна!... бо не моя
Пишний та гордий гуцул була пара,
Але хіба царівочки якої
З чільцем на голові! и то нї навіть! —
Бо то лиш ми си баєм о любі

Digitized by Google

О вічні, вірности, о шлюбах, о
Хто зна' май ще о чім, а в гуцула
Усе то є мамона, й то, и все
Що волю ломит, вяже! — О у него —
Лиш то одно святе є, то 'го рушит,
До чого не повинен, що не мусит! —
Ангелочки мої! ластовенята!
Вишневі галузочки! квіточки
Ви калиневі мої! най ваш батько
Шукає свого щастя, де гадає —
Найти 'го! Боже 'му допоможи лиш
Найти 'го, а я буду лиш для вас
У сему світі жити! мої зорі!
Ви мої пташенятка — райскі, моє
Єдине сподіване! хоть вас тато
Покинув: — я! я, я, я ваша мати!...

обнімає и голубит їх довго, вітак иде до колиски.

А ти мій Йванчику? — мій зайчику!
Мізинчику пишний мій! мій... о мій
Ти мій румянчику! васильчику,
Любисточку ти мій! самбірчику!
Павляне пюречко!... а хто-ж тебе
Би доглядав на світі, як мене би
Не стало?... ох мій Боже — серце вяне
Згадати навіть гадков!... Иваночку!
Иванчику мій срібний! золотий мій!
А хто-ж тебе би серце дозерав
Як мами би не стало? — О ти світе
Небесний — не остави мої дїти!...
Нї Боже: ти не лишиш! —

Штефан

уходит з лїхтарнев

Добрий вечер! —

Катерина.

Ох братїк мій єдиний! да так пізно? —
А якби що дорогов —

Digitized by Google

Штефан.

О у нас
Дороги є беспечні, слава Богу,
Бо від коли прийшов той ксьондз у двір,
Село собі як в гробі! й на сутки
Ніхто ся не відважит. — Василя
Нема? —

Катерина.

Він зараз прийде. —

Штефан.

Катерино! —
Ти роду не такого, щоб ся мав
Хто кепкувати над тобов! - Скажи! —
Ти нещастлива є? — О ти гадаєш,
Що я далеко сижу, та нїчо'
Нї чую та нї знаю? — він тебе
Не любит? — понехав? — Катерино! —
Я брат як тато рідний є: скажи
Усю менї ти правду, бо й без тебе
Я їй довідаюсь! —

Катерина.

Штефаночку:
То помівки пусті лиш є на него,
А він у мене добрий! — Що би світ
Не вигадав тепер? — О він є добрий,
Хоть и мисливенький ся трохи вдав.
А ти Штефаночку тепер від дому? —
Як моя там невісточка живе?
Як вам обом живет ся? — Ох там що? —

На дворі далеко чути колясну що їде а вітак нараз з'упиняєт ся и крик:

Ге люде! люде! світла! борше! борше!
Давайте борше світла ге!...

Катерина.

Біжім!...

Digitized by Google

Штефан хапає ліхтарню и вибігают. Образи зачинают говорити:

Матер Божа.

И се так мусит бути, Сину й Боже? –

Ісус Христос.

Так мусит, моя Мати! не поможесь.
Бо люде хочут с правом, с правдов, с хранов,
И з вічним обичаєм стати в брани.
Але ті вічні, мудрі Божі суди
Научуют людей — що люде — люде.
И що — нехай и в небо в'ни сягают —
То вища ними сила все владає,
И що то право, правда, снота — Божі,
И чоловік столочить їх не може,
А хто поважитись на ні посміє —
Загине! — Чоловік аж там доспіє! –

Матер Божа.

Будь Боже милостивий! —

Ангіль Хр.

Божі сили! —

Катерина

уходит з маленьков дитинков на руках. Штефан за нев з ліхтарнев. — Катерина з дітьми оперед образів.

Яке-ж пишне та красне!... біднятко!...
И то сумління було в тої мами,
Двійко таких пишненьких анголяток
Лишити на гостинци!... Матер Божя!...
Соківку мій? – леденю? — О чиму
Та паня в ридвані и дівчинку
Менї не облишила?... я би була
Їх згодувала обійко собі!...
Да що то би могла за паня бути?
Штефаночку, не знаєш? —

Штефан.

Хто би збаг!
Чи в нас тут мало тих паней гостинцем
Минают ридванами? — Да здаєсь, —
Що то якас добренька є бабуська,
Як рідко між панями.

Digitized by Google

Катерина

понесла дитину и поклала коло свої в колиску. Росповивавше — находит хрест и цидулку на грудцях.

Ох Штефане!
Дивись — який у него хрестичок
Прекрасний на грудцях!... Ще и цидулка!...
Штефаночку, ти-ж вчив ся у дяка,
Ти може прочитаєш? —

Штефан

бере цидулку.

Се по руски. —

читає:

Сей хлопчик хрещений у православні вірі и звет ся Олекса. Котра душя 'го найде — най буде у Бога благовірна и змилует ся над найнищастлившов сиротов найнещастлившої матери. М. О. Хлопчикови и дівчинці є на грудех хрести. — Коли їх Божа воля вратує від вовчої пащі, а доля їх розсіє по світі, то по хрестах сих пізнают ся, що брат з сестройов. —

О! тут мабуть якийсь великий гріх
Зробив ся, и здает ся, що не мати
Усему тому винна!... Але Бог
На небесах свідитель, и святая
Єго увежде воля!

Иван

убігає:

Довбушихо!
Василь твій у неволи! сеї ночи
Ме пан єго палити! —

Вибігає.

Катерина.

Ох мій Боже! —
Штефаночку мій брате!...

Вибігає, Штефан за нев.

Матер Божя.

Ох мій Сину —
Не дай єї пропасти! —

Digitized by Google

Ісус Христос.

Не загине. —

Цора.

Страшна и розхрістана, убігає з ножем у руках.

То тут він мешкає? — ого се діти? —
Га!...

Замахує ножем на Міхайлика и Марічку — вітак з'упиняєт ся.

Ні: за мало кари! — инак з вами! —
Відотну руки вам — вітак — світами! —
У плай Довбущуки!

Хапає дїти и біжит з ними.

Матер Божя.

О Боже й Сину! —

Ісус Христос.

Дїтьми опікуєт ся Божя сила! —
Мій ангелю благий! —

Ангіль Хр.

Ми твої слуги,
Й невинности святої вічні други. —

Цора.

Далеко на дворі.

У плай! —

Ангіль Хр.

У плай!

Цора

Ще далї:

У гори! —

Ангіль Хр.

Божа воля.
На горах и на долах!

Ісус Христос.

Амінь, друже! —

Digitized by Google

Матер Божя.

Змилосерди ся на невинні дýші! —

Цора.

Дуже далеко:

У плай! —

Всї образи:

У плай! —

Осмий схід.

У Печинїжині. Ніч.

Православна каплиця в замку. Всї трое дверей зачинені. Перед образами світло. Запах кадила віє по цілім театрі.

Отец Єремій

уходит з вівтаря у патрафіли, с книжков у руках, и стає о перед Ісуса Христа.

Тай на вогонь всудив їй!.. О мій Боже! —
А я їй на смерть мушу споряжати!
Я Боже! я! їй на смерть!... о тепер лиш!
Тепер лиш сили дай мій Спасе, бо
Загубю свою душу, о ей Богу —
Загубю! бо за тяжко испитавес
Раба твоєго Спáсе!... на смерть!... їй!...
И то коби невинну хоть! да боюсь
Що грішну грішницу!... Ісусе сладкий:
Коли-ж караєш нас — карай по людзки!
Карай нас так як люде — лиш не так —
Не так, Спасителю! бо не Тобі
Ми грішнії є пара!... Ти є Бог,
А ми слабі є люде!... Да и Ти
На ті горі оливні перерік ся
З Вітцем небесним твоїм! а то Бог,
Ти Господь був, ми люде! — Не походит
Слузї до Господа и Бога свого
Такі казати речі... да простú —
Прости, премилосердний, бо не можу
Ти правду не сказати, хоть убий

Ту душу непокірливу! — Идут! —
Тепер о Боже, сили! — Боже! — сили! —

Обертає ся на церьков, Княгиня уходит у чорних ризах яко черниця, чорнов заслонов заслонена, за нев двірска челїдь також чорно убрана, з восковим світлом у руках. Допровадивше княгиню до серед церькви — вертає ся, княгиня припадає оперед чирця на колїна.

Не зараз:

Чого прийшла ес доню? —

Княгиня.

Отче мій —
З небесним попрощати ся, бо йду —
Так кажут — що вмерати.

Чернец.

А ти знаєш,
Що то вмерати, чадо? —

Княгиня.

Там ити,
Де білше не вмерают. —

Чернец.

Там ити,
Де треба буде оправдатись с тим,
Що лиш оден святий и праведний.
Де треба буде здати саму, чо' —
И як ми в світї жили. — Бо душя
Є дорогий скарб божий, що єго
На час нам позичає Вседержитель,
А там рахубу з него остру правит,
Рахубу справедливу! — Здай, о здай
Рахубу ту ще тутки, щоб святий
Там в тебе їй не правив, бо там тяжко,
Її здавати буде! —

Княгиня.

Отче мій:
И там и тут готова є я здати
Рахунок тот великий: як йому

Digitized by Google

Небесному на небі, так тобі,
И всему світу, отче.

Чернец.

Світ собі
Про Довбушя говорит? —

Княгиня.

Довбушя? —
Хіба про того отче, що мене
Він ратував з вогню, як замок сес
Горів? — О правда, отче: я купила
'Му поле, домівство, худобу, плуг,
И грішми надарила! — Може й се
Є гріх священний отче — то простіт;
Я йду за се горіти.

Чернец.

Більш нічо?

Княгиня.

Нічо священний отче! —

Чернец.

Більш нічо'?

Княгиня.

Нічо' священний отче! —

Чернец.

Ради Бога:
Нічо' більш, мое чадо? —

Княгиня.

Отче мій —
Я на смерть сповідаюсь. —

Чернец.

Дякувать!
О дякувать ти Боже!

Благословит княгиню.

А тебе
Най Спас мій благословит, й покріпит
На су тяжку дорогу, моя доню!...

Digitized by Google

Погано прислужив ся тутки хтос
Тобі и твому другу!.. да нехай
Простит 'го Милосерний, але ліпше
Єму мабуть би було, щоб млинский
Він привязав до шиї камінь си,
Та з ним пішов в пресподне!... Боже мій...
О більше вже не можу!...

Припадає до тетраподу.

Князь

убігає з голим мечем, за ним єзуіт, двораки, панцірні, люде, челїдь. Люде и челїдь з світлом. — Єзуіт шепче князю в ухо:

Чирче, що
Она ти сповідалась? —

Чернец.

Сповідь —

Князь.

Що
Она ти сповідалась? —

Чернец.

Пане —

Князь.

Що
Она ти сповідалась? — — ти мовчиш? —
Мовчи ж на віки вічні!...

Пробиває черця мечем. Чернец хочет ся на ногах тримати, вітак не змогає и паде на райских дверех.

О ти добре
Казав ми, єзуіте!... Не богато
Менї лиш короводів! —

Вибігає с церкви — за ним єзуіт. Решта усї липают ся у церкві.

Княгиня.

що доси ув одно придивлялась умерающому черцеви, котрому колпак упав з голови.

Тії очи! —

Digitized by Google

Рис твари! — щирани ті на чолі! —
Ні! ні! я ся не милю! — я не можу
Милити ся! — се він є! се є мій —

Чернец.

Твій батько, моя доню! — О — мій Бог! —

Умерає.

Княгиня.

Мій батечко єдиний!...

Паде на чирця.

Матер Божя!...

Умерає. Усї що в церкві — дают ся трохи назад.

Два старі люде

виходя з вівтаря.

И чо' ви здивувались? — Се діправди
Атаман є Мазепа, що доньку
Віддав за сего князя, а віддавше —
Пішов у манастирь, щоб припочити
Від трудів торонних. — Не припочило
То серденько вітцївске — затужило
За донечков єдинов. А від неї
Приходит в манастир письмо, що просит
В'на о капеляна старенького
Душі спасеня ради! — Издригнулось
То серденько вітцївске — а поневаж
Говінє, риза, борода, и старість
Змінили старця скоро — він прохав ся
В сей двір за капеляна и дістав
Позвіл в єгумена. — Що далї сталось —
Ви видите тепер. — О щоб та кров
Свята та неповинна ще не впала
На винні голови!... бо кажут, що
Бог ангеля одного на земли
Поклав — аби, де кров невинна ся
Розсипле — він волав, ридав аж дотї,
До неба доки аж та мста не зийде!

Digitized by Google

В'на зийде й борзо. Бо Отот над нами
И правий и святий є! —

Нарід.

Амінь! амінь!

Челідь виносит княгиню, два старі люде черця с церкви. Всі виходя за ними.

Девятий єхід.

За Печинїжином.

Ніч зорешлива без місяця. — Чорний, дикий плай у лїсї. Вовки вют и світя с поза колодя очима. Гадя сипит, то по корчах у кочила звита, то коло дерева оповита. Ящурки шарахотя в листю.

Цора.

убігас с кривавим ножем у руках.

Вогонь пекельний! муки! кари! лиха!
Змиї, що сонце пют то! вовкуни,
Що місяць обгризают! все на тебе
Непевна ти планїто!... В перший раз
Довбущукової криви покоштувати
Хотїла я сегодня — та тота —
Тота гірска цариця!... О богдай
На тебе цар зелїзний, той твій брат,
Що в чорногірскім озері сидит
Та град веде та тучу, та стріляє
Нічми в хрести дорожні!... так мене
Переполошити!... переполошить
Саме тогди — як я ті руки їм
Хотїла утинати! вже й надтяла —
А та мара гірская!... О нехай
Вас сто, вас тисяч буде! най ввес світ
В поперек, в здовж я схожу — а я мушу
Я мушу відшукати вас! я мушу
Покушать ще криви Довбущуків —
Нехай би й світ запав ся!... лиш покушать! — —

Лиже ніж.

Пів каплї серце не вгасит!... Напитись!
Напити мушу ся я їх криви

Digitized by Google

Як с кадоба в кирници! о напити!...
А ще и тих обох пошукати, що
Іх паня породила сеї ночи,
Бо й то єго є діти!... я їх найду!
О я їх відшукаю! с під землї
Їх видру а дістану! — добре що
Ми Томаш уповів, що в'ни живі ще,
Що в їх хрести є мої!... О я знаю
Ту долю аж за добре, щоб боялась
Що в'на ми не подаст їх!... И планіта
Гірска їм не поможе... Ух — она! —

Утікає.

Гірска царица

приходит, у праві руцї вівчарска киржя, у ліві збанок з молоком. Вовча ве, гадя сипит, она їх киржев відвертае,

О набік! набік! набік! сизі, на бік
На три малі минутї! — На що ви
Усї ся тут зібрали? — о я знаю:
Мій брат недобрий вас сюди післав
На непогоже діло! —

Гадя дуже сипит.

Ви голодні? —
Я знаю що голодні, да мій брат
Се вас не погодує, як сама я
Не погодую вас! —

Сипле помеже нї молока.

На! се тобі!
А се тобі, голубко! — чо' ти так
На мене розвїпалась? — на й тобі!
Й тобі на, моя кришко! о коби
Ти знала, що за писана та файна ти,
Ти мого брата бес не слухала! —

Одна гадина сипит дуще всїх.

Та й ти голубко красна! — й ти! — и ти! —
Та й ти! ви всї є красні! — ти не хочеш? —
Се молоко є свіже! — о я вижу —
Що ним тебе не впрошу! — чим тебе
Зазулько упросити? —

Digitized by Google

Старша гадина вет ся дивно.

Так? — нехай!
Учиню твою волю! — завтра рано
Ме дівка йти у матридуну — слухай бо! —
Щоб парубка строїти. Я вам всім
Даю на ню путерю: можете
Рознести між собойов, лиш кістки
Лишіт святі землици! —

Гадя сипит ув одно и кивае головками.

Ще не доста? —
То ще даю вам у богачки тої
Корову, що сегодне удова
До неї приходила безталанна,
И молока просила для дитинки,
Для хворої свої, щоб перед смертев
'Му душку закропити? — й се ще ні? —

Здіймае киржу д' горі.

Ото спали-ж вас земле! —

З землї зачинают искри сипатись, гадя свище и утїкае. Вовки вют. Цариця проходит.

Міхайлик и Марічка приходя в плай, у лївих ручках по хлібцеви, у правих довгі бичики с хрестиками на верху. — Обоїм праві ручки криваві и позавязувані. — За ними ступае

Ангіль Хранитель,

у білих ризах и крилах, з зорев над головойов, у праві руці довга киржя з хрестом. До дітей:

А не болит вже бубка? —

Міхайлик.

Не болит.

Марічка.

А я би так вже спала!

Ангіль.

Зараз синку.
О там вівчарска стая, там вас приймут
Благі та добрі люде! — Чо то варе
Людей тих так богато йдут у світ
Шукаючи за щастєм — а потому

Digitized by Google

'То нїде не найшовше, нарікают
Несправедливим судам? — О коби
Оні́ лишились там, де Бог святий
Поклав їх: у натурі; и по їй
Законах правих жив би — то не треба
Би 'му шукати щастя, бо оно
Би з ним и в нему було, як та мати
З дитинов свойов рідноv. — Да то так:
Покинув чоловік небесного
Благого свого батька — 'му осталась
Натура як та рідна мати! він
И тую покидає, а по тому
Щастливим хоче бути!... О не має
У світї того щастя — як у раю! —
А рай то є натура! —

Міхайлик.

Бозінько:
А там о, небо є? —

Англіль.

Там облаки
А небо в серци є. — О що ті люде
Шукают того неба хто зна де,
На облаках, на зорях, в Азиї,
В святого блюда церкві, а то небо
Лиш в добрім чистім серци. В'но само
Є чаш криви святої, що скупила
Сес світ від беззаконій! в'но само
Є церков того блюда, и лиш в собі
В'но рай той пострадавший найде! лиш
Само у собі надгороду за
То добре и недобре! в нім є рай!
В нім Господь пробував — и де инде
За дарма 'го шукати, бо не має
Єго на облаках! — у серци рай є.

Вовки вют.

Я знаю, що голодна є ти лає
Зелізного царя! — да що-ж поможу? —
То лихо годї наситити, бо
В'но ситности не має в собі, и

Во вік не буде мати! за тото
Само в'но, доти жресь та жре, аж доки сáмо
Себе самó не жіжре, а тогди
В'но найголодче є! — о то проклін
Недоброго на світї: жерти й жерти,
А в послїди себе! —

Вовк старий вє.

Ти є слїпий? —
И то є прокляте лихого, що
Оно з устеклости на рештї слїпне! —
И що би з світа було, як не так
Оно би в світї було? — десїть лих
На добре засїдают лиш одно,
Одно маленьке добре, так як вас
На ягнятко одно велика лая.
Але гірска цариця: та свята,
Та благодатна сила у натурі,
Вам видно відберає, й біжите
Проходя у свою пропасть сами! —

Гірска цариця.

Уходит.

Амінь — амінь! —

Иде. Вовки вют и зачинают утїкати. — Все слабше и слабше чути їх вите, нарештї утихає зо всїм.

Десятий схід.

У Печинїжині. — Ніч.

Подвірє в замку, а на подвірю велика зелїзна піч натоплена аж черлена. — Два горнарі з довгими зелїзними кочергами пересувают жар у печи.

Перший горнарь.

Братчику: коли у пеклї так горячо як тут, то не знаю, як ті люде там можут витримати?

Другий горнарь.

Овва! — коли тут витримують, то чиму би не мали там витримати? — ба я навіть гадаю, що

Digitized by Google

тут чоловік на раз мусит більше витримати як у пеклї?

Перший горнарь.

На приклад? —

Другий горнарь.

На приклад: як лиху жінку має. Чи-ж она ему сто раз гірше не допече, як настояще пекло? — Я знаю дуже богато хрещених людей, що би сто раз радніщі у пеклї горіти як з своїми жінками жити.

Перший горнарь.

А я знов знаю дуже богато таких жінок що би сто раз радніщі чорта з рогами перед собов видіти, як свого чоловіка. И справдї: матбуть и чорт рогатий не такий бридкий та гидкий, як де який чоловік, а ще тогди, як прийде с корчми пяний та запахне в хатї як туральня, а вітак стане григоря кликати на цїлу кімнату! — Шкода що ти не жінка: я би тобі зичив з радної душі такого чоловіка, або знов другого такого, що як стане жінка коло стовпа, то він зараз біжит назирцї, чи она не буде що з стовпом говорити, а як кашне, то пів рік у неї питати ме чого в'на кашнула тогди й тогди, в четвер дві неділї о перед пущеня, як сонце на півтора пяди ще не дійшло було до рога від попової хати. О справдї, ті жінки мают право, коли часом волїли би чорта з рогами видіти як свого чоловіка такого.

Другий горнарь.

За те-ж они своїм чоловікам и вміют гарно роги приправляти! — На приклад: явит ся який гарний урльопничок у селї, так жінка зараз: чоловіче, а чиму того леділня не закличеш та не приймеш гарно? — хіба ти не знаеш, що він по світї був та щось видів та щось знає, не так як ти дудзумане старий? — А то ще він берет ся меиї від первих первої тітки непота син? — З рогами треба пізнаватись, чоловіче! —

Digitized by Google

Перший горнарь.

А чоловік — хіба їй слухає? —

Другий горнарь.

Ану най не послухає, чи не буде з руский місяць ходити и голодний, и чорний, и не змитий, и не обдерганий? — а то ще трафит ся часом, що жінка с туги за родичем своїм блізким захворує, та ще мусит сердешний по примівницях та по бабах, аби золотїнник брали та наслання відвертали, а то би тобі и пів року з ліжка не підвелась. — Да цить — идуть! горни! горни гарно, аби и нам так не довелось нагріти, як тому сердешному гуцулови, що 'го мают у сі печи палити! — горни! горни! —

З одного боку виступає князь з Колотнїцким, за ним богато ляцких панів и усї двораки, а з другого боку ведут панцирні вязаного Довбуша. Мир.

Князь.

Га, маю тя мотелнку пишний
Ти гуцулский, що аж в кімнати ти
Літаєш до княгинї? — О не будеш,
Не меш уже лїтати! тут тобі
Ті крильця обгоря, у сї печи! —
То за тото Василю, що тобі
Поля я дав и хату, за тото
Менї ти се зробив? — Га? — за тото
Ти звівес мою жінку? — за тото
Знївечивес мій свїт, и мою славу
Ти за тото столочив? — Довбущуку!
О вражий Довбущуку: замок сей,
Всї добра ті мої, усе, усе
Й житє то моє навіть був бих радо
Ти дав, абес лиш був менї отце —
Отце був не зробив!...

Довбуш.

Я що зробив —
То я зробив вже, Ляше, а єї

Любив я, я любив їй, щоб ти знав!
И в'на мене любила! — Ти гадаєш,
Що князям лиш любити можна, а
А мужикові ні? — О Ляше, Ляше:
У кождого однаке серце в грудех,
И та люба однака! — я їй виніс
З вогню и в'на моя! Чом ти не важивсь
У половінь за нев? — Така люба,
Що у вогонь не піде за коханем,
Така люба студена! — А поля
Не беру я з собов, они твої,
И с тими навіть, що я їх придбав!
Бери собі! а мою жінку й діти
Ще Вишний погодує! — Чо' я стою?

Колотнїцкий.

То Бог твій шизматицкий так тебе
Се вивчив, Довбущуку, за добро
Невдяков віддавати? — О негідний
Той Бог ваш мусит бути!

Довбуш.

Щоб ти й Бога
Ще з Божества не скинув? — То хіба
Той Бог ваш рпмскпй лїпший, що вам каже
Гноїти світ сес кровйов віри ради?
О чули ми не мало, як ви там
На наші Україні ґаздували
Та як людей пекли, ви людоїди
(Чи як там? — взуіти)! ви! а Лях
Рожен тримав, безумний!

Князь.

Ще кепи? —
У піч вго, панцірні! —

Панцірні пускают ся до него.

Довбуш

рве петельки на собі, виривас князеви ганчар зза паса и пускает ся до панцірних. Панцірні дают ся назад.

Digitized by Google

Пріч! — ану
Нехай мене кине́ хто!... Я у піч
Самий дорогу знаю и без вас,
И хочу в нї горіти! — не тиму
Що сим тут двом забаглось, а тиму
Що хочу! а тиму я хочу, бо
И вн'а в вогни згоріла, як ми кажут,
Хоть и вмерлу спалили! Ляше, Ляше —
А ти ся не соромів, умерлу
У піч казати кидать? — о и звір
Над трупом не збиткуєт ся, лиш Лях
Оден такий на свiтї.

Князь у роспуцї.

Колотнїцкий.

В піч з ним, в піч! —

Панцірні пускают ся знов до Довбуша.

Довбуш.

Назад! — ще далї! — далї! —

Всї дают ся назад — князь також.

Так! — теперь
Менї нї крока з місця! бо...

Иде и гладит князя по під бороду.

Не бій ся
Мій пане Образнольский! — думаєш —
Що вік не є твій довший як сей ніж? —
О, того лиш не бій ся! — в гуцулів
Хто пса би ти убив — то й до стола
Би того не приймили! — О не бій ся
Від мене ти лиш смерти! —

Князь.

Ще якого
Я сорому діжду ся?...

Довбуш.

Ти? — иди! —
Ти видів, щоб на ляцкому лици

Digitized by Google

Ще сором сїв коли? — Ха ха ха ха!
За розривку спасибіг!...

Колотнїцкий.

Я вдурію!...

Довбуш.

Без мозку? — О Ляшки: за сей вам жерт
Прощаю мою смерть! — да тим скажіт,
Нехай в'ни не сміют же ся, коли
Ся Довбущук смів, бо других ви
Не найдете котюг таких як сї,
Хоть в Нїмцї ви сходіт! —

Иван.

Прибігає.

О брате мій —
Бач на яке се вийшло?

Довбуш.

На яке? —
Ба! —
Як кождий би питав ся — на який
Конец 'му дїло вийде, то и дїла
Нїколи би не було! — Знаєш ти,
Як сад ти насадиш, чи яблуком
Хто не удавит ся? — таке й тото:
Ми дїло зачинаєм — та гадаєм,
Що добре скінчимо 'го. — Часом так,
А часом нї. — Да треба вже за ним
Журитись, банувати? — О лиш то нї,
Лиш то нї побратиме! — банувати
Є гірш як умерати! —

Иван.

Умерати! —
Да смерть не рівна смерти!...

Довбуш.

Як яйце

Digitized by Google

До другого подібне, так та смерть
Одна до другої. Тот гине в лісі,
Тот гине на печи, а тот в печи,
А тот в зубах медвежих: да усім
Їм на одно виходит. —

Иван.

Да тебе
У піч метати хочут!...

Довбуш.

Хто ти каже —
Я й сам ще скочить гарен! —

Штрикає у піч.

Иван.

Жди мене! —

Штрикає и собі в піч. Горнарі заперают двері.

Князь.

Га! се що?...

Колотнїцкий.

Упрямість шизматицка! Вигріли
Гадю у пазусї — а в'на теперь
Вам душу, серце пє!...

Князь.

О нї: не ме вже
Не буде єзуіте! — Томаш, мой! —

Томаш прибігає.

До сеї печі дві ще змурувати!
И тут ріжнів зелїзних два ряди
Накласти тут кітлів знов на смолу.
А тут на олово, олій, оливу! —

До Колотнїцкого.

А ти менї що днини на письмі

Digitized by Google

Передавати маєш тих шизматів
Що тут печи ся мают!... Тілький сором!...

Колотнїцкий.

Нишком.

Вікторія! ти Ляшку в наших шпонах! —

Заслона паде.

Digitized by Google

ДРУГІ ЗВОДИ.

(Люба ще й з Любойов.

ОСОБИ.

КНЯЗЬ ОБРАЗПОЛЬСКИЙ.
НАТАЛЇЯ.
КОЛОТНЇЦКИЙ.
ТОМАШ.
ЮСТИНА.
КАТЕРИНА ДОВБУШИХА, удова.
ЛЕСЬ, ІВАН } її сини.
МАРФА, її брата жінка.
МІГАЙ, її годованец.
СРІБНАРЮК.
СРІБНАРИХА.
ШТЕФАН ДЗВІНКА.
МАРІЧКА, Срібнарюків годованка.
ЦОРА.
ІМРО.
Єзуіцкий провінциял.
Два козаки.
Панцірні.
Служалї.

Парубки. Дівчата. Нарід.

Справа ведет ся то в Печиніжині то в Маняві. Гід 1745.

Digitized by Google

Перший схід.

Оперед манастирскої церкови у Маняві. Рано. По переді, з боку стоїт пару дерева и тисове крісло жироване. У церькові видно нарід и чути глухий гомін співу церковного. Цора, страшна и розхрістана, и Імро уходя.

Цора.

О Імре, Імре, двацїть рік и пять вже
Як у вогни я батька пострадала,
Ох мого батечка! и тілько вже,
Як своє бідне серце я убила,
Як свою я надїю и любов,
И все, усе, що мала в сему світї,
На віки закопала, я сама,
Як та мара блукаю ся по нему.
Да праві суди долї, бо она
Не каже на оден нам жеребен
Все своє щастє класти, так як я
Поклала на оден 'го: на любу
Д' невірному стрілцеви. Да минуло;
Поклала и пропала. Але за що,
О ти мїй щирий друже — (сли нам можна
У щирість вірувать), — за віщо ти
Твій молоденький вік єс приковав
До моєго страшного, нїби до
Зелїзного стовпа в гарячі пути,[1])
За віщо? о та щирість була-б варта
Люби, коби перепалене серце
Могло ище любити!... все за дармо!
Усе, усе за дармо! з леду ти
Не викрешеш вогню, а лиш примерзнеш
До него, як нещастний корабель
В склянному там десь мори.

Імро.

Цоро, Цоро:
Ти кажеш понехати тя: чому-ж
Кохане твоє давне ти не можеш
Забути? — О коби то чоловік
Так борзо міг забуть, як борзо серце

[1]) В перводруку очевидно похибка: пуши.

Digitized by Google

Влюбити що потрафит! — Тя забути!...
Скажи ти місяцю, аби він землю
Забув, лишив, покинув, а самий
Пішов на свою волю по вподобі? —
Скажи ти соняшнику, щоб лишив
За сонцем свої квіти повертати,
Та відвернув ся до студеної
Опівночи? — О Цоро моя крале,
Не вимагай від мене того, що
Не в моїй силі є! а як тобі
Люба та моя тиха є за прикра:
Ти носиш острий ніж при собі всігди,
Що 'го, як нишком достеріг я, с часта,
Ти обзераеш приязно: ножем тим
Роскрій се мое серце, и позбудеш
Від разу ти мене ся.

Цора.

Виймає ніж.

Імре: не
На тебе острий ніж я ношу, а
На тих Довбущуків. Бо серце мое
Мені уповідає, що я їх
На ніж сей позбираю ще! — Хіба
Аби за дармо я вже двацїть рік
И пять шукала їх, и сїм країв
Сходила в здовж, в поперек? — О я найду
Усїх, усїх ще відшукаю, и
Не вмру и ні спочину, доки їх
Криви не напою ся, и серце їх
На ніж не насиляю сесь!... За мнов
Мій Імре, вірний друже! — И хоть Цора
Любов надгородити тя, не може,
Бо Цора лиш его, его одного
Любила в сему світї: то за славу
Хоть уступи ся нашу! спомяни
Мій королївский рід! — И ми цигани
У серци грієм честь! — За Довбушями!

Проходя.

Digitized by Google

Юстина

и друга покойова виводя Наталію з церькови у крісло.

Ох пане моя мила: ви недужі?
Хіба-ж я не казала вам, не їхать
Сегодня в манастирь? — сегодня празник
Є тут, и народу чи мало: як
Від духоти би не захорували? —
Сїдайте, ясна пане! — да яке
Прекрасне крісло тутки хтось поклав?
Спасибіг 'му! — Се нїби він то знав,
Що ви тут любите сїдати всїгди,
Як є церкви вийдете! — Се біжу я
Води. А ти сестричко йди кажи,
Аби ридвáи заїхав!

Обі покойові відходя.

Наталїя.

Ох мій Боже!...

Юстина.

Прибігає з водов.

Ану напийте ся! вода як лїд
Студена! — яж хіба се не казала,
Не їхать в манастир?... Ох да й богато
Тут печиніжинских є ледінів!...
Ви виділи пишного того, що
Єму неначе місяць на лици?
То Лесь наш, Довбущук. Ох пане моя,
Ви справді є недужі? Біжу я,
Щоб знати де ридван!

Иде.

Наталїя.

О на що, на що,
Сказала ес менї, як він ся зве,
Що душу мою взяв!... Небесні сили!
То и в святинах Господа люба
Орудує? — и чо' би нї в святинях? —
О й та люба святойов мусит бути,
Від Бога мусит бути! як я 'го

Digitized by Google

Сегодня перший раз уздріла, чи-ж
Святі не просвітились, и всї люде
Святими чи не стали? — Але хто
Менї казав, що то, що я длї него
У серци своїм чую, є люба? —
И що-ж оно би було як люба нї?
О лиш она так може людзке серце
Порушити, розбити 'го на пил,
А с того пилу, що з его кождий
Атомец раєм, небом, наново,
Нове сцїлити серце: о то чудо
Люба одна лиш сотворити може,
Одна лиш та люба!... О милий мій:
А в твоїм серци — чи-ж оден атомец
Люби тої упав? — Я божевільна! —
Хіба мене він знає? — він хіба
На мене подивив ся? — Як той ангіль
Стояв у церкові, и ангелям
У вічи їх мальовані дивив ся!...
О як я ангелів тих ревнувала,
Як завидїла їм, як кляла я
Ту долю нещастливу свою, що
Мене не сотворила ангелем,
А панев!... — О мій Боже: на що панев? —
Або и ангелом? — Чему мене
Не сотворивес Господи мужичков? —
Менї би можна було глянути
Хоть на его, — ту землю обробяти
Що він обробює, на тім танку
Гуляти де и він!... а так... да що?
Хіба менї не можна и любити?
Любити и его? — щоб він не знав:
А я тебе любити милий буду! —
О змилуйтесь на мене божі суди! —

Иде.

Цора

приходит з Імром.

И ти за певне знаєш Імре, друже,
Що и Довбущуки тут? — кілько їх?

Імро.

Їх братя два: Олекса и Иван,
И, як я ся довідав, то и мати
Жив їх ще.

Цора.

Олекса та й Иван.
Гм! — то Иван — він може бути той,
Що був у пелінках тогди, коли
Я тих старшеньких двоє уфатила
Але Олекса — — гм! — Да все одно:
Коби лиш Довбущук. — Да що ми с того?
Коли тих двоє, що я руки їм
Надтяла, так пропали, як під землю,
Хоть двацїть рік и більше їх шукаю? —
А тих знов двоє, що їх мав с княгинев,
И пощик заподіявсь. — — Да коби
Я знала що загинбли, що вовки
Або котюги зїли на гостинци,
То я-б спокійна була, а то можут
И ті обоє жити ще, бо Томаш
Ми уповів, ще й за великі гроші,
Що їх казав с хрестами мого батька
Віднести в чорний плай, але післанця
Тота гірска планїта, що й мене
В'иа перепудила, й післанця того
Переполошила, и мусів він
Веречи ті бенькарти Довбушівскі
Аж там дес край села, а сам втїкати.
Але що та сновида відобрала,
То доля ми подаст! душя віщує,
Що в'на ми їх подаст! — у двоє, в троє
Ми їх подаст, у десїть! рамашицу
Не любит доля винна ся лишати!
О в'на ми їх подаст! — то-ж питиму!
То-ж сорбать 'му їх кров!... а ти шинкарков
Ми мойов будеш доле!... бідні Цорі!...
Убиті, бідні Цорі!... Ох ти доле!...

Паде до землї и побиває ся страшно. Тим часом вийшов нарід с церкви и становит ся красними громадками до окола.

Digitized by Google

Другий схід.

Марічка

виступає з громадки. До Цори.

И що тобі небого? — ти недужа? —
Що в тебе так болит? —

Цора.

Нїчо як серце!
Лиш серце, сердечко болить у Цори!
Лиш сердечко у Цори! сердечко! —
А що-ж би в Цори ще й болїло? — в Цори
Одно лиш сердечко!...

Марічка.

Сердешна ти!
И чо' оно болит? —

Цора.

Чого болит!...
О не питай, чого, щастливе дївче,
Бо ще за борзо знати будеш, чо'
Ті сердечка боля. При твої вроді
Не забарит ся долейька сказати
Тобі, чого боля в'ни!... видиш кілько
По цвинтарях гробів там? — И одно
Ти серце не накрило віко трунви,
Не вбите.

Марічка.

Ти ворожка! —

Цора.

Чи-ж ворожков
Так тяжко в світї бути, як гадаеш? —
Дай, подаруй ти свою віру, серце,
Родину, батька, маму, добру славу,
Усе, усе що маеш дорогого
У сїм безцїннім світї, а дістань
За все то зраду в надгороду, а
Ти в ворожка певна.

Digitized by Google

Марічка.

Я тебе

Не розумію.

Цора.

Будеш розуміти,

О будеш розуміти, дівчино,
Лиш най ще твоє серце-сь розіве
Як тая стократ рожа мая, и
Усю свою красу, усї роскоші
Покаже світови, що в собі крие.
Вітак най вітер буйний прибуяе,
Най з рожев на розмову стане, най
Присягами вповиную пригорне
Руками дикими, а обгорнувше,
Цвіти ві обірве й рознесе
По полю на поругу чирсакови,
Вітак меш знати, дівче!...

Марічка.

О матбути

Ти дуже нещастлива? —

Подае Цорі руку, Цора бере, а уздрівше знак від ножя на руці, зривает ся.

Цора.

Га!...

Дивит ся то Марічці в тварь, то на руку.

Она! —

Она! она! — Аиу? — — Оиа! — за певне
Она! — О доле щира!...

Марічка.

Ти мене

Переполошила! — Се хто я? —

Цора.

Ти —

Тебе найшли у лїсї? — у плаю? —
В якої може стаї? — О кажи!
О змилуй ся кажи! —

Digitized by Google

Марічка.

И що таке? —
Хіба цілий повіт не знає, що
Се так? — Ти божевільна! —

Іде між дівчата.

Мігай.

Виступає з громади и подає Цорі руку.

Ну-ко я? —

Цора

глянувши на руку, в остекліі радости,

И ти! и ти! й тебе —

шепче Мігайєви в ухо и утікає.

Парубки,

А що вгадала? —

Мігай.

Се диво не циганка! —

Парубки.

Угадала? —

Мігай.

Вгадала братчики, бо й справди так. —
Мене найшов у стаї хлопчиком
Загірский чоловік, що впасав
У наших полонинах вівці, и —
Уяв мене з собов и згодував.
Вітак як він помер, рід не схотів
Мене тримати більше, и зайшов я
Слугов аж в Печиніжин, тут наймив ся
У Марка Штефана, у Довбушихи
Старої брата. Як Штефан помер,
А я у них лишив ся по росказі
Покойного, бо в них дітей не було,
Як лиш одна донька. О так я взяв ся
У Печиніжині.

Digitized by Google

Парубки.

А ми тепер
У Маняві и в землю не вросли,
И в церькові настоялись до волі,
Годило би прійтись по базари,
Розглянутись по людех.

Цілий нарід зачинає ся прохожати.

Срібнарюк

до Дзвінки.

А ви-ж не чули?
Се й справді так, як та циганка каже —
То так було: я був в полонині. —
Аж тут одної ночи чую я
Під стайов плач якийсь. Я вибігаю —
Аж тутки дівчинка — отсе Марічка —
Стоїть з завязанов рукóв тай плаче. —
Я зараз їй в халаш. — Чия ти душко?
Я дядева, та ненина! — Нас вова
Украла! — Ми не мем вже пустувати,
Лиш не робіт нам бубку! — Хто ж вам бубку
Робив би? — А! а вова! — о адіт!
Тай ручку нам показує криваву. —
Я дивю ся — а ручка в неї бач
Ножем надрізана. — Нам бубку, — нас, —
Я став над сим гадáти, тай питáю:
А вова лиш тебе саму узяла?
Ні, бо й Міхайлика узяла вова,
Та чужа нас не дала, та пишна.
Ви виділи ту чужу? та чічана,
Чічана чужя була! — Де Міхайлик? —
Який Міхайлик душко? — Таже наш!
Й єму зробила вова бубку. — А!
Де чужя 'го поділа? — де Міхайлик? —
Єго узяла чужя — та туда —
Туда дес повела 'го! — Та куда?
Та от туда! — не знаю. Бити чужю!
То в'на Міхайлика туда узяла! —
Ту чужю треба бити! — або най!

Digitized by Google

Не треба чужю бити, то чічана!
В'на й хлібця нам давала! — Більше я —
Що и не дїяв вже, як не питав,
Нїчо' не міг з дитини ся довідать. —
Тай на що? — Бог дав щасте нам на старість,
Слава Єму во вишних! — Бог поможе —
Подружимо ві — и проживем
Супокоєм при зятю! — Більше я
У Бога не бажаю! —

Минают.

Марічка.

Ох любки!
Який пишний же гиціль! — відки варе? —

Дївчата.

Не с турків то с татарів! —

Марічка.

Та дїправди? —

Дївчата.

Дїправди що с татарів! — а як нї —
То йди у Печинїжин та спитай ся
В старої Довбущихи, що синів
Хороших чорнобрових два аж мае:
Оден ся зве Лесьо! —

Марічка.

Що-ж красний злодїй!
Менї любки ся видит, що такий
Лиш той царевич красний був в казках,
Що де ногов ступив лиш — там и ружя
Від разу ся росцвила! — Ох любки:
А він чи прийде варе на базарь
Сегодне наш гуляти?

Дївчата

Довбущук? —
А того хто коли на базари
Ще видів де гуляти? — в того тілько
Лиш гулькы що лїсами за тетерем,

Digitized by Google

За оленем, ведмедем або туром.
Ану-ко будеш видіти, як зараз
Домів почимчикує.

Марічка.

Ох любки!
А як би запросив єго до дому? —
Не правда, що прийшов би? — Ох кажіт бо
Прийшов би? — не прийшов би? — Я-б від разу
Умерла, як би він ми відповів!
Від разу бих умерла!

Дівчата.

Ти хіба
Єго що полюбила?

Марічка.

Полюбила? —
Єго чи полюбила? — О яке
Се ви холодне слово ми сказали!
Не полюбила! а пропала! вмерла!
Загинула за ним! — Ох посестриці:
Лиш глянула на него — тай на віки
На віки я пропала!...

Дівчата.

Що се ти?
Йдім, люди мут сміятись! — йдім Марічко!
Ходім, ходім Марічко!

(Берут єї силов з собов.)

Иван.

(До парубків).

А я знаю,
Що се єму ся стало? — Мій Мігай,
Мій братік нещасливий! — А бувало
Чи обійшлось де гуляне без него,
Або яка охота парубоцка?
Да від тогід, від храму в Маняві —

Digitized by Google

Парубки.

Ми знаєм, від тогід! тогди, коли
С княгинев коні утекли, а він
Имив їх, тямимо так як сегодня!
А й паня була би тогди
Страшенну смерть пожила! — має щасте
Що він там нагодив ся! —

Иван.

Ну — а як
И він би був полетів у скалу,
То й ворон кости був не позберав би!
То братчики не жерт! пять сот сяжінь
Летіти як стінойов у безденний
Страшний та чорний клекіт! — того й чорт
Би міг переполошитись, не то
Що чоловік! то-ж не дивниця, братя,
То може и Мігай ся перепудив,
Бо я єго сумоване таке
Иначе обяснить собі не можу! —
Я кажу, братя милі —

Минают.

Срібнарючка

до Дзвінки.

Я-ж бо знаю? —
Да найби й так голубко. — я лиш боюсь —
Що як її за Штефана я дам,
За сина вашего — він удовец,
Попротив неї старший, він їй буде
Ревновувать голубко; — а она
Й словечком не убита, роспещена.
А він би їй сказав що — — видко ся,
Що в'на ще молоденька, їй світок
Ще рожейов гаїт ся, — в'на би вмерла,
Як він би їй сказав що! — от чого
Я бою ся зазулько! —

Дзвінчиха.

Хто? — Штефан?
Штефан би їй сказав що? Ох лебідко!
Спитайте ся людей лиш, люде скажут,

Digitized by Google

Який він в мене простий, роботящий,
Він господарство лиш пилує, він
В ряди-годи лиш дома — все з маржинов,
Усе лиш в полонинах! — він узяв би,
Де лиш схотїв би дівку — але я
Марічку вашу лиш влюбила, як
Дитину мою рідну! — Ревнувати!
Лиш того ся не бійте! —

Минают.

Мігай

до парубків.

Всї однакі!
О всї однакі, брате! — я їх знаю!
Що в них мужик? от раб лиш, більш нїчого!
Без права и без Бога! и без серця!
Худоба до упряги в плуг, кліщі
До грітого зеліза! — в них душя лиш!
А в нас нема — лиш пара! — в них лиш серце!
А в нас лиш камінь в грудех — що ногойов
Відтручують з дороги! — Їм лиш можна
И бити, и — не скажу!...

Оден з ледїнїв.

Добре, брате:
По правдї їх малюєш, але претцї
Не всї одної хірн. — Тн не дуже
Давно се в Печиніжинї —, але
Ми деякі се тямим, як бувало
У нас печут ся люде на ріжнах
Та в смолах ся готовя. — Чо' тепер нї?
О лиш направду, брате! — від коли
Прийшла та панна в замок, що сегодне
Тут була в церькові — аж від тогди
Вогнї застановили ся —, бо кажут,
Що пан їй дуже любит! так їй любит,
Що не відмовив би нїчо' їй в свїтї! —
А в'на як стала пана підходити,
Як стала підходити та просити,
То перестав той нарід бідний мучить,
И зо всїм инчий став. — А ти гадаєш,

Digitized by Google

Що ми би не горіли всї а всї,
Що с Печинїжина в сес Манастир
Прийшли, у православний, як не в'на би,
Не ангелска та панна? — в'на, она,
Застановила наші муки! —

Мігай.

Може
Нам и нові завдала! —

Минают.

Оден старий чоловік
до другого.

Кажеш, що
Се крісло печинїжинский ледїнь —
Що о тепер минув — поклав? —

Другий.

А так.

Перший.

Та на що? —

Другий.

От та на що! — як він каже:
Хтось може часом в церькові заслабнуть,
Бо мир великий сходит ся, — то буде
Де мати припочити. —

Перший.

А спасенне,
Спасенне дїло, брате! и княгини
Се довелось сегодне перші. —

Минают.

Довбуш.
до того ледїня, що з ним прохожаесь.

Срібнарюкова кажеш? — а я думав —
Йди за водойов думо! — в'на богачка!
Йди за водойов, кажу! — О то так
Оно якось на світї, — що не треба,
Абн оно так було!... думаєш,
Що богачів тих треба? — щоб пишились
Та бідних убивали? Най вбивают!

Digitized by Google

Чо' бідний їм ся клонит? — чо' їм лиже
Підошви? О! — а я-б їм не клонив ся!
Й за дівку не клонив ся! й за Марію!
Гадаєш, що вбю серце? — най убю 'го!
А серце за водойов! — воля, брате!
Що дівка, хотьби й люба? —

Парубок.

Ти гадаєш —
Що там є що любити?

Довбуш.

Хто казав ти,
Що я Марію люблю? Ти гадаєш —
Коли она найкраща є на світі,
То мушу їй любити? — Я не мушу
Того, що я не хочу, а не хочу
Того, що я бих мусів! — Ніби я
Що винен сему, що она богачка,
Коли я богачок любить не хочу?
Ти чуєш? а це хто питав ся в тебе,
Чи я — чи я їй люблю? — Хто казав се?
О я би 'му не радив! —

Парубок.

Таже ти —
Ти сам казав ми перше. —

Довбуш.

Так казав я?
Коли я так казав — то я брехав!
А ти — тобі ми було плюнути
У очи! чуєш? — в очи! най они
Не кажут, що неправда! — Хто мене
Усилує хотіти, що не хочу? —
А я любить не хочу! — то скажи їй!
Ба ні — то не кажи їй! — ба скажи!
Скажи! — Нехай в'на знає! чо' я маю
Їй правду не сказати? — О ходім —
Ходімо ся дивити, де в'на є!
Я ся таїть не маю!

Digitized by Google

Идут. — В манастири зачинают у великий дзвін дзвонити. Нарід иде увес у церькву.

Цора.

Вибігає з ножем:

Маю! Маю!
Усїх, усїх їх маю; — всїх тих трьох
Синів його проклятих! — Га! — мій ніж! —
Та що? ножем? мінута! — пріч!

Кидає ніж

Капками
З вас маю кров цїдити! — капельками!
Дрібними капельками! — в Печиніжин! —

Иде.

У Печиніжині. — Рано.

Колотнїцкого кімната в замку, як у I. зводах.

Колотнїцкий

уходит, дочитуючи лист:

„А скоро тобі удаст ся дістати цїлий єго скарб,
„(сподіюсь, що ти вже давно дїло собі заспособив),
„тогди як найборше вертай ся у колетію, бо тебе
„тут скоро треба. — Так тобі росказує твій провінциял

Роккавера
П. С. I.

Хіба би я давно вже не вернув був
В колетію? бо дїло моє тут
Давно вже тілько совершенне, що
Лиш скарб готовий взяти и поїхать.
Але тота Наталія, тота
Годованка єго пречаровита,
Прекрасна, що пів року тому, як
Їй князь привіз в сей замок від сестри
Покойної свої, за свою взявше
Доньку!... О не подоба ми без неї
У сему світї жити! — не подоба! —
Я кажу: не подоба!.... И про що

Аби я не бажав їй? — не дістав їй? —
Про то, що єзуіт нїчим не сміє
С тим світом ся вязати? — ха, ха, ха!...
Закон єму-ж сотворит другий світ
За той, що 'му бере, чи хоче взяти? —
Ого! — законови не доста того,
Що волю розуму заковує
У свої служби кайдани, ще хоче
И серця? — серце наше з свойов волев! —
Прекрасна княгинівне: будеш моя! — —
Ох! —
И якже я дістану їй, коли
Она така полоха як та ланя? —
Як? — гм? — Як се би чув який колеґа,
То з мене насміяв ся би, як з дурня
Послїдиого. Хіба то єзуіт
Не мав мати ниточки ті всї,
Що людскії нарови повертают
Ніби коня зубелами: у свої
Руцї, у свої силї? — И одної
Не мав, щоб на ню ся не найшли
Зубела и поводи: длї одної
Тонкі як паутина, як зелізо
Тверді длї другої, а все одно:
Аби зубела лиш. А я питаю,
Як я її дістану? — так як другі
Колеґи мої діставали, не
Лиш княгинї, а то и в королївских
Обручиках окуті головки,
Лиш треба знати способу: а се
Є єзуіцка штука, у котрі
И я чи й мало вчив ся. — Вчив ся? — вчив ся,
Але не у любі, бо я люби
У своїм серцн з роду ще не чув,
Аж до теперь. О ту найтящу школу
Лишила доля ми аж на останку
Учити ся!... чиму? — она ще знає,
А я лиш тілько знаю, що — кохáю! —

Томаш уходит.

А що там Томашку? —

Digitized by Google

Томаш.

Наталїя
Вернула з Маняви.

Колотнїцкий.

Вернула? — га? —
И що? — нїчо' не каже? — ти їй видїв? —
Яка она вернула ся? — смутна? —
Весела? — говори бо! — Я умисне
Так заспособив дїло, щоб она
Поїхала у Маняву, там сходя ся
З усего свїта люде, се и то
Говоря, розмовляют: не без того,
Щоб там и про любу не говорилось.
А молодому, серцу як вї,
Любу лиш тяще словом нагадати,
И в'на в нїм приймет ся.

Томаш.

И справди се
Мабуть не згірше видумали ви,
Добродїю, бо наче обмінена
Вернула з Маняви Наталїя.
Да щоб на вашу користь обмінилась
Она — не думаю, бо Жорж давно вже
До неї залицяєсь.

Колотнїцкий.

Я се знаю,
Да Жоржа я не бою ся. Такий
Дурак та жус и зіссаний в Парижи
Менї не супостат.

Томаш.

Да й вам не дваціть
Вже рік.

Колотнїцкий.

А сто раз проклятїща доля,
Що так не рано в'на любу збудила
У менї. — Да ні раз я не гадаю
Любу ту присипати, бо по чому

Мій вік бих згадував? — Що я закону
Се служу, то закону, а мені
Аби нїчо' не було з мого труду?
Нїчо'? зо всїм нїчо'? — ні чого зо всїм? —
О я так не гадаю жити в світі,
Бо я би дурень був не єзуіт.
Що другим людем вольно, чо' аби
Мені не було вольно? — чо' аби
Не вольно єзуїті? — О и я,
И я ще хочу жити! хочу ся
Нажити! Здогонити хочу ще
Усе, що опоздив! — Чого аби
Я світа не ужив? — Хіба закон
Ми верне, надгородит не ужиті
Ті роскоші, що кождий чоловік,
Що и жебрак, що навіть и черваk
Їх коштувати може? — О нажити,
Нажити хочу ся! а Колотнїцкий
Що хоче раз, то хоче, а що хоче,
Однако як вже й має, а тото,
Що має, то єго!

Томаш.

Добродїю:
Я з роду ще не видів вас, аби
Ви так ся роспалили? —

Колотнїцкий.

Бо я з роду
Ще не любив нї кого. а тепер...
О Томаш! Томаш! Томаш!... Я їй мушу —
Я мушу їй дістати, бо як нї —
Загину, закопаю ся живцем
У землю, в воду штрикну, у вогонь! —
Ох Томаш!...

Томаш.

А у каві їй не можна
Такого дати порошку, як пани
Покойні? —

Digitized by Google

Колотнїцкий.

Ти гадаєш, що я Довбуш? —
О я би с трупами не маяв ся,
Я нї, о нї я, Томаш! — коли пити,
То пити у повнї солодку чашу,
Не затровну опіов, півсмертев,
Але живу, живу! —

Томаш.

А ви єї
Нїчо' ще не казали? — —

Колотнїцкий.

Га, лиш то,
Лиш то менї не згадуй, бо я скажу
Собі у очи плюнути за то,
Що жус такий то з мене. Але най:
Ще нинї, нинї ще сказать їй мушу
Всю правду! всю, усю, усю, усю
Любу їй свою роскладу, роскажу,
Роспишу на папери, серце втворю
На роствір, роскошів турецке небо
Змалюю так єї я, що она
Ме мусїти любити мня, ме мусить
Дїлнти свов серце з моїм, хоть
Би була й камяна! — да в'на жива,
И свіжя, й молода! а що? не так? —
Кажи: не так? — не красна в'на? — не гожя? —
Кажи бо, Томашку! О ти відай
Є пень не чоловік!... Тоти ніжки!
Як перла! ті губки — як ягідки!
Личко то краще рожі! Очка ті
Масненькі та чорненькі як терен!
А стан тот? — Томашку!...

Томаш.

Добродію:
Я вас не пізнаю.

Digitized by Google

Колотніцкий.

А ти гадаєш,
Що я ся пізнаю? — Да ти не смій ся,
А помагай менї у сему дїлї,

дає 'му киску з грішми.

Як доси помогав, а золотом
Тя зважу! — Не щади лиш моїх грошей,
Сип їх жменями, де лиш розумієш,
Сип челяди їй покойові, най
Про мене їй говоря, про любу,
Про роскошї, про те, що молодий
А неужитий вік свій ще нїхто
Не вдогонив и на тисовім мостї.
Иди, иди, гляди! а як добуду
Я свого, то оба щасливі будем!

Иде в одеи, Томаш у другий бік.

Третий схід.

Марфина хата. — Рано.

Катруся

уходит з шитячком и сїдає собі під вікни.

А він так все ся журит!.. Най ся журит!
Менї до него що?

Плаче.

Хіба він брат,
Чи що менї? — 'Го дядичок приймили
Ді на годованця — а більш нїчо'!
А він нехай ся журит! я и гадку
Гадати вже про него більш не буду,
Кобих ширинку су 'му лиш дошила —
Ей Богу що не буду! —

Утирает ся.

Да ще й очи
Чогос мене боля! — а то мабуть
Від шитей та від шитей! — О коби я
Лиш су єму дошила — більше вже
Нїчо' не буду шити!

Обзирає ширинку.

Digitized by Google

О коби то
Я знала, ти ширинечко моя,
Що будеш до сподоби ти ему! —
Коби я сего знала! — Най не буде:
Хіба мені до того що? — Аби —
Аби я 'му ушила — та аби —
Приймив! — А як не прийме? — най не прийме!
А я їй другому — о ні! не дам
Я другому широньку, лиш тому,
Кому она ся шила! — бо у других
Є сестри — най їм шиют, а у него
Нема сестри, ні... що я? ох та мама
Убили би мене — як би дізнались —
Що я отце подумала! Я ні —
Я, я — его — не — люблю!...

Мігай

уходит з мереженим ярмом, приперає 'го до стола, а сам сїдає собі на покуті.

Неня де? —

Катря.

Складаючи ширіньку.

Пішли дес у село. — Відти до вуйни
Казали, що повернут, Довбушихи
Да в'ни не забарют ся. — От и ширінька
Вже вашя вам готова. —

Мігай

и не зважаючи на ню.

Йди, кажи,
Най йде ловить воли. —

Катря кладе ширіньку о перед Мігая на тарели, а сама иде на двір.

О мій ти Боже!
Як чобаном в угорских полонинах
Воли я голубії випасав:
Тогди не знав я, що над сині гори
Ще краще може бути що на світї.
Як прн флояри грі сходило сонце,
Так прн флоярі сонце й заходило
В зелені смеречині — й як вечірну

Тримбітойов витали вівчарі,
Так досвітну витали чобани
Тримбітойов святойов — и тим вічним
Золотооким зорям на Ивана
Живні вогні палили по дїлах,
И аркана ходили округами,
А я напередовец! — О — тогди,
Тогди не знав я кращу долю в свїтї,
Як ті зелені гори — а теперь —
Упала ясна зоря с того неба,
Вселила ся на вквічені земли
Тай душу мою запалила! — За що?
О за що, ясна зоре? — Иди свїти
Назад у сине небо — йди! а я
Назад вогні святі ти буду класти
Назад святий аркан тобі вести,
Й молити ся до тебе — тут не можу —
Не можу, ясна зоре! — наші очи
За грішні, щоб так з близка ся на тебе
Дивити! йди на небо! йди на небо!
А я с тримбітойов у гори піду —
О думо-ж моя — думо! —
О не так —
Не так учиню я, не так зробю:
Орати піду я у чисте поле —
А там приорю думу свою браздов
И папороть посїю разом з рожев!
В'на може прийде в росн, на Ивана —
Як папороть цвисти ме — о! и найде —
А білш нїчо' не хочу! моя Зоре —
И найде мої думи в папоротех!
Я білш нїчо' не хочу! — Нї: и то —
И то не хочу я! — На віщо знати
Тото тому, що 'го не сміє знати? —
Свїти, о зоре ясна, ти на небі —
Не знаючи, кому ти свїтиш, нї
Тобі він кажучи: — О в поле — в поле!

Бере ярем и иде.

Digitized by Google

Катря

уходит с китицев калини, складае їй в пучок.

А він пішов у поле! — О чому я
Не сонечко то ясне, що на небі!
Оно на него дивит ся в одно!
В'но сміет ся дивити 'му у очи,
В'но сміет ся до него усміхати!...
Да що таке я се? — — що хтось гадав би —
Що я 'го с правді — любю!... Я-б потала
Від сорому у землю!... О чиму я
Не в хоть квітков рожев — ні, не рожев,
Бо рожа тернем коле — а чиму я
Не в хоть сев калинов, сев червонов,
Я ввезде виростала бих, де він —
Де він ногойов ступит! да не так,
Не так красно — а краще! сто раз краще!
А він пішов би в поле та найшов би
Калину при долині! — О лиш то ні!
Бо я почервоніла би — — а мама!
Я би потала в землю! — А Иван що
Би з мене вже сміяв ся! —

Иван

уходит с кресаком.

Добрий ранок,
Катрусечко голубко! — Чо' така все
Смутна та невесела? —

Катря.

А чо' ти
Такий усе веселий та охочий?
О якби кождий знав у сему світі,
Чого він в смутний, чого веселий,
То би не було ані тих смутних,
Ані веселих в світі! — Вуйна дома? —
Га? —

Иван.

Моя мама дома, а Лесьо
Пішов у гори рано полювати,
Казав, що завтра прийде. — Де Міхайло?

Digitized by Google

Катря.

Пішов орати в поле на пшеницу.
А мама не у вас? Они казали, —

Иван.

Я видів тітку, як ишла в село,
Ади, що я принїс ти?

Виймає з шириньки яблуко.

Катря.

Яблуко?
Я яблука не беру! — мама кажут,
Що яблука між тими лиш дают ся, —
Що ся кохают! А —

Иван.

А ти мене
Не любиш же, Катрусю? —

Катря.

Нї, не люблю.

Иван.

А я тебе так люблю! Бігме Боже —
Що люблю, Катречко! Коли не віриш, —
Спитай ся у Міхайла — бо Міхайло
Давно вже знав, Катре! — я ему
Оногди ще вповів!

Катря.

Коли-ж бо я
Тебе не люблю, Йване! — А тобі
Не сором про таке и говорити?
Я бігме скажу мамі! —

Иван.

Ох лиш то нї!
Катрусечко, лиш то нї! — золота!
Та я би вмер від разу! — На тобі
Се яблучко — та мамі не вповіж лиш!
А я вже більше так тобі не скажу!
Ей Богу що не скажу! —

Digitized by Google

Катря.

Що не скажеш?

Иван.

А то, що я тя — любю! А кресак
Вбереш мені, Катрусю?

Катря.

Уберу!
Лиш більше не кажи так! Ти розумний,
Иване, так не файно! — А кресак
Як, хоч, аби убрати? — по гуцулски
З ґальонами та пави, чи таки
По нашему у квіти? —

Иван.

О у квіти!
Катрусечко, в квітки! — Я не стрілец!
Тиму я й свій кресак, що мав від батька,
Лесеви дарував! — Пищним пишне!
Стрілцеви що стрілецке! бо й мій батько
Був вислявний стрілец! а я волію
На хліб святий робити! — Що Лесьо
Вже в нас не внамовляв ся, щоб ишли
У гори ми сидїти! — Не пішов бих!
В тих горах так якось... у горах жити —
Зелїзної безпеки треба! там
За кождого корча ти смерть ся дивит!
Ще й кажут, як нечистих духів Бог
Пускав в семий день на прохолоду,
То в'ни идут у гори — и на скалах,
На шпилях, тужат та приповідают
За давним своїм раєм! —

Катря.

Ох мовчи,
Бо я боятн мусь! — А ти бервінок,
Иване, любиш?

Иван.

Любко! він цвите
Так голубо, як твої сині очи!

Digitized by Google

Катря.

А в мене очи файні?

Иван.

Ох Катрусю! —

Катря.

Ну — а Мігай бо каже, що у мене
Як у синиці очи! А в синиці
Які, Иване, очи? —

Иван.

Я не знаю!
Я в очи ся синицям не дивив.
Але що твої, очи як дві зорі,
Як дві найкращі зорі, — добре знаю,
Ба я не знаю вадь, чи твої очи
Не в ще кращі зорей!...

Катря.

Та бо фе!
Ти знов по своєму!... я скажу мамі,
Що ти оногди мій голубничок
Да рожями обтикав! — Чо' Мігай
Такі не робит збитки? — Мама йдут! —

Иван утїкає.

Марфа

уходит у хату прядучи. Катря плаче.

А чо'? — чого ти плачеш?

Катря.

А! чого!...
Коли він так ся журит!...

Марфа.

Хто? — Иван? —

Катря.

Ні! не Иван!...

Марфа.

А хто-ж? — кажи? —

Digitized by Google

Катря.

Мігай!...

Марфа.

Не будь же нерозумна! —

Катря.

А! а як
Він піде та ся втопит?...

Марфа.

Йди в кімнату,
Умий ся!

Катря йде.

Діти, діти! — О мій Боже!...
А я так сподівала ся, що вас
Побачу в слюбні парі! та здаєт ся,
Що Бог не так судив!... Небесна воля! —
Най була би и с ним — щоб добра доля.

Иде за Катрев.

Четвертий схід.

Наталії кімната в замку. — У обіди. —

Юстина.

Уводит Наталію недужу и садовит у крісло.

О пане моя мила, чи я вам
Не служу вірне, чи упечалила
Вас чим, що ви мн не приповісте ся,
Що є вам, що болит у вас, чого
Запечалилнсь так, неначе гори
Ті темні та далекі там? — О пане!
Єдина моя пане! хоть слуга я,
То серце подїлити и з слугов —
Полегку'му приносит. — Пане люба! —
О правда, що не маєт тут чого
И веселити ся у сему замку,
Да в'но не буде вічне так, вас ждут
Ще роскоші на світї, ще вас жде
Й вінец, и милий друг, що щастем вас

Digitized by Google

Обсипле, як росойов, й вибавит
Вас и з неволї сеї золотої,
О лиш розвеселїт ся, усміхніт ся
Як доси, розженіт ті тумани,
Що душку вашу вкрили, так як сонце
Ті тумани розгонит, сходячи.
Ходім зо мнов в город! — вшак ви любили
Так рожі та лелії, в'ни тепер
Усе порозцвитали ся, а ви
Сумуєте!...

Наталїя.

В'ни не менї цвитут! —

Юстина.

Не вам? — кому-ж? — О Боже! — А панич
Наш, Жорж, так дуже вже ся побиває
Се, від коли ви хорі!... панночко!
Ви чом такі не привітні до него?
А він вас так вже любит, так вже любит,
Чого єго ви нї? —

Наталїя.

Я чула, що
Тебе кохає Томаш? —

Юстина.

Пане! —

Наталїя.

Видиш? —
А як тебе присилувала-б я
Піти за него? —

Юстина.

О вельможна пане! —

Наталїя.

То не бажай від мене того, що
Й прошак найпущий може заперечить
По свого серця волн. У неволи
Живет ся тяжко й днину, так менї
Принаймне видит ся: а ти же хочеш,

Digitized by Google

Аби я вік вязала з нелюбом? —
А з нелюбим свій вік плести, то гірше
Матбути, як в неволи.

Друга покойова уносит пучок руж, подає Наталії и відходит.

Боже! Рожі!
А ти Юстино чула, що про рожі
В казках уповідают?

Юстина.

Ні, вельможна.

Наталія.

То була си царівочка, а та
Си полюбила стрільчика пишного
Та красного як місяць. И стрілец
Влюбив царівочку, влюбив як душу,
Не дбаючи о то, що не подоба
Їм бути двом у парі. Чи-ж люба
Хіба на то зважає? — Полюбились;
Аж тут прийшов сусідский царь, щоб сватать
Царівочку за себе. Висватав.
Присилували нещасливу, ґвавтом
На слюбний їй коворец потягли,
Бувай здоров мій стрільчику ти красний!
Царь взяв повінчану у свояси,
Тай тілько. О не тілько ще, люба
Бо вірна, хоть и нещаслива, хоче,
Хоть знає що нещастна, се почути
Від милого серденька словом, и
Наш стрільчик молоденький попрощатись
Пішов до молоденької царицї.

Юстина.

О
Той нещасливий стрільчик! —

Наталія.

Хто би збаг,
Хто нещасливший був, чи він, чи в'на?
Пішов. Як там єму ся вдало вже
В садочку самоборовім на розмову
Сходити ся — не знаю. Тілько знаю,

Digitized by Google

Що як царівочка одного ранку
У сад-самбір си вийшла на розмову,
Застріленого стрільчика найшла
Під самборовим цвітом. Закопала,
Могилу всипала, а на могилї
И рожев виросла, зацвила, всї
Городи ся рознесли запахами,
А царь як внйшов на прохід в самбір,
Так кажут, що не міг ся їй цвітам
Надивуватн.

Юстина.

Диво, як вам ся
И казочка на гадку впала нинї.
Се диво! —

Наталїя.

Диво? —

Юстина.

Бо и рожі сї
Приніс стрілец оден.

Наталїя.

Стрілец?

Юстина.

Не той,
Що ви про него в Маняві питали,
А побратим его, Мігай Дучек.

Наталїя.

Не той!...

Юстина.

Ох лишенько, се хтос иде! —

Вибігає на двір.

Наталїя.

Не той, не той!... чого не той? — и чо'
Ті рожі другому дают ся рвати,
А не ему самому? — бувше рожев я,
Ніхто не смів би зближитись до мене
И з далеку, як він, він сам оден! —
Да що я се говорю божевільна?

Digitized by Google

Хіба ті бідні рожі не спасают
И цапи и волн? — О моя роже;
Нічо' ти не поможе ся, що ти
Обсипала ся терном; нещастливі
Ти доли не втечеш ся, ні!... чи-ж диво,
Що твої квіти обсипаюц-ця
Так борзо? — в сему світї много див,
Да то найбільше диво в сему світї,
Що доля панев, и над рожі квіти! —

Юстина.

Уходит.

Пан Жорж. —

Наталія.

Я хора. —

Юстина.

Панї! о лиш сей раз!
Вас прошу! я вас молю! — Може би
Й тепер ся люде ще варили в смолах,
Як би не він одних випрошував,
А других відкрадав? — ви-ж знаєте,
Що він не з свої се доброти робит,
А вам щоб приціпити ся? — він сам!

Жорж

уходит, по французки убраний, у великі, пудровані перуці, з рапником в руках.

Bon jour, madame! Comment vous portez vous? —
Усе таки ще хорі? —

Сідає коло Наталії.

Се не файно
Так довго хорувати.

Наталія.

Хто казав вам,
Що я ще хора є! — О я вже дужа;
Я зо всім вже здорова.

Digitized by Google

Жорж.

Рад я с того,
Що я такі чуда творити вмію,
Не я, а та люба.

Наталія.

Люба?

Жорж.

Хіба
Не знаю я, що — що Наталія
Мня любит? — О mon coeur! И може може,
Наталія кого годнішого
Для свого серденька и вибрати? —
Я сім рік був в Парижи. У Парижи!...
Коби ти знала, як там люди вміют
У тім Парижи жити? — mon Dieu! —
Бо жити — то не жити а вживати
Житя, то звет ся жити! — О коби
Ви лиш там до... (шепче їй до уха).

Наталія.

А який
У вас гарапничок се красний? — прошу —
Бере ему гарапник з рук, и вигонит бючи.
На двір омразо свіцка! — О мій Боже!
Припадає перед хрестом.
И чим я образила так тебе,
Що ти таке смітя, що пуще в світі
На мене напускаєш? — Чим ему я
Понуку дала, бесіду таку
До мене говорити? — Сирота
Я вічна в сему світі: за що ти
Мене не осокотиш Спасе світа? —
Ти-ж батько є сиріт!... Чи смію-ж я
Теперь о тому и гадати, що
То мое серце вибрало, коли
Така зфранцузена огида сміє
О менї так гадати? — О мій Боже:
Не буду вже! не му! а ти прости
Мня милий мого серця, що я досї
Скверпила душу твою чисту, се

Digitized by Google

Думаючи про тебе!... Що-ж я винна? —
О змилуй ся на мене Божий Сину...

Припадає хрестови в ноги.

Колотнїцкий

уходит на пальцях и ближит ся Наталїї.

И чи-ж ангелї всї у раю, чи
Сам Бог аби не врадувавсь, таку
Молитву вїд що найкращої в свiтї
Приймати? О дї правди! Але що? —
Лиш Бог молитву слухав, а ми
Не можем знати грїшні, що Наталка
Та красна в него молит? —

Наталїя

встає й сїдає в крiсло, Колотнїцкий становит ся коло неї.

Чи й краса
З молитвов має спiвку? — Я училась,
Що Бог на серце лиш зважає наше,
А на красу нїколи? —

Колотнїцкий

Бо то Бог,
А ми — всї грїшні люде. Ми — всї грїшні
Да смiю запитати я ся, чи
Наталонька та моя вже здорова? —
О ви-б не ввiрили, що я сю нiч
Не вснув й на волосочок, як почув
Про вашу се недугу? —

Наталїя.

Хто казав вам,
Що я недужа була? —

Колотнїцкий.

Хоть нїхто
Менї би й не казав був, то само
Ми серце вiщувало. Ви не збагли-б,
Як серце з серцем рiдне причуває
Парнстого и радiсть и болї? —
А наші два матбуть — о не матбуть
И справди рiдні си? —

Digitized by Google

Наталія.

За то хіба
Готовлені у смолах мужики
Вповіли-б.

Колотнїцкий.

Що? — ви може мислите,
Що я о сему винен? — О мій Боже!
И люде так гадают, да на то
Їх гадане я не зважав нїколи,
Бо в'ни не можут знати, кілько я
Відпрошував від смерти. Да щоб ви...
Нї: ту підоздрівість на мене — я —
Нїколи не перебаную!...

Плаче.

Наталія.

То
Ме Господь Бог судити.

Нишком.

Може й справді
Він тілько и не винен, як на него
Вигадують? —

На голос.

Добродію: коли
Я може уразила вас невинно:
То прошу вибачати.

Колотнїцкий.

Бере їй за руку.

Ручка ся
Й найразливіщу рану загоїла-б
Від разу!...

Притискає руку до серця.

Наталія.

хапає руку.

Ов! — пустїт! мене болит!
Я так не —

відсуваесь с кріслом від него.

Digitized by Google

Колотиїцкий.

О не гнівайтесь на мене!
Хіба на сю я білу ручку можу
Дивити ся, та не поцїлювати? —
Або отсе плїчко!...

Цїлює, Наталїя зривает ся и втїкає до вікна.

Наталїя.

Пане каплане:
Се зовсїм не пристоїт а нї вам,
Нї ваші голові, нї ті присязї,
Що Богу присягли яко законник?

Колотнїцкий.

Хіба закон забороняє нам,
Або чи й Господь сам заборонити
Нам може, подивяти то, що він
Небеснойов красойов обдарив,
Як вас, Наталко красна? — И чи-ж може
Бог противв того мати що, що ми,
Єго тим чудесам дивуючись,
Їх полюбити можем, полюбити
Їх мусимо? — И чо' би я не мав
Вам правду уповісти? — З разу й я
Гадав, що та люба моя така
Є грішна, и подумав я її
Геть вирвать з мого серця. Да на решті
Подумав: що така люба горяча,
Як я до вас їй чую —

Наталїя.

Добродію. —

Колотнїцкий.

Я знаю, що сї речі вас дивують,
Що ви гадаєте: як може так
Законник говорити? — О й законник
Є чоловік живий. А хто раз видів
Красу ту несповіту вашу, тот
Роздумує не много. Й я не Бог;
А як дивниця моя вам люба —

Digitized by Google

Бо я вас люблю, люблю, люблю, люблю!
То ви усему винни, або Бог,
Я ні, я с правди ні! — — И що-ж могла би
Люба ся моя вам зашкодити?
Ви молоденькі ще... ти молоденька
Ще, ні? — та хочеш вік твій молодий
Провяти, не уживше 'го, и меду
Роскіш не скоштувавше! — Не дивись,
Що сива голова — да я ти стану
За ледіня сирого. –

Ближит ся їй незвичайно.

Наталія.

С перед мене
Огидо ти плюгава! —

Утікає у побічні двері и замикает ся.

Колотнїцкий.

Не зараз.
Га! ще що?

Томаш.

Вибігає зза тапети.

Тото, що наробили, добродію! —
А як в'на піде д' панови? —

Колотнїцкий.

Не піде;
В'на за сороміжлива. —

Томаш.

Може нині
Не піде, завтра, в місяць, але с часом —
Я-б радив вам, зігнать їй з сего світа. —

Колотнїцкий.

Її зігнати!... Ти-ж не божевільний
Менї отсе казати? — Їй зігнати!...
Дістати мушу їй! дістати! чуєш? —
А не згонити з світа! — Я дістати
Їй хочу, налюбитись з їй красов,
Нажити ся з їй тїлом, з архідїлом
Господної краси!...

Digitized by Google

Томаш.

Се правда, що
На морду не погана; да щоб ви —
Не видит ся менї. Бо що я чув
Сегодне за тапетов — не надійтесь
Ви дуже с тої печи хліба, або —
Або таки — нї раз! —

Колотнїцкий.

Се що ти? — що?
Або нї раз таки? — Ох не вбивай мня
Ти вороже тяжкий! — Та ніжка! то
Плічце! — ті очка! ті. —

Томаш.

Ме цїлювати
Хтос другий, во в'на любит — другого!
О так добродію! —

Колотнїцкий.

Ох де він? — хто він? —
Кажи! най йду 'го різати! троїти!
Най дам 'го на вогонь. —

Томаш.

Я й сам не знаю,
Добродію. —

Колотнїцкий.

Бе 'го.
Не знаєш? ти не знаєш? —
То за тото ти тілько злота взїв
Від мене, що бес міг ся ним вже зважить,
Аби она любила другого,
А я єго не знав!...

Томаш.

Да погодїт бо
Лиш трохи! — чей и то ще нам ся вдаст
Довідатись, бо я вже примічаю,
Де що. У Маняві — якийсь мужик —
Або стрілець. —

Digitized by Google

Колотнїцкий.

Ходи! ходи! ходи!
Бери си золото, усе що маю,
Лиш ми довідайсь, хто!

Томаш.

И то нехай
Вам добре буде знати, що панич
Сегодне приходив ся залицяти
До неї. —

Колотнїцкий.

Га! — а в'на? —

Томаш.

Нехай канчук
Єго вам уповіст. —

Колотнїцкий.

Мужик? — Стрілец? —
Ходи! ходи единий! —

Тягне Томаша за собов, и йдут.

Пятий схід.

Довбушишина хата. — На столї стоїт Лесїв кресак препишно убраний. У лавици куделя. —

Довбушиха

уносит дров и кладе ватру, а сама еїдне під куделю и опускає руки.

О дуже я ослабла, вже мабіть
Прийшлось нти на тот світ! О мій Боже! —
Прийшло ся умірать! — вмірать, вмірать!...
Да відки би ся брало й то здоровє?...
Хіба я мало перекочувала
Тих невсилущих бід?... Ох! — Чоловіка
Пан у вогни спалив!... двійко діток
Пропало як під землю!... Ляччину,
Угорщину цїлу и Буковину
Сходила я шукаючи — на дармо!
Дітей я не найшла! — Мабіть тогди

Як Василя ловили — зо́ страху
Дес бризли в лїс — а там мабуть вовки
Дїток роззїли моїх!... Я вернулась
Д' тим двом — що Господь Бог ми їх лишив
И добрі ми ся вдали! — Бог поміг,
Я їх и згодувала и навчила,
И виросли мені як соколи! —
Спасибі татку Боже! татку любий!
Спасибі ти сердешне!... в'ни меиї
Й слівцем ще не вкоряли! як святу
Велику поважают! О я йшла би
У підскоки на тот світ — лиш коби
Я виділа їх ґаздами.

Вітак —
Як той болящий ранка дожидає
Як днинці він ся тїшит — так и я
Би тїшила ся смертев — ангелем
Принайблагіщим тим у сему світі,
Що рани всї гоїть!... що утерає
Всї сльози сего світа! — сего злого
Цвітмакового світа!...

Пряде.

Що сей світ?
Що се життє лїтуче? — волоконця,
Пачіска лену — от що! — Прядемо
Єго, як я сей кужіль — а туть воля
Лиш зза плїч закрадает ся — тай утне
Ту золоту нам нитку — що ми світ
Гадали заснувать нев... от яке
Тото прядїнне наше! Та коби
Хоть добрий чистий лен усе ми пряли,
То и тканє бн було так — а то
А то ми прядемо лиш пачісник
Та огріби нетрібні, шкал, гнилич,
Та кров та кривду людзку!... а як прийде
Пряжі до Бога нести, що тогди
Наш нещастливий світе? — Править ме
Від нас прядівне своє до драночка,
До чістнички одної! — що тогди

Digitized by Google

Як 'му на ваг не вийде? — милосерний —
Лиш змилуй ся над нами!...

Марфа.

На дворі.

В хати тето?

Довбушиха.

У хати — в хати, любко! — лиш ходіт!
Двері розімкнені! — Се моя Марфа!
Покойного се брата Штефана
Блага та добра доля!... Як по світї
Дітей шукаючи я ся блукала, —
То в'на Иванчика, она Леська
Як свої рідні дїти в свої хатї
И кутала й кормила — и мій дім,
Хозяйство дозерала! — Боже милий!
Ти знаєш єї щирість, єї правду!
Ти, Ти надгорода їй! —

Марфа.

Уходит с кудельов.

Дужі любко? —
Де мої соколи? мої синки?
Бо й я їх зву синами! відь и я
Їх кутать помагала? то й годит ся
Менї їх звать синами! — мусите
Су співку вже позволити менї! —
А де подїли ся? — Лесьо — я знаю
Що десь у горах вже? — о мій мисливчик! —
Тот був би вам без гір! — Маленьким ще —
То як бувало вздрит вам ружь яку —
То доки 'му не даш — то ме русти
И днину! — Боже мій — що 'го Штефан
Покойний любував! —

Довбушиха.

Тот любит раз
За себе то стрілецтво! — — О — а я
А я аж гину, любко — як помислю —
Що може 'му яка пригода статись! —

Digitized by Google

Ліс, любко, не приятіль! — Кілько то
Пригодей може стати ся ему! —
Я, любко, потерпаю, що згадаю!

Марфа.

Ох я вам, любко, вірю! — Дякую
Лиш Господу святому, що Міхайло
В стрільці ся не придав!... О — він у мене
Такий тихонький вдав ся!... в него лиш
Нїчо, як ґосподарство! лиш робота!
С татар би виробився!.... да я лиш боюсь...

Плаче.

Що я ним не натїшусь — синку мій!...
Ото так вам зажурило ся... та так
Змарнїв, змарнїв чогось — як подивю ся —
То все менї ся видит — що на лаві
Єго я вижу вже!...

Довбушиха

Не плачте, любко!
Бог Господь милосерний! — він наш тато,
Він нас порадує! — Як Бог дав то!
Чудні дїла єго! — Не ваша кров,
Не питома дитина — а таке
Придалось добре вже!...

Марфа.

Гадаєте —
Що він за вісїм рік сих, що у мене,
Хоть їсти запросив? або пішов
В неділю де на танец? — Ледви вчера
Намовила єго у манастирь
Піти порядкуватись! ледви, любко!
Не раз до него кажу: чо' не йдеш
Де трохи межи люде? — а чого
Між люде — каже — піду? о ті люде! —
Тай вмовкне!... О душя моя віщує!...

Довбушиха.

То кажете, що вісїм рік вже тому —
Як він у вас? — так правда з вісїм буде!

Digitized by Google

Бо вжо дванадцїть рокїв тому буде —
Як с свїта я вернулась! — він же доси
В Угорщинї, чи де був? — ми ся видит,
Що ви раз вповідали — що зайшов
З Угорщини до вас? —

Марфа.

З Угорщини!
Він сирота, голубко! — ох чи мало
Тих є сиріт на свїтї! — Добрий мій! —
Він згодувавсь в одного чоловіка
Аж в Мáрамороши — десь там — не знаю;
Да чоловік умер тот — а родй
Прогнали сироту. Так приблукав ся
Він аж до нас у стаю, а Штефан
Покойний 'го приймив! — Ви знавте —
Який він добрий був — ваш брат Штефан!
Тай угадав покойний — бо у рік
Й помéр — а я остала ся сама
Лиш з дївчинов! — Що були-б ми робили,
Як би не він се був!...

Цора.

На дворі.

А в хати люде?

Довбушиха.

У хати, в хати! — хто там?

Цора.

Уходит.

Таже я,
Дав би ти Біг здоровя! — Чи би-сте
Не дали ся нагрїти?

Довбушиха.

Грій ся! грій!
Присунь ся блище д' ватрі! — Що те гірьке,
Як студени втинают бідного?
На чужинї втинают! я се знаю,
О я се добрé знаю — бо й мене
На чужинї втинали в'ни не раз!

Digitized by Google

Грій ся, небого, грій ся! О чому
Не дасть Бог кождому куточок свій
Від студени та плюти!

Цора.

О... а Цора
Вже дваціть рік не мав 'го!...

Довбушиха.

Що, сиза?

Цора.

Я кажу — Цора каже — що кресак
Який тото хороший там стоїт —
Дав би ти Біг здорове! —

Нишком.

Я 'го знаю!

Довбушиха.

Се моєго Леся! — Се тілько 'му
По моєму лишилось! — Я хотїла
Иванови 'го дати — да Иван
В стрілецких не любуєсь кресаках, —
Він дав єму, Лесеви. Най 'го й носить!
Бо віи як роблений для него — а
Иванови великий він однако! —
Най носить 'го здорів! — Ти відки, серце?

Цора.

А пташка в лузї відки? У циган
Цїла земля є — відки! Сонце світит
Відай однако ввезде, и увезде
Однако найдеш в світї!... Чо' циганам
Шукати лїпшої у нему долї,
Коли и тот не мав — що гадає,
Що в него в'на є дома! У циганів
Цїла земля є хата, небо, дах,
Моріг зелений, постїль — а вогонь —
Їх гріб! їх гріб! — О!...

Digitized by Google

Довбушиха.

Грій ся! грій ся лиш!
Я зараз дам ти їсти! —

Цора.

О — я буду —
Я буду їсти! — а богато в тебе
Є ледінів — дав би ти Біг здоровя? —

Довбушиха.

Два дав ми Бог — циганко! — Лесь оден,
А другий мій Иванчик! — Мала я
Ще двоє дїточок — та десь пропали
Вже двацїть років тому! — Ти не чула,
Як ти по світї ходиш — за таких
Й таких двох дїточок — що їх найшли
У лісї? — де? — Не чула? — Ох! — и де-ж би
Такі то писклятка малі зайшли!...
Мабіть десь тут їх та вовчиця з'їла!...
О дїти мої квіти!...

Цора.

Ще не з'їла —
Але їх має з'їсти! —

Довбушиха.

Що, небого?

Цора.

Да я нїчо' не кажу! — Я лиш кажу,
Які тоти цигани нещасливі
У сім широкім світї!...

Марфа.

Да не всї.
Я знаю — в нас давно там за селом
Сидїло їх ватага! А старший
Між ними був оден сліпий циганин —
Що за богач се був! — Уповідают —
Що в него бїлше було золота,

Digitized by Google

Як в короля якого! — Тому вадь
Не було лихо в світї! — А ще кажуть —
Що вже донька така то була в него —
Неначе та княгиня! — вповідають,
Що в'ни згоріли у шатрі усї,
Бо лиш кістки понаходили люде —
Решта забрали ся; — и слиху їм
Не було де ся дїли!... Треба йти,
Сама Катруся дома! —

Иде — Довбушиха єї випроважає.

Цора.

В'ни гадают,
Що всї ми погоріли! — да вогонь
Милосерніщий їх — бо ще лишив
Мене! Да не за дарма!
О не за дарма Цору! бо вогонь —
Хоче вогню! ай так: вогонь вогню
А кров криви! житє житєм платит ся!
Вогонь вогнем — кров кровйов заплачу!
Да як? О! се є фрашки! Тая доля,
Що так то дивно вас ми уповіла —
Покаже ще и як! — Лиш ті хрести!
Коби лиш ті хрести! — Подай, їх доле!
Бо Томаш ми вповів — що в'на хрести
Завила дїтем в пелінки — а він
Ті дїти ніс у лїс вовкам — та та
Проклятая пленіта на гостинци
Переполошила єго — и він
В ревец їх кинув! — Га! Коли жиют ще —
А долечка лихому так сприяє,
Як и сприяла доси — то я найду!
О я їх відшукаю — а тогди —
Шуми погоєм кров! шуми Дунаєм!
Вогнїв вогонь — а кривей кров шукає!

Хоче йти, єї на встріт Імро.

Digitized by Google

Шестий схід.

Цора.

Імрови на зустріч більше шипючи, як кажучи:

Они є тут, о Імро! в'ни є тут!
В'ни тут, в'ни тут є, Імро! я найшла!
Найшла, чого шукала! Імро! Імро!

Імро.

Найшла?

Цора.

Довбущуків! Довбущуків!
Довбущуків найшла! аж двох! аж двох!
О Імро!...

Імро.

Ну, и що-ж? —

Цора.

Ти їх заріжеш!
Заріжеш їх! заріжеш! ти заріжеш!
Обох! обох! обох! О так!
Ти їх заріжеш, Імро! — О коби я
Путері мала лиш, то я сама би
Їх різала! о так! о так бих пила
Їх кров!... яка-ж бо добра!...

Імро.

Схамени ся,
Нещастна! що ти прийде с того, що
Я їх заріжу, або ти напєш ся
Криви їх? — О забудь вже, що минуло!
Забудь вже. Не карай то твоє серце
И так уже нещастне, гірше ще!
Гадаєш, що та мста поверне ти
Твій супокій назад? — Лиш давні рани
У твоїм серци розразит ще дуще,
Нічо' більш. А я чув, що чоловік,
Як раз рознатрит ся вже пити кров,
То годї наситити 'го як шину

Digitized by Google

Черлену, розіжжену. Сокоти ся
Рознатрить на криві ся! —

Цора.

То так Імро
Говорит? — але що-ж: нема й диву!...
Ти кісточки не тяг перегорені
Рідніїсінького батька!... але Цора,
Лиш Цора їх тягла! та бідна Цора,
Що їй ніхто, ніхто, ніхто, ніхто
Не жалує в світочку, бо — не любит! —

Імро.

Ох Цоро! —

Цора.

Пріч від мене, ошуканче! —
А я дивую ся, що Довбущук
Мня зрадив!... Довбущук був молодий,
А ти вже двацїть рік як ув одно
Мені ся присягаєш, що мня любиш,
За мнов як тінь та ходиш, а теперь,
Коли прийшло пімстити ся за мене,
За мого батечка, за ввесь наш рід,
За наші кари, муки, за корону
Егепецку: тогди він понехати
Все каже! — О иди собі між жуси,
А я сама зниваги позмиваю
В Довбущуків криві!

Імро.

О лиш вели,
Що я робити маю, а узриш! —

Цора подає 'му ніж, шепче щос ув ухо, и йде с хати.

О зажадай від мене у офіру
И душу, и мене, и Бога й віру,
Бо що й могли би мати ми такого,
Аби для любого коханя свого
Ми радо не віддали![1]) — О не має
Такого! се найлїпше я лиш знаю! —

Лізе під постїль.

[1]) В перводруку очевидна похибка: Ми радо не невідали.

Digitized by Google

Мігай.

Уходить знуженний, и сідає собі по конец стола.

Ох як та голова мене болит!...
И голова и серце!... а у нас
И припочити годї через дівча
Дурне та нерозумне, що менї
Аж ся з'уритило любов тов своїов,
Чи що оно таке!... Люба! — гм гм! —
А може и люба — да мов серце...
О Боже! Нещасливá, я ти вірю,
Коли у твоїм серци так, як в моїм
Ведет ся!... О не буду я с тобов
Так грізно обходити ся уже
Як доси, та не любо так! не буду
Нещастна! бо и в тебе серце є!
А як оно терпит так, як и мов...
Прости! — любити мутя як сестру,
Коли не можу лїпше, шанувати, —
А як не можу загоїти серце,
То хоть ражати 'го не буду! — Чо'
Мене той сон так ломит?...

Клонит ся на стів и усипає.

Імро

вилазит и замахує на Мігая ножем. Плїчми до дверей.

Га! — — Нї. — Рука ми вяне, різати
Невинного менї. — Невинного? —
А правда, що невинного, бо що
Менї він винен є? — Або й єї
Хіба що винен він? — Єї? — Менї? —
О він менї є винен, и багато
Є винен, бо ми серце відобрав,
Єго отец, що мов мало бути,
Від Бога призначене! — А сини-ж
Чи винни за вітців точити кров? —
Ого! коли мня гадина утне,
То я щоб гадинята не вбивав,
Але лишив, аби замість одної
Мня сто їх укусило в посліди? —
О гинь же, Довбущуку! —

SOCIALIST PARTY UKRAINIAN BRANCH RUSSIAN DETROIT, MICH.

Digitized by Google

Замахує и знов з'упиняєсь.

Але за що? —
За зражену любу! бо в'на любила
Довбущука, я знаю, о я знаю,
Як в'на его любила! — Може би
Мене й любила була, як не був би
Той Довбущук? — О я би платен був
Був и з десятов лиш партичков тої
Люби незмірної! ще й нині платен
Бих був! — А се-ж тепер не в случай,
У неї заробити ту любу? —
О! той що за длї неї свої руки
У кров чужу мочає, має право
В заплату и люби ся доправяти!
Теперь же, Армашівно, свою душу
Даю, а вимусить любу в тя мушу! —
Прощай ся, Довбущуку! —

Замахує. Тим часом вибігає Лесь, що доси нишком у дверех стояв, ловит Імра за руку и садит ніж Імровов руков у Імрови таки груди.

Лесь.

Або ти!

Імро паде з ножем у грудех, неживий д' земли, Мігай сфачує ся.

Мігай.

Га? що се? ніж? —

Лесь.

Що мав тобі в грудех
Сидїти, бо циганин сей хотїв
Тебе пробити ним.

Мігай.

Мене? Чому же
И не пробив нещастний? — я би був
Єму подякував. О й ти, що мусїв
Теперь ся нагодити!...

Лесь

жертом.

Лихо ти,

Digitized by Google

Товаришу, ми дякуєш. Я думав,
Що ліпше би годилось? —

Мігай.

Все одно. Да
Ти дарував жите мн — маєш 'го
У мене правити.

Лесь

жертом.

А хто би збаг! —
Ще може лучитись. — И справди ти
Менї бес дав жите, як я би правив? —

Мігай.

На Бога присягаю!

Берут Імра и винося, витягнувше ніж з грудей и шпуривше серед хати.

Цора

убігає и фатає ніж.

И сю ще душу? —
Сей ніж таки в грудех ти бачить мушу! —

Вибігає.

Семий[1]) схід.

Пропійна саля в замку. — Ніч. Увезде горит воскове світло. Одні служалі унося великій стів з усїлякими пропійними начиньми, другі великі срібні блюда з винами и т. д. Инші служалі поряют ся, уносячи крісла для гостей и усїлякі поставники. Межи вікнами до стїни приперті стоя великі кросна, на яких малярі образи ставя. Великій гомін и пораня межи слугами, — Томаш ними рядит.

Томаш.

А ввихайте ся менї, лотри, бо я вам кажу! бо наш пан сегодне не такої волї, аби нам з десїтьом головн не повлїтали як сухим маківкам! — Я 'го давно — давно вже такого нехірого не видїв, як сегодне а ще до того надніс дїдько якогос взуїту, а пан від якогос часу и нашего одного аби не видїли — не то ще аж двох чи трьох. — Але за тото

[1]) В перводруку хибно: шестий.

Digitized by Google

чей и від'їздне буде суте, бо я сегодне як увійшов до Колотнїцкого покою, просити нового єзуіту до вечері, то спорих шість чи вісїм мішків з самими червонними стояди на столї, и по за кілько я догадувавсь — то він їх нашему привіз. — Не згірший гостинчик, єй Богу! — бо міщулики не були аби які, але кождий у дві добрі квартї, то вам ручу!

Другий служалий.

Кат би далї брав и єзуіту и єго від'їздне, коли мою голов можна було сьогодне купити и за майтеря, як пан на мене влютивсь! — А то коби хоть було за що? Уношу до столу печеню — а печеня добра була, не аби яка, а з дика. Уношу а пан — Господи! — як не штрикне, як не ревкне на мене!... Що? — ти менї будеш людзке мясо нести! — ти менї будеш з шизматика печеню нести! що? — нї? — се хіба не с того стрия печеня, що я єго казав на самий великдень печи за тото, що він ходив по хатах та паски святив, бо був мабути перебраний піп шизматицкий? — Та до ножа, та до мене! — Якби були не гостї, то я би був тепер уже там був, де —

Третий служалий.

Нї полумиски вже не лижут, нї фляшкам з вином нишком шийки не вривают. — Се Бог хотїв ся на тобі лиш за ті нещастні фляшки мстити, що від твоїх рук без часу головками наложуют!

Четвертий служалий.

Се би було зовсїм не поправедно від Господа Бога. Бо така фляшка з вином, що їй уже с пару сот лїт, то має свій розум, а часом аж за богато розуму, як наш ксьонда каже, але у твої голові нема 'го и тілько, що на бернадинскім столї по вечери. А знаєш ти, чому бернадини голови бритя?

Digitized by Google

Пятий служалий.

Чому? —

Четвертий служалий.

Тому, аби їх люде за розумних поважали, бо в'ни знают тої приповідки, що дурна голова анї полисїє анї посивіє. — От що.

Шестий служалий.

Але що тото за єзуіт до нас приїхав отсе? — мусит бути велика якас старшина, бо наш ксьондз аж на колїна перед ним упав а наш пан 'го в руку цїлював. Се в перше що я вижу, що наш пан у руку когось цїлює. А великий злодій мусит бути, бо так вам ся перед кождим укладає, як добрий ножик. А очи так вам вивертає та залупює, неначе він прямісько з неба зліз. Такі тото матбути Бога продавали, а з завдатком у кешени з ним до одної вечері сїдали.

Томаш.

Чи и тебе шия не засвербіла, Федьку? — Як панови вповім, то скаже ти їй так почухать, як оногди Янови за тото, що казав, що снив покойну нашу паню в небі, як она з пречистов дївов за столом сидит, пречиста по однім кінъци, паня по другім, и в золотих книгах читают. — Да ще би був пан може так и не розсердивсь на него, — але як сказав, що снив нашого ксьондза, як він с чортом на зелїзнім току молотит, а пан у кадцї повні крови по саму шию тоне — тогди —

показує руков — як шия втинаєсь.

тихо! — йдут!

Двері одчиняют ся, и в салю входя: провінциял с князем, за ними Колотнїцкий з другим єзуітом, за ними кількадцят гостей самої високої польскої шляхти, усе по парі, а на решті їх козаки, служалі, двірскі панцірні и т. д.

Князь.

Сїдаймо, моє панство! —

Digitized by Google

Провінциял сїдає по старшім кінци стола, князь єму на против, другі гості по старшинї по праві и ліві полї стола, а за їх кріслами стают їх козаки и служалі, панцірні по парі коло кождих дверей и вікон, а решта служалих становят ся громадками коло поставників, Колотнїцкий з другим єзуітом за кріслом провінцияла.

— Старші служалі наливают у чарки.

Тай вас прошу
Пивницу мою не щадити! Бо
Доматарю тогди лиш є весело
Приймати любі гості, як они
Весело то приймают, що він мав!
А знов менї з'уважте панство мов, що —
Що я такий нехірий став! — А я
Не винен, панство мов, що я тілько
Спалив тих шизматиків! — Хто й казав
Їм бути й шизматиками? — Я ні!
О я запевне ні! — Я....

Колотнїцкий шепче провінциялови щось в ухо —

Провінциял

бере кубок в руки.

Ad maiorem
Gloriam dei, панство! — За здоровя
Доматаря славного! — Рим святий
Післав мене сюда, поборцевя
Косцьола католїцкого подяку
Від папи римского святїщого
Сказати! — О як серце мов радо,
Що наш отец святий подав менї
Ту честну міссию!... Прийми їй пане!
Прийми пристолу світлого подяку,
Прийми благословенїе, и одпуст
За всї твої гріхи, на всї часи! —
Бо наш отец святий — як заступав
Христа на земли містце — так и мав
Він власть вязати и розвязувать
На небі й на земли, и нині, и
На страшнім судищу! —
О як весело
В сї сторони тепер є навернути!..
Бо де давно божницї шизматицкі

Digitized by Google

Сес світ обвачищали — то тепер
Кістки[1]) ті шизматицкі лиш білїют
На вічну славу Бога й косцьола
Святого римского! О сину мій:
Як вівчаря жде той полон солодкий!
Плугатаря жде жинво — градаря
Вино зелене в кубі — так тебе,
Мій сину, надгорода справедлива. —

Князь.

На страшнім судищу!...

Колотнїцкий шепче провінціялови щось в ухо. —

Провінциял

бере кубок в руки и приберає зо всїм веселу міну.

Здорове, панство!
Доматар наш здоров! На многі літа! —
Й Христос у Канї пив на весїлю,
Аби нам показати, що во трудїх
Та лихах сего світа куб вина
Як та роса на трави, що їх сонце
Упалом своїм зіжже.[2]) — На здоровя! —
А пану нашему чей Бог наверне
Ще й дружину щасливу та кохану.

Князь.

На страшнім судищу!...

Колотнїцкий шепче провінціялови в ухо.

Провінциял.

Ласкавий, годний пане! — чувте? —
Ви обіцяли нам той славний образ
Святої Дїви показати, що
У Кіеві купили? — Кажете,
Що величаве дїло? — Пане мій —
Вадь ви лиш що не хорі? —

Князь.

Нї вже нї!...
Менї вже зовсім лїпше! — О даруйте,

[1]) В перводр. очевидна похибка: кісткі.
[2]) В перводр. похибка: зіжжа.

Digitized by Google

Ласкаві мої гості! Се я так
Вже від якогось часу! Най вас то
Не журит аиї раз! — вина! мем пити!
Вино скріпляє серце!.. О коби
Ви знали — як не раз в'но мня болит!...
О тут! о тут — о тут!... о... тут тут тут!
Чи-ж диво? — тілько кривей — тілько... тільно!...
Здорове мої гості! — Се я пю
Вітцу святому в Римі! —

Хоче пити — на раз здригает ся и мече чашев до землї.

Га! се хто
Казав ми кров насипать у пугар?...
Всїм лотрам голов стяти!... Я вас навчу,
Як кров в пугар ми сипать!... чи вже так
С тобойов Образнолський довело ся,
Що кров ти сиплют пити мість вина?...
Хто каже, що я кров їх розсипав?
Я їх лиш пік вогнями — а они
Ми сиплют кров!... О я їх кров не сипав!
Хто каже, що я сипав? Тому зараз

Зривает ся и тягне міч.

До ніг покладу голов! — Кров мені...
Їх кров давать ми пити!...

Паде в крісло и припадає до стола.

Колотнїцкий

иде до князя.

Пане мій:
На вас чикают гості! —

Князь

зривает ся на ноги и знов паде в крісло.

Най чикают! —
А я їм не казав, аби они
Пристали в шизматики! — Я не винен!
О тот казав печи їх... за що в'ни
Теперь ми сиплют кров у пугарі?...
А то таку червонну!... видїли
Ви кров ту шизматицку?... Не гадайте,

Digitized by Google

Що я їй буду пити!... Хто точив —
Най пє, а я не буду!...

Тим часом унося два козаки великий образ під зеленов заслоною з великим вишитим білим хрестом, кладут 'го на кросніх, а сами становлят ся за кріслом князя.

Колотнїцкій.

Пане мій:
Вже образ ваш унесли!

Князь.

Вже унесли?
О образ мій прекрасний! — Я его
У Кіевї купив, в манастири.
А много дав за него! — Знавте,
Що й душу був бих я за него дав?
О то є Матерь Божа!... Що ваш Рим?
Що Рафаіл великий? — Мій маляр
Усїх перелетїв!...

Колотнїцкий.

Вельможний пане:
А можна відслонити?

Князь.

Відслони!
А я ти, попе, кажу, що такої
Не має в вашім Римі!

Колотнїцкий розслоняє образ — и видко на нїм — не Пречисту Дїву, але Наталію — як була до смерти убрана, и як двох ангелів до себе голубит. — Колотнїцкий иде знов до князя.

Га! се хто,
Менї таке зробив!...

Колотнїцкий.

Се я мій цане! —

Князь.

Я знаю, що се ти! и хто-ж би инший
Менї таке зробити ся відважив...
Як ти — як взуіт!... О чорт нехай

Digitized by Google

Тобі за се подякує — я ні!
Князь Образпольський ні!... Так мою душу
Роздерти на кавалки! А ти знаєш,
Що я її любив?... так! єзуїт
Би про любу що знав!... Усї чорти!!!...

Колотнїцкий.

О пане мій коханий!

Князь.

Пріч від мене! —
Я с сев лиш маю говорити... що? —
Ти з ним ся не любила? — Лиш не ту
Святу та ясну тварь!... Чи чуєш? — я —
И тя не спік за дармо! — Хто ми скаже,
Що я тя спік за дармо? Може ти?
О, я лише то знаю! — ти би ним
И Бога одурила! а мене
Не вдуриш, ні! — не вдуриш!...

Колотнїцкий.

Пане мій:
Ви гостїв впечалили! — спамятайтесь!
Прийдїт до себе, пане! — Пане!

Князь.

О!...
Ти покажи ся львицев! покажи ся
Жертвов черленов! пеклом! лихом! чортом!
Чим схочеш — я тобі йму віри! лиш —
Лиш так ся не показуй — так — а я —
Я скажу, щос невинна, що тебе
Вчорнив хтос! єзуїта! хто небудь!
Не скажу — а присягну!... я присягну,
Що ти сама лиш схочеш... лиш о так ні! —
Чи чуєш? — лиш о так ні!... О... хоть душу!
А я тя в друге вбю!...

Digitized by Google

Зриває ся и біжит до образа з голим мечем. Тим часом кинув Колотницкий на другого єзуіту — той заслонив борше образ. Але князь зриває заслону — а на образі показует ся Матер Божя в небесні свѣтлости. — Гості зачинают утїкати, князь паде мов неживий перед образом.

Завіса паде.

Сесю першу редакцию „Довбуша“ надруковано в часописи „Правда, письмо наукове и литературне“ у Львові, р. 1869. ч. 13, стор. 116—120; ч. 14, стор. 124—128; ч. 15, стор. 131—135; ч. 16, стор. 141—142; ч. 19, стор. 165—166; ч. 20, стор. 173—174; ч. 21, стор. 180—182; ч. 22, стор. 187—189; ч. 23, стор. 195—197; ч. 24, стр. 204—206; ч. 26 і 27, стр. 224—226; ч. 28, стр. 237—239; ч. 29, стр. 243—245; ч. 30. стр. 251—255; ч. 31, стр. 259—262; ч. 32, стр. 267—269; ч. 33, стр. 277—279; ч. 34, стр. 284—285; ч. 35, стр. 292—294. З кінцем другого акту переривається перводрук. Ледви, чи в тій редакції був „Довбуш“ скінчений, або поведений дальше поза другий акт. Автографу сеї редакції не маємо. Друкуємо з перводруку. На щастє перводрук стоїть очевидно дуже близько до автографу.

Розпочинаючи друк першої редакції „Довбуша“ помістила редакция „Правди“ від себе отсю примітку: „По волї автора лишаємо у сій драмі всї признаки гуцульського наріччя“ [„Правда“ 1869, ч. 13. стор. 116.]. Сій засадї редакції завдячуємо факт, що перводрук першої редакції „Довбуша“ може нам у значній мірі заступити недостачу автографу. Редакция зберегла не лиш морфольогічні прикмети мови автора [н. пр. циганкойов („Правда“ 1869. стор. 118) = циганкою; любит, видит, поводит (119) = любить, видить, поводить; стоя. лежа (117) = стоять, лежать; сказавше (120) = сказавши; того бих сприяв (118) і т. и.] але і важнїйші ще прикмети фонольогічні мови Федьковича [н. пр. и зам. і: идїм (120), инак (120); е після ш, ч, щ, в. пр. лїпшею (117), гарнїщею (117); е зам. а: жерту (119, 125); співзвуки ж, ч, щ, у сполученю з йотованими самозвуками: н. пр. доуша (118), товариша (118), держа (125); мягке р: богатирь (118); тверде ц в таких сполученях як: святицу (125), серцу (118) і т. и.]. Коли отже й були переведені які зміни редакційні у тім перводруку „Довбуша“ то се були хиба менче важні поправки правописні.

Признаючи се, і признаючи добрі наміри редакції „Правди“ ми не маємо певности, чи видавці всюди остались вірними своїй засадї і своїм намірам. Деякі сумнїви в тому зглядї насувають нам особливо ритмічні нерівности тексту. Не маючи однак певности, чи нерівности і неправильности ритмічні походять із недогляду автора, чи видавця або коректора — ми лишаємо текст такий, який ба-

Digitized by Google

чимо в перводруку. Н. пр. стор. 61. рядок 6. з дол. в тексті: »И чи вірне любиш, то спитай« пропущено очевидно одно слово; »И чи ти вірне любиш, то спитай«. Так само попсований ритмічний склад бачимо ось в яких рядках: стор. 89. ряд. 2. в гори: »А ще и тих обох пошукати, ш «; стор. 130. ряд. 2. з гори: »А з нелюбим свій вік плести, то гірше« — зам. »А з нелюбом« і т. д.; стор. 141. ряд. 8. з гори: »Двері розімкнені! Се моя Марфа!«; стор. 142. р. 13. з гори: »Ото так вам зажурило ся..., та так.«; стор. 155. р. 3. з гори: »На вічну славу Бога й косцьола« зам.: и косцьола«. Лиш там, де вже зовсім очевидний недогляд друкарський робимо поправки, зазначуючи їх під текстом. Із незазначених таких поправок відмічуємо ще отсї: стор. 73. ряд. 1. з дол. і стор. 74. ряд. 1. з гори читаємо в перводруку:

»И з обома хрестами тими
Ви вже знаєте, у пущу їх відвести«.

Тут очевидно текст зле поділено на рядки. Ритм вимагає ось якого поділу:

»И з обома хрестами тими — ви
Вже знаєте, — у пущу їх відвести.«

Стор. 81. ряд. 6. з гори: В перводруку: »Прекрасний на грудцях, ще й цидулка« — зам. »Прекрасний на грудцях ще и цидулка«.

Шануючи індівідуальність автора ми полишаємо без зміни ті уступи тексту, де він пише окремо поодинокі складові части слова, що звичайно пишуть ся разом. Під тим зглядом бачимо у автора чи мало неконсеквенций. Нпр. стор. 83. ряд. 13. з гори: о перед; стор. 84. ряд. 6. з гори: оперед; стор. 119. ряд. 4. з гори: »нїчо.«; ibid. нї чого і дальше ряд 10. з дол.: »нї кого«. Лиш там де виразний наголос поданий в тексті каже нам сполучити складові части слова — відступаємо від способу писаня автора: Нпр. стор. 93. р. 24. з гори: в перводр.: на зирцї; слова ті ми пишемо разом: »назирцї«. З тої самої причини друкуємо разом слово: »наново« на стор. 104. ряд. 10. Для лїпшого зрозуміня тексту на стор. 88. р. 1. зам. »о тот« друкуємо: »Отот«.

В тексті »Довбуша« бачимо чи-мало неконсеквенций у відданю звукової закраски поодиноких слів. Нераз неконсеквенції ті такі яркі, що ми не маємо певности, чи маєво їх приписати авторови, чи видавцеви. Нпр. стор. 50. ряд. 19. з гори: нещасливий і ibid. ряд. 21. і дальше на стор. 55. і т. д.: ндщастливий; на стор. 56 ряд. 12. з гори — знов: щаслива; стор. 130. р. 14. з дол.: нещаслива, ibid. ряд. 13 з дол.: нещастна, ряд 4. і 6. знов: нещасливий, а стор. 132. ряд 4. з гори: нещасливі; стор. 59. р. 13. з долини: більше — а зараз поруч в тім самім рядку: більше; стор. 81. ряд. 15—16. »найнищастлившов сиротов найнещастлившої матери«; стор. 82. ряд. 12. з гори: »Матер Божя, ibid. ряд. 4. з дол.: Божа воля; стор. 101. ряд 2. і 4. з гори: церкви, а ibid. ряд. 3. церькові. Не маючи документальної підстави до зміни — ми полишали ті неконсеквенції. — На стор. 90. і 92. бачимо форми:

Digitized by Google

ве, вють, зам. вие, вить; (вони могли повстати під впливом аналогії форм: нпр. вють вінки) вони повторюють ся так, що не можемо добачувати в них похибки; з тої причини задержуємо їх так як в перводруку. Де в перводруку зазначено наголос ритмічний для більшого сінтактичного натиску — там його лишаємо.

Індівідуальність автора заховуємо також на скільки вона проявила ся чи то в інтерпункції, чи в технічнім способі писаня: Нпр. Федькович пише малі букви після знаків оклику і запитаня, коли гадка не зовсім ще скінчена, або вяже ся змістом безпосередно із слїдуючим реченем. Зверхні, так сказатиб технічно правописні зміни впроваджуємо лишень там, де нема ніякої причини відступати від загально принятих норм, і де вимагає сего зміст тексту.

Друкуючи свого „Довбуша“ подав автор в ч. 13 „Правди“ на стор. 115 ось яку примітку:

„Без дозволу автора не можна сю драму ні грати, ні друкувати, ні на иньший язик переводити. Сї воли автора противних мет ся правом доходити.“

Хоч перші два акти сеї редакції „Довбуша“ появили ся що йно р. 1869 (початок появив ся дн. 8. цьвітня), то ми маємо певну вістку, що перший акт готовий був уже в першій половині року 1867. Про се съвідчить лист Федьковича до Горбаля з дня 18. мая 1867. „Перший акт „Довбушя“ також зовсім готовий и може вже станути на подри, бо він так уложений, що можна го и самого, без решти чотири актів грати“.

Digitized by Google

Digitized by Google

ДОВБУШ.

(ДРУГА РЕДАКЦИЯ).

Траґедия[1]) в пять дїлах.

---

[1]) В перводр.: Трягедия.

Digitized by Google

Digitized by Google

Передне слово.

Переселись, честний читателю, на крилах фантазії у ті жасні времена вандрівки народів, коли дикі орди, неначе огнениї ріки, з Азиї в Европу валють ся. — Перші идуть Гуни, за ними Обри, за ними Мадяри, за ними Печеніги, а за сими, около року 1037, Уци, Моголами просто „Уцули“ звані. — Але и сі муся около року 1078 своїм племінникам Куманам (Половцям) уступатись, мечуть ся в Карпати, вигоня відти тамошних мешканців, матбути Антів-Славян, що перед Гунами або Обрами сюда були повтїкали, селясь у головиць Прута, Черемшуї Тиси и Сочави, и мешкають тут до сегодньшно, днини під назвов „Гуцули“, живий, легкомислий, нежурливий, превеселий, пруткий, горячий, завзятий, до бучі и баталії всігди готовий народець, котрий хоть и вовсїм вже зрущений, як від Русина так и від Румуна и ношев и обичаями різнит ся, а за все ношев, котра, коротка, штепна, опята, красна, барвиста, на пёрше око бувалого боєвника пізнати дає.[1])

[1]) Сей цїлий уступ написаний в автографі на осібнім півархуши. Первісний перечеркнений вариянт сеї частини переднього слова подаємо на сьому місці.

Перенесись, честний читателю, на крилах фантазиї у початки 10 століття (915): тогди рушить з над Волги оден дикий, комонний

Digitized by Google

Але що гуцула за все знаменує и від усїх рїзнить — то є єго любá до волї и єго двигнений характер, для чого то и всї ті, що про гуцули коли писали — а їх чимало! — назвали єго в оден голос „шляхотний гуцул“, „хоробрий гуцул“, (szlachetny hucul, edler Huzull). — А тая-ж то любов єго до волї була и причинойов, котра за часів ляцкого шляхоцтва, румунского боярства, и мадярского магнацтва, гуцула у чорні лїси прогонила, де він, вибравше собі смїливого передовця, з ножем у кулації, не тілько над своїм кровавим тіраном[1]) кроваво мстив ся, але и ненавистному богачикови золоті мішки приязно вітрив, а таким способом не лиш панам, але и богачам страхом був.

Оден же з найзавзятїщих таких гуцулских ватажків, щоб так сказать: чоло всїх тих смертоносних ликів, був Олекса Довбуш. — Єго ватага була така численна, що він не тілько на великі села, але навідь[2]) и значні міста серед білої днини важився нападати и їх рабувати, а то чинив він не так

нарід, и селить ся на оповнічнім и западнім побереж̀ю чорного моря аж по Дунай. — Сей нарід зве себе „Уци“ (так як їх племінники а опісля и наслїдники Половцї), а Русини звуть єго „Печеніги“, а то матбути завзятої и лукавої єго натури ради. — И тілько, що осївсь той нарід у нових своїх оселях — так зараз и наймаєсь то руским князям на бізантийскі царі, то сим знов на тих у воєнну службу, славянщить ся, наберає чимало культурної огляди, стичаєсь заєдно з образованими Греками понтийских слобід, прислухаєсь казкам о їх бувалих героях, образує свій форемний и крашебний ум, учить ся гречности у обходї, делїкатности у виразах, поетичного настрою у мові, але свій похап до бійки однако не може нехати, грозить без устанку Київови, убиває великого князя Олега, и мусить на решті, розбитий року 1036 великим князем Ярославом, утїкати, мечес на запад и у Карпати, прогонить відти Дайків, осїдаєсь у головиц Прута, Черемшу, Тиси и Сочави, и живе тут у б. м. 130 селах під назвов „Гуцули“, легкий, живий, непосидющий, легкомислий, опалистий, превеселий, нежурливий, в одно гуляючий и співаючий народец, різнячись від свого холодного, понурого, повільного, розважного, вирахованого сусїда — поляниц̀ як обичаями так ношев, за все-ж ношев, котра пишна, коротка, прибірна, красна, дає на перше око войовника-мисливця пізнати.

[1]) В перводр.: тираном.

[2]) В перводр.: навіть.

Digitized by Google

то здобичи ради, як ради кровавої мести. — А его шляхотний характер при таких лучаях, найпаче же его великодушність, встекла відвага и завзятість, убрали его у фантазиї народа у авреолю повістий и пісень, як рідкого котрий нарід свого героя. — Навідь у піснях далекої Украіни є про него споминка, а гуцулский нарід має 'го конечне за свого Барбароссу, що він, як сей с своєми рицарями у Кифгайзер, з своєми леділнями у величавім Сокілскім дрімає, би колиськто, як на літного Купала сокілскі соколи повернуть, пробудитись, и гуцулів с темних карпацких гір на ясні побереіжя[1]) чорного моря повести. — Кілько тут з світлоносних богів давної Славянщини на особу Довбуша перевелось — се діло мітольогії.[2]) — Але що его и его топір нарід з молодим світла богом Ладом-Даждбогом (Дажбог = Довбуш?) — в стичність кладе — се варт незабутн.

И сего-ж то казками и піснями осіяного Довбуша вибрав я собі за героя трагедиї. — А ти, любий мій та убожественний руский[3]) народе, прийми его від мене яко літературну лепту, може и останну! — бо на другу чорна моя доля та тяжкі мої вороги спомочись не дадуть!... Міг би я був, правда! — чималий той час, що'м на сю драму приложив, хосенніще для нашої літератури обернути. — Да що-ж робить, коли то серце не навчити а співак у такого пана служить, що его ні впросити ні вмолити, бо у всему свою волю має, гірш того деспота або настоящого тірана.[4]) —

Ше-ж мені тут приходить сказати, що я сю драму не писав для книжки, але впрост для подрі, за для чого и горсть[5]) їй на перше око и тісна и куса[6]) здаєсь. — Але місце кождої драми є подря, а так звані „книжні“ драми не у великий хосен ко-

[1]) В перводр.: побереіжа.
[2]) В перводр.: мітологиі.
[3]) В перводр.: руський.
[4]) В перводр.: тирана.
[5]) В перводр.: грясть.
[6]) В автографі було первісно: тісний и кусий.

Digitized by Google

трого небудь народа. — „Поет повинен (каже один славний німецкий критик) для подрі писати, и лиш у союзі з акторскоз штуков годен він до тої мети добитись, яка его музі можебна и велить ся. — Книжна драма є у крайні мірі лиш сурогат такої літературної пори, де повна сила літературного творчества народови або ще не прийшла, або вже минула.“ —

А що та пора у наші літературі ще не минула — дало мені понуку, найнепріязніщі, найупертіщі з усіх муз: ті ревнівливі драматичні музі чолом ударити. — Не один уже лірик на таких поклонах вязи собі скрутив!... але як кажу: поет у лихого пана служить, и мусить его волю волити!... Ох щоб же то жертвов чимало тих рік моего віка прегорду богиню хоть на стілько ублагати, аби хоть одного того мого Довбуша білому світу появити!... Я більше не хочу! —

В день великого пущеня 1876.

Digitized by Google

ДОВѢУШ.

Digitized by Google

Digitized by Google

ОСОБИ.

ВОЄВОДА РУСКИЙ.[1])
ГУЦУЛСКА КНЯГИНЯ, єго сопруга.[2])
ЄЗУЇТ, яко двірский капелян.
ОЛЕКСА ДОВБУШ, молодий гуцул.
ИВАН, єго брат.
ДЖІМІР, Олекси побратим.
ЛАҐАДИН, Иванів друг.
ДЗВІНКА, молода удова.
МОРГАН, циганский калфа.
ЦОРА, єго дочка.
ЗОЯ, їй пістунка.
Двірский маршалок.
Капітан трабантів.
Післанец.
Старий гуцул.
Молодий гуцул.
Кілька старостів.

Гуцули, шляхта, двірскі урядники, челядь княгині, трабанти, слуги

Дієть ся:

У однім гуцулскім селі у галицких Карпатах и на Чорногорі. — Пора: Перша половина 18. століття. —

---

[1]) В перводр.: руський.
[2]) В перводр.: супруга.

Digitized by Google

Прольог.

ПОДРЯ:

Гірска, дико-романтична країна у легкі мглї и облеску раніпнього сонця. — В затилю величаві скали Чорногóри.

Гуцул, святочно убраний и узброєний, виступає и мовить:

Всї вже? — витаю-ж в синих наших горах!
Всїх, як шумний вас Черемуш, витаю!
Може втомивсь хто! — — в тих кидрових борах
Ляж відпочити на зеленім маю!

Може-ж тя думать не занося думи?
Гай! — кріс на плечи — та на полюванє!
Дівка не любить тýги та нї сýми....
Да стережись їх! — зрада на коханє!!!

Там! а чи видиш чорногірскі скелї? —
Видиш, як хмари мов мечами орют? —
Вара! — кровавих духів то оселї! —
Північ — зірвуть ся — и на ніж поборют!...

Хочеш дивитись? — — зараз, милий друже! —
Де-ж ви, о, музи! — отворіть ворота!!! —

Digitized by Google

Ти-ж надиви ся, думний, руский круже!—
Кров — то не пиво! — сльози — не охота!...

(Відходить. — Далеко чути трімбіту, мисливскі роги, дзявір ловчих псів, и стрівбу. Раптом хмарить ся, буря ве, хмари бють ся блуком, глухі громи керекоря, заслона паде. — Коротка сімфонія за мотівами[1] трімбіти.)

---

[1]) В перводр.: мотивами.

Digitized by Google

ПЕРШЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Хороми в замку воєводи. — Ніч.

Перша бесіда.

Слуги з лушницями уходя. — За ними воєвода, приїхавше з дороги. — За ним єзуіт, маршалок, капітан, урядники и решта слуг. — Челядь то приходить то відходить.

Воєвод.[1])

Яким же способом имив огонь ся
В кімнатах аж княгині? — Corpus Dei! —
Куда ні рушу ся — усе огонь! —
У Київі, у Кракові, в Варшаві
Огонь! — У моїм замку на Поділю
Огонь! — На решті й тут, у гуцулских
Любимих моїх горах, у Карпатах,
Де літо літувать я-м загостив —
Огонь! — Огонь та ні кінця! —

Маршалок.

Мій князю —

Воєвод.

Мовчи, котюго ти! — То на тото
Злишив сопругу свою я на вас,

[1]) В перводр. постійно: Воєвода.

Digitized by Google

Аби, коли на пару день від дому
Відгожу ся по моєму уряді —
И ви пороздїтались у нетрудне? — —
Негідники!

Єзуіт.

Пресвітлий —

Воєвод.

Анї слова
Від тебе! — й ти не лучший сих усїх! —
Да що менї отсї? — раби, що їх
Нагай мій воротає! — Але ти —
Тебе я мав за сина!

Єзуіт.

Що повинен
Слїди вам ваші світлі продувать! —
Маленького хлопчину, сироту
Без матери-нїтця, окрушка хлїба,
Приймили мя за свого, згодували,
У школи мя давали —

Воєвод.

То-ж для того! —

(Слуга входить.)

Там що нового? — може знов огонь? —

Слуга.

Пани старости —

Воєвод.

Прошу и витаю! —

Друга бесїда.

Кілька старостів. Ті, що перше.

Староста.

Ясновельможний пане воєводо! —
Довідавшесь, яке нещасте вас —

Digitized by Google

Воєвода.

И справди, моє панство, що нещасте!
Подумайте! — Передучера мушу
До Коломиї їхать! Отже-ж іду,
Лишаючи сопругу мою під
Дозором сих нечемників. — Хороший
Дозір менї! — Я тільно за ворота —
А сї собі у вітер!... хто в село
По корчмах та по гульках — хто у місто
По ієсеиїтницях — ті жоночки! —
На решті навідь и велебний пан
Капелян мій отсей десь має діло —
Чорт зна 'го де — досить на тім: княгиня
Лишаєть ся сама — а що найлучше —
Ще й позамикана!

Староста.

А тут пожар?! —

Воєвода.

В кімнатах в середині! Думайте,
Пани! — Та де-ж відважний той стрілец,
Що — важучи душев — сопругу мою
З огню ми виніс? — — Предсе-ж я его
Зазвав до себе? — не? —

Капітан.

Нїяким способом
Не міг прегордого я гуцула
Намовити. — Я знаю, каже він,
Що князь ми дякувать се думає. —
Але нехай подяку він собі
Тримає.

Маршалок.

Що ти знов отсе плетеш? —
Він сам, по добрі воли, ставив ся,
И дожидає княжого[1]) росказу.

---

[1]) В автогр. похибка: князого.

Digitized by Google

Воєвода.

В сей час сюда з ним! —

Капітан.

Зараз, князю мій!

(Прічь.)

Воєвода.

Се нарід як вірли! такий и дикий,
Але такий и смілий и величний! — —
Дивна се річ! — Як я, ще молод бувше,
Отаманом служив на Запорожу —
То ворожила раз мені циганка,
Що гуцул у великі раз пригоді
Ми стане. — Чи-ж не так? — Чи-ж той відважний
Стрілец — та ось він сам! — Лиш скорше! скорше
Мій жвавий стрільче! —

Трета бесіда.

Олекса Довбуш с прекраєним топірцем. Ті, що перше.

Воєвода.

Як зовеш ся.

Олекса.

Я? —

Олекса Довбуш звуу ся

Воєвода (думаючи).

Довбуш... Довбуш...

Староста.

(Иде до Олекси и бере від него топір обзерати).

Чи се не громовий топір лиш той,
Що покліч ходить

Олекса (вириває 'му 'го сердито з рук).

Він!!!

Воєвода.

Не той ти Довбуш,
Що — кілька років тому буде — на

Digitized by Google

Польованю у чорногірских дебрах
Мя від медведя спас? —

Олекса.

Вже не нагадую.

Воєвода.

А як тебе я княжеским даром
Обдарувать[1]) хотів — ти вельми гордо
Ми відповів, що від ляха дарів
Не потребуєш? —

Олекса.

Бо у нас не можна
Від ворога дари приймати.

Воєвода.

Як?!
Ти ворогом мя звеш? —

Олекса.

А ти-ж не лях? —
Не тих самих батьків ти син, що волю
Нам нашу зрабували? — від коли
Ми поберіжя моря чорного
Нехали и в сих горах оселились —
То гуцул волен був. — Не знав він, що
Король, що воєвод, що пан, що шляхтич,
Бо сам си був и королем, и паном,
И судцев, и не то ще — але сам
Собі и Богом був!

Єзуіт.

Як смієш —

Воєвода.

Най 'го! —
Лиш далї, Довбущуку! — говори! —

Олекса.

Аж тут и лях нїт вісти відки взявсь,

---

[1]) В перводр.: Обдаровати.

Digitized by Google

Тай каже: „Гуцули! побратими!
У вас лїси, де з роду ще й набою
Стрілецкого не чути було, а
В них звіри без лїку всїлякої,
Що кождому стрілцеви серце аж
Гуляє, як згадає: — Як же-ж би
То було, братчики, аби ви нам
Позволили, стаї собі мисливскі
Побудувати тут, аби враз з вами
И стрільчити, и лїто лїтувать? — —“
А гуцул, що він вірить кождому,
И думає, що кождий так, як він —
Лукавством не орудує — приймив
За рідних вас у вольні свої гори!

Староста.

Позволь —

Воєвода.

Нехайте-ж 'го! — лиш далї, Довбуш! —

Олекса.

Але з ватер мисливских стали замки,
С товаришів кати, з братів тірани,[1])
Що посїпак та збірів си наймали,
Аби дїдизного господаря,
Що в свій халаш за гостя вас приймив,
В ярем убрати та в рабский кайдан! —
А ви ще хочете, аби вас гуцул
За друга свого мав? — — О, воєводо! —
Ви нас опришками, та злодїями,
Та людоїдами звете: — до кого
З обох нас: чи до ляха, чи до нас
Та назва липне — світ колись осудить. —
Але що гуцул — то за свою волю
Він вступить ся — хоть най там зараз знає,
Що або ляцке серце то невірне —
Або й послїдне щире гуцулске —
Ме голе трепетатись на ножи:
Нам все одно!!! —

[1]) В перводр. всюди: тирани.

Digitized by Google

Воєвода.

Відважна бесїда!
Єй Богу — що відважна! — Й щасте твоє! —
Бо якби не така відважна, то
Мій кат би зараз мав роботу! — Ти ж
Ляха ненавидиш, звеш ворогом,
А предсе-ес за ляцкою душею
У поломінь пішов: — За се, мій сину —
То вибери собі котре найкраще
Село від мене в дар! — — Що грамоти
Шляхоцкої ся тичить — то се буде
Найперше мов ділo, як лини сойм
Ся з'їде. — Ну? —

Олекса.

Я гуцул, воєводо! —

Воєвода.

А я знов лях, що завстидати ся
Й від гуцула нё дасть! —

Олекса.

Се варт би пруби. —

Воєвода.

Пробуй, даю ти волю! — але знай,
Аби та пруба князя ляцкого
И годна була!

Олекса.

Не жури ся, князю! —
Верни усїм ти гуцулскім оселям,
Що в твоєму ключи — їх давну волю! —

Воєвод.

На се ти мою руку, годний Довбуш! — —
(До слуг.)
Сїдлати свіжі коні! —
(Кілька слуг пріч.)
И княгиня
Давно бажає сего. — Соймом нашим
Я много не питаю, а король....

Digitized by Google

Досить на тім, канеляне: ще нині
Всіх гуцулів на замок сей зазвати,
И волю їм оповістити! — Я-ж,
Як стою, їду се до Кракова,
Аби на моє слово й грамоту
Принести вам. — Доволен? —

Олекса.

Варт тобі би
Буть гуцулом! — От моя-ж ти й рука! —
Би всї ляхи як ти — то тілько костий
По горах наших не білїло-б ся! —

Воєвода.

Не будуть білше! княже моє слово! —
О, чоловіцтво перша шляхтича
Повинніст! — волен сам — хай волю сїв
Як сонце світ! и по усюдах грів! —
До Кракова-ж! —

(Всї пріч, окрем єзуїта.)

Четверта бесїда.

Єзуіт.

Єзуіт.

Поволи, воєводо! —
И ми ще тут! — Дорога, що по волю
Нев їдуть — то кровавими латрами
Та й людзкими кістьми буркована! —
Ти-ж сеї правди й до сегодня ще
Не можеш ся навчити, дурию ти
Сїдий! —
Для того-ж то жасна та „рада в тройци"
Давно уже рішила над тобов,
И я лиш дожидаю росказу,
Аби сентенцию кроваву їй
На тобі з'їстити. — О, би уже
Зіслали вирок той! — О, би уже! —
З яков охотов препеколнойов
Я-б виконав єго! з яков охотов! —

Digitized by Google

Бо я вже й надгороду свою знаю:
А се княгиня красна сего замку!
Та гуцулска княгиня! сего дурня
Сїдого та супруга краща сонця,
Що ю я любю, як ще зроду муж
Невісти не любив, як ще невіста
Любленою не була, як сей світ! —
А хоть и холодна вси як лїд,
Плоха як птах, и горда як той ангіль
Пишний, що й Богом не хотїв питать:
Ти-ж мовв мусиш бути! мовв, кажу,
Хоть світ цїлий би мав минути ся,
А не оден лиш дурень сїдоглавий,
И не оден там народец мисливский,
Що ми вго давно вже записали
У чорну книгу смерти! записали
Єго — вго ми волї жажди ради! —
Ти-ж моя мусиш бути, кажу я! —
Бо хоть и мов сватанв любовне
С поругов вїдвертавш ти від себе;
Бо хоть и всї пожари, так прехитро
Від мене приспособлені, а то
На тов все способлені, аби
Під їх огненними наметами
Послюбну постїль постелить нам в парі —
Не вдали ся менї: — то я однако
Ще свою жертву не пускаю з рук! —
На віки не пускаю з рук! — бо ад
Не лишить свого найвірнїщого
Слугу! ще й там, де тілько людзких кривий
Та тілько людзких слїз вму в бариш
Лучаєть ся! — О, аде, будь зичливий!
А я ти скажу зашуміти кривий
Аж море!!!

Пята бесїда.

Олекса. Єзуіт.

Олекса.

В перешкодї?

Digitized by Google

Єзуіт (про себе).

Препроклятий! —
Такої ночи мене збавити! —
Такої!...

(На голос.)

Що я вижу?! — Годний Довбуш?! —
А сеї ночи красної княгині
Свят рицарь Юрий?! — Чим же маю ти
Служити? —

Олекса.

Можу звіритись на тебе? —

Єзуіт.

Як на себе самого, друже! — зовсім,
Як на себе самого! — и що зможу —

Олекса.

То-ж приспособ ти так, аби с княгинев
Я говорив! але без свідків! —

(Джімір показуесь и махає на Олексу, котрий, єго постерігше, каже до него:)

Зараз! —

(До єзуіта.)

На хвильку лиш...

(Иде до Джіміря, котрий єго пишком перестерігає, в одно на єзуіта показуючи.)

Єзуіт (про себе).

Се що такого? — Га! —

(Бесь у чоло.)

О, плохоум я! — він або-ж не спас ю
Від смерти сеї ночи? — він не гуцул? —
Не Довбуш? — дурень женихливий той,
Що він за кождов запасков біжить? —
Княгиня-ж красна!... Га! щоб то я знав!...
Да все одно! — я в Льойолї учень! —

Олекса (вертаючи.)

И якже-ж? —

Digitized by Google

Єзуіт.

Я-ж хіба не був тобі
Усігди другом? — Чо'-ж[1]) мене боятись? —

Олекса.

Се-ж хто тебе боїть ся? — Ти муж Божий,
Най каже той що хоче!

Єзуіт.

За для того-ж,
Пріятелю! — ти любиш ту княгиню? —

Олекса.

И то с таков горячойов любойов,
Як ще-м невісти з роду не любив! —
А я їх много вже перелюбив!...

Єзуіт.[2])

Хто-б се не знав! — Але княгиня!...

---

[1]) В перводр.: чиж.

[2]) В автографі ся частина розмови від слів: „Хто-б се знав“ аж до слів єзуіта: »Мені ся жаль, мій друже...« написана на осібнім піваркуши. Первісний перечеркнений варіянт сеї розмови є ось який:

Олекса.

За те-ж матбути й доля
Теперь мя покарала!... Бо коли
Я з другими лиш жартував — то сю
Я до розпуки любю!...

Єзуіт (сміючись).

Так як всї!
Ми те вже знаємо!...

Олекса.

О, нє, капеляне! —
Сю любю!...

Єзуіт.

Від коли-ж —

Олекса.

Ю любю я? —
Від нині рано, як у церкве ю
В садах гуляючи побачив я! —
А нині вечером, як понід замок
Неначе окаянний той блукаюсь,

Digitized by Google

Олекса.

Жінка!
И мусить мя любить, коли аби
Ми груди не розтріскались! — О! О! —
Проклят, хто видумав раз ту любу!...

Єзуіт.

Мій бідний друже!... від коли-ж —

Олекса.

Ю любю? —
Від нині рано, як у перше ю
В садах гуляючи я се узрів! —
А нині вечером, як по під замок
Неначе окаянний той блукаюсь,
И сам не знаю — чо' — а тут пожар
В кімнатах ловить ся, я в замок ломюсь,
Умлівшу с поломени на руках
Виношу, у хороше то личко
Цілою... то... О! О! про віщо-ж я

И сам не знаю — чо' — а тут пожар
В кімнатах ловить ся, я в замок ломюсь,
Умлівшу с поломени на руках
Виношу, у хороше то личко
Цілою... то... але на віщо се
Тобі придасть ся знати? — вам — як чую —
Любити ся не вольно? —

Єзуіт.

За для того-ж
Менї й вповісти можеш —

Олекса.

Що княгини
Казать я маю? — Ей! — що любю ю!
Що-ж мав леґінь й хороші жінці би
И казать? —

Єзуіт.

Але княгиня!...

Олекса.

Также жінка!
И мусить мя любить, коли аби
У менї серце не розтріскалось! —
Проклят, хто видумав тоту любу!...

Digitized by Google

Враз з нейов не згорів! в ті хвили не
Згорів, коли у ангелске личко
Я то дивив ся!... — О, капеляне! —
Я — як уже кааав — невіст чимало
Перелюбив уже; але ніколи
Такий пожар у моїх жилах ще
Не лютував! — такий, що я єго
Любов бих навідь и не називав,
Єсли-б имя я инше знав для него!
Таке имя, аби 'го так назвало,
Як я-б назвать 'го рад!... Назвав би я
Брацкойов ту любу... А ба! брацков!...
Сестри-ж немає в мене! — а хоть в —
То умерлá! однако як вмерлá!
Принайме ю на княжескім престолї
Не маю що шукать! — Але та моя
Люба — не в брацка люба! — Она
Така, що їй имя не має! що...
Да я лиш тілько того всего й знаю —
Що в'на ми кров и серце вижигає!...

Єзуіт.

Менї тя жаль, мій друже! и такий
Менї тебе в жаль, що я готів
Тобі в послузї стати. — А она
Хіба сумлїня би уже не мала,
Аби не вислухать[1]) любов твою! —
Ти-ж предся ю від смерти нинї спас? —
Але чи йме менї она се вірн,
Що ти мене післав? —

Олекса (подає 'му топір).

То нá-ж тобі! —
Топір у гуцулів в полюбовний —
Післанец, и признака для післанця,
Від кого він в післанцях. — Се запевне
И княгиня знає, и тобі тим скорше
Йме віри, бо и те запевне знає
Що сей топір святий в гуцулам.

[1]) В перводр.: вислухати.

Digitized by Google

Капеляне! се много я тобі
Повірив!... Але муж — щоб не зробив
Для своєї люби!...

Єзуіт (про себе).

Яка-ж наука
Для мене!...

(До Олекси.)

То-ж прийди за пів годинки! —

Олекса.

За пів години, кажеш? — Прийду!

(Иде и потикаєсь идучи.)

В ката! —
Любі-ж однако все: чи зиск чи втрата! —[1])

(Пріч.)

Шеста бесіда.

Єзуіт.

Єзуіт.

И справди много дав менї вси!
И справди много!... Бо отсей топір
У народа святий, и він єго
За всї корони світа не міняв би!

(Смотрить вістре.)

А й твоє вістре гостре, топоре!
Ти много можеш катови служити,
Та душ переколоти!... То-ж подай,
Во віки невсипущий аде ти
До сеї зброї руку ще менї
А виграна кровава та в гра,
Що грати я задумав! — Але ти
Не любиш там барити ся, де кров

---

[1]) В автографі слїдуючі сцени першого акту аж до слів:
„О гуцуле! — читав він з свої книги: —
„Орев у сонце лиш би грав! у сонце лиш! і т. д.
четвертої сцени, другого акту, затратились. Пропуски ті репродукуємо з перводруку. —

Digitized by Google

Та людскі душі ти на жир запахнуть!
Бо сли мя очи моі не заводя —
То Дзвінка там иде, с тих нешт одна,
Що легкомислого гільтая того
Всилила ся, а він, як не одну вже,
У свої женихливости нехав?
Так! се она! —

(Ховає топір по за плечі.)

Лиш скорше, моя паво!
Вас пекло вивело собі на славу!

Сема бесіда.

Дзвінка. Єзуіт.

Дзвінка (з горя ревучи).

Капеляне!!!...

Єзуіт.

Ісусе Сине Божий!...
У сльозах, красна Дзвінко? — А то-ж хто
Такий невірний та немилосердний,
Такі прекрасні любі оченята
У сльозах затопяти? —

Дзвінка.

Хто? — а він!
Невірний Довбуш той!... Капеляне!
Що я для него учинила — того
Люба не учинила ще як світ! —
А він...

Єзуіт.

Що маю чути?! —

Дзвінка.

Що мя зрадив!
Покинув! понехав! мене забув!
А то усе через одну циганку!
Пеколиу чарівницю!...

Єзуіт.

Може-ж бути?! —

Digitized by Google

Через одного опуда — найкращу
Се молодицю на всї гуцули?! —
Я Службу Божу —

Дзвінка.

Гостію менї
Капеляне! священну гостію! —

Єзуіт.

Ісусе Свнє Божий!... И на віщо?! —

Дзвінка.

И ти питаєш ще? — Невірного
До серденька пеколними ланцами
На віки приковати! — на тото! —
О, я таку найшла, що се менї
Учинить, лиш ти гостию —

Єзуіт.

А як
Таку тобі я найду знахарку,
Що и без гостиї тобі се вчинить? —

Дзвінка.

О, справ мене, капеляне, а ввесь
Маєток мій єї! — А я богата!...

Єзуіт.

Она сто раз богатша-ж...

Дзвінка.

Хто-ж она? —

Єзуіт.

Княгиня.

Дзвінка.

Чарівниця?! —

(Єзуіт показує топір.)

Довбушів

Топір!!!

Єзуіт.

А ще й в післанцях до княгинї! — —
Ти ще не розумієш?! — Ти и Цора:

Digitized by Google

Обі вєте ошукані; бо Довбуш —
Княгиню любить!!! —

Дзвінка.

Я пропала!...

Єзуіт.

Так!
Пропала єсь, нещасна! — Але ти
Ще не пропалась, як тілько схочеш
Послухать мої ради и піти
За моєм проводом.

Дзвінка.

Як то дитя
За матери руками, лиш піместитись
Менї над Ляшков дай! а то піместитись,
Аби аж пекло зодрегнуло ся! —
Оттак на нї пімстити ся! —

Єзуіт.

Піместиш ся,
Лиш на сам перед постарай ся, с Цоров
Союз зробити.

Дзвінка.

И ще більше! — Я
Такий вповім ти спосіб, що змиєв
Она на него встане; невсипущов
Гадюков, що 'го переслїдувать
До страшного аж суду буде! — Слухай...

(Шепче 'му в ухо. — Вітак на голос.)

Той хрест...

Єзуіт.

Хороше, Дзвінко! прехороше! —
За се-ж ти й твого Довбуша дістанеш!
Бо й я знов знаю спосіб...

(Шепче їй в ухо.)

Дзвінка.

Ти мій Бог!
Душа во вік тя моя величає!...

Digitized by Google

Єзуіт.

Я хочу й варт се бути! — На-ж тобі
Топір сей дорогий — и дожидай
У мої мя кімнатї, де о далї
Порадимось, що прийде нам робити! —

Дзвінка.

Бих мала по чоло в крові бродити! —
(Пріч.)

Осма бесіда.

Єзуіт.

Єзуіт.

Так! по чоло, невісто! по чоло!
Та доля гуцулска рішила ся!
Безвстидниця мішав жеребцї —
Свавільний гуцул їх тягнути ме —
И витягне — нещасте неповіте!
Там кров шумить, де женясь Єзуіти!..
Вже йдеш? — Ходи, ходи!...
(Чинить ся, що плаче.)

Девята бесіда.

Олекса. Єзуіт.

Олекса.

Се що тобі!? —
Ти плачеш? — Що ся стало?!

Єзуіт.

Умерає!...

Олекса.

Про Бога! — хто?

Єзуіт.

Княгиня, милий друже!
Княгиня наша гине! — Той пожар...

Digitized by Google

Олекса.

А ти ще тут стоїш та не летиш?!
Лїкарий!!! — Але не! — мене пішли!
Я скорше від усїх —

Єзуїт.

Три лїкарі
При ній...

Олекса.

И що-ж?

Єзуїт.

Усе пропало, кажуть,
Коли одна ще річ

Олекса.

Яка ще річ? —

Єзуїт.

Така дивна й чудна, що и сказати
Не вмію ти.

Олекса.

Кажи! —
(Ловить за ніж.)
Бо ріжу тя!!!

Єзуїт.

Якийсь циганин мав мати хрест,
И то ще знахарский —

Олекса.

И що с хрестом тим?
Я знаю 'го!

Єзуїт.

Той хрест?! — О, слава Богу!
Тогди усе гаразд!

Олекса.

Який гаразд?

Єзуїт.

Той тілько хрест для неї ти дістанеш —
И жити ме.

Digitized by Google

Олекса.

Той хрест...

Єзуіт.

Лиш він один
Від смерти може спасти ю.

Олекса.

Дістану!
Хоть най и сто дівкам я катом стану!!!
(Пріч.)

Десята бесіда.

Єзуіт.

Єзуіт.

Ти гойний, як я вижу! — Ха ха ха!...
Тим єзуітам до Дзвінок у школу
Ходить би ще! ей Богу! — Хабалиця —
А другий гуцул — третий єзуіт —
Копай ся, осде, тисяч миль у спід!
Копай ся!!! —
(Перестрашений.)
Він вже й тут!!! — Га га! — вже й тут...

Одинацята бесіда.

Післанец з запечатаних пачков у чорні куверті. — Єзуіт.

Післанец (змінявше тайні знаки).

Від честного отца провінцияла!

Єзуіт.

По тричи кожду букву у покорі
Цілюю!

Післанец

Добре! — Третий обсерванц!
И — „Ad maiorem Dei gloriam!!!
(Пріч.)

Digitized by Google

Дванацята бесїда.

(Єзуіт. — Вітак урядники, трабанти и слуги).

Єзуіт.

В печати „I. H. S.“! — я розумію!...
Від прежасної ради тої в тройци!...
Чого-ж я дрижу?... Я-ж хіба давно
Не дожидаю сего? — — Тихо, серце! —
Хто чортови раз руку вже подав —
Той не відойме ю вже и по віки! —
Будь тихо-ж, серце!..
Горі уже не повертають ріки!...

(Роспечатує пачку и виймає з неї: срібний хрест на ланцушку, фіолю, старий папір, и лист. — Лист зараз зачинає на голос читати:)

„Ad maiorem Dei gloriam! — Інструкция. —
„Прийшовше пора, де виконатись має, що над
„рускнм воєводов рада в тройци...

(Далї читає по тиху. — Вітак голосно:)

„Але найголовна річ є, аби ти, не терявше анї раз
„часу, за дїло взявсь! — P. S.: У сей час!!! —
То хайже буде! — у сей час!!! —

(Дзвонить. — Урядники, трабанти, слуги з лушницями виступають и становять ся кругом.)

В сей час
Всїх гуцулів тут на подвірє скликать! —
В них нинї-ж Купала — то будуть всї
При купі, легко буде їх дістати. —
А сли питатимуть, о віщо ходить,
То відповісти їм, що річ иде
О волю гуцулску! А кінні два
Післанцї най стоя на поготові.
Се про случай, коли би треба було
Від мене з листом князя здогоняти! —
До дїла-ж!

Усї.

У сей час! —

(На право и на лїво вріч. — На подри робить ся дуже темно.)

Digitized by Google

Єзуіт.

А ти, о аде! —
Усі ворота твої на роствір! —
Твій жрець ступає з жертвов у твій двір! —
Не чуєш? — кров шумить и смерть гуде! —
Він нарід гуцулский се за собов веде! —
Гостри-ж топір и увінчай претвори! —
Світ наш, а ми твої! Грай кров як море!!!

Заслона паде.

ДРУГЕ ДЇЛО.

ПОДРЯ:

Зовсім на переді поперечний гостинець, за ним великий шатер на роствір, серед шатра ватрище, від ватрища на право и на лїво вивисокі скринї як столи, а біля них тапчаники. — На правій скрини велика книга и всїлякий знахарский наряд, на лївій зеркало и всякий челядинский крам. — Ніч. —

Перша бесїда.

(Олекса и Джімір надходя гостинцем с правого боку. — Джімір святочно убраний, и має в руцї китицю осинового гілля.) —

Джімір.

Як Джімір єм! що взуїт той злодїй!

Олекса.

Він друг мій! —

Джімір.

Так? — перед такими други
Без бука годї перейти село! —
Але куда се йдеш? — до Дзвінки?

Олекса.

Я
До Дзвінки?! — Ха ха ха!...

Джімір.

То вже и ся

Digitized by Google

Тобі навприкрилась?! — Олексо!... дай ся
Ти на пересторогу! не жартуй
З жоночим серцем ти! — Невіста — правда —
Слаба в плоть; не розум, але примхи
Владіють нев. — Але в любі в'на сильна
Як лев, а у ревнованю устекла
Як тигрис! — Стережи ся-ж! — понехай
Свавільне твоє то жениханє
Вже раз!

Олекса.

А я-ж до них ся залицаю?! —
Або хіба се не они сами
Мені на шию-сь вішають, що й нині
Позбутись їх не можу?! — Я-ж бих знати рад,
Чи ти-б від мене лучший був, коли
Тобі би голубець уже печений
Готовий в уста влетів? — Але Дзвінку
Любить,....

Джімір.

А предсе-ж видїлось, що ти
Ю любиш? —

Олекса.

От — як то уже бувае! —
Та й справди, що ту Дзвінку я любив,
Матбути душе, як яку там другу;
Она-ж хороша? — Справди! ся невіста
Хороша! — не? — — Але з убійницев
Любитись...

Джімір.

Що ти кажеш се?! — Она
Убійниця?!

Олекса.

А може не строїла
Она старого свого чоловіка,
Се Дзвінку Штефана?

Джімір.

Ох Боже! — того

Digitized by Google

Предоброго, благого Штефана?!
И хто-ж тобі вповів?

Олекса.

А Цора, та
Хорошая циганочка, що тут
В шатрі отсїм в'на мешкає.

Я знаю!
Отець їй пребогатий Морган той
Той славний знахар-ворожбит, що він
Над золотим хрестом одним чарує. —
Від неї се довідавсь — и яку-ж
Причину мала Цора, се тобі
Вповісти?

Олекса.

Ай! — Ся дівчина давно вже
На мене око верґла. — А онодги,
Як я по похороні Штефана
До Моргана прибіг, аби мені він
Поворожив — то Цора и вповіла
На Дзвінку.

Джімір.

Ох дівки ті! — ті дівки!...
И що-ж понесло до ворожбита тя?

Олекса.

Роспука, встїч, чи знаю я вже, що?
Подумай лиш! — У похорон таки,
На тризні зараз зачинає та
Безвстидниця мене за себе сватать,
А то ще й так безличнo, що всї гостї
Почервонїли. — Брид, устїч, роспука
Зберає мя! Я дивлю ся по людех —
Мужчини с плїч стискають та сміють ся,
Жінки собі шепочуть по закутках,
Я чую по слівци про сіль космацку.
Жах мя бере! я думаю, що я
У пеклї горю! у очех чорно
То червоно ми грає! и лиш тілько
Ще тямюсь, що штрикаю зза стола,

Digitized by Google

И лечу право в сей шатер, аби
Віщун усю ми правду уповів!

Джімір.

А тут найшов собі за Дзвінку й змінку?

Олекса.

Або чому-ж би не? — Та дівчина
Мя щире любить, та и не погана!
Запевне! — Але що менї на нї
Найлучше уподобалось — то те:
Що тими охмами любовними
Ніколи мя не нудить, як ті другі,
Що часом аж обридло слухати!

Джімір.

О, се вже правда є! — А прийдеш нинї
Ти на базар?

Олекса.

Який се — на базар?

(Джімір показує на осинову китицю. — Далеко чути скрипки, співи, ухкане, котре чим раз далї у гїб пропадає.)

Га! Купала!..

Джімір.

То-ж не барн ся дуже.

(Приспівує купальної.)

— А парубочки та з дівочками
Гий! гий! гий!
За флоярками, за скрипочками —
И-гу!!! —

(Пріч.)

Олекса.

И я йду з ними! — А она-ж — Зістану!
Я-ж бо ледінь! ще й гуцулского стану! —

(У другий бік пріч.)

Digitized by Google

Друга бесіда.

Цора. Зараз вітак Зоя.

Цора.

(Оберемок ріща на руці, уходить на задні двері и зачинає огонь класти.)

Як батько мій над своїм тим хрестом
Так може роспадатись?...

Зоя (ще за подрев).

Дома, Цоро?

Цора.

Ввійди! — Пістунка моя...

Зоя (уходить, вязку отрутного зїля і глечок у руках).

Де твій батько? —

Цора.

От тількі що с хрестом до головиці
'То відвела.

Зоя.

А ти ще не питала
У него, що за хрест він се чарує? —

Цора.

Я? — не ще! — тай навіщо? —

Зоя.

Ай! — щоб знать!
Щоб, доню, знать! — А твій стрілець хороший —
Що діє? —

Цора.

О, мій Лесь!... Як я тобі
Віддякуюсь?...

Зоя.

За віщо? — що-м тобі
Про Дзвінку оповіла? — Хі хі хі!....
Ти-ж битим золотом ми заплатила! —
То золото! — то красне золото!
И Дзвінка дала золота богато

Digitized by Google

Богато! — але-ж бо варт 'го був
Зварок мій!... И годинку не карався!...

Цора.

Гу!

Зоя.

Чо' ти страшно, доню? — Але відки
Стрільця ти твого знаєш? —

Цора.

О, давно вже
Єго я знала, и давно єго
Вже любю, ледіня хорошого,
Хоть нишком лиш, у свому серденьку. —
Та як оногди красний, як Озіріс,
Прийшов до батька ворожити — то
Не було мому серцю стриму вже —
И я усе́, усе 'му оповіла,
Що-м знала!...

Зоя.

Ну — а він? —

Цора.

Зареготав ся,
Як я ще з роду так не чула — и —
Узявши мя за руки — каже: дівко!
Як було-б се, аби ми ся любили? — —
Ти-ж не віддана ще! не має в тебе
Кого троїть!

Зоя.

А ти?

Цора.

Була єго!
Він мій! на віки мій!

Зоя.

На віки твій?! —
О, нерозумна ти дитино! — ти-ж
Ту гуцулску любу не знаєш ще? —
Він важить й свою голов за сернов!

Digitized by Google

А як ю лиш дістав — так зараз и
За другов! — Але будь менї здорова! —
З отсего зїлячка дрімучого
Ще нинї мушу я зварок варить! —
Дзвінок живе чимало!...

(Иде, а на дверех з'упиняєсь.)

Не забудь же-ж
Про хрест у батька твого запитать!
Бо чоловік повинен всього знать!

(Пріч.)

Трета бесїда.

Цора. Зараз вітак Морган.

Цора.

Я се давно хотїла вже, та все
Неначе би несамовита сила
Язик ми з'упиняла! — Але де-ж він
Барить ся? Га! иде вже...

Морган (ще за подрев).

Де ти, доню? —

Цора (біжить до него).

Тут! Ждїть! поволи лиш! я поведу вас...

(Сліпий Морган, великий золотий хрест на ланцушку у лїві, а знахарский бичик у праві руцї, мацаєсь у шатер. — Цора провадить 'го, садовить на стільци на право, а сама йде на лїво, сідає коло зеркала, де чесатись, уквітчатись, и прибіратись зачинає).

Морган.

Чи пізно вже?

Цора.

Вже по опівночи. —

Морган.

То-ж на годинку задрімаю. — Скоро-ж
Ти світову узриш, то мя збуди,
Бо ввесь мій труд за двацять рік й один
Пропав би.

Digitized by Google

Цора.

Батечку?...

Морган.

Питай ся!

Цора.

Що
Отсе за крест, що ви, як кажете,
Вже років двацять и оден над ним
Працюєте в одно, в одно у книгах
Старих тих смотрите, так, що над ними
И вид ваш пострадали? Що се дїло
Є знахарске — то я й сама уже
Покмітила. — Але велике мусить
И важне буть оно, бо муж, як ви
Над ним не роспадавсь би так?

Морган.

О, доню!
У моєму віку дни не на те,
Аби у играшках марних терять їх!
Велике, превелике моє дїло! —
Ще три дни лиш — а я владикою
Всїх духів! — ще лиш три дни — а я царь
Над усїма царями! крушу скіптри,
И роздаю корони! — ще лиш три дни —
А моя добра Цора ме сіять
У славі своїх праотец: в короні
Тих давних Фараонів!

Цора.

Фараони-ж
Нам праотцї були?! — Яким же-ж дїлом
Узялись ми в сих горах, в сих чужих?

Морган.

О, не питай мя, доню! — Як пісок
Сагари, що Самум той ним мете:
Оттак и доля розмела наш нарід
По світї, и нам більше не осталось,

Digitized by Google

С корони, царства, слави не осталось,
Як книга ся одна. — Але й за ню
Богам святим да честь! — бо в книзі сі
Найшов хреста отсего тайну я
Записану. — И три ще дни лиш, доню,
А той старий Єгипет світлим своїм
Витає нас вінцем!

Цора.

Нам добре й тут!...

Морган.

Бо молодий той гуцулский стрілец так
До серця ти пристав? — О, доню! доню!
Давно вже я тобі сказать хотів,
Заборонить хотів, если-б тобі я
Заборонить лиш міг що, та не знав,
Що боронить любі — то все одно
Що ув огонь оливи сипать. — Але
Ти стережи ся, доню!

Цора (про себе).

Все одної!...

Морган.

Бо гуцул щирий, добрий, в него двері
Ніколи не заперті чужинцеви,
А серце людскі нуждї. — Він житєм
Поважить за ягнятком, би 'го вирвать
З медвежих лап: — але люба єго —
То поломінь соломи, що, як буйно
Палахла — так без слїду и загасла!
Хіба-ж та моя рожа не прекрасна?
А може-ж того мотиля она
Прибить до свої несповітої
Краси хоть на годинку? — на мінутку?
Се гуцулска люба! — Сагая моя!...

Цора.

Мій батьку?...

Морган.

Доню? —

Digitized by Google

Цора.

Що давно вже вас
Я прошу?...

Морган.

Га я знаю...

Цора.

Росповіжте
Менї про мою неню!

Морган.

Не хотів я
Ті давні та глубокі свої рани
До смерти ще разити. — Думав я,
Жасну ту мою тайну у могилу
З собов уязть, — Але коли вже річ
Про гуцули зайшла, а ти мене
Про долю твої матери питаеш:
То се матбути воля вже богів,
Аби я не мовчав.

Цора.

Уповідайте-ж!

Морган.

То-ж слухай, доню!
Я лїчу нинї годів девяносто.
Але оперед років трицяти —
А був я удівцем — то твої мами
Краса так вельми мя очарувала,
Що я о руку їй старав ся, и
Дістав, хоть силов, бо она любила
Стрільця хорошего а не мене!
Стрільця се гуцула...

Цора.

Гм! — А вітак?

Морган.

Тогди у перше спомянув я про
Сю книгу и став способу шукати,
Яким би серце любої невісти
До себе привернути. — И найшов,

Digitized by Google

Чого шукав я: тайну срібного
Хреста такого, щоби можна ним
Любу причарувать.

Цора.

И ви запевне
Постановили, виконать те діло?

Морган.

И виконав, хоть повних сім я рік
До него приложив, як ось до сего
Один и двацять. — Але діло вдалось!
Туй-туй що вдало ся — аж тут приходить
О, слухай, моя доню! — тут приходить
Він! він! челядник Тіфона рудого!
Він, що его нещасна твоя мати
Любила до роспуки, намовляв,
У мене хрест украсти, и єму
Єго подарувати.

Цора.

Моя-ж мати? —

Морган.

Послухала! — Яку-ж бо жертву би
Люба та не принесла для люби? — —
О, би він був любив ю лиш, я був би
И те їй не перечив, так любив я
Прекрасну твою матїр. — Але не! —
Се инак мало статп ся, жаснїще,
Як Тіфон сам би сего видумав!...
Бо ю він не любив, але любив
Графиню там на замку він! — Для неї
Він бідну твою матїр ошукав!
Для неї! слухай, доню! слухай моя! —
И навідь тілько милосердія
Не мав, аби ся хоть не приповісти! —
О не! не мав! — С пекольним реготом
Признавсь, для кого витуманив хрест
У нещасливої!

Цора.

А мати що?

Digitized by Google

Морган.

Шо? — скочила в огонь и в нім згоріла!!!

Цора.

О, Ізіс!...

Морган.

Ув огонь, и в нім згоріла,
О, доню! — За для того стережась
Ти гуцулів! — о, стережись їх, доню! —
О, доню — стережись!...

(Цора паслухає и вибігає на двір.)

Ти-ж слухаєш? —
О, Цоро? моя доню? — вже й пішла...
И якже-ж? скажу їй, що в'на донька
Стрільця є того? — — Але на що се? —
Она усе-ж Сагаї мої чадо!...
А я любив ю так!..

(Дрімаючи.)

Она-ж єго
Любила... скочила в огонь... да що-ж?...
В огни и в кривіх світ цілий колись...
О, Ізіс!... О, Озіріс!...

(Усипає.)

Цора (вертаючи).

Вже уснули?
О, спочивате з Богом, батечку!...
Я в час скорняю вас!...

(Сідає. По хвили.)

Де-ж він так довго
Барить ся нині? — Га, як батько правду
Мені казав? як Зоя не брехала? —
Як гуцул не умів би так любити,
Як серденько бажає сего наше? —
О, змилуйсь, Ізіс! — бо від разу бих
Умерла! — — Але хто-ж би сему й винен,
Як не сама я? — — Я! — сама лиш я!...
Бо чом я 'го ніколи не питала,
Чи любить він мене? — — Я-ж думала,
Що та люба, що мусить аж божитись —

Digitized by Google

Не може бути правою любою? — —
Да все одно! — Я нині 'го спитаю:
А як ту бідну свою Цору він
Не любить... то й слова згірного
Від свої Цори не почує він! —
Тут ріки и глубокі и широкі —
И стануть ще на гріб циганці бідні!..
А любить він мене... А чуй! — то він! —
Який же-ж!!!...

(Зодрегаєсь.)

Четверта бесіда.

Олекса. Ті, що перше.

Олекса.

Чо' так зодрегнула ся?

Цора.

Який се в тебе погляд... Гу!..

Олекса.

Який? —

Цора.

Як в Тіфона самого!...

Олекса.

Ха ха ха!...
Ти може и вгадала! — Але й ти
Щось не весела нині —

Цора.

Є-ж чого?...

Олекса.

А не хіба? — Не молода вси? —
И не живеш? Чо'-ж більше и бажаєш? —

Цора.

О, ще!

Олекса.

То „ще?“ —

Digitized by Google

Цора.

Люби!..

Олекса.

Ха ха ха ха!...
Чи-ж ті любі не має вже кінця?! —
А я знов думав бо, що ви, цигани,
И без люби любить уміете?

Цора.

И без люби? — Чи ж була би тогди
Люба любов?

Олекса.

Про мене и набоєм
Глухим! Єй Богу! и глухим набоєм!
Я-б добре заплатив!...

Цора.

Се що тобі?
И справди: що тобі? — — Признай ся лиш:
Ти Дзвінку все забути ще не можеш?

Олекса.

Я Дзвінку? — Ба!...

Цора.

То що-ж ти на души?
Чи може мнов гордуєш? — покидаєш?
Чи другу може полюбив? — — То хоть
Вповіж менї, котру? — А відь богачку?
Чи може тяр яку княгиню? — кралю?
Бо й справди виділа тебе я в снї
С тов гуцулсков княгинев вашов краснов
У пламенному мори? —

Олекса.

О, мовчи!...

Цора.

Ти зодрегнувсь? — Та ж предсе батько сам мій
Тобі казав, що княжескі любі
У пламенех конец? — Нагадуєш?

Digitized by Google

Одної пятниці? — як о ворожку[1])
Ти 'го жартуючи просив?

Олекса.

Що він? —

Цора.[2])

„О гуцуле!“ — читав він з свої книги:
„Орев[3]) у сонце лиш би грав! у сонце лиш!
„А не роздумає собі, що світлого
„Краса та хоть би и вірловий бистрий зрок
„Затьмит, и що небесний жар їй торонкий
„Спáлить, нехай би и вірлові крила се!
„Для того-ж то — нехай орев[3]) не преть ся вище,
„Як се вірлу подоба є, аби не впавсь
„У поломінь червонну[4]) їй, и не згорів!
„Так и тобі раз, гуцуле, ме лучитись
„А лучитись ти буде княжеска
„Любов! —
„Да ти їй стережи ся, як тих пламений!
„З безсмертними на міру, годі бити ся
„А смертним їх престолови корити ся!

Олекса (що доси з Морганового креста очий[5], не спускав, схопюсь и иде по него).

На віщо-ж дали ті безсмертні крила
Вірлови? — Не до лету? — А орев
У сонце!!! — Що се є? —

Цора.[6])

А ти-ж не знаєш? —
Се мого батька крест.[7])

Олекса.

Даруєш не? —

---

[1]) Так в перводруку: зам. ворожбу.
[2]) Від сих слів друкуємо уже з автографу.
[3]) В перводр.: орел.
[4]) В перводр.: червону.
[5]) В перводр.: очей.
[6]) В автографі імена означені початковими буквами — опущя подоповнювані чужою рукою оловцем.
[7]) В перводруку всюди: хрест.

Digitized by Google

Цора.

Сей крест? — А батько-ж мій?!...

Олекса.

Дарувш? — нѣ? —

Цора.

Як сміла-ж я би сего?!...

Олекса.

Як то вмівсь
Цілісіньку годину правити
О ті любі — а прийдеть ся до прубя —
То розбиваєсь та ціла люба
На играшці діточі! —

(Мече Цорі крест у подолок.)

На! — держи го
Собі! — Се так матбути й лучше! — И —

(Хоче йти.)

Добраніч! —

Цора (не пускає).

Ти идеш? —

Олекса.

Пусти мя!

Цора.

Милий!
Одно ще словечко!...

Олекса.

Але останне? —

Цора.

Нехай и так: останне! — Любиш мя? —
Не завертай так жасно ти очима! —
Ти любиш мя? — Чи нѣ? —

Олекса.

Лиши! — Пусти! —

Digitized by Google

Цора.

Не пущу, аж мені не відповіш!

Олекса.

Га!

Цора.

Любиш мя чи не?! —

Олекса.

Я люблю —

Цора (перебиває єму слово):

То-ж

Бери собі сей крест, коли тобі
На тім залежить тілько! —

(Кладе 'му 'го силов за черес.)

А умре
За ним мій батько... ти-ж мені оставсь!...
Ти-ж любиш —

Олекса.

Ту княгиню!!! — а она
Вмерає! — чула-єс?[1]) — она вмерає!
И сей лиш крест, сей крест лиш сам оден
Від смерти може спасти ю! — Для того-ж
Прости мя, моя Цоро! — Се коліно
Нї князям, нї царям, нї Богу навідь
Не гнулось ще...

(Припадає на коліно.)

Прости-ж мя и подумай —
Що се люба зробила для любови! —
Любила-сь мя? — Прости-ж! — и будь здорова!!!

(Виймає с тобівки ракву, кладе Цорі в ноги, а сам відходить[2]) швидко.)

---

[1]) В перводр.: чулаєсь.
[2]) В перводр.: виходить.

Digitized by Google

Пята бесіда.

Осталі.

Цора (прийшовше не зараз до себе).

Я де?... И що казав він?... Батьку! батьку!
Вставайте умерати!!![1])

Морґан (с просонку).

В пламени
И в кривіх світ колись...

(Пробудившесь.[2])

Ох, де мій крест?!
Де крест мій?! — крест мій де?!!!

Цора. (Огонь, що трохи не зовсім погас був, піджигаючи, тяги що дуже велика поломінь бухає,.

Де? — За любу
Єго я проміняла ось!!! — Ти-ж сам
Оден хотів щасливим бути, старче? —
И я!!!...

Морган (встає, бере книгу и знахарский бичик и мацаєсь аж по за ватру).

О, Тіфоне! ти не заспав!...
Безсмертні-ж не сприяють чародійству!...
Нехай! — Їх царство, слава, сила, й воля
Але ніхто хай не втечеть ся долї
И — кари!!! — О, Сагая...

(Мечесь у поломінь, котра жасно бухає и палає, и аж до останку искрами сипле.)

Шеста бесіда.

Цора.

Цора.

Ждіт мене...

(Нагонить ся в огонь, але раптом з'упиняєсь.)

Та як же се?! — у сей пожар пеколний —

---

[1]) Сей рядок в перводр. пропущено.
[2]) В перводр.: пробудившись.

Digitized by Google

Та без убійцї мого батька?! — Нѣ!
Нїколи в сьвітї!!! —
Аж доки серце то дїяволске[1])
Твоѣ на моїх мстов острених ножах
Не перестане трепетати ся! — [2])
Аж доки препогана Довбушів
Душа передо мною свою пару
Котюжу ту не визяне на віки! —
Аж доки чорна Довбушівска кров
Косицями сикать не ме у Сїрій,
А відти знов шуміти облуком
У то червонне пекло аж не буде: —
Аж доти й я не піду їх шукать
Святих твоїх тих кісточок шукать —
О, пренещастний старчс, в сім гробу
Огненнім!!!

(Узрівше[3]) ракву — підіймає ю хутко и роздинає.)

Що?! — ти золото лишив?! —
То людзкі сердечка за золото
Теперь[4]) на продаж є вже, а вітцї
За челядинскі нїсенїтниці?! —

(Мече ракву в огонь.)

У пекло и с тобов!!! — А за сей кеп,
Кепарю Довбущуку, твоѣ серце
То бісѣ я горячим золотом
Насипю, доки аж не ме збігать,
Но через верх збігать, як ті кітли
Пеколні, що з них перетоплені
Ті грішні душі точуть ся валами
В пресподне, сипючи як та гадя,
Та местна, в моїм серци тут —

(Притискає руку до грудий и дістаєть за монество, котре собі хутко з шиї зриває, и, з далека обзераючи, до неко примовляє:)

А ти
Чого тут, нїсенїтний краме ти?! —

---

[1]) В перводр.: діявольске.

[2]) Тут вставлено в перводруку рядок: »Святих твоїх тих кісточок шукать,« взятий з дальшого тексту.

[3]) В перводр.: узрівши.

[4]) В перводр.: тепер.

Digitized by Google

На віщо здавсь менї?! — у пекло и
С тобов!!! —

(Мече 'го в огонь.)

Та-ж я уже не Цора! не
Та пребогата Моргана донька,
Що він царскі корони та скіпітри
Гадав був роздавати, як на містї
Обарінки жебрущим! — О, вже не! —
Не Цора я уже! не Фараонів
Унука я, а жриця тих богів,
Що в'ни на людзку кров та людзкі душі
Чатують, як голодний лев на жир! —
Вам, мсти боги ви! — Вам я завдаюсь в раби!
Вам у служалї! н служить вам буду, як
Вам ще нїхто се не служив, як в свїтї крини
Ті винні й неповинні людзкі ляють ся! —
И мести гострі ножі в них купають ся...
Во вік!!! —

(Обертаєсь до відходу. — Завіса паде.)

Digitized by Google

ТРЕТЄ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Подвірє в замку. — На право и на лїво великі ворота на роствір. — С переду на право камяна лавичка.[1]) — У затилю велика та жасна желїзна[2]) піч. — Ніч. —

Перша бесїда.

Иван и Лаґадин[3]) надходя у лїві ворота.

Лаґадин.

Ти що се, Йване, кажеш?! двацять рік
И пять?! —

Иван.

И пять, мій вірний Лаґадине!
Як мій отец, Василь той славний Довбуш,
Пропав, неначе би під землю впав! —
О, батьку!...

Лаґадин.

Ти-ж не перевідував? —

Иван.

Я, братчику, не перевідував?! —
Всю Ляччину, Угорщину, Мольдаву

---

[1]) В перводр.: лавочка.
[2]) В перводр. се слово пропущено.
[3]) В перводр. всюди: Лагадин.

Digitized by Google

Перепитав у вздовж и у поперек —
Все дарма!...

Лаґадин.

Пек ёму та осина! —
Щоб Марта, твоя мати, та нїчо'
Не знала? — Се не може, брате, бути!
Не може, кажу ти! — Хіба ти не
Питав у неї ся? —

Иван.

Я не питав?! —
На колїнкох проснв! на Господа
Благав та заклинав! — Усе за дармо!...

Лаґадин.

Що ж каже предся? —

Иван.

Ти-ж хіба не знаёш
Ту вічну пісню їй?! — У неї лиш
Олексик є що є! — лиш він є варт
У неї знати, що ся з батьком стало! —
Лиш він а більш[1]) нїхто! — О, круча, чорна
Ти матїрь, ти!..

Лаґадин (грізно).

Иване! —

Иван.

Бо нехай
И так се буде, що у світї навідь
И рідна мати так любить не може,
Як по законах би природи й серця
Годилось. — Кажуть люде бо и піють,
Що навісна якась любов тов доля
Орудує! — Нехай! — Але щоб волю,
Щоб долю питомого народа
Продати...

[1]) В перводр.: більш.

Digitized by Google

Лаґадин.

Як?! — Се малаб твоя мати
Зробить?! —

Иван.

А може не? — а може не
Завдала громовий той наш топір
Она Олексї своєму? — єму.
Що в него тілько и на думцї, що
Гулять та женихатись? — — И такому
Наш громовий топір!...

Лаґадин.

Ти ж справди віриш
У громовий топір той? —

Иван.

Хто менї
Не вірить — того різать єм готів! —
'Го Ладо-Купало — уповідають —
Подарував одному князеви
Давному гуцулів! — Да він завдав
'Го хабалици![1]) — За того-ж
Не тілько що и сам свій вік утратив,
Але и нарід гуцулский до впадку
Привів. — О, брате! — ще-б и нинї ми
На побереж̀ю моря чорного
Великим та праславним народом,
Коли-б не князь — гільтай той та не нешта!...

Лаґадин.

А покліч каже-ж бо, що той топір
Нам нашу давну славу ще добуде,
Аби лиш гуцул ся найшов такий,
Би варт єго носить? —

Иван.

О, би той гуцул
Найшов ся раз уже!...

---

[1]) В перводр.: кабалницї.

Digitized by Google

Лаґадин.

Він вже й найшов ся! —
Приповідають бо, що тому, хто
Святої тої зброї годен буде,
Три срібні волоси по над самим
Чолом и виростуть. — Такі се три
Я волоси у твого брата видів.

Иван.

Не правда!

Лаґадин.

И присягну!

Иван.

То й тебе
Масними своїми словами він
Вже счарував? — То заберай же-ж ся
Від мене! — Ти не мій вже побратим! —
Руш, кажу ти!!! — Там товпа та слїпа
Иде, що 'му ся молить наче Богу:
До неї ворошись! — О, гуцулский
Ти народе нещастний[1]), ти!... О! О!...

(Иде потич, сїдає на лавичку, и закриває собі очи полов від сардака. — Лаґадин дивить ся на него жалібно и відходить по хвили сумуючи).

Друга бесїда.

Оден старий а оден молодий гуцул надходя с правого боку и підходя на перед. — Нарід сходить ся на подвірю, увесь святочно убраний, кресаки у осинове гіля обтикані. — Де хто з лушницев. — Ті що перше.

Молодий.

Чого зазвали нас отсе на замок? —

Старий.

Хіба не чув? — Олекса Довбуш нам

[1]) В перводр.: нещасний.

Digitized by Google

У воєводи волю виходив. —
Се має нам капелян голосити.

Молодий.

То-ж предсе правда?! — предсе той пророк
Старої Марти сповнивсь, що Олекса
Нам волю нашу виходить? —

Старий.

О, сину!
Конец[1]) хвалить аж дїло! — се собі
Міркуй! — Бо як кошари твоїй вовк
В сусїдїх — то не думай про беспеку
Отари ти!...

Молодий.

То против кого се
Ви кажеге? —

Старий.

То против Єзуїта.

Молодий.

Ви все одної, батьку! все лиш гужя
На того бідного капеляна! —
Хіба він що вам виннен або що? —
Він чоловік — хоть 'го туляй до рани! —
До кождого всміхнеть ся, заговорить,
Пожалує, порадить, зажартує,
Ба часом навідь и грошем заверже! —
Якого-ж вам ще треба? —

Старий.

То то то! —
На дурнї капканець! — Давно се знаю! —
Я годів сто и кілька вже прожив
И много світа змірив. — Лях усїгди
Був гордий ти, и з горда починав
Собі. — Але при тому всему був він
Кругом собі козак, и не питав,
Чи ти хрестіянин, чи поганин,

[1]) В перводр.: конець.

Digitized by Google

Чи турок чи москаль, чи пан чи кмет[1]):
Він щирий був тобі сусїд и брат,
Аби лиш в тебе горло не зашите,
Та руку в пазусї єс не тримав!
Але як лиш діяволска та орда,
Та чорна єзуіцкая непевна,
У сю державу увалила ся,
И всї двори и хутори шляхоцкі
Обсїла як та чорна воронá:
Ого! — як раз минула ся и щирість,
И побратимство, и усе! усе! —
От так мій сину! — А ми доти жили
З ляхом як рідні братя! — Все пропало!...

Молодий.

Ще може й не пропало! слава Богу
И нашему Олексї, що нам волю
Ту нашу виходив! — А ми на Марфу
Ще й нарікали, що громів-топір
На него передала! — О, она
Віщунка!... Але хто так поважно
Ступав там, неначе журавель? —
Ха ха...

Старий.

Не кпи ся, сину! не годить ся! —
То з Маняви чернець, с тих православних,
Що єзуітам тим не дали ся
На утку ймити, и анцихристу
Не записались! — Але от він. —

Трета бесіда.

Єзуіт перебраний за православного монаха. Ті що перше.

Єзуіт.

Слава
Ісусови Христу!

---

[1]) В перводруку: кметь.

Digitized by Google

Усі.

Во віки слава!

Єзуіт.

В вас праздник, дїточки? —

Усі.

И то великий,
Священний отче!

Молодий.

Воєвода наш
Подарував нам волю!

Єзуіт.

Гм гм гм! —
Як я тобі, що в тебе вкрав, віддам —
То й то дароване? —

Усі.

Ха ха ха ха!...

Молодий.

А як я те, що другий в вас украв,
Дістав та вам віддав? —

Єзуіт.

Гм гм гм гм! —
Тримавше[1]) в себе років кілька сот? —

Усі.

Ха ха ха ха!...

Молодий.

За се би слово, отче,
Вам воєвод не подякував. —

Старий.

Здаєсь, що честний сей отец[2]) єго
Не знає? — Годний пан!...

---

[1]) В перводр.: Тримавши.
[2]) В перводр.: отець.

Digitized by Google

Молодий.

А тяр[1]) княгиня!...

Старий.

Про воєвожу він се каже, отче! —
Она сих гір є дїдичка.

Молодий.

И має
Від давних королїв таке вам право,
Всїх гуцулів судити.

Усї.

О, се є правди
Вам ангіль а не ляшка!..

Єзуіт.

Гм гм гм! —
А їй отец? —

Старий.

Був лютвірь на ввес світ!
Я знав єго. — Але и тяжко-ж бо
'Го Господь покарав! — Одної ночи
Счез бе́звісти, и кажуть, що 'го чорт
Живцем у пекло вхопив.

Єзуіт.

Гм гм гм. —
А тямиш, дїду, гуцула одного,
Що він Василь ся Довбуш називав? —

Иваи (зриваючись).

Мій батько!!! — Де він, де...

Єзуіт.

У ті печи там! —
У ті печи, мій сину, в ті желїзні,
Велїв єго княгині сеї батько
Живцем спалити!

---

[1]) В перводр.: таж.

Digitized by Google

У с ї

Га!...

Є з у і т.

Живцем спалити!!! —
А ви ще віруєте у той ляцкий рід,
Що вашими тїлами печі свої жже? —
О, віруйте у них ви, але день и ніч
Не забувайте и жасну ту піч
Желїзну, гуцули!!! —

(Пріч.)

Четверта бесїда.

Ті, що лишились. — Вітає капітан с трабантами.

И в а н (по хвили глухої роспуки.)

Як було се? — —
Желїзну, гуцули? — — А тут же є
Оден хоть гуцул? — — Се-ж каміне! — — Скелї
Без серця! — — Але будьте ви и камяніщі
Як камінь сам. —

(У крайні тютости.)

Ану!!! Та смочу скиню
Отсю, де гуцулскими вже тїлами
Желїзні печі топя — в грузь! — у прах! —
А з ляцких голов та кісток могилу
'Му висипю, від Чорногори вищу! —
За мнов! — А хто ми ониматись ме —
Заріжу!!! — Гайда!!! —

(Усї вимахують топірцями и хочуть на замок пускатись. — В тім виступає капітан с трабантами, що були за печев сховані.)

К а п і т а н.

Що тут?

И в а н.

Василева
Довбущукова тризна! а ти перщий,
Котюго, на заріз 'му...

(Просажує 'го. — Капітан паде з лоскотом.)

Гопса!!!

Digitized by Google

Трабанти (втїкаючи).

Чорт!!!...

Иван.

И то найзавзятїщий всїх чортів,
Що кланями у пекло стрімголов
Гриміти вами буде!!! — Гайда...

Пята бесїда.

Дзвоня на ґвавт. — Княгиня, за нев їй челядь и. т. д. виступає. — Всї гуцули, окрем Ивана, дають ся назад. — Ті, що перше. — Поїзд княгині ховаєсь[1]) боязливо по за гуцули.

Княгиня.

Стій,
Ти бунтівнику!!! —

(До себе.)

Хто се? — Боже!...

Иван.

Хто? —
Твій найчорнїщий кат, погана ляшко ти!
Що 'му пеколний[2]) твій отец вітця
У ті желїзні там печи спалив! —
Живцем спалив! — Чи[3]) чуєш ти? — живцем!!! —
За него-ж ти загинеш...

(Наскакує на княгиню с топірцем. — Поїзд утїкає).

Шеста бесїда.

Олекса, за ним Джімір. Ті, що лишились.

Олекса (ще за подрев).

На бік, братя...

(Убігає на подрю[4]) и мечесь межи Ивана и княгиню.)

---

[1]) В автографі перечеркнено: тримаєсь.
[2]) В перводр.: пекольний.
[3]) В перводр.: І.
[4]) В перводр. похибка: на подвірю.

Digitized by Google

Як?! — На невісту зброю?! —
(Тручає 'го пріч.)
Пріч!!! — Жоночим
Убоєм хочеш гуцулске имя ти
Обезчестити?! —

Иван.

Ляцкий рабе ти! —
Та-ж скорше ти пренайчорнійщому
Усіх чортів прокляту душу вирвеш,
Як мої мсті сю ляшку...
(Наскакує знов на княгиню.)

Олёкса (вириває в него топір и мече далеко пріч).
Пріч, ти кажу!!! —
(Хвиля. — Княгиню відводя. Тіло капітана віднося.)

Иван.

Як, жусе ти?! — То-ж батька рідного
Убій. —

Олекса.

Убій? — Убою там не було! —
А засудив той ґраф єго на смерть —
То мав до того право! — він єму
И жінку звів, и замок запалив,
И... Але я не хочу бути судцем
Над питомим вітцем: Небесний 'го
Всудив, и по заслузї! — Але він
Не ждав, аби сини за него мстились,
Бо й сам був Довбуш з себе! — И як мали
Метати 'го в огонь — то він и ґрафа
Вфатив з собов — так оба в печи
Згоріли!!!

Иван.

Чулисте, як сей безчестник
Вітця ми безчестить[1])?! — Але за се
Наложиш головов...
(Пускаєсь з ножем на Олексу. — Олекса даєсь в бік и обіймає Івана крішко обома руками.)

---

[1]) В автогр. було перше: безчистит.

Digitized by Google

Олекса.
Держіть 'го, братя!
Він обезсебив ся...
(Гуцули вяжуть Ивана.)
Иван.[1])
Раби!...
Олекса.
Ведіть
'То на долину!
(Гуцули відводя Ивана.)
Иван (идучи.)
Жуси!...
Олекса.
Пріч! за мнов! —
(Усї пріч.)

Сема бесіда.

Єзуіт. Зараз вітак княгиня.

Єзуіт (с крийки вибігаючи и прибранє з себе змітуючи).
Удало ся! — Не згірша маскарада! —
Так сватають напередовцї ада! —
А весіля ще краще-сь заведе! —
Бо там уже и молода иде! —
И с правди, що она...
(Княгиня виступав.)
Княгиня.
Капеляне! —
Єзуіт.
Госпоже! мою душу! мов —
Княгиня.
Знов
Ті твої пересади? — Ти-ж бо знаєш,
Як їх ненавижу! — Але до речі:
Ти мусиш ми Ивана Довбуша
Від гніву воєводи спасти!

[1]) Тут в автографі і перводруку очевидно пропущено слово: Иван, яке ми додаємо.

Digitized by Google

Єзуіт.

Я?! —

Княгиня.

Ивана Довбуша! —

Єзуіт (до себе).

Чи відти віє?! —
Га га!...

(До княгині.)

Най світа ловить! —

Княгиня.

Світа ловить!...
И иншого ратунку ти не знаєш? —

Єзуіт.

Оден лиш.

Княгиня.

И котрий? —

Єзуіт.

Нехай Олекса
За брата князя просить.

Княгиня.

Правда! — він
'Го дуже любить. — Говори-ж з Олексов!

Єзуіт.

З Олексов про Івана?! — Пане моя! —
То-ж ви не знаєте, як братя сї
Ненавидясь?! — Олекса прежде би
За чорта чорта запросив, як за
Івана.

Княгиня.

Що-ж робити? —

Єзуіт.

Иншого
Нема тут що робити, як Олексу

Просити, би ненависть свою нині
Нехав та в князя вставив ся за братом.

Княгиня.

Проси-ж его!

Єзуіт.

Я? — Світла моя пане! —
То-ж ви не знаєте, як гуцули
Мене ненавидя? — А тяр Олекса...

Княгиня.

То-ж иншого, як вижу, способу
Немає, як щоб я сама Олексу
Просила. — Заряди-ж, аби прийшов
До мене!

Єзуіт.

У сей час!

(Маршалок показуесь и кивае на єзуіта.)

Позвольте, пане...

(При відході. До себе:)

Що та люба з людий тих не виводить!...
Як журавель, що в темні мраці бродить —
Так той, кого пекольная увяжесь! —
Як чорт той з ангелом, що в плуг оден він спря-
[жесь! — [1])

(Пріч.)

Осма бесіда.[2])

Княгиня.

Чи-ж не щує жасна та чорна доля
То бідне людзке серце мов шакаль
Плоху ту ланю пущи? — — Глуме долі! —

---

[1]) В автографі перечеркнено: звяжесь.

[2]) В рукописі ціла осьма бесіда є написана на осібнім пів-аркуши паперу. Первісний перечеркнений варіянт сеї бесіди є ось який:

Княгиня.

Чи-ж не щує жасна та чорна доля
То бідне людзке серце мов шакаль
Ту бідну ланю пущи? — — Боже! Боже!...
Ні матери та ні вітця зазнала я!...

Digitized by Google

Він хоче різать мя — а я 'го мушу
Любити! а любити, де у перше
Єго я вижу, и у перше 'го
Любити!... Бо що та люба значить —
Не знала з роду я! — и відки-ж би? —
Ні я вітця ні матери зазнала!...
Вітця — як кажуть — мало чорне пекло
Похолонути, мати з нужди, кажуть,
Умерла, а мене, малов дитинов
Віддали в єзуіцкий манастирь,
И я єго оловяніі мури
Тогди аж понехала, як мені
Звеліли, з сивим князем сим ити
На шлюбний[1]) вже коверец! — О, Пречиста

Вітця, як кажуть, мало чорне пекло
Похолонути, мати же з жури
Та нужди вмерла, а мене, дитинов,
Віддали в єзуіцкий манастирь,
И я єго оловяні мури
Тогди аж опустила, як мені
Веліли, з сивим князем сим ити
На шлюбний вже коверец!... О, Пречиста!
Про віщо не в могилу? — — не у гріб? — —
Тогди на віки були би ми очи
Засипали піском и були би
Не виділи, що нині виділи!...
О, глум ти долі! — долі злющої!...
Він хоче мене різать — а я мушу
Єго любить! — и то любить! — да в перше
Єго я вижу!... и уперше 'го
Любить! — Бо що люба — то я до нині
Не знала! та и відки?...О! О, змилуйсь
Пречиста ти! благословенная
В женах, що ти люби не знала з роду!
Для того-ж то, матбути, благословеннов
Тебе й назвали люде!... Змилуй ся!...
Бо серденько то моє бідне каже —
Не каже — а віщує — що любі сі
Не може бути се благий конець!...
Так мало, як переиначить долю[2])
Вже можна!.. — все-ж одно! — не буду й прубувать! —
Най буде ангіль ми! най буде й кат! —

(Пріч.)

[1]) В перводр.: слюбний.
[2]) В автогр. перечеркнено: переміняти.

Digitized by Google

Про віщо не в могилу?... не во гріб?...
Тогди во віки були би ми очи
Засипали піском — и була би
Я не узріла того, що менї
Менї до смерти було не побачить!...
Бо ся любов... о, серденько віщує! —
Не м о ж е вийти на благий конець.
Не с м і є навіть вийти! так як долю
Ніхто не годен[1]) переиначить! —
Да все одно, о, мій ти горе-світе! —
И на могилї виростають квіти!...

(Пріч.)

Девята бесїда.

Єзуіт. Зараз вітак Олекса.

Безумна! — їх толочуть єзуіти!
А там уже и рицарь мій иде? [2])
Ходи, ходи! приломимо копіє!
Спробуємось, котрий з нас лучше вміє!
А ти допомогай, ти невсипуща доле!
Ввес світ є наше заповідне поле!

(Олекса виступає.)

О л е к с а.

А що? —

Є з у і т.

Меш зараз з нею говорить!
О, то-ж то любить тя!...

О л е к с а.

Она? —

---

[1]) В автографі перечеркнено: може.

[2]) В автографі ті два рядки перечеркнено і переписано чужою рукою олівцем. Тут слїдує в автографі три рядки перечеркненого тексту, які поміщуємо яко варіянт початку девятої бесїди:

Чи так то? — відти вітер віє? — О,
Се правда вже, що та люба й Святих
З ніг звалює: — Там хто? — Га га! — мій рицарь!

Digitized by Google

(Єзуіт потакує головов.)

О, роскіш!...
Коли-ж побачу ю? —

Єзуіт.

В сей час! — А маєш
Же крест? —

Олекса.

Я маю 'го! — Да як 'го маю...
То заслужив собі любу!...

Єзуіт.

Заслузї-ж
Награда! — То-ж иди у ті покої! —
В ті двері там! — в кутї! —

Олекса.

О, мій ти раю!...

(Пріч в замок.)

Десята бесїда.

Єзуіт. Зараз вітак маршалок. Опісля Дзвінка.

Єзуіт.

А біля раю зараз ад палає! —
Маршалку! —

(Плеще в долонї).

Маршалок (виступає).

Слухаю.

Єзуіт.

Післанець?

Маршалок.

Мав
Давно вже воєводу здогонити.
Бо як я се беспечно перечув —
То князь ще по дорозї у гостину
На добу повернув.'

Єзуіт (плеще з радїщ у долонї).

О, браво! — А
Трабанти-ж? —

Digitized by Google

Маршалок.

Вибрав, що найвідважніщі. —
Уже стоя готові.

Єзуіт.

То-ж до діла!
Але без галасу! — Най Дзвінка прийде! —
(Маршалок обертаєсь до відходу.)
А не забудь: найслабші кайдани!!! —

Маршалок.

Я знаю вже; — и надпилені ще.
(Пріч.)

Єзуіт.

И се є злишне. — Бо ледінь, що він
Раз на польованю живцем медведя
Велизного руками голими
Имив и на остугві, як то щеня,
Привів до товариства — той матбути
И понадпилювані кайдани
Опорав. — Лиш скорше, Дзвінко! скорше! —
(Дзвінка, с топірцем вистулає.)
А видїлась сама? —

Дзвінка.

Га! препроклятий!...

Єзуіт.

Тримай-сь на поготові! — А вітак —
Ти знаєш вже? —

Дзвінка.

Я знаю! — Ти в княгині? —
Ти мій! — а не... то в пекло! в пекло нині!!! —
(Пріч.)

Єзуіт.

А там уже и автомат мій їде,
А їде лютий як той змий! огонь
Від него аж палає! — О, мій лист
Поплужив, вижу! — Жито мов спіє!

Digitized by Google

Коса дзвинить![1]) горячий вітер віє!
А колос мій на косу налягає! —
Ликуй, о, Риме! — зараз кров заграє!
И голови сипнуть ся твому Богу! —
Ми кровйов лиш буркуємо дорогу
У Рим!!! —

Одинацята бесіда.

Воєвода с поїздом. Єзуіт.

Воєвода (з роспечатаним листом).

То-ж так они ми дякують[2])
За мою ласку? — мою доброту? —
Сопругу мою ми зневажить? на
Мій замок нападать? — слугу ми мого
Зарізать? — Mater Dei! — Але де
Мій син, мій друг єдиний, ангіль мій? —
Олекса Довбуш де? —

Єзуіт.

В темници, князю! —

Воєвода.

Де?! —

Єзуіт.

В катуши, мій пане!

Воєвода.

Хто сміє?!!! —

Єзуіт.

Я!
Я, світлий князю мій! — бо княгині
Не задля гуцула, хоть най и сто раз
Він Довбуш називаєсь! —

Воєвода.

Чись ся встік?! —

---

[1]) В перводр.: дзвонить.
[2]) В перводр.: дякують.

Digitized by Google

Єзуіт.

Се не перечу, князю! — Бо такому
Благому добродієви сопругу
Звести...

Воєвода.

Води!!! —

(Потикаєсь. Єзуіт єго тримає).

Не дай мене, бо паду...

(Слуги піднося борзо крісло. Воєвода паде в него.)

Се так!... мене ніколи не любила...

(Зриваєсь.)

Нє! нє! — ти брешеш, псе...

(Паде знов у крісло и весь з великого горя.)

Єзуіт.

Роскажете,
Би свідки? — Дзвінко! Цоро! —

(Обі виступають.)

Може вам
Ще других. —

Воєвода (зірвавшесь). [1])

Ката!!! — але нє! — на віщо?! —
Ту піч там зараз затопити, щоб
Палала як то пекло!!! —

(Кілька урядників пріч. — Топя в печи. — На знак єзуіта Дзвінка и Цора нишком відходя.)

Де-ж він, той
Убійця моєї слави?...

(На знак єзуіта відходя трабанти на право и ліво.)

О, О, О!...
А я єго любив!...

(Плаче.)

---

[1]) В перводр.: зірвавшись.

Digitized by Google

Дванацята бесіда.

На знак єзуіта уводя з одного боку Олексу у слабих кайданах, а з другого унося убитого капітана на марах. — Ті що перше. — Пізніще княгиня. —

Воєвода.

О, Довбущуку!...

Олекса.

Що, князю мій? —

Воєвода.

То так ти дякуєш
Мені?...

Олекса.

О, воєводо! — там палає
Жасна як пекло піч твоя! — Кати
Стоя готові вже! — чого ще ждеш? —
Чи думаєш, що я огнів тих твоїх
Пеколних бою ся? — Любов до твої
Княгині красної. —

Воєвода.

И се мені
Ув очи?! в піч 'го!!! —

Голоси.

Проступіте[1]) ся
Княгини!

(Усі проступають ся. — Княгиня, у діядемі и багровім плащи, вступає. — За нев їй челядь[2]).)

Княгиня.

Як се? — и яким се правом
Ви сміете мішатись в мої суди? — —
Я дідичка и паня гуцулів,
И я лиш маю право, суд судити
Над кождим гуцулом, по привілеґіях,
Які мені по давних грамотах

---

[1]) В перводр.: проступіть ся.
[2]) В перводр.: челядь.

Digitized by Google

Пристоя, и по уговорах наших
В день слюбу, де мені ви присягли
И підписали ся, у мої суди
Мені ся не мішати. — Правом тим
Суд з ваших рук кровавих відберáю!
И сей підданий мій. —

Воєвода.

Твій — хабаль!

Княгиня.

Я
Не питаю ся, що він —

Воєвода.

Невісто! — чи
Ти обезсебилась?!!! — О, змилуйсь, та —

(Хоче уклякати.)

Єзуіт (не допускає).

Се що ви дїєте?! — и перед ким
Ви низитесь отсе?! —

(Подає 'му старий папір.)

Читайте се!
Та вишного славіть, що дав мені
Папірь сей відшукать в архіві вашім!

Воєвода.

У монастирь з нев!!! —

(Княгиню, котрі єзуіт здерає діядем а маршалок плащ, відводи в оден, а тіло капітана віднося в другий бік.)

А їй хабаля
У піч!!!

(Усї проступають ся, и видко червонну ніч.)

Беріть єго!!! —

Олекса (рве на собі кайдани и виривае воєводі шаблю с [illegible] с піхви[1]).

А гой раби!!! —
Я зву ся Довбуш ще! — Назад!!! —

(Усї, опріч воєводи, утікають.)

[illegible]

[1]) В перводр.: з піхви.

Тринадцята бесіда.

Иван з Олексиним топором з одного, Джімірь з другого боку, убігають на подрю. — За ними гуцули у зброї и з лушницями. — Воєвода.

Иван (ще за подрев).

Де....

(Убігає на подрю.)

Що ти...

Олекса (ломить шаблю в кавалки и мече воєводї під ноги, а сам вириває у Ивана топір).

Що? — Довбуш новітний! той Довбуш, що
О перед ним поганий ляцкий рід
Від нині має вити ся — звивати,
Як та гадюка чорна в гострих шпонах
Вірла! а ти 'му перший...

(Ловить воєводу за груди и тягне 'го до печи, але надумуєсь и тручає 'го з бридом від себе.)

Але жий! —
Не гуцулу скверинити псом устеклим
Ті чисті свої руки! — Знай же але,
Що від години сеї ніж и жар
Судити ме між нами — доки аж
Або послідний лях той невірний
Або послідний щирнй гуцул дихать
Не перестане аж! —
На Чорногорі
Як ті вірли зберу я гуцули всї
Круг себе и з мечем у кулацї
Желїзнім моїм рускім,[1]) не спочину,
Аж доки рускі гори ляцкими
Кістками не укрию, так не вкрию,
Аби усї ся забіліли, як
Сніги на Чорногорі!!! —
Так, кати
Кровавї наші ви, що свої печі
Живими гуцулами[2]) топите! —

---

[1]) В автографі перечеркнено: дужім. В перводр.: руськім.
[2]) В автографі перечеркнено: Кістками гуцулскими.

Digitized by Google

Ніж и пожар судитиме від нині
Між нами! а судить як судія
Предвічний! — То-ж за мнов ви гуцули! —
За мнов, о гуцули, як ті соколи! —
Або-ж ту ляцку голов переможем —
А не — то свою з славою положим
За волю!!! —

(Здоймає топір д' горі. — Гуцули ступають крок на перед, заслона паде.)

ЧЕТВЕРТЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Світлиця в Дзвінки. — В затилю много великих вікон. — На право и ліво двері. — Від дверий у лівім кутї навскісь піч, у правім посадець на дві особі. — У печи огонь; з разу світлицю червоно освічає, вітак тахне, а на решті гасне. — До кола стін ослони з високими опорами, а понад ослонами, високо д' горі, висить по оленевих рогах усіляка мисливска зброя, найбільше креси. — Ніч. —

Перша бесіда.

Біля печи сидить Олекса, спершесь[1]) на топір, и дивить ся задуманий в огонь. — Єму на против, на посадї, сидить Дзвінка и пряде.

Олекса (не зараз).

Ти переказувала-ес циганков,
И заклинала мя на мою матїрь
И волю гуцулів, у тебе бути. —
Чого отсе? — що маю знати? —

Дзвінка.

Те,
Що воєвод всю шляхту вже зібрав,
И хоче в таборі на Чорногорі
На вас напасти.

---

[1]) В перводр.: спершись.

Digitized by Google

Олекса.

Сего чути, що
Вже й оробці по стріхах піють — не
Прийшов сюда я, Дзвінко! — Народу
Присяг я на топір сей, що поріг твій
Не переступить моя вже нога,
И як би гуцули довідались,
Де вечерничу я — не знаю — що би
Сказали! — Але ніч як в розї темна —
То-ж и не міг я серцю дати стриму,
Але по тиху вникравсь, би тобі
Подякувати, Дзвінко! вік тобі
Подякувать! — Бо ти се була, що
Івану, мому брату, знати дала
Про мою ту жасну пригоду в замку! —
Ти и топір отсей ми передала! —
Житя!... Топір!... О, кілько-ж я тобі
Подякувать не маю!...

Дзвінка (нишком),

Сзуіте!

Ти Бог не чоловік!...

Олекса.

Ти кажеш? —

Дзвінка.

Кажу —
Де давна наша та люба поділась...

Олекса.

Минула ся!...

Дзвінка.

То-ж и люба минає? —

Олекса.

Ба!...

Дзвінка.

Як же-ж, Лесю?! — ти любить вже більше
Не думаєш? —

Digitized by Google

Олекса.

О, не вже!...

Дзвінка.

И для чого-ж?!..

Олекса.

Бо я не хочу! бо не смію! бо
На сей святий топір я гуцулам
Присяг, що доки волю не добуду —
Любити вже не буду! — А що я
На сей топір присяг —

Дзвінка (сміючись).

Ха ха ха ха!...
То ти доправди віруєш в сю байку?! —
То вся Довбущукова сила й слава
У сї тупици має буть закута?! —

Олекса (зриваючись).

Ти що се кажеш?!!!

Дзвінка.

Що? — лиш щиру правду! —
Коли отсей топір вам є, що є —
На віщо-ж гуцулам аж Довбуша
Або й кого? — — Хай опуда з соломи
Вберуть у сей чепіль — тай стало ся! —
На віщо мужів їм? —

Олекса.

О, Дзвінко! Дзвінко! —
Аби мідкі я твої ті слова
Не знав, що вже не раз з розуму мя
Зводили — то таке могло би статись,
Чого би Довбуш перед Довбушем
Не відповів! — Усе бо ще, о, Дзвінко,
Несамовита твоя та краса
За серце моє торгає, неначе
Пеколними кліщами! — Але не!!! —
Желїзна піч на замку воєводи

Digitized by Google

Зробила з мене Довбуша! — Для того-ж
Здорова будь! —

(Хоче ити.)

Дзвінка (не пускає).

Олексо!...

Олекса.

Най! — пусти мя! —

Дзвінка.

О, милий мій!...

Олекса.

Невісто!!!

Дзвінка (тягне 'го силов до себе и силує сїдати).

Найже и так:
Не буду тя сперать! — иди собі! —
Але оден ще раз...

(Обіймає и цїлує.)[1])

Олекса (вириваючись).

Лиши!!!

Дзвінка.

Оден ще...

Олекса.

Що робиш... бій ся Бога...

Дзвінка.

Милий...

Олекса.

Дзвінко!!!...
Га! я-ж не Бог! я чоловік... Одну лиш
Вповіж менї ти правду — а вітак —
Най дївсь Божа воля! — Штефана
Строїла ти чи не?! — Строїла? — не? — —

Дзвінка.

Не....

---

[1]) В перводр.: цїлує.

Digitized by Google

Олекса.

Дзвінко!!! —

Дзвінка

Не! на Бога!!! —

Олекса.

То-ж и я
На Бога присягаюсь, що від нині
Я твій! на віки твій! — Що гуцули
По мені вимогають? — Хай би були
У перед серце з мене вирвали
И кров мою у кригу леду стяли! — —
Я волю й славу гуцулам добуду!
Але мені и моєму коханю
Нехай ю дякують, а не якісь
Там казці старовіцкі,[1]) для дітий
Лиш нерозумних гожі!!! —

Дзвінка.

Мій же-ж милий
Дотримає ми слова? —

Олекса.

Як?! — ти омлиш?! —

(Подає їй топір а сам здоймає руку до присяги.)

Топір тобі отсей в поруку, Дзвінко! —
Бажай при нім, що найжасніще в світі! —
Бажай и людзку душу! ба бажай
И голов Довбуша — а Довбуш мече
Ю Дзвінці по під ноги! — Присягаюсь!
Як Довбуш вм! — як Довбуш називаюсь!!! —

(На се бе світло душниц у вікна и стає в них Лагадин и кілька гуцулів. — Дзвінка ховає топір.)

---

[1]) В перевидр.: старосвіцкі.

Digitized by Google

Друга бесіда.

Иван. — Ті, що перше. — Вітак Джімір за подрев.

Иван (ще за подрев).

Де, де він....

(Убігає з голов шаблев на подрю.)

То-ж ти так дотримуєш
Присягу твою нам?! — И що отсему
Ти чортови в сї хвили присягав? —
Отрійници сї чорні —

Олекса (тягне шаблю).

Борони ся
Ти клеветнику...

(Коротка, але завзята буча. — Иван вибиває Олексї шаблю з руки при чим его легко ранить.)

Иван (пофасць назад).

Кров!!!...

(Хвиля. — Олекса завязує собі рану.)

Але ся кров
На голов хай убийниці отсеї! —
А ти...

(Ловить Дзвінку за монество и кладе їй шаблю на груди.)

Признай ся, або гинеш...

Дзвінка (паде на колїна).

Милости!!! —
А все вповім! усе!...

Иван.

Старого Дзвінку
Ти не строїла, нешто? —

Дзвінка.

Ріж мене!
Бо я его строїла! але все
Через оттого...

Олекса (закриває собі очи).

Чорте!...

Digitized by Google

Иван.

А тогди —
Жасної тої ночи — то не ти
С тим шайтаном, тим чорним єзуїтом,
'Го зрадила, продала, а вітак,
Аби подяку заслужить си в сего,
Менї прибігла знати дати? —

Дзвінка.

Зрада!!!...

Иван.

За ню-ж як гадина загинеш...

(Обертає шаблю держев и хоче ю убити.)

Олекса (боронить).

О,
Лиши, мій братчику! — не суки кровйов
Поганить чистї твої руки...

(На подвірю чути два набої.)

Джімір (за подрев).

Калфо!
Се рушить воєвода з свойов щляхтов,
На табір наш напасти!

Гуцули (притьма).

Много їх? —

Олекса.

(Здоймає з землї шабю. — Грізно:)
Се гуцулам нї знать та нї питати! —

(До Ивана.)

Ти право йдеш у табір и заложиш
Усї плаї и приступи! —

(Иван пріч.)

А ви
За мнов усї!!! —

(Иде, але у дверех обертаєсь.)

Digitized by Google

А ти, отрійнице:
Проклята будь в каміне та в озіре!
И кождий, хто від нині нещті вірить! —
За мнов! —

(З гуцулами пріч.)

Трета бесіда.

Дзвінка. Зараз на се Цора.

Дзвінка.

Пропала я!...

Цора (ще за подрев).

Так! так! пропала!

(Виступає.)

А я с тобов! обі всмо пропали! —
Він своєми шпіонами усе
Довідавсь, и княгини заприсягсь,
Обох зарізать нас!

Дзвінка.

Недоле!...

Цора.

Бо
По через гріб лиш наш подати руку
'Му ляшка присягалась!

Дзвінка.

Горе!...

Цора.

А
С під барди ката наші голови
Бажав у колач весільний! —

Дзвінка.

Вай!...

Цора.

А тут стоїть уже й кровавий ковбок,
На нім широка остра барда, ясна

Digitized by Google

Як зеркало,[1]) а біля лютий кат из
Закоченими рукавами. — Лупнув
Черленими очима, як той звір,
Ухопив остру барду — блиснуло
Раз д' горі а в долину раз — гукнуло
И Дзвінки красна голов покотилась
Кровава у пісок! —

Дзвінка.

О, я пропала!...

Цора.

Пропала-єсь, нещасна! — Але не ще!
Бо Цора ще жив! бо Цора дасть
Ратунку бідні Дзвінці! Цора Дзвінку
Пімстить!...

Дзвінка.

Усе пропало!..

Цора.

Що пропало?! —
Лиш умерлі пропали! потроєні!
У огнях погорілі! — А живі
Мут мститись!!!

Дзвінка.

О, би можна!...

Цора.

Ти ще-ж омниш?! —
Хіба-ж він громовий топір той свій
У тебе не лишив? —

Дзвінка.

И с правди...

Цора.

Дай!
Подай менї єго на мої руки —

---

[1]) В перводр.: зеркало.

Digitized by Google

А красної княгині душечка
На той світ поленула! — фуррр...

Дзвінка.

А він же-ж? —

Цора.

За нев як той орев![1]) — Аж воздух ме
Шуміть!...

Дзвінка (подумавше хвильку).

Нехай шумить же!...

(Подає Цорі топір.)

На-ж ти 'го! —
Коли не хочеш моїм бути, враже —
То чортів будь! — Нас двох лиш смерть роз-
[вяже! —

(Обі пріч.)

ПЕРЕМІНА ПОДРІ.

Гуцулский табір на Чорногорі. — До кола чорний ліс. — По через той ліс кілька плаїв а по під ліс до окола намети з смеркового ліба. — Перед кождим наметом ватрак с кужбов, а на кожді кужбі чавун або кітлик. — Ранок. —

Четверта бесіда.

Иван и Лагадин виступають, один с правого, другий з лівого боку — Далеко чути стрівбу. —

Лагадин.

Там гучно, чую, банкетують? —

Иван.

А
Я тут!... О, лучше-б був мене зарізав!...

Лагадин.

Ще анї раз не пізно! — Але як
Довідавсь ти, що він пішов до Дзвінки? —

---

[1]) В перводр.: орел.

Digitized by Google

Иван.

Від Цори, як и все! — О, зависть та
Дівоча!...

Лагадин.

Диво! — Чую, що она
И Джіміреви сприїла, що князь
На нас в похід се рушить? —

Иван.

А вгадав-бесь,[1])
Она се відки знає? —

Лагадин.

Ну? —

Иван.

Усе
Від того взуіта! — И не то ще —
Але він на умисне ю післав,
Нам знати дати.

Лагадин.

Чорт хіба лиш чорта
И зрозуміє! — Але як твій брат —
Та так забутись міг!...

Иван.

Мій бідний братчик!...

Лагадин.

А ти его ще жалуєш, Иване?! —
Богато тисяч, — гуцулів чоло,
На ту присягу, ту его, на осліп
Идуть за ним у темні гори сї —
А він...

Иван.

О, як за нїсенїтницю
Его ви зараз лаять знаєте!...
О, лайте, гуцули! — Але о тут,
У сих грудех таке 'му серце бє,

[1]) В перводр.: бись.

Digitized by Google

Яке нїкому в світї ще не било! — —
О, би такий лучай менї ся лучив;
За него голов свою положить,
Або хоть и спасеніе душі —
Від разу положив-бих! —

Лагадин.

Ти?! — за него?! — —
Хай розуміє се, хто може! я
Не розумію сего! — Може-ж бо
Така ненависть у таку любу
Як раз перемінити ся — то вже
Не знаю! — — Ти-ж роби собі, як хочеш! —
А ми бо, гуцули, ми будемо
За то присяголомство, то єго,
Бажать від него оправданія
На кров!!! — він хто такий? — що за оден? —
Аби над нами так зухвало кпитись? — —
Хіба не через него буча ся
Кровава завела ся? — Через кого
Кроваві ті погої нинї грають? —
Ті людзкі душі розсипають ся? —
Не через него може? — — О, се добре
Ми знаємо! и хай нас стережесь!...
Хай стережесь! — Одна лиш искорка —
А бочка с порохом уже й в повітрю!...
А хто на нї сидить? — той що сидить! —
З огнем собі нехай він не жартує! —
Бо в гуцулї як мста раз закипить...
Не нешта: але й Бог не загасить!!! —

(Пріч.)

Пята бесїда.

Иван.

Иван.

То загасить брацка ю щира кров!!! —
Два рази від невістовбійства він мя
Боронить, два мене від Каіна

Гріха: и добре, любе слово лиш
Для мене ма' — а я аби єго
В одно ненавидів, в одно стигав,
Бажали-б гуцули? и то для того лиш,
Що и они єго ненавидя? —
И то лиш за малу одну провинку,
Лиш за одну єго маленьку ваду,
Ненавидя? — — О, ні, ви гуцули! —
Аби и пекло повне люти и
Ненависти на него встріть устало:
Ся вірна моя грудь єго застане! —
Й не то ще — але хай на него[1]) встане
Й сам Бог!!! — — Та як же-ж Джімір там иде!...

Шеста бесіда.

Джімір, кровавий и порубаний, з зброєв воєводи. — Иван.

Джімір.

Побіда! — воєвод и шляхта в наших
Руках!

Иван.

О, слава Богу!

Джімір.

За що Богу?! —
Олексї лиш Довбущукови слава!
Єму лиш! гуцулови з гуцулів!

Иван.

О, братчик мій!...

Джімір.

Твій брат?! — Хіба тебе
Родила львиця? — чи отец твій — Бог?! —
Він братом зве єго!...

Иван.

Уповідай бо!

---

[1]) В автогр. тут перечеркнено слово: каїку.

Digitized by Google

Джімір.

Уповідати?! — я уповідать?! —
Бояни муть у богатирских піснях
Та в струнах золотих! — Я вповідати!...
Поменнники з маймуру! поки світа!
И поки гуцулів!

Иван.

То-ж воєвод
В полоні? —

Джімір.

У полоні! О, про віщо-ж
Мені не довелось або тобі,
С таким то рицарем до міри стати,
Як воєвода той!...

Иван.

Так жваво бився?! —

Джімір.

Як той орев з вірлами! — Але там
Идуть! — О, подиви ся лиш, Иване!
Та надивись, коли ще рицарів
Не видів з роду ти!...

Сема бесіда.

Олекса, порубаний и на ногу налягаючи. — З ним розброєний воєвод,[1]) также порубаний и с перевязанов головов. — За ними ведуть гуцули розброєну шляхту. — Ті, що перше.

Олекса.

То тут аж, князю,
Пригадувать ти маю твоє слово? —
О, се не по шляхоцки: —

Воєвод.

Будь же ти
Хоть шляхотнїщий, та роби конец[2])! —

---

[1]) В перводр.: воєвода.
[2]) В перводр.: конець.

Digitized by Google

По соромі такім — на віщо и
Одну мінуту жить!...

Олекса.

По соромі? —
Хіба ти з жусами се справу мав,
Чи що? — Я можу зараз вас пустить,
Та на́ ново ся попробуємо? —
Чи хоч? —

Воєвод.

Нам доста й сего!...

Олекса.

Але хто
Таку нещасну раду дав тобі,
Ити на нас з сев горсточков[1]) людий,
Неначе би на шайку злодіїв,
А не на нарід, що о свою волю
Він оріжє[2]) підніс? — — Як? — ти мовчиш?— —
Хто се тебе нараяв — той би варт
Отут стоять, не ти! —

Воєвод.

О, щоб то я лиш!...

Олекса (поводить очима по шляхті).

Я розумію, князю! — Але то
Найкращий витязя вінец — нещастє
И в супостатї чтити. За для того ж
Дарую волю ти и всїм с тобов! —
А хочеш другий раз нас посїтить —
То прошу більше[3]) гостів брать з собов! —
Ми маєм с чим приймить! —

(До Джіміра, що нишком сльози утирав.)

А що мій Джімір? —
А вадь, що вітер, той гільтяй, задув
Ти запороху в око? —

---

[1]) В перводр.: горстков.
[2]) В перводр.: оружє.
[3]) В перводр.: більше.

Digitized by Google

Джімір (мече зброю воєводи Олексї до ніг).

Калфо мій!...

(Хоче Олексу обіймити[1]).)

Воєвод (его перебігає).

Не гнївайсь, друже! — мій тут перед....

(Обіймає Олексу).

Серце,
Що так велично, так шляхотно бє —
Варт бити и на княжеских грудех! —
Два разн дякую тобі я вік —
Нехай и третий ти 'го дякую! —
Ще мав бих ся одно спитати в тебе....
Але нехай! — Любу матбути так
Усилувати годї, як побіду
Й обома, здаєсь, владіє воля
Надземна. За для того-ж тя прощаю,
О, Довбуше! — А вам, о, гуцули:
Даю и віддаю ту вашу волю
Здобуту, не даровану! и ю
Вам віддаю на віки! все прощаю!
Усе вам забуваю! все! усїм! —
На всїгди и за всїгди! — Ти-ж, о, Довбуш: —
Вели, коли й куда ти грамоту,
Вже королем и соймом потвержену,
Післати? —

Олекса (киває на Джіміря[2]), котрий відходить и зараз з прекраснов шаблев вертає).

Воля твоя, княже — то
Пришли ю нам у гай святий, де ми
По давному звичаю праотец[3])
Богам старим ся нашим покланяєм. —
А шаблю сю:
Прийми, о, князю, в памятку від мене
На нинїшну Вартоломія днину!
И сю святу, величную годину! —

---

[1]) В перводр.: обіймати.
[2]) В перводр.: Джіміра.
[3]) В перводр.: праотець.

Digitized by Google

Воєвода (приймає шаблю).

Величную во віки и віков! —
Одна нам мати! и одна нам кров! —

(Воєвод з шляхтов у оден а гуцули, опріч Олекси и Ивана, у другий бік пріч.)

Осма бесіда.

Олекса, Иван.

Олекса.

И як же-ж, братчику? — Чи-ж мати наша
Не була ми віщунков? — Нині-ж не
Вартоломія день? — и не добув
Я волю гуцулам? —

Иван.

И то у день
Вартоломія!...

Олекса.

Як же ж? — що тобі? —
Що в тебе на душі? — — Але я ще
Питаю ся!... Запевне мій оттой
Тоїнічний нерозум? — О, та Дзвінка!...
Душа моя віщує, що та нешта
Ще всіх підотне нас! А ще до того
И ярість моя пренещастна та!...
На брата рідного єдиного
Здоймати ніж!...

Иван.

Ще й в день Вартоломія!...

Олекса.

Чи-ж мусить мнов той невсипущий чорт
Владіти вельми так?... О, він з усіх
Чортів найзлющий!... И не стямиш ся,
Коли тя потай вхопить и у кров
Брацку тобов він шпурить!...

(Весь з горя.)

Digitized by Google

Иван.

И то в'день
Вартоломія!... Але що тобі? —
Що, братчику єдиний мій та милий? —
Чого так роспучать? — — Чи може рани
Так дуже тя боля? — Чого-ж не сядеш? —
Оттут си сядь! — на камінь! лиш поволи!
Я тя тримати му! — — Чого-ж бо й ходиш
Без твого топірця? — Він де? — в наметі? —
Я принесу ти 'го! — Принести? —

Олекса.

О...
Мені єго й без тебе принесуть!...

Иван.

Ох, Боже-ж добрий мій!!! — чи ти єго
Лиш в Дзвінки не лишив?! —

Олекса.

Нé! не лишив!
Але подарував!...

Иван.

О, Прабог!!!...

Олекса.

И
Сам Прабог не поможе ми! — Кроваво
Єго я буду мусів викупать
Матбути! о, кроваво, брате мій! —
Бо що я у горячці нещастливі[1])
На той топір святий їй присягав...
Аж сум мя поберає, як згадаю! —
О!!!...

Иван (глаголіть єго).

Не журись так, братчику мій любий! —
Не припускай собі до серця так! —
А хоть и той топір ти їй завдав —

[1]) В перводр.: нещасливі.

Digitized by Google

Хто знатиме? — — Се правда вже, що як
Би гуцули довідались... Але
Они чей не довідають ся того! —
Она-ж тебе любила? —

Олекса.

Сего-ж я
И бою ся! — О, сон мій!...

Иван (сідає коло Олекси).

Добре, що
Мені ти нагадав! — Се про який
То срібний крест на передвчера ти
В просонку говорив? —

Олекса.

Про срібний крест? — —
О, срібний крест той, брате! — Мати ми
Про него вповідала тай казала,
Аби нікому в світі я про него
Не уповів! — Але тобі, братю —
Що міг би-м затаїти? —

Иван.

О, вповіж! —

Олекса.

И так мені она уповідала,
Що є в нас три сестрі, и що над ними
Жасна та темна тайна се тяжить. —
Яка — не хтіла мати уповісти,
Хоть як ю не благав я! — Тільки лиш
Сказала, що у день Вартоломія
Ми сестри наші найдемо.

Иван.

У день
Вартоломія!... Але що с крестом тим? —

Олекса.

По нему наймолодшу ми сестру
Пізнати маєм.

Digitized by Google

Иван.

В день Вартоломія!...
И крест той в сні показувала мати
Тобі? —

Олекса.

Й то так, що зараз бих его
Намалював! — Кров з него капала,
А мати все его здоймала д' горі
И усїма кричала голосами,
Аж чупер ми вставав: „Дивн! дивн!
Як воріг чорний ріже ти сестру!
Як топить ніж в їй серце! ніж в їй серце!
О, затопи и ти 'му ніж у серце!!! —

Иван.

Ще й в день Вартоломія...

Олекса.

Ніж у серце!!!
И срібний крест усе тримала д' горі,
А з него кров чурком чуріла!...

Иван.

В день
Вартоломія!...

Олекса.

Що ти?! — Таже се
Мені лиш снило ся? —

Иван.

А там уже
И наяві иде! —

(Оба зривають ся на ноги, неначе божевільні.)

О, обгорнїт нас
Усї небесні сили ви!!!...

Олекса.

Га га!
Він скорий, брате, чорний ангіль мій,
Де справа йде о душі...

Digitized by Google

Девята бесіда.

Цора с топором. Ті, що перше.

Цора.

Він одну лиш!
Одну! и то лиш ляцку!

Олекса.

Га!...

Цора.

Одну лиш! —
Ти побілів? — та-ж предсе їх по тисяч
На днину мордував? — А нині про
Одну скупуєш ся? — Се ходить о
Топір святий сей ваш? —

Олекса.

А хотьби йшло и
О голов Прабога!!!...

Цора (жасно сміючись).

Ха ха ха ха!...
Як жус за божі голови ховатись
Хороше вміє! — Ха ха ха ха ха!...
Тут божа голова нічо' тобі
Небоже не поможе! — Тут иде
О славу гуцулску и о присягу
На їх топір!!!

Иван.

Що, чорте —

Цора.

Ляцку душу!!! —

Олекса.

Не! — хоть най зараз свою дати мушу!!! —

(Пріч.)

Digitized by Google

Десята бесіда.

Цора. Иван.

Ха ха ха ха ха ха!... Ха ха ха ха!...
Дивіт на сего жуса з жусів! — О,
Дивіте! — Присягатись вміє, що
Сам Тіфон би зодрег[1]) ся — а теперь
О перед ляцков душечков однов
Дрожить як та трепета! — Ха ха ха!...

(Глумить ся).

„Топір тобі отсей в поруку, Дзвінко! —
„Бажай при нім, що найжаснїще в світї! —
„Бай и людзку душу! — ба бажай
„И голов Довбуша — а Довбуш мече
„Ю Дзвінцї по під ноги! — Присягаюсь!
„Як Довбуш єм! як Довбуш називаюсь!!!
Ха ха ха ха ха ха!...

Иван (паде на колїна).

О, змилуй ся!
О, змилуй ся, катине! — В нас є двір!
Велике господарство! — Все бери!
Лиш змилуйсь!

Цора.

Душу!

Иван.

Золото и срібло
У нас —

Цора.

Я хочу душу!!

Иван.

(Витягає с череса ніж и подає го Цорі).

Утопи 'го,
Язе, у мов серце! — Мою душу
Прийми за —

---

[1]) В перводр.: зодріг ся.

Digitized by Google

Цора.

Ляцку душу!!!

Иван (здоймає руки).

Молю тя!!!

Цора.

Ти тут менї ще торгуватись меш?! —
Га, ну — то гуцулів я запитаю,
Чи свій топір они —

(Хоче йти.)

Иван (зриваєсь на ноги и тримає ю).

О, стій, скажена! —
Кажи! котру ти душу...

(Цора шепче му в ухо.)

Чорте!!! — Га!...
Але нехай! — дістанеш твою душу!
Хоть свою пострадать за ню я мушу —
У мене брат один!

Цора.

Олекса Довбуш!!!
Ходи-ж!!!...

Цора.

Ходи, кровава ти катине!...

Цора (до публїки).

Так, каже єзуіт, у Римі чиня! —

(До Івана.)

Ходи!!!

(Тягне го мов неживого за собов. — По другім боцї показуєсь Лагадин и кілька гуцулів. — Заслона паде. —

Digitized by Google

ПЯТЕ ДІЛО.

ПОДРЯ.

Прогаль в святім гаю, до кола кидра и осина. — У середині жер твенник, на нім живий огонь. — С переду на лїво Марти гріб. — Ніч дуже зорешлива. —

Перша бесіда.

Гуцули в кругі, магічно освічені огнем з жертвенника. Біля гробу стоїть Олекса, з опечатанов грамотов у руці. — Він блїдий и смутний.

Олекса (по урочисті хвили).

О, братя гуцули! — Уже тих кривий
До волї сипалось, и гуцулских,
И ляцких! — Мира пресвятий вінец
Теперь витає нас! — В сї грамотї,
Во имени сенату й короля,
Наш честний воєвод нам давну[1]) волю
Вертає и твердить!

Гуцули.

На много лїт
Король и воєвод!

Олекса.

И варт є, братя,
Сим добрим словом величати їх! —

[1]) В перводр. тут вставлено слово: нашу.

Digitized by Google

Бо що той ад — горячий и кровавий
Є мести міч и мимо волї мусить
Аби як голуб чистая рука
Ним осквернитись, як єго ухопить! —
Чия-ж бо сила, гострими язики
Пожару поводить? — чия, ваги
Престрастій диких людзких воротать? — —
Да сему вже конец,[1]) о, братя милі!...
На чорних згарех, могилах кровавих,
Зазеленіє, закрасує ся
Небавом мира рай, и своєми
Витатиме нас вітами!

Гуцули.

Мир! —
Мир! —

Олекса.

Так! мир, о братя милі! — ангіль той
Благий небесний ме від нині вже
Витати меж ляхом и гуцулом,
И чей во віки! — — А теперь, о братя!...
Позвольте, нім сей скарб я дорогий
Складу у ваші руки — він годинку
Спочив на сі могилі!...

(Кладе грамоту на гріб.)

Мати! мати!...
Ти перва жертво гуцулскої волї,
И тої прежасної ночи, де
Желізна піч та вже на твого сина
Палала як то пекло! — Га!... таков
Любов то материнске твоє серце
Для сина било, що аж перестало,
Учувше вість таку єму погану! —
Прости єго!... и глянь прощаючи
На сина того твого блудного,
Що так нескоро аж він навернув
У праведную путь! путь Довбушів! —
Путь гуцула! — О, мати!....

(Хвиля)

[1]) В перводр.: конець.

Digitized by Google

Але не
Менї самому[1]) лиш тужить годить ся
На сї святі могилї! — Рідний братчик
Годить ся ще до мене! — Де-ж він є?
Ніхто не знає? —

Джімір.

Рано видїли
Єго с циганкойов ити.

Олекса (бере з ярости грамоту и мече під жертвенник).

А вадь, що
Він того чорта препеколного
Послухав?! — — Тихо, руки! тихо, кажу! —
У мене брат оден лиш! —

(Рве зза череса ніж и мече го далеко від себе. Хвиля.)

Га! а як
Він того чорта чорного послухав? —
Як Довбушівске чисте то имя
Він осквернив, то славне гуцулске
Він осквернив, убоєм осквернив? — —
Га!... Але не! — не може бути сего!
Він сего не вчинив! він Довбуш предсе!
И брат мій! — Га!... А якже-ж предсе се він
Зробив? — — Як та уся єго люба
Останних славних день, що він ми ю
Показував — лиш лицемірство було,
Пеколне,[2]) чорне лицемірство лиш,
Аби ту славу мою утопить? — —
Се так а не иначе! — так, не инак! —
Бо як же-ж и могла-б така ненависть
Так скоро у таку любу горячу —
Змінити ся? — а ще така ненависть!...
О, аж теперь тебе я пізнаю,
Ти лицемірнику! й горе ти,
Як се тебе я добре розпізнав! —
Тогди обом нам лучше було би,
Аби на сей ми світ не народились

[1]) В автогр. очевидно похибка: саму.
[2]) В перводр: пекольне.

Digitized by Google

Були! — Бо ні той давний світлоносний
Наш Бог из усїма сїмма мечами,
Та ні новий той хрестїянский из —
Всїма архангели...

(Видивившесь,[1]) перестрашений, на право.)

О, обгорнїт мя!!!

(Иде потич, руки від себе, назад. Огонь на олтари гасне.)

Друга бесїда.

Иван з одним срібним а з одним золотим хрестом у лївій, а з старим паперем у правій руцї. — На право Лаґадин з громовым топором, на лїво Цора с кровавим ножем. — Кілька гуцулїв з лушницями. — Ті, що перше.

Олекса.

Той крест!!!...

Иван.

Сестра ти шле его у дяр!
Я відшукав ю тай — зарізав!

Олекса.

Та й...

Иван.

Зарізав! — Нині-ж день

Олекса (вириває у Цори ніж и просажує ним Ивана).

Останнїй твій...

(Мече Цорі ніж у ноги, иде потич назад и припадає сидьма на гріб.)

Лаґадин (мече Олексї топір о перед ноги, а сам ловить потикаючого ся Ивана).

Стій!!! —

Иван.

День Вартоломія...

(Умерає.)

Лаґадин.

Жди!!! — Ого...

(Припадає коло умерлого.)

---

[1]) В перводр.: видивившись.

Digitized by Google

Олекса.

Той крест...

Цора (виривае Иванови оба крести и підоймае срібний д' горі)

Він осьде! — Ти-ж 'го пізнаеш? —

И я!!! —

(Підоймаючи золотий.)

А сей? — — матбути лучше ще? — —

А то сипить! — а то ся искри сиплють!

А то кровава поломінь бухае

В гору! а Цора перед нев стоїть!

А бідна Цора перед нев стоїть

З великими желїзними кліщами,

Та чорні кости з жару витягае

Черленого як Тіфон! витягае

По бдні, и гасить їх — сльозами!

Не не! не сльозами! а кровйов! кровйов!

Підоймае ніж, що їй Олекса о перед ноги був верг, и здоймае 'го високо д' горі.)

Довбущуковов кровйов!!! —

(Пріч.)

Трета бесїда.

Ті, що лишились.

Джімір,

(що зараз по убоеви Ивана побіг до Олекси и коло него на праве колїно припав).

Лесю? — — брате? — —

Олекса.

Не видиш? - там лежить...

Гуцули.

О, Боже!...

Лаґадин

(виймае шовкову шириньку и затикае нев рану умерлому).

Ще

Не вичерпалась кров твоя, о, бідне

Digitized by Google

Ти серце? — — В гуцулских, як вижу, грудех
Богато є крови...

Джімір (зривається, йде до Лагадина, и торгає его за плече).

Ти-ж думаєш —
Що лиш у твоїх грудех серце бєсь?! —
Уповідай! — що стало ся? — він с правди
Княгиню смутчу ту заріаав? —

Лагадин (зривається и тягне ніж на Джіміря).

Меш
Мовчати, псе!? —

Джімір.

То не? — Куда-ж ходив він
С циганков тов проклятов? —

Лагадин.

Де ходив? —
Отсего різника ходив він славу
Кроваву викупати! гуцулску
Ту славу викупать, хотяй би и
За вражу ляцку душу! — Се єго
Єдина є вина! — — Бо як ми нині
У манастирь прийшли, куди циганка
Устекла нас вела, и у келію
Уходимо и видим, що проклята
У викуп за топір княгині душу
В нас править: то тогди він аж не стямив-сь,
Аж руки опустив, и став, неначе
Той камінь без душі! —

Джімір.

А що-ж княгиня? —

Лагадин.

Сидить и ті крести два обзерає,
И сей папірь читає, що як нам
Конаючи вітак уповідала,
Сегодне рано єзуіт прислав їй. —
Але як скоро тілько нас узріла,
И на Ивана глянула — тогди

Digitized by Google

Поважно, як цариця та, встає,
До нас иде, Иванови крести
Й папері подає, и так 'му каже:
„Иване Довбущуку! се усе
„Подай Олексї, и скажи[1]) ему,
„Що я ему сестра а він мій брат,
„Бо нам отец оден, бо моя мати,
„Княгиня Роксоляна, 'го любила,
„Як я тебе отсе, Иване мій! —
„Але небесні сестрам запритили
„Любити рідних братів! так любити,
„Як я тебе се люблю! — — Серце-ж бо
„Законів не питає — за для того-ж
„Єго навчити треба се — от так!!! —"
И се не доказавше ще — рве ніж
Иванови зза череса — и топить
Єго собі у серце — нїм ще ми
Ю з'упинить завстигли! —

Олекса.

О! О! О!...

Лагадин (до умерлого).

А ти мовчиш, убитий? — — О, колись
За тебе Господь з неба заговорить,
И в громах — блискавицях запитає
У сего різника кровавого
О твою вірну душу! вірности
Святої ради! —

(До гуцулів).

Поможіть ми, братя,
На бік єго віднести, а вітак
'Му гріб тут викопать!...

Олекса (зриваєсь и рве Джіміреви ніж зза череса).

Копайте два!!! —
Два —

(Хоче собі ніж у груди садити, але з'пиняєсь, мече ніж прїч — и хапає топір.)

[1]) В перводр.: кажи.

Digitized by Google

Але ще в гадюки запитаю,
Що сей нещасний в неї заринив? —
Бувайте-ж ми здорові, гуцули! —
Побіди, волі, слави перше свято
В Дзвінок ми наших немо святкувати!!!
Га га...

(Пріч.)

Джімір.

Нехай и в чорта в пеклї буде! —
Де калфа ме — там и его муть люде! —

(Пріч. Гуцули за ним. Лиш кілька лишають ся, беруть умерлого и віднося. — Лагадин за ними.)

ПЕРЕМІНА ПОДРІ.

Рицарска саля в замку, до банкету приладжена. На чолї стода крісло для воєводи, а перед ним на столї великий золотий кубок. — На затилю много високих вікон; а помежи вікна образи праотец воєводи. — Напротив крісла воєводи великий образ паши римского. — Ніч. — Саля лиш слабо освічена.

Четверта бесіда.

Єзуіт. Зараз вітак маршалок.

Єзуіт

(обзерає запечатаний лист и ховає 'го в пазуху.)

Так! — гарно затопив вам, о, Ляхи ви
То-ж упрівайте кровйов!

(Илеще в долоні — маршалок виступає.)

Маршалок.

Що роскажуть
Отец професс? —

Єзуіт.

То ти вже знаєш, що
Святий наш генерал професом мя
Именував? — — О, наша старшина
В наградї не скупа! — — Усе-ж готове? —

Digitized by Google

Маршалок.

Усе, як ви казали.

Єзуіт.

Скарб? — ювелї? —

Маршалок.

Усе вже на возах.

Єзуіт.

Щасливая-ж[1])
Дорога! — Тайники? —

Маршалок.

Усе.

Єзуіт.

Й тобі,
О, гордий замку ти, щасливая
Дорога! — Як давно ти нам вже служиш? —

Маршалок.

Три роки.

Єзуіт.

В моїм листї я с похвалов
О тобі спомянув. — Сподїйсь награди!

(Тягне нишком штілет. — Про себе:)

Ще й єзуіцкої! —

(До маршалка).

То-ж дожидай мя
У брамі кладбища! — Взяв вороні? —

Маршалок.

Як ті чорти! —

Єзуіт.

Иди-ж же! —

(Маршалок ґріч.)

А вітяк
Щасливая дорога на посаг! —

---

[1]) В перводр.: щаслива-ж.

Digitized by Google

Бо монастир непозамиканий
Ме сеї ночи ночувать! —

(Ховає штілет и виймає маленький золотий крестик на чорні остугві.)

Котрі-ж
Би то и двері були, би отсему
Не отворили ся? — Щасливая-ж
Дорого! — А и князь мій гордий мусить
В дорогу нині! в ті благі краї,
Де воля та росте неначе вербе! —

(Ховає крестик, виймає фіолю, и порожнить в кубок.)

Сей трунчик на дорогу... а й сам Атлас
Той дужий землю пустить в ад — та й сам
Полетить без душі за нев! — Щаслива-ж
Дорога в —

(Образ папи палає огнем на хвильку и знов гасне.)

Пекло!!! —

(Обезсеблений, з наїженим чупром, очи в стовп.)

А у пекли, кажуть,
Там топють душі у великих печах
Желізних — а за грубники — чорти! —
Не не не не не не! — бо взуіти
За грубники! — Але они, бувае,
За красними ляшками поглядають,
То часом лучить ся — що душечка
Втече! — Хто йме ю? — я!!! —

(Ніби ловить щос у вітру.)

Га га! — а ймив? —
Ти хто? — нехай подивюсь... Не не не! —
Не красної княгині душка ти! —
Бо ту я знаю! — Та гуля собі
По Чорноморі, рве барвінок, рожі,
Та уквітчае в ні кресак Иванів,
А взуіти муся з боку лиш
Дивити ся —

(За подрев чути тропіт, бренькіт шабель и сварню шляхти. — Взуіт хаменить ся.)

Digitized by Google

Се де я? — — що я? — — Га! — —
О, єзуїте, уважай, бо чорт
Фіґлярь, и душі людскі возом ловить!
Як заяці! — Идете вже? — — Ходіт! —

Пята бесіда.

Той сам. — Воєвода, шляхта, урядники, слуги з лушницями. — Шляхта при шабли. — Воєвода при ті, що дістав від Олекси в дар.

Воєвода.

Що ще, пани? — яку бн ще ви напасть
На мене се не склали? — Mater Dei! —
То мав хіба-ж я вас усіх, та ще
и себе під ніж опришка я завдати,
Як Довбуша ви звать се любите? — —
Похід сей честний був як може бути,
А Довбуш обійшов ся краще князя
Або там рицаря якого небудь:
То-ж я щоб, ляцкий киязь, та дав ся був
Від него завстидать? — від гуцула? —
О, се ніколи в світі! —

Молодий шляхтич.

Ми лиш вас
Питаєм, хто вас радив, шляхту, нас,
На встид такий вести? —

Воєвода (тягне шаблю).

Хто? — Sanguis Dei! —
Оттого чорта чорного питай,
Що доти не давав ми супокою,
Аж доки —

Єзуіт.

Я?! — Мене ви важитесь ..!
Мішать у діло, що и божевільний
Би був не видумав?! — — Ха ха ха ха!...

Воєвода.

Се твій остатний сміх...
(Пробиває 'го шаблев.)

Digitized by Google

Усї (дають ся назад).

Свят! свят!...

Єзуіт.

Щаслива...

Дорога!...

(Гине).

Воєвода (шпурнув шаблю пріч, ухопив затроєний кубок, и випив го одним духом аж до дна).

Гу! що за вино!!! — Єго

(Показує на образ.)

Оттой матбуть благословив менї...

(Паде в крісло).

О, Риме! Риме!... твої вина...

(Гине.)

Старий шляхтич

(по хвили, коли оден з урядників здоймив лист, що єзуїтови був с пазухи випав, и єго молодому шляхтичеви подав).

Люті!...

И скоро завертають голови!...
Але в сам перед занесіте трупи
В каплицу! —

(Урядники беруть воєводу, а слуги єзуіта, и винося.)

А вітак —

Молодий шляхтич,

(прочитавше[1]) лист).

Втїкайте! о,

Втїкайте! ми на пеклї стоїмо!
Всї тайники набиті порохом!
Всї ґноти вже горя! за пів години...

Усї.

Втїкаймо!!!...

(Розбігають ся на всї боки).

Старий шляхтич.

Утікаймо! годї стриму! —

Бо всї шляхи провадя впрост до Риму! —

[1]) В перводр.: прочитавши.

Digitized by Google

О, пренещастний ляцкий нарід наш!...
Пропав! лиш руку чортови подаш!!! —

(Поважно пріч.)

ПЕРЕМІНА ПОДРІ.

Обширне подвірє о перед Дзвінчиної хати. — Одно велике вікно стоїть на роствір и показує світлицу як у IV. дїлї. — По пря хату, в затилє, провадить шлях через село під скалистий[1]), на котрім замок видко. — Ніч зорешлива и тиха.

Шеста бесіда.

На задні двері уходить Цора в світлицу. — Она несе каганець, брус и кровавий ніж.

Цора (кладе каганець на вікно и бересь ніж остряти).

О, ноже! ноже!... нині ти сестру
И брата вже, брацков таки рукою,
Зарізав!... То-ж матбути притупився? —
Я мушу наострити тя! наострити
Тя мушу! як той брич тя наострити!
Бо твої ще роботї не конец!
У пів ще не конец!

(Хоче остряти, але з'упиняєсь).

Га!... що у серци
Менї се ворохнулось? — Милосердє? — —
А він же-ж мав єго над біднов Цоров? —
Над батьком моїм добрим? — Батечку!...
Мій батечку єдиний!... Твоя Цора
Пімстить тя!... О!...

(Співає. — Коротка жасна арія без слів.)

Сема бесіда.

Дзвінка, коротку дубелтівку и порошницю на руцї, одну золоту а одну срібну кульку на тарели, каганець у правї руцї, уходить на задні двері. Та, що перше.

---

[1]) В автогр. і перводруку пропущено слово мабуть: горб.

Digitized by Google

Дзвінка (кладе каганець и тарілъ на вікно).
Тобі ще можеть ся співати, Цоро? —
О... а мені так тяженько на серци,
Що роспускаесь!...

Цора.
Як ощукані!
Зневажені! нещасні! від усіх
Понехані! осміяні!

Дзвінка.
За сміх той
Загине!!! —

(Набиває швидко обома кулями дубелтівку).

А цілить буду, цілить, щоб єго
То серце, то лукаве, в тисяч кроть
Розсипалось кавалків!!! —

Цора (затикає їй ніж за пояс).
А про всяке
Отсей тобі ще ніж! — він гострий, Дзвінко! —
Єго острила Цора!!!

Дзвінка.
Думає,
Що серце наше — то та пташка в лісі,
Що в ню стрілець стріля от так собі,
Аби єму стріляло ся и око
Училось міри? — — О, то серце наше
Зневажене — то змий, що в шпоинх 'му
Сам тиґрис веть ся як той заячик
Манесенький! — — Вже йдеш? — Ходи! ходи,
Мисливче ти сердечний! — попробуєм,
Хто стрільчити з обох нас лучше вміе! —
Погибіль буде жать, хто зраду сіе!!! —

(Цора и Дзвінка замикають швидко вікно, гася каганці и дають ся в зад.)

Digitized by Google

Осма бесіда.

Олекса. Вітак ті, що перше.

Олекса,

Вже загасила? — Так як мою душу!
Нещасну мою! — Але отвори
Та дай нічліг! —

(Пукає топором у вікно.)

Я-ж предсе-ж 'го собі
У перед заплатив? и думаю —
Що гойно! — бо и чорт ти за нічліг
И брата и сестру би не зарізав? —

(Пукає.)

То-ж отвори, ти кажу! — А коли
И сей бариш тобі ще за малий —
То ще и свою душу ти довержу! —
А хоть и ржава трохи від брацкої
Крови... тото нічо' не вадить, душко! —
У потемку не видко! — Отвори-ж! —

(Пукає.)

Не хочеш? — Шкло-ж не серце...

(Бе топором у вікно так сильно, що всї шиби висипають ся. — На се падуть два набої.)

Та аж дві? — —
Й одної доста було...

(Тримаєсь однов руков за вікно а другов за серце, потикаєсь и паде в поперек о перед вікна.)

Твердо стелиш!...

Цора (у вікні).

Ей! у сестри ся не виберенчає! —
Бо се тобі сестра! ще й рідна, Довбуш!
Тота, що тої ночи вам пропала,
Коли вітця устеклий лях спалив ти,
А твоя мати, з горя божевільна,
У замок бігла. — Хочеш більше[1]) знати —

---

[1]) В перводр.: більше.

Digitized by Google

То в Зої запитаєш ся, у пеклі,
Куда сегодне рано загриміла,
Напившесь невмівки зварку такого,
Як Штефана поіла. — Ха ха ха!...
Але дивніще диво від отрою —
Що... брат з сестрою!!! — Ха ха ха! ха ха!...

Олекса.

О, сили ви[1]) небесні!...

Цора.

Ба! — Небесних? —
Ти Тіфона благай! він помогає! —

Дзвінка (наскакує з ножем).

Він помогає....

(Тягне Цору за кіски у світлицу, де обі з лоскотом д' землі падуть.)

Цора.

Що ти діеш?!!! — голов
Ми відтинаєш?! — голов...

(Харчучи.)

Ніж!!! — о! — ніж...

Дзвінка.

Ти добре наострила...

Девята бесіда.

Джімір и гуцули з лушницями. —Ті, що перше.

Джімір (ще за подрев.)

Де він, де...

(Виступає).

Олекса.

В сестри на вечерницях, братчику! —
Але се диво давне вже! — Дивись —
Нове...

---

[1]) В перводр. се слово пропущено.

Digitized by Google

Дівчина (безумна и розхрістана, вибігає с хати, у руці кровавий ніж).

Що каже божевільна циганка? — Довбуш мій Брат? — Я се собі давно думала! — Бо у красних жінок хороші братя бувають, а у хороших братів красні сестри.

(Регочесь.)

Як то лиш? — — Зараз...

(Співає.)

Гой на Івана, гой на Купала
Дві срібні кули дівча зливало,
Тай слізоньками личко вмивало! —
У чиї-ж груди ті кулі будуть —

(Говорить.)

И так далі. — Се є пісня про того хорошого Джоґолю, що 'го красна Паладійка застрілила. Але я ю забула! — пріч — пріч забула! — Бо люде говоря, що я старого Штефана з світа спасла, а се не правда, бо я єго лиш строіла! — Пів лижки, циганко? — — Я сиплю цїлу, аби не було за мало! — — Що ти кажеш, Штефаночку? — у серця стинає? —

(Регіт.)

Або-ж я винна, що та космацка сіль така люта? — — Як то лиш? —

Гой на Івана, гой на Купала,
Дівча в опівніч зїля копало,
В північ копало, в північ варило,
А до схід, сонця —

(Говорить.)

Що до схід сонця? — — По всему було — тай годї! —

(Регіт).

Що ти кажеш, Лесю? — Аби ю и на очи не видів? — Она упириця, любчику, и нас усїх колись ще підотне, каже твоя мати та в одно плаче... так!... Але на добраніч вам гості любі! — Бо я мушу ще до тої красної княгині у замок, на віщо она в одно

Digitized by Google

каже, що я в ню вдалась? — — Добраніч, Олексику мій золотий! добраніч! добраніч! — А як стара тя питатиме, де-'сь був — а ти кажи, що-'сь точив твій топірчик у циган! Чуєш? — топірчик точив у циган! Добраніч! Добраніч! —

(Пріч до замку.)

Десята бесіда.

Ті, що лишились.

Олекса (до Джіміра, котрий зараз с приходу коло него припав був и его, припертого до коліна, на руках тримає).

Не жасно-ж Бог карав? — — О! О! О!...
Але ти кличеш, брате мій кровавий,
О перед Прабога престів... иду!
Иду, Иванчику! — То-ж будь здоров ми,
Мій щирий Марку!... та и ви усї,
О, братя гуцули!... здорові будьте!.

(Усї закривають собі очи.)

А не тужіть за мнов!... бо я — я сам
Ті свої пренещасні доли винен!...
Бо чоловік нехай не думаєсь
Буть вищим, лучшим брата нищого! —
Нехай с престастіями брата того
Собі він подуфало не жартує,
Бо він и сам престастний чоловік лиш!...
Для того-ж кайтесь лиш по менї, братя,
А не тужіть!... й про віщо? — Дар найкращий
Небесного отца: [1]) ті струни ангелскі
Гармонії святої вічної
Пірвав я сам здуфало тов руков
Желїзнойов нарову.... чо'-ж менї
У світї білше й жить?... нема чого вже!
Для того смерти жду я так як спаса!
Як мира ангеля!... Прийди!...

---

[1]) В перводр.: отця.

Digitized by Google

Джімір.

Олексо!

Олекса.

А сей топір... О, на́ єго, мій друже!
О, на́ ти 'го, та утопи 'го, де
Найгли́бше плесо Черемшу, аби
Якого другого там Довбуша
Не покорти́ло ще, за громовов
Сягнути зброєв!... Громова оріжь
Богам лиш, а не людем, що в їх грудех
Ще людзке серце побиваєсь!...

(Обзерає топір и примовляє[1]) до него.)

Мати

Мені тя не хоті́ла поручить,
Хоть як ю ні молив та ні благав я!...
Не! не хоті́ла!... доки аж, зухвал я
Тя силов їй не вирвав! — Думав, що
Довбущукови все є можна! все! —
Не довело ся того!... то-ж прости мя!
Прости, святий, прости!...

(Цілює топір з обох боків и подає Джіміреви[2]))

А й ти, о, Боже...
Не гиївай ся на віки!...

(З неба паде велика прекрасна зірниця.)

О, дивись!...
Яка прекрасна... зоря там.... паде!...

(Умерає. — Хвиля. — Гуцули гася лушниці. — Джімір кладе тіло легонько д' земли а сам устає.)

Джімір.

Упала!... и лежить, кровавою
Прикметою усім тим, що они
Світ повеи ворогів се побороли,
А лиш одним — одного не з'уміли:

---

[1]) В перводр.: примовляє.
[2]) В перводр.: Джімірови.

Digitized by Google

Жасного того ворога нарову!...

(Хвиля.)

О, калфо мій!...
Найлїпший, найгодніщий з гуцулів!...
Лях трепетав-сь, де чув имя твоє!...
Князї великодушність твою чтили!...
Всї бідні звали ангелом тебе!...
Всї кривдні своїм батьком мстителем!...
Ми дякуєм тобі найкраще: волю!...
Тя чтивше — буде внук нев наслаждатись!...
У богатирских піснях піти тя!...
А ти... лежиш тут... прах... кровава жертва
Всечоловіческого праврага:
Нарову! — Хиб оден — а корабель —
Та океану слава[1]) — вже й лежить
На смертнім березї в розвалищах!...

(Хвиля.)

Да все одно! —
Хоть світлість божу сонця світлого
Погана, чорна, вража, темна хмара
На час якийсь заслонить туманами:
То світло всїгди світлом! — А лежиш
Ти тут, во жертву тих предвічних сил,
Що в'ни огнем закони свої пишуть,
И громами заповідають в світ:
То честне, добре, що бажав єси —
То красне, то величне, що творив —
Ме жити, ме тривать во віки вічні! —
Зле гине лиш! а добре воскресає! —
У грозах грому Бог ся усміхає! —
Здоймїть 'го!!! —

(Гуцули підоймають тїло на топірцях д' горі. — Замок палає и летить з гуком у хмари. — Завіса паде.)

---

[1]) В автографі переч.: пиха.

Digitized by Google

Друкуємо з автографу виготовленого автором в першій половині року 1876. Лишень автограф бесїд 6, 7, 8, 9, 10, 11 і 12 першого акту та бесїд 1, 2, 3 і початку 4. бесїди другого акту — затратив ся. На автографі тім підписав ся поет: Игорь Федькович. Автограф написаний на 59. листах, піваркушах сірого, канцелярийного паперу. Листи 2, 3, 4, 16, 18, 19, 20, 29, 30, особливо-ж 58 і 59-ий понаддирані на краях; всї иньші в добрім станї. На л. 2, 3, 10 и иньших бачимо печатки: »Товариство Руска Бесїда в Чернівцях« і »Товариство Просьвіта«. Декотрі уступи н. пр. стор. 8, 29, 32, 54, 55, 58, перечеркнені олївцем — і подані в новій переробцї на окремих картках.

Декуда, н. пр. на стор. 40, 44, 46, 52, і т. д., зазначено імена осіб драми первісно лиш першими буквами — а що йно пізнїйше доповнено олївцем. Н. пр. С.(тарший), М.(олодший), Є.(зуіт), К.(нягиня), Л.(агадин), И.(ван) і т. д. На стор. 9, 24 і инь. бачимо примітки писані олївцем рукою редактора »Хати«, такі, як н. пр. curs., garmont steinschrift, pauzy poopuszczać! і т. и.

На стор. 3. автографу помістив автор ось яку примітку: »Без виразного и писемного позволу автора не вольно сю драму ні печатати (друкувати) ні переводити, ні грáти. Листи до автора прошу адресувати по німецки так:

An . . . . in Putilla
Bukowina
Österreich.

А листи прошу рекомандувати!«

В тій другій редакції був »Довбуш« надрукований в альманаху п з. »Руська Хата«. буковинський альманах на р. 1877, видав Данило Млака. Коштом громадським, Львів и Чернівці. З друкарнї товариства имени Шевченка, 1877 р., стор. 101—179. У примітцї на стор. 101. зазначила редакция »Руської хати«: »Твір сей печатаємо за дозволом ш. автора без всяких змін.«

І в тій редакції можна запримітити деякі нерівности ритмічні. Бачимо їх у тих уступах перводруку, які не переховали ся у автографі т. є спорадично на стор. 187—210. — н. пр.: стор. 190, ряд. 8. з гори: »Ще не пропалась, як тілько схочеш«; стор. 198. ряд. 3. з дол.: »У пеклї горю! у очех чорно;«; стор. 208. р. 4. з гори: »Не любить... то й слова згірного«.

Нерівности ритмічні, які можна покласти нарахунок не редактора, але автора — виступають часами, як се можна стверднти в автографі, хіба в тих уступах, які автор перечеркнув, а які ми друкуємо яко варіянти: н. пр. стор. 228. ряд. 24. з дол. »И я єго оловяні мури«. Виходить з того, що згадані ритмічні недокладности треба приписати недоглядови редакції — або вважати їх за редакційні зміни.

Деякі иньші, правописні зміни, які поробила редакция, від. мітили ми у приписках. Заки появив ся ще альманах »Руська Хата« — вийшов »Довбуш« Федьковича окремою відбиткою р. 1876. у Львові, стор. 81.. 8-ки.

Digitized by Google

Digitized by Google

ДОВБУШ.

(ТРЕТА РЕДАКЦИЯ).

Трагéдия в пять дїлáх.

Digitized by Google

Digitized by Google

ДОВБУШ

або

ГРОМОВИЙ ТОПІР И ЗНАХАРСКИЙ КРЕСТ.

Траґедия в пять дїлах.

Написав а вітак зовсїм наново переробив[1])

Ю. Федькович.

---

[1]) В автоґрафі А. (б). перечеркнено: перетворив.
В автоґрафі А. (а.) не бачимо слів: а вітак зовсїм наново переробив.

Digitized by Google

Digitized by Google

ОСОБИ.

Восво́да ру́ский.
Княги́ня гу́цулска,[1]) єго́ сопру́га.
Секре́тарь восво́ди.[2])
Марша́лок двора́.
Оле́кса До́вбуш, сла́вний[3]) гу́цулский леди́нь.
Иван, єго́ брат.
Джімі́р, Оле́кси побрати́м.
Лаґади́н, Иванів това́риш.[4])
Мо́рган, стари́й цига́нский зна́хар.
Чо́ра, єго́ донька́.
Со́я, стара́ циганка.
Дзві́нка, молода́ удова́.
Стари́й гу́цул.
Стари́й старо́ста.
Молоди́й старо́ста.
Капіта́н траба́нтів.
Жебру́щий мо́нах.
Кат.[5])

Гуцули́. Шля́хта. Двірскі ура́дники. Траба́нти. Слу́ги. Че́лядь княги́ні. Помічни́ки ка́та.[6])

Мі́стце ді́ла.

Одно́ гу́цулске село́ у га́лицких Карпа́тах и по́близка Чорногóра. Рік: 1745.[7])

---

[1]) В автогр. А. (а): Гуцулска княгиня.

[2]) Так в автогр. А. (а); в автогр. А. (б) і Б: Секре́тар.

[3]) В автогр. А. (б) перечеркнено: пере́дний. В автогр. А (а) слово: славний пропущено.

[4]) В автогр. А. (б) перечеркнено: друг, дописано товариш. В автогр. А (а): друг.

[5]) Се слово бачимо тут лише в автогр. Б.

[6]) В автогр. А. (б) дописано червоним атраментом слова: Кат с помічниками; в автогр. А. (а) сих слів нема.

[7]) В автографі А. (а) сей уступ сформулований ось як: Діло ведет ся у однім гуцулскім селї у галицких Карпатах, и на Чорногорі. Пора 1745.

Digitized by Google

ПЕ́РШЕ ДІ́ЛО.

ПО́ДРЯ:

Обши́рні[1]) хоро́ми в за́мку воєво́ди. На пра́во и на лі́во воро́та[2]) на ростві́р. У зати́лю две́рі а пе́ред ни́ми невели́чка[3]) естра́да. — С пере́ду, по лі́вім бо́ці, ла́вичка на двох.[4]) Ніч. —

Пе́рша сце́на.

Слу́ги з лу́шницями ухо́дя з лі́вого бо́ку.[5]) — За ни́ми[6]) воєво́д з доро́ги. — За ним у слі́д: секре́тарь, марша́лок, капіта́н, уря́дники, траба́нти, слуги.

Воєво́д.

И зно́в ого́нь? — и зно́в у свїтлицях[7])
Княги́нї? — Corpus Domini! — То-ж ті
Пожа́ри лиш на ме́не ся завзя́ли? —
Се мож би збожево́лїти! — Аж девять
Пожа́рів у одні́м року́! а щоб
Деся́тка бу́ла в цїль — на ре́шті й тут,
У сїм що наймилїщім моїм замку,
У гу́цулских прекра́сних мо́їх го́рах,

---

[1]) В автогр. А. се слово дописане.
[2]) В автогр. А. брами.
[3]) В автогр. А. се слово пропущено.
[4]) В автогр. А. від слова: »На право« — до »двох« дописано.
[5]) В автогр. А. Дописано.
[6]) „ „ Дописано.
[7]) В автогр. А. перечеркнено: в кімнатах аж.

Digitized by Google

Де лі́то перелі́тувать я ду́мав
В споко́ю безпеча́лнім — аж и тут
Пожа́р!...

Марша́лок.

Пресві́тлий кня́зю —

Воєво́д.

Бу́деш ти́хо,
Соба́ко ти скажена́?! — То-ж на те[1])
Злиши́в сопру́гу мо́ю я на вас,
Аби́, єслѝ відго́жу ся від до́му,
И ви порозлі́тались у нетру́дне,
Куда́ нечи́ста ду́мка вас несе́? —
Нітчемники!

Секре́тарь.

Мій па́не —

Воєво́д.

Анї єло́ва
Від те́бе, бо и ти нелі́пший всіх. —
Та що менї они́? — раби́, що їх
Нага́й мій воротав. Але ти —
Тебе́ я мав за сина...

Секре́тарь.

Що новѝнен
Слїди́ вам ва́ші свїтлі продува́ть. —
Жебру́щого хлопчи́ну, сироту́
Без ма́тери, вітця́, мене́ прийма́ли,
И згодува́ли, и до шкіл мя да́ли,
Вітак —

Воєво́д.

Для то́го-ж —

(Оден слуга́ виступа́є.)

Там знов що нового́? —
Чи мо́же знов пожа́р? —

---

[1]) В автогр. А. на то.

Слуга.

Пани́ старо́сти
Блага́ють —

Воєво́д.

В до́брий час! — Пре́сви сюда́!

Друга сце́на.

Кілька старостів. Ті, що пе́рше.

Старши́й старо́ста.

Ми чу́ли, о пресві́тлий воєво́до,
Яке́ нове́ нещасте —

Воєво́д.

А чи-ж не? —
Поду́майте пани́! — Уче́ра їду
До Коломи́ї я, як то буває; [1])
Лиша́ючи сопру́гу мою́ під
Дозо́ром сих нече́мників. — Хоро́ший
Дозі́р мені! — Я ті́лько за воро́та —
А сі собі у ві́тер! — Лиш княги́ня
Лиша́ється сама́, а що найлу́чше: —
Ще й позами́кана!...

Молоди́й старо́ста.

Аж тут пожа́р?! —

Воєво́д.

В кімна́тах в середи́ні! ду́майте,
Пани́! — Та де-ж відва́жний той стріле́ць,
Що, — ва́жучи душе́в, — сопру́гу мою́
З огню́ ми ви́ніс? — — Пре́дсе-ж я його́
Зазва́в до се́бе? — не? —

Марша́лок.

Він ста́вив ся,
И дожида́є світлого пізва́.

---

[1]) В автогр. А.: як то у мене
Звичайно; от и їду, вже буває; от и їду,
Всі ті слова окрім, »як то буває«, перечеркнені.

Digitized by Google

Воєво́д.

В сей час сюда́ з ним!

Марша́лок.

За́раз, кня́зю мій.

(Прíч).

Воєво́д.

Відва́жний и велнкоду́шний на́рід
Ті гуцули́! Одну́[1]) лиш хи́бу ма́є:
Що легкоу́мно ко́ждому він ві́рит,
И так ся попада́є мимохíть
У сíть обма́ни.[2])

Стари́й старо́ста.

Се[3]) звича́йно так. —
Бо ко́ждий доброду́шний чоловíк
Усíх по со́бі су́дит.

Молоди́й старо́ста.

Пра́вда то,
Що гуцули́ такі стрільцí управ́ні[4])? —

Воєво́д.

Він пта́шку тобí тра́фит на лету́,
И то не мно́го цíливше.[5]) — Ба на́вíть
Жінки́ у них умíют стрíльчити,
И не одна́ вже у́кого стрільця́
Переветúла на́вíть. — Я би про
Одно[6]) польо́ване раз на медве́дя
Вам росповíв, де молоди́й оде́н
Стрілéц — та ось він сам! — Лиш ско́рше, ско́рше
Мій жва́вий[7]) стрíльче! —

---

[1]) В автогр. А. перечеркнено: и ту...
[2]) Первісно було: У сíтку брехунам.
[3]) В автогр. А. »се« дописано.
[4]) Первісно було: прачвалі, се перечеркнено і написано: ве личні; се також перечеркнено і написано: управні.
[5]) Первісно було: міривше.
[6]) В автогр. було: Одно велике вам.
[7]) Перечеркнено: чвалий.

Digitized by Google

Трéта сцéна.

Олéкса Дóвбуш с прекрáсним топірцéм. — Вúступивше, здоймáє трóхи свій богáтий кресáк, алé кладé єго собі зáраз на гóлов. — Ті, що перше.

Воєвóд.

Як зовéш ся? —

Дóвбуш.

Я?

Олéкса Дóвбуш зву ся.

Воєвóд (думáючи).

Дóвбуш... Дóвбуш...

(Говóрит по тúху з маршáлком.)

Молодúй старóста

(идé до Олéкси Дóвбушя,[1]) и берé від нéго топір[2]) обзерáти).

Чи се не громовúй топір лиш той,
Що пóкліч хóдит —

Дóвбуш

(вириваючи 'му 'го сердúто з рук).

Він!

Воєвóд.

Не той ти Дóвбуш,
Що — два-три рóка[3]) тóму бýде — на
Польóваню у чорногірскім лíсї[4])
Мя від медвéдя спас? —

Дóвбуш.

Вже не нагáдую. —

Воєвóд.

А як тебé я княжеским дарóм
Обдарувáть хотíв, ти вéльми з гóрда

---

[1]) В автогр. Б.: Довбуша,
[2]) В автогр. А.: топорец.
[3]) В автогр. А. первісно було: кілька років.
[4]) Первісно: у чорногірских мричах.

Digitized by Google

Ми відповів, що від ляхá дарів
Не потребýєш? —

Дóвбуш.

Бо у нас не мóжна
Від вóрога дарú приймáти.

Воєвóд.

Як?!
Ти вóрогом мя звеш? —

Дóвбуш.

А ти-ж не лях? —
Не тих самúх батькíв ти син, що вóлю
Нам нáшу зрабувáли? — Від колú
Ми побері́же мóря чóрного
Нехáли и в сих гóрах оселúлись,
То Гýцул вóлен був. — Не знав він, що
Корóль, що воєвóд, що пан, що шляхтич,
Бо сам си був и королéм, и пáном,
И сýдцев, и не то[1]).

Секрéтарь.[2])

Як смíєш —

Воєвóд.

Най 'го! —
Лиш дáлї, Довбущýку! — говорú!

Дóвбуш.

Аж тут и Лях нíт вíсти відки взяв ся,
Та й каже: „Гуцулú! побратимú!
У вас лїсú, де з рóду ще й наббю
Стрілéцкого не чýти бýло, а
В них звíри без лїкý всїлякої,
Що кóждому стрілцéви сéрце аж
Гуляє, як згадáє: — „Якже-ж би
То бýло, брáтчики, абú ви нам
Позвóлили, стаї́ собí мисливскі

[1]) В автогр. перечеркнено отсї слова:
ще але сам
Собі и Богом був.
[2]) В автогр. Б. постійно: секрéтар.

Побудува́ти тут, аби́ враз ва́ми
И стрільчити, и лі́то лі́тувать? —"
А гу́цул, що він ві́рит ко́ждому
И ду́мав, що ко́ждий так як він
Лука́вством не ору́дує, приймив
За рі́дних вас у во́льні свої́ го́ри!

Стари́й старо́ста.

Позво́ль —

Воєво́д.

Неха́йте-ж 'го! — лиш да́лі, До́вбуш!

До́вбуш.

Але́ з ватёр мисли́вских ста́ли за́мки,
С товаришів кати́, з братів тира́ни,
Що посіпа́к та дра́бів понайма́ли,
Аби́ дідизного госпо́даря,
Що в свій хала́ш за го́стя вас приймив,
В яре́м убра́ти та в рабски́й кайда́н!
А ви ще хо́чете, аби́ вас гу́цул
За дру́га сво́го мав? — О, воєво́до!
Ви нас опри́шками, та різуна́ми,[1])
Та людоїдами зветé: до ко́го
З обо́х нас: чи до Ля́ха, чи до нас
Та на́зва ли́пне — світ колись осу́дит.
Але́ що гу́цул — то за сво́ю во́лю
Він встýпит ся, хоть най там за́раз знає,
Що а́бо ля́цке се́рце то невірне,
Або́ й послі́дне щи́ре гу́цульске,
Ме го́ле трепета́тись на ножи́:
Нам все одно́!

Воєво́д.

Відва́жна бе́сіда!
Єй Бо́гу, що відва́жна! — й ща́сте тво́є!...
Бо я́кби не така́ відва́жна, то
Мій кат би за́раз мав робо́ту! — Ти-ж
Ляха́ нена́видиш, звеш во́рогом,
А пре́дсе ес за ля́цкою душе́ю
У по́ломінь пішо́в: — За се, мій си́ну,

[1]) В автогр. А. перечеркнено: злодіями.

Digitized by Google

То ви́бери собі́, котре́ найкра́ще
Село́ від мене в да́р! — Що грамоти́
Шляхо́цкої ся ти́чит, то се бу́де
Найпе́рше мое́ ді́ло, як лиш сойм
Ся зі́йде. — Ну? —

Довбуш.

Я гу́цул, воєво́до!

Воєво́д.

А я знов Лях, що завстида́ти ся
Й від гу́цула не даст! —

До́вбуш.

Се ва́рт би пру́би. —

Воєво́д.

Прубу́й, даю́ ти во́лю! — Але знай,
Аби́ ся пру́ба кня́зя ля́цкого
И го́дна бу́ла!

До́вбуш.

Не жури́ ся, кня́зю! —
Верни́ усі́м ти гу́цулским оса́дам,
Що в тво́єму ключи́, їх да́вну во́лю! —

Воєво́д.

На се ти мо́ю ру́ку, го́дний До́вбуш!
(До слуг.)
Сі́длати свіжі ко́ні! —
(Кілька слуг пріч.)
И княги́ня
Давно́ бажа́є сего́. — Сойм мені́
В нічи́м не запере́чит; за для то́го-ж,
Секре́тарю, сего́дне ра́но ще
Всіх гуцулі́в на за́мок сей зазва́ти
И во́лю огласи́ти[1]) їм! А я,[2])
Як сто́ю, так и до Варша́ви і́ду,
Аби́ на мо́є сло́во й грамоту́
Принести вам. — Дово́лен? —

---

[1]) В автогр. А. перчеркнено: оповістити.
[2]) В автогр. А. первісно було: Я-ж,

Digitized by Google

Дóвбуш.

Варт тобí

Би бýти гýцулом! — На се ти мóя
Рукá, о воєвóдо! — Якби всí
Ляхи́ такí, як ти, о князю бýли,
То ми-б мечí[1])
На плугове́ желі́зо перекýли! —

Воєвóд.

А ми з шабе́ль серпи́ бих поробúли! —
Лиш з Рýсев враз святóї Пóльщі сúла!
Лиш рýска грудь нам мóже вáлом стáти,
Для тóго-ж нам любúти ся як брáтя,
И нáшу сúлу у одну́ злучúти:
Хто-ж гóден нас в союзі побідúти? —
Тепер-же до Варшáви! —

(Пріч. Усí его́ випроважáют, и лиш секре́тарь лишáєсь.[2])

Четве́рта сце́на.

Секре́тарь сам.

Секре́тарь.

Хоть и в пе́кло!
Аби́ менí лиш во́ля,[3]) сво́є дíло
До крáю довестú. — Бо я — я лю́бою
Княгúню гýцулску, старóго сéго дýрня
Прекрáсную сопрýгу, и то так,
Як ще нíхто у свíтї не любúв,
Як ще нíхто у нíм не був люблéний. —
А хоть и мóє свáтанє любóвне
С погóрдов[4]) відвертáєш ти від сéбе,
А хоть и всí пожáри, так прехúтро[5])

---

[1]) Перечеркнено: на коси перекули!
[2]) Перечеркнено: остаєсь.
[3]) В автогр. А перечеркнено: час був.
[4]) „ „ „ поругов.
[5]) „ „ ті три рядки дописані; первісний вариянт ось який:

А хоть ти з горда мою ту любу
Від себе відпераєш кпом и шутом,
То ти однако моя мусиш бути!

Digitized by Google

Від ме́не приспосо́блені, а то
На те умі́сне приспосо́блені,
Аби́ у ро́зрусі[1]) пожа́рному
С тов мо́йов ра́йсков пта́шков пріч умча́ть[2]):
То я одна́ко сво́ю же́ртву ще
Не пи́шу за пропа́щу, але о́вшем:
Чим бі́льше перепо́н, тим бі́льше в ме́не
Відва́ги и охо́ти, и прагні́ня,
Котрі́ расту́т годи́на за годи́нов
У мо́їм невсипу́щім се́рци[3]) тут
Аж до́ки ту до не́го не притулю,
Що в'но за нев гори́т,[4]) пала́є, ги́не!
Хоть світ ці́лий бих мав пусти́ти з ди́мом! —

Пя́та сце́на.

До́вбуш. Той, що пе́рше.

До́вбуш.

На перешко́ді мо́же? —

Секре́тарь (нишком[5]).

Проклятущий!

(На го́лос).

Кого́ се ви́жу?! — сла́вний[6]) До́вбуш наш[7])?! —
А се́і но́чи сві́тлої кня́гині
Спаси́тель?!

До́вбуш.

Що за ді́ло! — Але мо́жу
Тобі́ я звіритись? —

---

[1]) Перечеркнено: рейвасї.
[2]) Первісно було:

С тов мойов райсков пташков, яко з мої
Прехитрости наградов пріч умчать.

[3]) Перечеркнено: серденьку.
[4]) Перегорає.
[5]) В автогр. А. перечеркнено: про себе.
[6]) Перечеркнено: честний.
[7]) Слово: »наш«, в автогр. дописане.

Digitized by Google

Секре́тарь.

Як мо́жеш так
Пита́ти лиш? — Мене́ лиш так пита́ти? —

Дóвбуш.

То заспосóб же[1]) так, аби́ с княги́нев
Я говори́в! Але́ без свідків! —

(Джімір показует ся и маха́е на Дóвбуша, котри́й єго́ постеріга́е, до нéго ка́же):

За́раз! —

(До секре́таря).

На хви́льку лиш...

(Иде́ до Джіміря, котри́й єго ни́шком перестеріга́е, в одно́ на секре́таря пока́зуючи.)

Секре́тар (до себе).

Се що тако́го? — Га!

(Бесь у чоло́.)

О, плохоу́м я! — Він хіба́ не спас ю
Від сме́рти сеї но́чи? — Він не гу́цул? —
Она-ж не кра́сна? — Га! щоб то я знав!...
Але́ я му́шу зна́ти! бо я му́шу!

Дóвбуш (верта́ючи).

И як? —

Секре́тар (хитро).

А вадь, що ти княги́ню лю́биш? —

Дóвбуш.

Ти ще й пита́єш? — О, секре́тарю!....

Секре́тар.

И від коли́? —

Дóвбуш.

Я ту княги́ню лю́бю? —
Від ни́нї ра́но, як у пе́рше ю
В сада́х там[2]) на прохо́дї я узрів.
А ни́нї ве́чером, як по під за́мок

---

[1]) Первісно було: приспособже-ж.
[2]) В автогр. А. перечеркнено: се.

Digitized by Google

Нена́че ока́янний той блука́ю,[1])
И сам не зна́ю, чо', а тут пожа́р
В кімна́тах ло́вит ся, я в замок ло́мюсь,
Умлі́вшу с по́ломени на рука́х
Вино́шу, у рожéве то личко́
Цілю́ю, то... О! О! для чо́го-ж[2]) я
Враз з нею[3]) не згорів! в ті хви́ли не
Згорів, коли́ у а́нгелеске личко́
Я то диви́в ся!.... О, секре́тарю!...

Секре́тар.

Мені́ тя жаль, мій дру́же! и таки́й
Мені тебé в жаль, що *я* готів
Тобі́ в послу́зі ста́ти. — А она́
Хіба́ чувства́ у се́рци[4]) би не ма́ла,
Аби́ не ви́слухать любо́в твою́. —
Ти-ж пре́дсе ю від сме́рти ни́ні спас? —
Але́ чи йме мені́ она́ се ві́ри,
Що ти мене́ післа́в? —

До́вбуш (подає́ 'му топір.)

То на-ж тобі́! —
Княги́ня пе́вне зна́е, що топі́р сей
Святи́й в гуцула́м, свяги́й[5]) мені́,
А так и онима́ти ся не ме[6]),
Секре́тарю! се мно́го я тобі́
Повірив! Але муж — що не зроби́в би
Для сво́єї люби́?...

Секре́тар (ни́шком).

Яка́-ж нау́ка.
Для ме́не!..

---

[1]) Первісно було: блукаюсь.
[2]) Перечеркнено: про віщо-ж.
[3]) В автогр. Б.: Враз з нев там не згорів!
[4]) Перечеркнено: сумдіня.
[5]) В автогр. А. перечеркнено: як и.
[6]) Перечеркнено: Для того-ж без обави ти повірит.

Digitized by Google

(До Дóвбуша).

То-ж прийдú за пів годúни!

Дóвбуш.

Я прúйду! хоть бúх знав, що там загúну! —

(Прíч.)

Шéста сцéна.

Секрéтар сам.

Секрéтар.

И с прáвди мнóго дав менí всú!
И с прáвди мнóго!... Бо отсéй топíр
У нáрода святúй, и він всó
За всíї коронúи свíта не міняв би.

(Смóтрить вíстре.)

А й твóє вíстре óстре, тóпоре!
Ще дóвго мóжеш кáтови служúти,
Та душ перекóлоти!... То-ж подáй,
Во вíки невсипýщий áде ти,
До сéї збрóї й рýку ще менí,
А вúграна кровáва тáя гра,
Що грáти я задýмав! — Але ти
Не лю́биш там барúти ся, де кров
Та лю́дзькі дýші ти на жир завíтриш! [1])
Бо сли мя óчи мóї не завóдя,
То Дзвíнка там идé, с тих нешт однá,
Що женихлúвого[2]) **Довбущукá**
Всилúла ся, а він, як не одну вже,
У свóї легкоýмности[3]) **нехáв? —**
Так! се онá!

(Ховáє топір по за плéчі.)

Лиш скóрше, мóя пáво!
Вас пéкло вúвело собí на слáву!

---

[1]) В авторгр. А. перечеркнено: запахнут!
[2]) Перечеркнено: легкомислого.
[3]) Перечеркнено: легкодушности.

Digitized by Google

Сéма сцéна.

Дзвíнка. Той, що пéрше.

Дзвíнка (з гóря ревучú).

Не бýло тýтки Дóвбуша?...

Секрéтар.

О! О!...

У сльóзах, крáсна Дзвíнко?! — А то-ж хто
Такúй невíрний та немилосéрдний,
Такí прекрáсні, лю́бі оченя́та
У сльóзах затопя́ти! —

Дзвíнка.

Хто? — а він!
Невíрний Дóвбуш той!... Секрéтарю!
Що я зза нéго учинúла, тóго
Любá не учинúла ще як світ,
А він...

Секрéтар.

Що мáю чýти?! —

Дзвíнка.

Що мя зрáдив!
Покúнув! Понехáв! менé забýв!
А то усé черéз одну́ циганку!
Пеколну чарівни́цю!...

Секрéтар (сміючúсь).

Ха ха ха!...
Плетéш як божевíльна! — Дóвбуш — Дзвíнку —
Та чéрез чарівни́цю!...

Дзвíнка.

Чéрез кóго-ж? —

Секрéтар.

(нíби ни́шком, алé с прúтиском).

Черéз княги́ню!

Дзвíнка (потикáючись нáвзнак).

Га!...

Digitized by Google

Секре́тар.

Хоро́ша па́ня,
Ні що й каза́ти! — О! твій До́вбуш зна́є
Хоро́шим обертя́н!...

Дзві́нка.

То-ж так? — не Чо́ра?...

Секре́тар.

Ще кі́лько раз ти ма́ю повторя́ти? —
Княги́ня гу́цулска! —

(Пока́зує топір.)

А се у ме́не
Післа́нец! —

Дзві́нка (у кра́йні роспу́ці).

Я пропа́ла!...

Секре́тар.

Так, небо́го!
Пропа́ла-єс на ві́ки! — Але ти
Ще не пропа́ла,[1]) як лиш[2]) ті́лько схо́чеш
Послу́хать мо́ї ра́ди и пітя́
За мо́їм про́водом.

Дзві́нка.

Як то дитя́
За ма́тери рука́ми, лиш пімсти́тись
Мені́ над ля́шков дай! а то пімсти́тись,
Аби́ аж пе́кло зодрегну́ло ся! —
Отта́к на ні пімсти́ти ся!!! —

Секре́тар.

Пімсти́ш ся!
Лиш на сам пе́ред постара́й ся, с Чо́ров
Союз зроби́ти. —

Дзві́нка.

И ще бі́льше! — Я
Таки́й вповім ти спо́сіб, що змие́в

---

[1]) В автогр. А. первісно було: пропала-єс.
[2]) Слово: лиш, в автогр. дописано.

Digitized by Google

Она́ на не́го вста́не, невсипу́щов
Гадю́ков, що 'го пересліду́вать
До стра́шного аж су́ду ме!

Секре́тар.[1])
Я ду́же
Ціка́вий? —

Дзві́нка.
Слу́хай же-ж! — Там за село́м
Живе́ оде́н цига́нский чарівни́к,
Що над крестом одни́м він золоти́м
Чаклу́є ро́ків бі́льше вже як два́цят,
И всю наді́ю сво́ю, ввес свій вік
У зна́харскім[2]) кресті́ тім затопи́в. —

Секре́тар.
И я про се вже чув. — Але́ як ли́пше
Той крест до До́вбуша? —

Дзві́нка.
Та се-ж бо й шту́ка!—
Єсли́ тобі́ би вда́лось, До́вбуша
Яко́в прехи́тров шту́чков підійти́.
Або́ — про ме́не — й принево́лити,
Аби́ від Чо́ри ви́туманив він
Той крест: тогди́ не бі́й ся, що не ста́несь
Все так, як я каза́ла.

Секре́тар (роздумуючи).
Гм... гм... гм!...
(Ра́дістно.)
Тепе́р я розумі́ю!!! — Прехоро́ше!
Пре-прехоро́ше, Дзві́нко! — За тото́-ж

---

[1]) Ся частина розмови секретаря з Дзвінкою від слів »Я дуже цікавий« — до — »Тепер я розумію!!!« — написана на осібній карточці й залучена до рукописи. Варіянт в автографі перечеркнений є ось який:

Бо, слухай...
(Шепче 'му в ухо — вітак на голос.)
Той крест... Ти розумієш? —

[2]) Перед.: золотім.

Digitized by Google

Ти й Дóвбуша дістáнеш! —

(Подає їй топір.)

На-ж тобí

Топíр сей дорогúй, и дожидáй
У мóї мя кімнáтї, де о дáлї
Порáдимось, що прúйде нам робúти! —

Дзвíнка.

Бих мáла по чолó в крові бродúти!

(Пріч.)

Осма сцéна.

Секрéтар сам.

Секрéтар.

Так! по чолó, невíсто! по чолó! —
Двох нáродів судьбá рішúла ся,
И пúшесь нýжда, гóре, кров, погúбіль! —
Бо хто безвстúдниці завдáст лиш вóлю,
Той вже не вúрвет ся з їй рук[1]) нікóли! —
Вже йдеш? — ходú! ходú...

(Рóбить ся, що плáче).

Девáта сцéна.

Дóвбуш. Той, що пéрше.

Дóвбуш.

Се що тобí!? —
Ти плáчеш? — що ся стáло?

Секрéтар.

Умерáє!...

Дóвбуш.

Про Бóга! хто? —

Секрéтар.

Княгúня, мúлий дрýже!
Княгúня нáша гúне! — Той пожáр!...

---

[1]) В автогр. А. переч. не вибриде з біди.

Digitized by Google

Дóвбуш.

А ти ще тут стоїш, та не летúш?! —
Лікáрий! — Але нé! — менé пішлú!
Я скóрше від усíх —

Секрéтар.

Три лїкарí
При нім...

Дóвбуш.

И що-ж? —

Секрéтар.

Усé пропáло, кáжут,
Хібá однá ще річ —

Дóвбуш.

Якá ще річ? —

Секрéтар.

Такá дивнá й чуднá, що и сказáти
Не вмíю ти.

Дóвбуш.

Кажú!

(Лóвит за ніж.)

Бо ріжу тя!!!

Секрéтар.

Одéн цигáнин мáє мáти крест,
И що ще знáхарский.

Дóвбуш.

И що с крестóм тим? —
Я знáю 'го.

Секрéтар.

Той крест?! — О, слáва Бóгу!
Тогдú усé гарáзд!

Дóвбуш.

Якúй гарáзд?

Секрéтар.

Той тíлько крест для нéї ти дістáнеш,
И жúти ме!

Digitized by Google

Дóвбуш (бóрючись з сóвістю).

Той крест!...

Секрéтар.

Лиш він одéн
Від смéрти мóже спáсти ю.

Дóвбуш.

Дістáну
Хоть най и всїм цигáнам грóбом стáну!

(Пріч.)

Десáта сцéна.

Секрéтар сам.

Секрéтар.

Велúкий с тя гробáрь!... Ха ха ха ха!...
Нам, дiпльомáтам, до Дзвінóк у шкóлу
Ходúть би ще, ей Бóгу![1]) Так казáв
И наш учúтель на колéгiї
У єзуїцкі шкóлї. — О, о, о!...
Що-ж був се за учúтель!... над усї
Учúтелї!... А особлúвше всїх
Меné він поважáв и жáлував,
Для чóго я у єзуїцкий óрдéн
Не записáв ся[2]). — Ба! Я-ж дýмаю
Що лýчше єзуїтом дiськи бýти,
Як ним лиш звáти ся. — Се я бувáло
'Му кáжу и довóжу, що такúх
Богáто бiлше в свiтi, як тих звáних,
А він регóчет ся та мóргає. —[3])

---

[1]) В автогр. А. перечеркнено: у школу.

[2]) Перечеркнено: не вступив.

[3]) В автогр. А. рядки від слів: »Я-ж думаю« до слів: — »А він регочется та моргає« — дописані. Первістний їх текст є ось який:

а воля де?
А то на віщо бути нам рабами,
Коли панами бути можемо? —
И се в одно він пів нам и клепав. —

Digitized by Google

Вітáк знов був він особли́вший зна́вця
Усі́х дворі́в шляхо́цких в ці́лі По́льщи,
И всї, їх та́йни, всї тради́ції,[1])
Так акура́тно знав, нена́че він
В раз з ни́ми зріс! — А там знов хто іде́? —
Жебру́щий мо́нах? — Бі́дний ти, стару́шку:
Прині́с и понесе́ш поро́жну пу́шку!...[2])

Одина́цята сце́на.

Жебру́щий мо́нах з бисажка́ми и с па́личков.[3]) — Той, що пе́рше.

Мо́нах.

Сла́ва Спаси́телю![4])

Секре́тар.

Во ві́ки сла́ва! —
Чи ви лиш, о́тче, при́чком не зблуди́ли? —

Мо́нах.

Єсли́ не на́йду то́го, що шука́ю.

Секре́тар.

И хто се ма́є бу́ти? —

Мо́нах.

Єзуї́цкий
Школя́р.

Секре́тар.

На ймя́? —

---

[1]) Замість: всї традиції, — було:

. . . . від найбільшої
Аж до найменшої, він так докладно,

[2]) В автографі кінцеві слова: Бідний ти старушку і т. д. дописані. Перечеркнений текст сих слів ось який:

Що-ж єму шукати
У сих студених горах. — Чейже не
Хороших гуцулок, та нї медведів? —
Нї вічного с під Чорногори (перeч. на Чорногорі) леду? —

[3]) В автогр. А. — дописано слова: и с паличкою.
[4]) Перечеркнено: Йсусу Христу.

Digitized by Google

Мо́нах
(вийма́є лист и подає́ єго́ секрета́реви).
Чита́йте!

Секре́тар.
Га! мій да́вний
Учи́тель! и до ме́не!...

Мо́нах.
Коли́ так,
То мо́я мі́ссия уда́ла ся. —
(Ни́шком.[1])
Тепе́р ще до марша́лка ни́щечком. —
(Го́лосно).
Бува́йте-ж ми здоро́ві в до́брий час!
Та не забу́дьте ча́сом и за нас!
(Пріч).

Дванадцята сце́на.

Секре́тар. — Пізні́ще: Марша́лок, траба́нти, слу́ги з лу́шницями.

Секре́тар (прочита́вше лист).
И се він на́вість зна́є, що я лю́бою
Княги́ню?! — О, ти Бо́же провиді́нє,
Ти зо́всїм зли́шне, від коли́ Льойо́ля
То сво́є посади́в на твій прести́в! —
А та́кже пи́ше ми, аби́ я слі́див
За тайнико́м в архі́вах сє́го за́мку,
Де ду́же ва́жні докуме́нта на́йду,
Котрі́ ся ти́чут и княги́ні, и
Єї вітця́, и ма́тери,[2]) и ро́ду
И що дадут[3]) мені над нев всю власть,

[1]) В автогр. А. слова від »нишком« до — »голосно« дописано.
[2]) Слова: и матери, в автографі дописано.
[3]) Первісний порядок сих слів є ось який:
Мені над нев дадут, всю власть и силу; слова »и силу«, в автографі А. перечеркнено.

Digitized by Google

А то таку́ вели́ку, що мені́
Она́ ся и не сни́ла. — Пи́ше та́кже,
Що 'му уся́ прихи́льність воєво́ди
Для Русинів свідо́ма є, и як
Би мо́жна то́му ли́ху запобі́чи. —
А тут знов при кінці́, мені́ він пи́ше,
Що наш марша́лок бли́зкий 'му свояк,
И що діста́в вже ро́сказ, в ко́ждім ді́лі
Мені́ служи́ти, де лиш загада́ю. —
Чого́-ж мені́ у сві́ті бі́льше тре́ба,
Коли́ зо мнов в союзі́ пе́кло й не́бо? —[1])
До ді́ла-ж! —

(Пле́ще в до́лоні.[2])

Ге! маршáлку! — ге! трабáнти!

(Кли́кані[3]) виступа́ют з лу́шницями, и стаю́т на окóла)

Се ро́сказ воєво́ди: [4]) у сей час
Всі́х гуцулі́в о пе́ред за́мку[5]) скли́кать!
Сего́дне-ж день Вартоломі́я в них,
То-ж[6]) ле́гко буде їх усі́х зібра́ти.[7]) —
А сли пита́ти бу́дут,[8]) о що[9]) хо́дит
То відповісти їм, що річ иде́
О во́лю гуцулі́в.[10]) — А кі́нні два
Післáнці най стоя́ на погото́ві
Се про случа́й, єсли́ би тре́ба бу́ло

---

[1]) В автогр. А. рядки від слів »А тут знов« — до — »лиш загадаю« дописані пізнійше, як усі дописки червоним. В тім уступі перечеркнено слова: тайний єзуіт, кревний, а то наслі́по.

[2]) Перечеркнено Кличе на двір.

[3]) Перед словом: Кликані, перечеркнено: Дзвонит.

[4]) Перечерк.: князя.

[5]) „ тут на подвірє.

[6]) „ И.

[7]) „ дістати.

[8]) Первісно було: питати мут.

[9]) Переч. віщо.

[10]) Первісно було: гуцулску.

Digitized by Google

Від ме́не з ли́стом кня́зя здогана́ти. —
До ді́ла-ж!

(Усі́ на пра́во и на ли́во пріч.)

И похі́д мій роспоча́тий.
Кому́ на зиск? — Кому́ знов на утра́ту? —

(Засло́на.)

ДРУ́ГЕ ДІ́ЛО.

ПОДРЯ:

Розва́лини одно́го монастиря́ або́ за́мку[1]) при гости́нці. — Ватра́к нахо́дит ся у одні́м побічнім закама́рку, але́ так, що лиш блиск огню́ відбива́єсь и цілу́ по́дрю освіча́є. — С пере́ду, на пра́во и на лі́во вели́кі скрині́ на ногах, котрі́ та́кже яко столи́ слу́жя. — По при скрині́ стільці́ (крісла). — На пра́ві скри́ни вели́кий еге́пецкий папі́рус и усіля́кий зна́харский нарі́д,[2]) а на лі́ві скри́ни зе́рькало и усіля́кі дівочі[3]) озло́би. — Ніч. — На обо́х скриня́х стоя́ старові́цкі ка́ганці, але́ не засві́чені.

Пе́рша сце́на.

До́вбуш и Джі́мір надхо́дя з лі́вого бо́ку и стаю́т на гости́нци.

Джі́мір.

Як Джі́мір зву ся, се́го я не знав! —
То Дзві́нка щоб убі́йниця?! —

До́вбуш.

Чи-ж не? —
Хіба́ старо́го Дзві́нку Штефана́ не
Она́ строіла? —

Джі́мір.

Ду́же мо́же бу́ти![4])
А ві́дки-ж ти се зна́єш? —

---

[1]) В автогр. А. слова: або замку пропущені.
[2]) В автогр. А. первісно було: знаряд.
[3]) Первісно було: дівоцкі.
[4]) Перечеркнено: вірoятно.

Digitized by Google

Дóвбуш.

А від Чóри. —

Джíмір.

Від тóго знáхаря донькú, що він
У сих розвáлинах живé? —

Дóвбуш.

Від нéї.

Джíмір.

Богдáйже-ж тих дівóк!... Алé якý
Цигáночка моглá причúну мáти,
Тобí се уповíсти? —

Дóвбуш.

Й ти питáєш!...
Хібá дівóчі[1]) нісенíтниці
Менí у головí? — Досúть на тім:
Вертáючи трудúй раз с полювáня,
Сів припочúть я у оттím шатрí.
Тогдú менí цигáночка хорóша
Про Давíнку и вповíла.

Джíмір.

Ха ха ха!...
Та и воробчика имúла в сíтку!...

Дóвбуш.

Ти що се кáжеш, Джíмір?!!! —

Джíмір.

Дúвно ти? —
Менí знов áнї раз! — Хібá не мáє
Кóжда красá тебé на аркáнї? —

Дóвбуш.

О, щоб я міг на се ти відповíсти,
Якби менí самóму ся любúло!...
А так... О, се недóля моя крáйна,
Котрá менé в нещáстє ще вженé,

---

[1]) Перечеркнено: жоночí.

Digitized by Google

Так як мене́ она́ уже́ угна́ла
Убі́йници в пеко́лнї єї шпо́ни!...
А лю́де ще диву́ют ся, що я
Жоно́че сва́тане нена́вижу
Гірш чо́рта!...

Джі́мір.

За для то́го-ж и менї
Се ди́вно, як то сва́тане цига́нки
Тя не обу́рило? —

До́вбуш.

Ти що се ка́жеш?!!!
То й Чо́ри прияте́льство має бу́ти
Таке́ то сва́тане? —

Джі́мір.

Що-ж и́ншого? —
Хоть хи́тре и не впрост, але́ одна́ко
Жоно́че сва́тане.

До́вбуш (обу́рений).

О, се она́
Попамята́є!!!...

Джі́мір.

Що попамята́є? —
Одно́го ду́рня, що попа́вcь в капка́н? —
Она́ не є тих дурни́х!...[1])

До́вбуш.

А як той ду́рень
Дури́теля оду́рить?[2])

Джі́мір.

Вже тогди́,
Як у капка́н попа́в ся? Бі́дний ду́рень!...
Але́ вже до́ста тих дурниц нам[3]) на
Сего́дне, а тепер послу́хай дру́га

---

[1]) В автоґр. А. перечерк.: В'на не така дурна!...
[2]) „ „ „ Мисливця перехитрит.
[3]) „ „ „ дурачеств.

Digitized by Google

И гу́цула: Неві́ста слабоду́шна,
И слабоду́шности суди́ла ся[1]),
Від коли́ світ и до́ки се́го сві́та,
Але́ коли́ кріпки́й, желі́зний муж
Не мо́же окроти́ти сво́є се́рце,
Не мо́же окроти́ть єго́ як муж: [2])
Для чо́го-ж жі́нка сво́ї сла́бости
Би ма́ла ся встида́ти? — За для то́го-ж
Мовчи́ мені́ о мстї и о відпла́тї,
Бо меш до жу́са ще и зло́дїй зва́тись! —

(Пріч.)

Дру́га сце́на.

До́вбуш сам.

Жоно́ча слабоду́шність? — Сто кроть душ!!!
А та́ прехи́трість, та дія́волска,
Котро́в они́ пеко́лні сво́ї мре́жі
На се́рце му́жа ме́чут? — звесь се та́кже
Жоно́ча слабоду́шність? — Узи чо́рта.
И то найгі́ршого з усї́х чорті́в [3])!!! —
Але́ й від сих потра́фит крі́пкий[4]) муж
Ся ско́рше ви́рвать,[5]) як від тих, що їх
Неси́та та безвсти́динця на не́го
Наки́не, наче хи́трий вса́дник той
На ко́моня узду́, аби́ єго́
До вто́му, до заги́ну аж заї́хать! —
А се у не́го слабоду́шність звесь? —
Пеко́лні сї́ти! у́зи а́ду[6])! — Га!...
Я рад на се приста́ну, то́го му́жа
Назва́ти жу́сом и нітче́мником,

---

[1]) Перечеркнено: Жона проклята єст на слабодушність, поправлено: слабостійність. Тут перечеркнено рядок: Від коли світ и доки сего світа.

[2]) Сей рядок в автоґр. А. дописаний.

[3]) Рядок дописаний.

[4]) Перечерк.: силний.

[5]) „ вирвати.

[6]) В автоґр. А. перечеркнено: адові.

Digitized by Google

Котри́й аж до́ти сли́дит за невíстов,
Аж до́кн ю з розу́му не зведе́:
Таки́й не варт у ме́не й ско́том зва́тись! —
Але́ коли́ він хи́трість перехи́трит,
И душело́вицю в саму́ ту сіть,
Що за́жда їй скверна́ на не́го ве́рже,
Име́:
Отсе́ у ме́не муж ся назива́є!
И се́ї ві́ри я не покида́ю! —

(Прíч.)

Тре́та сце́на.

Чо́ра. За́раз віта́к Со́я.

Чо́ра,

(обере́мок ріща на плечу́. — Она́ 'го ки́дає у ватра́к, а сама́ сі́дає відпочи́ти[1]).

О, Ізідо!... Як ба́тько мій лиш мо́же
Над сво́їм тим крестóм в одно́, одно́
Так побива́ти ся!...

Со́я (ще на дворі).

Чи до́ма, Чо́ро? —

Чо́ра.

Нещáсна[2]) Со́я! До́ма! увійди́!

Со́я,

(ві́язку зі́ля и збáнок у рукáх, ухóдит).

Твій ба́тько до́ма? —

Чо́ра.

Не ще. — От тепе́р
Що відвела́ его́ до головúцї.

Со́я.

А ти его́ ще не пита́ла про
Его́ той крест? —

---

[1]) Перечерк: припочити.
[2]) „ стара та.

Digitized by Google

Чóра.

Ще не! Та й нáщо ми? —

Сóя.

Абú лиш знáти, дóню! щоб лиш знáти!
Бо чоловíк повúнен всéго знáти,
Недбáйлице однá [1])! — и нúнї ще
Питáтимеш у нéго! — розумíєш? —

(Крýтит ся на окóла, неначе що шукáє).

А так!...

(Голýбить збáнок до сéбе.).

Збанóчку мій!... мій ти збанóчку!...

(Пе лáкомо.)

Се охолóда! се!... А Сóї трéба!...
Бо ті марú [2]) прокляти, що в однó
У мéне дýші прáвя... Сóї трéба!...

(Пе.)

А вже нїхтó так, як старúй той Дзвíнка
Се чванит ся менї́! — Пріч, кáжу ти!!! —
Що?! — я?! — се твóя жíнка, а не я!
Ти-ж прéдсе ю купúв у мéне! — не? —
Ге! Чóро! вíдьмо! де ти?! —

Чóра.

Та-ж я тут!

Сóя.

Тут? — дóбре! дóбре, дóню! А де-ж він?
Хорóший твій стрілéц?

Чóра.

Мій Лесь? — О, щоб
Тобí віддя́читись!...

Сóя.

Менї́? — та за що [3])? —
Ти-ж прéдсе заплатúла ми за тайну?
Та й Дзвíнка заплатúла! зóлотом!
Ой то-ж тотó лелíло!... Але-ж бо

---

[1]) В автогр. А. перечеркнено: Штурпаку ти оден.
[2]) Первісно було: прокляті мари.
[3]) В автогр. А. перечерк.: за віщо.

Digitized by Google

И варт 'го бу́ло!... Що твій волосо́чок
Перепали́ть[1]) — уже́ й по не́му!... Фіть!...

Чо́ра (зодрега́ючись) !...[2])

Со́я.

Яке́ страшне́ тут, до́ню? — чи́й же не
Отрі́й? Ти чму́те, ти[3])! — Отрі́й в ві́рний!
Нас не заво́дит так, як гуцули́ ті! —
А як тобі́ для тво́го стрільця́
Зваро́чку тре́ба бу́де —

Чо́ра.

Що плете́ш?! —
Оле́ксик мене́ лю́бит!...

Со́я.

До́ню! до́ню!
Він и мене́ люби́в!...

Чо́ра.

Хто?! — Мій Леськó?! —

Со́я.

И спра́вди, що на не́го самана́в! —
Але́ они́ усі́ собі́ подібні,
Усі́! усі́! як гу́цулска люба́!

(Пє.)

Чо́ра.

Та гу́цулска
Люба́? — яка́-ж она́? —

Со́я.

Ще бу́деш зна́ти!
Ще бу́деш зна́ти, до́ню! — Але будь
Здоро́ва! — бо з отсе́го зі́лячка
Зварóк вари́ти му́шу! ни́нї ще! —
Дзвінóк жие́ чима́ло!...

---

[1]) Первісно було: Перепалити.
[2]) В автогр. А. тут перечеркнено: Страх!...;
[3]) Перечеркнено: Не лихослов!

Digitized by Google

(Обертáється до відхóду, алé уздрівше ватрáк, з'упиняється переполóшена.)

Га! — се що?!!! —

Чóра.

А ти-ж не знáєш? — бáтьків се ватрáк,
Де день и ніч огóнь горúт велúкий,
Бо так éму до знáхарского дíла
Потрíбио. —

Сóя.

Що за жар!... за пóловінь!...
Як тóї пре-пре-прéжаснóї ночи,
Колú 'го в піч метáли!...

Чóра.

Як? — когó? —
Когó у піч метáли? —

Сóя.

Як ти брéшеш!...
Хто міг єгó отсé у піч метáти?! —
Він сам у нéго скóчив!...

Чóра.

Ахе хто? —

Сóя.

Дурнáсо ти! — то ти не вúдíла?! —
Як лев собí стоíт! а в ті мінýті,
Колú 'го посíпáки хóчуть брáти,
Він вирúвáє свій турéцкий[1]) ніж
Зза чéреса собí, и 'го садúт
Устéклому се ґрáфови у сéрце
Аж по самí черéна!!! —

Чóра.

Ізіс! — ніж?! —

Сóя.

Аж по самí черéна, кáжу ти!!!
Той ніж вітáк понéсли до ґрафúнї,

---

[1]) В автогр. А. перечерк.: великий.

Digitized by Google

Єго любáски се, и ще горя́чий
Від ти́рби єї́ му́жа!...

Чóра.

До якóї
Ґрафи́нї се? —

Сóя.

Усé, усé забу́ла!...
(Пє.)
Алé нїчó' тотó!... Ще и для Сóї
Десь[1]) зї́лячко ростé!... Ти-ж не забу́дь,
Питáти ся про крест! — Все трéба в свíтї!
И як та Сóя:
З кождíського цвітку́ зварóк вари́ти вміти[2])!...
(Пріч.)

Четвéрта сцéна.

Чóра самá. Зáраз вітáк Мóрган.

Чóра.

Нещáсна ти!... Та що онá казáла? —
Аби́ про крест у бáтька запитáти? —
Я се давнó хотїла, та усé[3])
Не смíла. — Але де він ни́нї так
Бари́т ся? — Га! иде вже...

Мóрган (ще за пóдрев).

Де ти, дóню? —

Чóра (біжи́т до нéго).

Я тут! повóли лиш! я поведу́ вас...

---

[1]) Первісно було: дес.
[2]) Тут перечеркнено:
Все треба знати!
И як та жінка
Аби у послїди не банувати!...
медок зберати!... ме
[3]) Перечеркнено: але все.

Digitized by Google

(Сліпий Морган, великий золотий крест на ланцушку у лівi, а знахарский бичик у правi руцi. — Чора проводит его до скринї на право. свiтит каганцї, сідає коло скринї на лiво, де зачинає прибератись и строiтись.)

Морган.

Чи пізно вже?

Чора.

Вже по опівночи.

Морган.

То на годинку задрімаю. — Скоро-ж
Ти світову уздриш, то мя збуди,
Бо ввес мій труд за двацять рік й один
Пропав би.

Чора.

Батечку?...

Морган.

Питай ся!

Чора.

Що
Отсе за крест, що ви, як кажете,
Вже років двацять и один над ним
Працуєте в одно, в одно у книгах
Старих тих смотрите, так, що над ними
И вид ваш пострадали? — Що се діло
Є знахарске — то я й сама уже
Покмітила. — Але велике мусит
И важне буть оно, бо муж, як ви,
Над ним не роспадався би так? —

Морган.

О, дoню!
У моєму віку дни не на те,
Аби у игрaшках марних терять їх! —
Велике, превелике моє діло! —
Ще три дни лиш — а я владикою
Всїх духів! — ще лиш три дни — а я царь
Над усїма царями! кругу скіптри,
И роздаю корони! — ще лиш три дни —

Digitized by Google

А мо́я до́бра Чо́ра ме сія́ть
У сла́ві сво́їх пра́отец: в коро́ні
Тих да́вних фарао́нів!

Чо́ра.

Фарао́ни-ж
Нам пра́отці були́?! — Яки́м же-ж ді́лом
Узя́лись ми в сих го́рах, в сих чужи́х? —

Мо́рган.

О, не пита́й мя, до́ню! — Як пісо́к
Сага́ри, що Саму́м той ним мете́:
Отта́к и до́ля розмела́ наш на́рід
По сві́ті, и нам бі́льше не оста́лось
С коро́ни, ца́рства, сла́ви не оста́лось,
Як кни́га ся одна́. — Але́ й за ню
Богам да бу́де честь! — бо в кни́зї еї
Найшо́в креста́ отсе́го та́йну я
Запи́сану. — И три ще дни, о, доню,
А той стари́й Еге́пет свІтлим сво́їм
Вита́є нас вінце́м!

Чо́ра.

Нам до́бре й тут!...

Мо́рган.

Бо молоди́й той гу́цулский стріле́ц так
До се́рця ти приста́в? — О, до́ню! до́ню!
Давно́ вже я тобі́ сказа́ть хотів,
Заборони́ть хотів, єсли́-б тобі́ я
Заборони́ть лиш міг що, та не знав,
Що борони́ть любі́ — то все одно́,
Що у ого́нь оли́ви си́пать!...

Чо́ра.

Ба́тьку!...

Мо́рган.

Бо гу́цул щи́рий, до́брий, в не́го две́рі
Не за́перті ніко́ли чужинце́ви,
Він ді́лит з бі́дним свій оста́тний ку́сень,
И гру́ди сво́ї накла́да за
Покри́вдженим: але́ его люба́ —

Digitized by Google

То пóломінь солóми, що, як бýйно
Палáхла, так без слї́ду и загáсла[1])! —
Хібá-ж та мáя рóжа не прикрáсна? —
А мóже-ж тóго мотиля́ онá
Прибúть до свóї несповíтої
Красú хоть на годúнку? – на мінýтку? —
Се гýцулска любá!...О, дóню, дóню!
Озмú собí лиш ту нещáсну Сóю
За прúмір!...

Чóра.

Нáшу Сóю? — що се з нев? —

Мóрган.

Ти знáєш ю, дитúно, але як
Тепер ти знáєш ю, отрíйницу
Пянúцу: тим онá давнó не бýла,
А бýла молодá, и дóбра, и
Хорóша, як би й ти, и мнóго нáших
Найлї́пших парубкíв старáло ся
О ню. Алé онá усї́х від сéбе
С погóрдов и с порýгов відвертáла,
Бо гýцулский ледї́нь одéн найслáвний
Сподóбав був ся їй, а в'на ємý. —
Кобú-ж ю був любúв хоть... áле не!
Бо звíвше ю з розýму — понехáв,
И сам любúв княгúню гýцулску!...

Чóра.

Чи лиш не мáтїр тóї, що тепéр
У гóрах лї́тує? — Алé що дáлї? —

Мóрган.

Та що-ж би дáлї бýло, мóя дóню? —
Прийшлó, як мýсїло в конéц прийтú:
Княгúнї чоловíк, прегóрдий ґраф одéн,
Довíдав ся, велї́в зухвáлого
Ледї́ника спіймáти, и живцéм[2])
Спалúти[2])!...

---

[1]) Перечеркнено: пропала.

[2]) В автоґр. А. перечеркнено тут ось який рядок: В печи желїзні в себе на подвірю.

Digitized by Google

Чóра.

Ізідо! — А Сóя що? —

Мóрган.

Що вúдиш. — Дóню! дóню! стережúся
Тих гуцулíв! — О, стережúся, дóню!...
О, дóню! стережúсь їх як огню!...[1])

Чóра.

То Сóя —

Мóрган.

Тúхо будь! менí здрімáлось!...
Най трóхи припічнý!... бо сéї нóчи
Одно́ велúке дíло ще мя ждé:
Мій крест се вúручить з рук Тíфона
Червóнного, правóрога благá! —
А се трудна́ в річ! така́ трудна́,
Що не одéн ю мýсїв заплатúти
Душéв!!!...

Чóра.

О, бóжества!...

Мóрган.

Благáй їх дóню
Благáй, благáй їх, дóню, о благáй[2]),
Нехáй тебé сокóтя, а найпáче
Від гýцулской любúй!...

(Хúлит[3]) ся на скрúню и усипáє. Крест виповзáє 'му з рук и падé на зéмлю.)

Чóра (подýмавше).

Чи-ж мóже бýти?! —
О Ізіс! о Озíріс!... Але не! —
Що бáтько мій — та мóже знáти о
Любí? — се ж нí книжкú, нí гіроґлíфи! —
Алé вслú — вслú він прáвду се
Менí казáв? — вслú би гýцул не

[1]) В автогр. А. рядок дописаний.
[2]) В автогр. А. цілий сей рядок дописаний олівцем.
[3]) Перечеркнено: Хиляєсь.

Digitized by Google

Умі́в, не міг люби́ти так, як се
Люба́ще на́ше се́рце розуміє? —
Єсли́ любо́в у то́го[1]) гу́цула
Лиш и́грашка пуста́? — свавóля лиш? —
О, зми́луйтесь, Боги́! бо я би му́сіла
Загри́нути, як и́скорка та бі́дна,
Що в'на — сама́ з огню́ — лиш при[2]) огне́ви
Одно́му жи́ти мо́же, а́бо ги́не!...
И хто-ж би се́му ви́нен, як не я
Сама́, що у любо́вні ме́дости[3])
Нїко́ли о любу́ 'го не пита́ла,
Бо ду́мала, що оттака́ люба́,
Котра́ ще в пе́ред мусит ся пита́ти,
И присяга́тись, и божи́ти ся,
На то́го брехача́ похо́жа, що
В усі́х люди́й вже[4]) ві́ру потеря́в
Але́ най так се бу́де: ни́нї я
У не́го запита́юсь! — А єсли́
Він сво́ю Чо́ру вже не лю́бит, то
Від Чо́ри й на́ріку він не почу́є!...
Тут рі́ки и широ́кі и глібо́кі:
То-ж ви́статчут[5]) на холодну́ моги́лу
Для бі́дної циганки!... Але як
Мене́ він лю́бит... О! тогди́! тогди́,
Що в ме́не дія́де́ми? — що коро́ни? —
Що всї престо́ли сла́вних фараóнів? —
Що со́нечко? — що сві́та світ? — Що рай? —
Що ро́жі всї ма́єві, що сам май? —[6])
Сонні мари́!...

---

[1]) Перечеркнено него.
[2]) В автографі А. слово: при — дописано.
[3]) Перечеркнено: сладости.
[4]) Перечеркнено: він.
[5]) Первісно було: вистарчут.
[6]) Ті два рядки дописано. Перечеркнений їх варіянт ось який:

Тото, що тінь, котру нїхто не чує! —
Лиш де люба любі усе жертвує,
Любов, любов, любов за всї стоїт
Сонні мари!...

Digitized by Google

Любá[1]) лиш то сокрóвище єдúне,
Що за любý любý дає у змíну!...
Себé за сéбе! вóлечку за вóлю!
И рóжев світ сей стéлит до окóла[2])!..

(На дворí чýти два наббї.)

Се що?! — мій Лесь!..

(Зодрегáється).

Пáта сцéна.

Дóвбуш. — Ті, що пéрше·

Дóвбуш.

Ти зодрегнýла ся? —
З якóї се причúни? —

Мóрган (заспаний).

Дóню! —

Чóра.

Чýю!

Мóрган.

Идú та подивúсь! — Се Тíфон там
Идé! —

Чóра.

Се мій Олéкса! —

Мóрган.

Вúйди, кáжу!
Се Тíфон там идé!!! —

Чóра.

Які-ж бо ви
Дивні...

Пріч.

---

[1]) В автогр. А. перед словом: люба — перечеркнено: У світї.
[2]) Ті два рядки в автографі дописані.

Digitized by Google

Шéста сцéна.

Ті, що лишáли ся.

Мóрган.

Се так! — се Тíфон там идé!
Бо се єгó в ніч!...

(Усинáє.)

Дóвбуш.

Ніч кáри на
Сю душолóвицу! —

(Подумавше.)

А що се[1]) я? —
Не тáкже душолóвец? — Ще и с тих
Найгíрших, як той злóдíй, що у бáби
Жебрýщої хлíб с тóрби[2]) украдé! —
Бо що їй скáжу? — Як той смýтний крест[3])
У нéї вúдурю? — А мýшу в неї
'Го вúтуманити, бо слóво дав,
То мóє слóво чести, слóво мýжа,
Що білш значúт, як сто такúх крестíв[4])
О, я би рув! а рув, як лев той в сіти
Що чéрез свóю подуфáлість сам
У ню упáв! — Алé не міг би я
Пірвáти, сокрушúти тую сíть
Як лев одéн? Колú-ж,[5]) тепéр, колú
Той лев вже сúлу свóю пострадáв? —
За пíзно нагадáв ся мій корóлю[6])!...

(Подýмавше.)

То-ж дáлі! — З рéштов — о що тут и хóдит? —
Та зáбавка дітóча не стоíг
Такóго рéйваху! — На рéштї в'на
Любóв великóв все менé маниúла:[7])
Нехай же-ж нúнї даст менí довíд! —

---

[1]) В автогр. А. перечеркнено: є.
[2]) Перечеркнено: там торбу.
[3]) Первісно було: крест нещасний.
[4]) Перечеркнено: тисяча циганок, (первісно: присяг).
[5]) В автогр. А.: коли-ж — дописано.
[6]) Перечеркнено: пане льве (первісно: леве).
[7]) В автогр. А.: мантила.

Digitized by Google

Бо сли она́ мене́ так ду́же лю́бит,
Як в о́чи ми світи́ла — то й прости́т мя! —
А не:
То та ві́ люба́ великосло́вна
Нїчи́м не бу́ла и́ншим, як лиш хи́трим
Пога́ним душело́вством, а тогди́
На свій учи́нок не пожа́лую!
Але́ неха́й я жа́лую, чи не:
Тут хо́дит, ви́ручитись з сво́го сло́ва,
Що вбрав на ся, як проклятя́ око́ви[1])!!! —

Се́ма сце́на.

Чо́ра. Ті, що перше.

Ч о́ р а.

Чи-ж не дива́к мій ба́тько? Тїфон все
Та Тїфон без кінця́! — Але́ чого́
Таки́й заду́маний? — Се що тобі? —
Уве́с у сму́тку ни́нї!...

Д о́ в б у ш.

В сму́тку? — Ба! —
А ти весе́ла мо́же? —

Ч о́ р а.

Ма́ю мо́же
Причи́ну?...

Д о́ в б у ш.

Не? — Ха ха ха ха ха ха!...
И що-ж тобі бракує? —

Ч о́ р а.

Ду́же мно́го!...

Д о́ в б у ш.

Я рад би зна́ти, що? —

Ч о́ р а.

Люба́!...

Д о́ в б у ш.

Люба́?! —
Ха ха, ха ха, ха ха!... а я бо[2]) ду́мав,

---

[1]) Перечеркнено: Чи в добрім способі, чи в спосіб злого!
[2]) Перечеркнено: си

Digitized by Google

Що ви, що ті цига́ни, й без люби́
Люби́ти вмію́т!...

Чо́ра.

Як же ж?! — без люби́? —
То бу́ла би люба́ любо́в тогди́? —

До́вбуш.

Нещасна! то-ж и ти любу́ вже зна́єш?! —

Чо́ра.

Від ни́ні! а́ле зна́ю!

До́вбуш.

Зна́єш пе́вне? —

Чо́ра.

И се знов пи́тане!...

До́вбуш.

Запе́вне зна́єш? —
Тим лу́чше! — Бо тогди́ любу́ ту твою́
Ти й довести́ умі́тимеш! — Не пра́вда? —

Чо́ра.

То, що люба́ умі́є, то и Чо́ра
Умі́тиме.[1]) —

До́вбуш.

Пока́жесь[2])...

(Здойма́є крест.)

Ти сей крест
Мені́ дару́єш? —

Чо́ра.

Крест?!!! — а ба́тько-ж мій?!!!...

До́вбуш.

Ха ха, ха ха!... Отсе́-ж[3]) мені́ й люба́,
Що на дїто́чі и́грашцї кінчи́т ся!...

---

[1]) Перечеркнено:
Що лиш люба є в станї, то и Чора
У станї є. —
[2]) Перечеркнено: Побач.
[3]) В автогр. Б. Отто́-ж.

Digitized by Google

Так, душелóвице! — Тримай 'го си!
(Мéче їй крест на скри́ню, а сам хóче йти.)
Та так таки́ и лі́пше...

Чóра (тримáє єгó).
Ти йдеш?...

Дóвбуш.
Бувáй здорóва! —

Чóра.
Ми́лий!...

Дóвбуш.
Пріч!!! —

Чóра.
Слівцé лиш

Дóвбуш.
Але остáнне!

Чóра.
Так! нехáй остáнне! —
Ти лю́биш мя? —

Дóвбуш.
Я лю́бю —

Чóра (перебивáє 'му річ).
То-ж бери
Собí сей крест, колú тобí на нім
Так ду́же лéжно!...
(Пхáє 'му крест за чéрес).
А умрé мій бáтько...
То ти менї ся ли́шиш!...

Дóвбуш.
Я?!!! — О, чóрна
Ти душелóвице? — нїкóли в свíтї!!! —
Бо я княги́ню лю́бю и для нéї
Сей крест принéсти обіця́в, а що
Я обіця́в — то му́шу, бо я му́шу!
Для тóго-ж мя простú, всли́ се мóжеш,
Єслú вс мя любúла, так любúла,

Digitized by Google

Як присягáла ся, що лю́биш мя! —
А не:
То мо́я со́вість за се ді́ло чи́ста!
Бо сва́тать ма́в муж а не невіста! —

(Иде́. Але́ пе́ред ватраком з'упиня́єсь, вийма́є с тобівки скри́ночку с клейно́дами и кладе́ ю на зе́млю або́ на яки́й при́мурок[1]) так, аби́ без тру́дности на о́чи впада́ла, а сам відхо́дит.)

Осма сце́на.

Ті, що лиши́ли ся.

Ч о́ р а

(прийшо́вше по хви́ли тяжко́ї за́мороки до се́бе).

Се де я? й що каза́в він? — Ба́тьку! — Ба́тьку!! —
Вставáй та умерáй!!! —

М о́ р г а н (заспаний)

в огни́.. и в кри́вих
Ме Ті́фон світ...

(Пробужа́єсь, смо́трит за крестом и схо́пюєсь на но́ги.)

Мій крест?!!! — Де, де мій крест?!!!

Ч о́ р а.

Я за любу́ 'го промінáла! — Як? —
Чи мо́же ти лиш сам, о, го́рдий ста́рче,
Хоті́в щасли́вим бу́ти? — Ба и я!...

М о́ р г а н

(бере́ кни́гу и би́чик и ма́цаєсь аж до ватрака́.)

О Ті́фоне!
Ти не відво́диш ді́ло!... Але ти,
О, до́ню, ча́до мое нещасли́ве,
Ти ся пімсти́ш за мя во вре́мя о́но!
А не забу́дь:
Що ми є з ро́ду[2]) сла́вних фараóнів!!!

(Ме́чесь у по́ломінь, котра́ жа́сно бухáє и палáє, и аж до оста́нку и́скрами сы́пле).

---

[1]) Перечеринено: мурований уламок.
[2]) В автогр. А. перечеркнено: потомки.

Digitized by Google

Дева́та сце́на.

Чо́ра сама́.

Ч о́ р а (біжи́т до ватрака́).

Пімсти́ся! и пімсти́ся! и пімсти́ся!
Се присяга́юсь ти всі́ма бога́ми,
Котрі́ огне́м ору́дують! — А то
Пімсти́ся так, як ще дити́на ба́тька
Не мсти́ла, від коли́ та мста крова́ва
Урва́ла ся с пеко́лного ланца́
И світ сей кровйов лю́дзков закраси́ла! — О!
О, ви Гарпії, Тіфона дочки́,
Прийми́т мене́ у свій жасни́й союз
Яко влади́чицу ножа́ и ба́рди,
Різни́чого ножа́, и ба́рди ка́та! —
Бо до́ти не спочи́ну и не хо́чу
Спочи́ти, до́ки аж та чо́рна кров
Усі́х, усі́х пеко́лних Добушів
До Сі́рія в гору́ аж, а віта́к
Від Сі́рія у найтеми́щий ад
Не ме шуми́ти чо́рним каблуко́м,
Як той гірски́й пото́к, що розбива́ясь
По чо́рних, ґранїто́вих ска́лах!!! —

(Уздрівше скри́ночку, здойма́є ю и отворя́є.)

Що?!!! —
Ти зо́лото лиши́в?! — То ду́ші ни́нї
За зо́лото и ні́жні дияма́нти[1])
На про́даж, а вітці́ за пе́рла и
За крам дїво́чий? —

(Ме́че скри́ночку у по́ломінь).

В пе́кло и с тобо́в!!!
А за сей глум чортівске тво́є се́рце
Наси́пю то́пленим я зо́лотом,
Що аж сипі́ти ме, сипі́ти, як
Гадя́ та ме́стна в мо́їх[2]) тут груде́х!!!...

(Притиска́є руку до груди́й и дістаєсь за моне́ство, котре́ в сей час з ши́ї собі зрива́є и, дале́ко від се́бе трима́ючи, обзира́є.)

---

[1]) Перечеркнено: діяменти.
[2]) В автогр. Б. переч.: твоїх.

Digitized by Google

А ти що тут, пуста́ мамо́но, ро́биш? ?! —
У пе́кло и с тобо́в!!!

(Мечé монéство в огóнь.)

Та-ж я не Чóра,
Не тóго Мóргана богáтого
Дочкá уже, що він коро́ни, скíптри,
Держáви роздарбувати дýмав,
Як ту дрібну́ монéту прошакáм! —
О, не вже! —
Я жри́ця мести від ни́нї називáюсь! —
До о́лтара-ж!!! — Там жéртва дожидáє!!!

(Оберта́єсь до відхóду. — Заслóна.)

ТРЕ́ТЕ ДІ́ЛО.

ПОДРЯ:

Та сама́, що у пе́ршім ді́лї.[1])

Пе́рша сце́на.

Секре́тар с перґаменто́вим сувоєм.

Секре́тар.

Отта́к матбу́ть воєнача́лнику
Рішу́щого похо́ду на души́,
Як ни́нї се мені́. — Але́ чого́
Мені́ боя́тись з збро́йов сев в руці́ —
С сим дне́вником поко́йної княги́нї,
А сеї знов княги́нї ма́тери? —
Бо як мені́ учи́тель мій писа́в,
Так и найшо́в, тайни́к я у архі́ві,
А в тайнику́ тім ніж и сей сувій
Поко́йної княги́нї дне́вник сей.[2])

---

[1]) В автоґр. А. ті слова дописано а перечеркнено опис декорації сцени:

Подвірє в замку. — У затилю мала естрада, с котрої входит ся у східчані сїни. — На право и на ліво брами на роствір. — Скосо, у однім кутику затиля, замурована велика желїзна пїч. С переду на право лавичка. — Ранок.

[2]) В автоґр. А. перших шість рядьків перечеркнено, однак в автоґр. Б. вони входять до тексту. Рядки від слів: »Бо як менї учитель«... — до — »дневник сей«, дописані червоним олівцем між стрічками перших шістьох рядків.

Digitized by Google

Архімайстéрске, премайстéрске дíло
У свóім спóсобі, и так усé
Документáрно и з довóдами,
Що мóя крáсна, мóя гóрда жéртва,
Чи сяк, чи так, у мóїх вже рукáх,
И то в рукáх, що всї некóлні сúли
Менí не в стáнї вúрвати ю з рук! —[1])
И так похíд я мій роспочинáю! —
Не мýдрий, а відвáжний щáсте мáє! —
(Плéще в дóлонї.)
Маршáлку! —

Другá сцéна.

Маршáлок. Той, що пéрше.

Маршáлок.

Чýю! —

Секрéтар.

Дýмаєш, що всї
Ся зúйдут?

Маршáлок.

Дéсят тúсяч, як наймéнше. —
Сей зáмок бýде на окóла нúми
Обстýплений.

Секрéтар.

Алé абú воротá[2])
Не загаєні бýли!

Маршáлок.

Розумíєсь. —
Актóрі мýся мáти свій простóр.

---

[1]) В автогр. А. ті два рядки дописані і зачинаютъ ся словами: »И так в руках» і т. д.; по словах: »у моїх вже руках«, перечеркнено олівцем ось яких пять рядків:

Менї тебе аж жаль! Та що робити? —
Сю чашу горести не можу я
Від тебе взяти, але за тото
Старатись му, тебе надгородити
Усейов силов моєї люби. —

[2]) В автогр. А. перечерк.: всї брами.

Digitized by Google

А у хоро́ми сї[1]) самі́ избра́нні
Лиш сміют приступи́ти.

Секре́тар.

Бу́дут всї

При збро́ї?

Марша́лок.

Ни́нї в них Вартоломі́я,
Де всї у збро́ї хо́дя.

Секре́тар (пока́зує на чоло́).

Ну — а тут?

Марша́лок.

Вина́ и ме́ду в ко́ждому шинку́,
Ба на́віть на око́ла се́го за́мку[2])
Я ті́лько накопо́шив, що би ста́ло
Й на ти́сяч капуци́нів.

Секре́тар.

Бра́во! — А
До маскера́дн все менї́ гото́ве? —

Марша́лок.

И борода́, и ри́зи, все, що тре́ба.
За чверть годи́ни бу́де архіма́ндріт
Такий з вас, що тако́го пошука́ти!

Секре́тар.

Ходи́-ж, та ми помо́жеш перебра́тись,
Бо на́рід вже ся схо́дит.

(Пока́зує по за подрю).

Хто там ті? —

Марша́лок.

Той звесь Ива́н, брат рі́дний До́вбуша,
А з ним его́ това́риш Лаґади́н.

Секре́тар.

Пону́рі[3]) два вірли́!... Ивана-ж того

---

[1]) Перечеркнено: А й на подвірє тут.
[2]) Сей рядок дописано.
[3]) В автографі А. перечеркнено: Похмурні.

Digitized by Google

Нам ни́нї ду́же тре́ба бу́де. — Хто-ж
Той дїдуга́н там у медве́жі ку́чмі? —

Марша́лок.

Се хро́нїка живу́ща гуцулів,
Та ще и в фільозо́фію свій ніс
Не згірше ти́кав.

Секре́тар.

А той там фу́лес,
Що по́пліч з ним иде?

Марша́лок.

Сороκа[1]), що
Дві[2]) сло́ві лиш на па́мять ся навчи́ла.
Лиш „До́вбуш", и „княги́ня".[3])

Секре́тар.

Ха ха ха!...
Але вступі́м ся чо́рним[4]) ри́царям.

(Оба пріч у за́мок.)

Тре́та сце́на.

Ива́н и Лаґади́н.

Лаґади́н.

Тако́го би, о дру́же мій Ива́не,
И у казка́х нїхто́ не росповів.

Ива́н.

А пре́тцї сему так, як я ти ґка́жу,
Мій ві́рний Лаґади́не: два́цять рік

---

[1]) Перечеркнено: Папуга.
[2]) Перечеркнено: Три.
[3]) По слові »княгиня« перечеркнено ось які слова:

а то трете
Най держит ся єго. — За решту добрий
Хлопчиско, лиш в капусту най нїхто
Єму не лїзе.

[4]) Дописано: »чорним«, а по слові: »рицарям« перечеркнено »тим нашим чорним«.

Digitized by Google

И пять, як мій отéц, Васúль се Дóвбуш,
Пропáв без вісти, як під зéмлю впав. —
О, óтче мій ти, óтче!...

Лаґадúн.

Бíдний дрýже!...
Ти-ж не допúтував? — не слíдив? —

Ивáн.

Хто?! —
Я не допúтував?! — Всю Ляччинý,
Волóщину, всї Угри перемíрив
У вздóвж и у попéрек: дáром все!...

Лаґадúн.

Гм! Щоб и Мáрта, рíдна твóя мáти,
Нїчó' не знáла в сéму дíлї? —

Ивáн (с погóрдов).

Мáти!...

Лаґадúн.

Ти мóже не питáв? —

Ивáн.

Я не питáв?! —
Просúв, молúв на мúлість Бóга! — Ба!...

Лаґадúн.

Що-ж прéтцї кáже? —

Ивáн.

Ти-ж хібá не знáєш
Єї ту пíсню безконéчну, що
Лиш він, лиш їй Олéксик, варт є знáти
Тотý жасну́, несамовúту тáйну? —
Все він лиш! все лиш він! — О, крýча, чóрна
Ти мáтїр, ти!

Лаґадúн (грíзно).

Ивáне!!!

Digitized by Google

Иван.

Бо нехáй
И так се бýде, що у свíтї нáвіть
И рíдна мáти так любúть не мóже,
Як по закóнах би природи й сéрця
Годúлось. — Кáжут лю́де бо и пíют,
Що нáвісна якáсь там дóля тов
Любóв орýдує. — Нехáй и так! —
Алé щоб дóлю свóго нáрода,
Щоб вóлю пúтомого нáрода
Продáти!...

Латадúн.

Як?! — Се мáлаб твóя мáти
Зробúти?! —

Иван.

Не?! — То мóже не завдáла
Той прасвятúй наш громовúй топíр
Онá вмý, Олéксї свóму, що
У нéго тíлько и на дýмцї, як
Гуля́ть та женихáтись? — И такóму
Наш громовúй топíр!...

Латадúн.

Ти й справди вíриш
У той святúй[1]) топíр? —

Иван (ловит за ніж).

Зарíжу тя,
Єслú не меш у нéго вíрити!!! —
Єго подарувáло божествó
Святóго сóнечка прадáвному
Однóму королéви гуцулíв. —
Алé корóль нещáсний сей завдáв
'Го свої хабалúци, за що він
Не тíлько що и сам свій вік утрáтив,
Алé и нáрід гýцулский до впáдку
Привíв! — О, дрýже! ще-б и нúнї ми
На побережжю мóря чóрного

[1]) Перечеркнено: громовúй.

Вели́ким та всесла́вним на́родом,
Коли́-б не князь-гільта́й той, та не не́шта!...

Лаґади́н.

Я чув ту сто́рію від Ґе́рмана
Старо́го то́го, що старі́ казки́
Ті ґу́цулскі він с поконві́ку зна́є. —
А сей знов ка́же, ка́же и твердѝт,
Що ми ще бу́дем, чим давно́ ми бу́ли,
Аби́ лиш хто найшо́в ся, той топі́р
Прова́дить гі́дно.

Ива́н.

То-ж бо и щось! — 'го гі́дно
Прова́дити.

Лаґади́н.

А він ся вже й найшо́в. —
Бо хто гідні́щий мо́же то́го бу́ти,
Як не твій брат Оле́кса? —

Ива́н (як усте́клий).

То й тебе́?!!! —
Й тебе́ він обмани́в?!!! — Руш!!! — заберѝ ся[1])!!! —
Не тре́ба мені́ дру́гів вже!... О, Бо́же!...

(Иде́ по́тич, сіда́є на ла́вичку и закрива́є собі́ о́чи поло́в від сарда́ка. — Лаґади́н відхо́дит на кілька кро́ків, але́ за́раз верта́єсь и сіда́є ко́ло Ива́на.)

Четве́рта сце́на.

Стари́й и молоди́й ґу́пул. — На дворі́[2]) чу́ти траба́нтів, як на́рід опера́ют, и лиш де́-котрих у хоро́ми[3]) пускают. — Ті, що пе́рше.

Молоди́й ґу́цул.

Се в ме́не сва́то раз Вартоломі́я!...

Голоси́ з надві́ря.

Оле́кса До́вбуш! Сла́ва!

І... І ґу!!!...

---

[1]) Перечеркнено: заберай ся.
[2]) „ за брамами.
[3]) „ на подвіря.

Digitized by Google

(Стріли.)

Молодий гуцул.

А ти, старий? чого насупив брови? —
Будь з нами враз веселий! —

Старий гуцул.

Сину, сину!
Не кажи гоп, аж пліт не перескочиш!

Молодий гуцул.

Не знаю, що тут перескакувать? —
Наш славний Довбуш виходив нам волю,
А воєвод дав росказ, щоб нам ю
Гут и обголосили.

Старий гуцул.

Вай ті воли,
Що Довбуш нам вихожує, а лях
Дарує!...

Молодий гуцул.

Як?! — то и на Довбуша
Ти пси вже вішаєш?! —

Старий гуцул.

Він сам на себе
Їх вішає, не я! Га[1])! И такому
Наш громовий топір!...

Молодий гуцул.

Я рад би знати,
Хто варт єго носити, як не Довбуш,
Не наш напередовец[2])? — Але хто
Там так ся надюндюжив та ступає
Як журавель старий? —

---

[1]) Перечеркнено: се.

[2]) Слова від: »Я рад би« — до — »напередевец«, дописані. Перечеркнений їх варіянт ось який:

Ха ха ха!...
Ніби топір той не такий топір,
Як другі всї топори?! —

Digitized by Google

Старий гуцул.

Де? — Проступіт ся!
Се мо́нах правосла́вний! — Да́йте честь! —

Пя́та сце́на.

Секре́тарь пере́бранний за правосла́вного мо́наха. Ті, що пе́рше.

Секре́тар.

Сла́ва Спаси́телю! —

Усі.

Во ві́ки сла́ва!

Секре́тар.

В вас пра́здник, ді́точкй? —

Молоди́й гу́цул.

И то вели́кий!
Наш до́брий воєво́да, ді́дич наш,
Подарува́в нам во́лю.

Секре́тар.

Гм, гм, гм! —
Як я тобі, що в те́бе вкрав, віддам,
То й то дарова́не? —

Усі.

Ха ха ха ха!...

Молоди́й гу́цул.

А як я те, що дру́гий в вас украв,
Дістав та вам віддав? —

Секре́тар.

Гм, гм, гм, гм! —
Трима́вше в се́бе ро́ків кількасо́т? —

Усі.

Ха ха ха ха!...

Молоди́й гу́цул.

За се би сло́во, о́тче,
Вам воєво́да не подя́кував.

Digitized by Google

Старий гуцул.

Здаєсь, що чéстний сей отéц єгó
Не знáв? — Гóдний пан!...

Молодий гуцул.

А тяр[1]) княгúня!...

Старий гуцул.

Про воєвóжу він се кáже, óтче!
Онá сих-гір в дíдичка, и мáв
Від дáвних королíв такé вам прáво,
Онá однá матбýти на цíлу Пóльщу,
Всíх гуцулíв судúти.

Молодий гуцул.

О, се áнгіль!...

Секрéтар.

А їй отéц? —

Старий гуцул.

Був лю́тер[2]) на ввес свíт!
Я знав єгó. — Алé и тя́жко ж бо
'Го Гóсподь покарáв! Однóї нóчи
Счез бéзвісти, и кáжут, що 'го чорт
Живцéм у пéкло вхóпив.

Секрéтар.

Щáсте вáше!
Бо був би всíх матбýти[3]) гуцулíв
(Справя́є за пóдрю.)[4])
У ті желíзні там печú спалúв!

Голосú.

Огó! — огó! —

Старий гуцул.

Та як се? —

---

[1]) Перечеркнено: вже.
[2]) „ лютвірь.
[3]) „ а всíх він.
[4]) В автогр. А. сї слова дописано.

Digitized by Google

Секре́тар.

За́раз ска́жу. —
Ти зна́в, стари́й, одно́го гу́цула,
Найжва́вшого стрільця́, на ці́лі го́ри,
Що він — вже бу́де ро́ків два́цять пять —
В сих го́рах и в селі́ сім пробува́в
И що Васи́ль ся До́вбуш звав? —

Ива́н (зрива́ючись).

Оте́ц мій!!!
Мій дя́дичок!!! — Та де-ж він?...

Секре́тар.

У ті печи́ там[1])!
У ті печи́ желі́зні, си́ну мій,
Каза́в єго́ княги́ні сеї та́то
Живце́м спали́ти!!! —

Усі́.

Га!!! —

Секре́тар.

Живце́м спали́ти!!! —
А як єго́ в жасну́ там піч мета́ли,
То він зару́в, що Чорнога́ора аж
Загомоні́ла:
Ті гуцули́ пімсти́ют ся раз за ме́не,
И розвали́ на грузь сю во́вчу ски́ню!!! —

(Кори́стуючи з вели́кого жаху́ и остовпі́лости всіх притомних, швидко и ни́шком пріч у замок.)

Ше́ста сце́на.

Ті, що лиши́лись. — Пізні́ше капітан с траба́нтами.

Ива́н

(прийшо́вше по хви́ли до се́бе).

Як він каза́в? —
Ті гуцули́ пімсти́ют ся раз за ме́не? —

---

[1]г Слово: там — дописано.

Digitized by Google

А є-ж ще гуцули́?! — А гой, ви жу́си!!!
На прах сю во́вчу пе́черу!!! —

(Крик, ре́йвах и мо́тлох на́рода на дворі. Усі́ прито́мні,[1]) Ива́н на пере́дї, підно́ся топірці́ и оберта́ют ся до естра́ди. — На се виступає капітан, з ша́блев у руці́, на естра́ду, за ним кілька траба́нтів.)

Капі́тан.

Тут що? —

Ива́н.

(вирива́є 'му ша́блю и проса́жує 'го на́смерть.)

По До́вбуше́ви три́зна, а ти пе́рший
На жир[2]).·.

Траба́нти (втїка́ючи).

Втїка́йте, чо́рт!!! чорт...

Ива́н.

Що найлютї́щий,
Котри́й преспо́дне ва́ми ме гати́ти,
Аж до́ки зо́всїм 'го не загати́т[3])!!! —
А гой, ви гуцули́!!! на прах, на грузь
Змиє́ве се гнїздо́...

Се́ма сце́на.

Триво́жний дзвін. — Капі́тана відно́ся. — Княги́ня с че́лядев. — Ті, що пе́рше. — Гуцули́ — о́крем Ивана вступа́ют ся покі́рно[4]) на право и на лі́во, так, що середи́на по́дрі и воро́та[5]) зо́всїм вільні

Княги́ня.

Стій, бунтівни́ку! —
Що хо́чеш?

Ива́н.

Мо́єго вітця́!!! — а не —
То тво́ю ду́шу...

---

[1]) Перечеркнено: що на подвірю.
[2]) „ »в ряду»; се поправлено: »На харч«; се перечеркнено і дописано: »жир«.
[3]) Сей рядок дописаний.
[4]) Перечеркнено: сумирно.
[5]) „ брами.

Digitized by Google

(Пускáється до княги́ні з ша́блев)

Дóвбуш (ще за по́древ.)

Нáбік, гуцули!!! —

(Убігáє з Джімірем на по́дрю и ме́чесь ме́жи Ива́на и княги́ню.)

Ти що, о жу́се ти?! — До жíнки ша́блю?! —
Пріч!!!

(Тручáє 'го назáд.)

Кро́вйов се невíсти хóчеш ти
Обезчисти́ти гу́цулске имя́?!!! —

Ива́н.

Що?!!! — Та́же ско́рше ся тобí уда́ст
Пренайлютíщому з усíх чортíв
Найпроклятíщу ду́шу ви́рвати,[1]),
Як ля́шку сю менí...

(Пускáється знов до княги́ні.)

Дóвбуш

(вирива́є 'му ша́блю з рук и ме́че дале́ко від се́бе).

Пріч, ка́жу ти!!!

(Хви́ля. Княги́ня відхóдит.)

Иван.

Як, ля́цкий ра́бе ти?! Оги́днику[2])! —
Оте́ц оттóї ля́хівки.[3]) —

Дóвбуш.

Казáв
Вітця́ нам у желíзні там[4]) печи́
Живце́м спали́ть и мав до тóго пра́во:
Він за́мок сей 'му запали́в —

Ива́н (як усте́клий).

Оте́ц мій
Палíй?!!! — Се кро́вйов зми́ш...

Рве ніж и ме́чесь на Дóвбуша, котри́й даéт ся ши́бко в бік и ему́ ніж з рук вирива́є.

---

[1]) В автогр. А. перечеркнено: визволить.
[2]) Перечеркнено: фартушнику;
[3]) „ „ пеиці там.
[4]) „ „ ті.

Digitized by Google

Дóвбуш.

Гуцулú!!!

Вяжíт 'го!!! —

Ивáн

(до гуцулів, котрí 'го вяжут.)

Жýси!!! — Тхóрі!!! —

Дóвбуш.

Пріч! — За мнов! —

(Усí пріч.)

Осма сцéна.

Секрéтар. Зáраз вітак маршáлок.

Секрéтар.

И так похíд мій[1]) слáвно роспочáв ся
Та и до бóю[2]) головнóго и
Рішýщого сегóдне прúйде ще.
Бо тúґрис той старúй, той воєвóда,
Не устечéт ся мóже, як дістáне
Мій лист? — Ще гíрше, я́кби ся устíк! —
И так: чим дáлї в лїс, тим бíльше дров!
Сегóднїшна парóля пишесь — кров!!! —

(Плéще в дóлонї).

Маршáлку! —

Маршáлок

(виступáючи с кайданáми в рукú.)

Чýю! —

Секрéтар.

Чи післáнці вже
Пішлú за воєвóдов на вздогíн?

Маршáлок.

И мýсїли давнó вже здогонúти,

---

[1]) В автогр. А. первісно було:
На такий спосіб славно роспочав ся
Мій похід і т. д.

[2]) Перечеркнено: битви.

Digitized by Google

Бо як я чув, то, лиш пів ми́лї ві́дси,
Наш воєво́д в доро́зї зупине́ний,
Хто зна, з якої́ там причи́ни.

Секре́тар.

Бра́во! —
Траба́нти же? —

Марша́лок.

Котре́ найвідважні́щі
Стоя́ уже́ на погото́ві.

Секре́тар.

Се
Ті кайдани́?

Марша́лок.

Найсла́бші, що-м найшо́в.
Але́ аби́ на ко́ждий спо́сіб бу́ти
Беспе́чним: ще и понадпи́лював. —
А сли ему́ в свій час одно́ слівце́
Лиш ше́пнете —

Секрета́р.

Я розумію. — А
Що з не́штами? —

Марша́лок.

Обі́ на погото́ві.

Секре́тар.

Аби́-ж, як князь прийде, бу́ли зара́з
Ми під руко́в!

Марша́лок.

Я розумію, а
Вітак знеми́дїли. — Усте́кла Дзві́нка[1])
До все́клого Ива́на най летйт,
Аби́ летїв сюда́, підбичува́ти
В потре́бі[2]) сво́го бра́та а цига́нці

[1]) Слова: »Устекла Дзвінка« — до слів: — »свого брата« — в автогр. А. дописані. Перечеркнений їх варіянт ось який:

Та Дзвінка най
До встеклого Ивана з вістев най
Летит що пташок в клітці,

[2]) Перец.: если треба, в пригоді.

Digitized by Google

Віддáти крест.

Секрéтар.

Хорóше! — То-ж до дíла!
А скóрше! бо вже й Дóвбуш там идé,
Перéдний кат старóго воєвóди.[1]) —

Маршáлок.

А що не він — то вже Иван похóдит.[2])

(Пріч.)

Девáта сцéна.

Дóвбуш. Той, що лишúв ся.

Дóвбуш.

Горя́чий день[3])!...

Секрéтар.

Та щоб на нім ся стáло[4])! —
А[5]) дóбре, щось прийшóв: княгúня хоче
С тобóю говорúти.

Дóвбуш.

Та сегóдне?! —

Секрéтар.

Сегóдне! и то зáраз!

---

[1]) В автогр. А. перечеркнено три рядки:

Але если би сему си не вдáло з якої там причини
Би сему ся не вдало, то Иван
Заступит єго місце.

[2]) Сей рядок в автогр. А. дописаний а перечеркнено:

Він завзятий

И став би воєводам стом за ката! —

[3]) В автогр. А.:

»А що, секретарю? — горячий день був?« — всї слова з виїмком: »горячий день«, — перечеркнено.

[4]) Первісно було:

Дай Бóже лиш, аби на нім ся стало!

[5]) Первісно було: Та

Digitized by Google

Дóвбуш.

Не!!!

Секрéтар (помішаний).

Та я́кже-ж?!!!

Дóвбуш.

У пе́ред крест! тепе́р мене́! — Дзвінки́!!! —
Куда́ ні сту́пиш — Дзві́нка!!!

Секрéтар.

Хто-ж так сміє?! —
Она́-ж ні Дзві́нці па́ра та ні Чо́рі? —
А сли с тобо́в в'на хо́че говори́ти,
То про сего́днішний випа́док, про
Ива́на божевільство —

Дóвбуш.

О, мій брат!...
То-ж бу́ду му́сїв я, що би-х не му́сїв
Ні за свій вік, ні грішну сво́ю ду́шу[1])!...

Пріч у за́мок.

---

[1]) Ся частина від слів: »Сегодне! и то зараз« аж до кінця в автогр. А. попоправлювана і значно змінена. Первісний еї текст ось який:

Секретар.

Сегодне! и то зараз! Ти-ж принїс
Їй крест претцї крест?! —

Довбуш.

Не!!!
Та як я 'го дістав!...
Не шду до княгинї! —

Секретар (помішаний).

То-ж аби Для
В'на даром дожидала? —

Довбуш.

За для того,
Що дожидає — най же буде даром! —
У перед крест, тепер мене: гого!
Та й скоро вижу, поздоровіла? —
Бо як она до брата »бунтівнику«
Се ревкнула... так бач, уставші з гробу

Digitized by Google

Деся́та сце́на.

Секре́тар.[1])

Секре́тар (віддихну́вше).

Уф!...
Що-ж та́я лю́дзка до́ля зависи́ма
Від прима́хи дру́гих[2]) примх!... Я се буду́ю
Ці́лий мій го́рдий многова́жний[3]) плян
На легкоу́мстві се́го легкоу́ма,
А він на раз ся витверізує,
Нена́че чу́до ста́ло ся. — А ба! —
Тепе́р тобі́ вже й чу́до не помо́же[4])!
Тепе́р ти му́сиш — да́кувать бріхні́ —
Гуля́ти так, як я тобі́ загра́ю,
Бо ти вже в сі́тці, льве мій молоди́й,
И ско́ро приведу́ тобі́ и ти́гра
Старо́го на аре́ну, де значи́т:
Ти або він! — але беспе́чно він,
О що я постара́вся на ко́ждий спо́сіб. —

Не ревкают!... Куда ся ні повернеш,
Усе — Дзвінки!!!

Секретар.

Хто-ж сміє так гадати?! —
Она-ж ні Дзвінка претці та ні Чора?! —
А сли є тобов в'на хоче говорити,
То се беспечно не любовні речі. —
Сегодніпшний випадок, твого брата
Ивана встіч.

Довбуш.

О, бідний братчик мій,
То-ж буду мусів з нев я говорити,
Хоть би прийшлось и сто їх походити! —

(Пріч у замок.)

[1]) В автогр. А. перечеркнено: єзуіт.
[2]) Перечеркнено: ніжних.
[3]) „ и завзятий.
[4]) В автогр. ті три рядки від слів: »На легкоумстві« і т. д. попоправлювані і змінені. Перечеркнений їх текст ось який:

На легкоумстві сего дурня, а плян,
Котрий над мойов долев се рішит:
А він — єго се нападає раптість (Перец.: И пнет ся у розумники).
Розумної моральности. — А ба
Тепер тобі она вже (Перец.: й розум). не поможе!

Digitized by Google

А як старий той тигрис — воєвода.
Скінчає вік під твоєми лабами,
Тогди я постараюсь и о те,
Аби и льву[1]) за ним[2]) дорогу дати. —
А як се станесь так, як я гадаю:
Тогди полон є мій, є мій! приняймо
Партика льва: прекрасна та княгиня! —
То-ж гужжя, льве и тигре! — гужжя! гужжь!
Ловіт ся! и скубіт ту вашу шубу,
Аби аж шкам летів, а рик ваш щоб
Аж Чорногору ворохнув!!! — Там що? —
Мій тигрис вже йде! з очий палає[3])!...
Ходи[4])!
Лев молодий тебе вже дожидає! —
Таких борців и Рим старий не має!!!

Одинадцята сцена.

Воєвода с поїздом. — Той, що перше.

Воєвода.

То-ж так мені сей нарід дякує?! —
Капітана ми вбити?! — жінку ми
Зневажити?! — мій замок нападати?! —
Crux Christi Dómini!!! — и як би був
Не Довбуш мій се був.

(Дивит ся на около.)

Та де-ж він? —

Секретар.

Довбуш? —
У катуши! у кайданах! —

Воєвода.

Що? що?! —

---

[1]) Первісно було: и пану льву.
[2]) Се слово дописано.
[3]) Перечеркнено: аж очи світя.
[4]) Сей рядок первісно був ось який:
Ходи! старий, ходи!

Digitized by Google

Секре́тар.

В невóли, кня́зю мій! —

Воєвóд.

И хто се смів?! —

Секре́тар.

Я, кня́зю мій, се смів! — бо княгиня́
Не в для гу́цула, хоть най він сто раз
Там До́вбушем ся зве. —

Воєвóд.

Чись одурíв?!!! —

Секре́тар.

Не бу́ло би й дивни́ці! — Бо тако́го
Добро́дїя и добродїтеля
Сопру́гу з ро́зуму[1]) звести́...

Воєвóд.

Води́!!!

(Служа́лі прино́ся шкля́нку води́ и кріcло, у котре́ воєво́д паде́).

Для то́го-ж?...

(Зрива́єсь).

Але не! — не мо́же бу́ти!! —
Ти бре́шеш, га́дино!!! —

(Паде́ знов у кріcло.[2]) — Жасна борьба́ се́рця).

Секре́тар.

То за́раз свíдки...
Ге! Чо́ро! Дзвíико!

(Обі виступа́ют на естра́ду, Дзвíнка с топірцéм, Чóра с крестóм).

За́раз вам марша́лка —

Воєвóд (зрива́ючись).

Кого́? — марша́лка? — Ка́та[3])!!! —

---

[1]) Перечеркнено: з уму се.
[2]) В автор. А.: Знов паде в кріcло.
[3]) В автогр. А. по слові: Ката!!! — перечеркнено:
Але не! —
Ту піч там зараз затопити, щоб
Палала як то пекло!!!

Digitized by Google

(Служáлі, Дзвінка, Чóра пріч. Кат виступáє з бáрдов. Єго помічники принóся кóвбок.[1])

Де-ж він є,

(Маршáлок пріч).

Убíйник мóї чéсти

Чéсти?... Ба!...

Пропáло!...

(Плáче.)

Двапáцята сцéна.

Трабáнти увóдя Дóвбуша у слабúх найданáх[2]). Ті, що перше.

Воєвóд.

Дóвбуш! Дóвбуш!...

Дóвбуш.

Що, о, князю?

Воєвóд.

То так ми дя́куєш? —

Дóвбуш.

Як дя́кую? —

Воєвóд.

Сопрýгу ми звестú? —

Дóвбуш.

Ха ха ха ха!...

Що я пішóв до твóї жíнки —

Воєвóд.

И

Зневáгу сю в лицé ми?!!! Се під бáрдов[3])

Менí спокýтуєш!!! —

Голосú.

Княгúня[4])! —

(Усí проступáют ся з великов повáгов).

---

[1]) Слова: Кат виступає і т. д. дописав автор в автогр. А.а перечеркнув: У печи раскладают огонь.

[2]) Перечеркнено: дуже.

[3]) „ в печи там.

[4]) По слові: Княгиня! — перечеркнено: набік!

Digitized by Google

Трина́цята сцена.

Княги́ня у кня́жескім орна́тї. — За нев єї че́лядь и марша́лок. Ті, що пе́рше.

Княги́ня.

Що
Тут дї́єт ся?! — Ви вже забу́ли, кня́зю,
Що суд суди́ти — лиш менї́ однї́
Присто́іт тут. — А сли я до тепе́р
Вам позволя́ла, в мо́ім и́мени
Суди́ти 'го — то с то́ї лиш причи́ни,
Бо-м ви́дїла, що ви по лю́дзки и
Милосе́рдию 'го су́дите. —
Але́ тепе́р, коли́ з жале́м я ви́жу,
До чо́го ва́ша на́гла я́рість вас
Дово́дит и що за одно́ нїчо́',
За се́го му́жа молоди́й просту́пок,[1])
Проща́тельний —

Воєво́д.

Проща́тельний?! — Княги́не!
Чи ви при со́бі?!!! —

Княги́ня.

Се я вас пита́ю. —
У ме́не пра́вда — свя́тість —

Воєво́д.

О, тим лу́чше! —
Тогди́ не ме́те ся таї́ти чей,
Що презухва́лий сей стріле́ц сего́дне
У вас був? —

Княги́ня.

Я не зна́ю, чо' бих ма́ла
Таї́ти ся? —

Воєво́д.

И се менї́ у о́чи?!!! —

---

[1]) Первісно було: За молодий проступок сего мужа.

Digitized by Google

(До помічників ката.[1])

Берíт 'го[2])!!! —

Княгúня.[3])

Ви єго и пáлцем не
Дорýшитесь! — Я гýцулска княгúня! —

Секрéтар (виймає пергáмент).

Нев з рóду-сте не бýли! —

(Подає 'го воєвóді.)

Тут! читáйте
Мій князю! —

(До княгúні).

А менí позвóльте, пáне,
Най вас спасý від тягарý, котрúй
Не сúла двúгать вам...

(Здоймає з нéї дядéм, а маршáлок плащ.)

Воєвóд.

У монастúрь з нев!!! —

(Княгúню відводя. — А дóки воєвóд далí читає, біжúт секрéтар до Дóвбуша, шéпче 'му в ýхо и відхóдит у зáмок.)

А сéму гóлов с плíч[4])!!!

Берíт 'го!!!

Дóвбуш

(рве на собí кайданú и вирúває з'умíлому воєвóді шáблю с пíшви).

Прíч!!!
Від мéне, ви рабú!!! Я Дóвбуш ще...

(Усí утíкають, окрем Дóвбуша и воєвóди.)

---

[1]) В автогр. А. ті слова дописано.
[2]) Перечеркнено: В огонь з ним!!! —
[3]) „ (до трабантів.)
[4]) В автогр. А. перечеркнено: сего у огонь. —
Тут перечеркнено ще отсí слова:

(Усí проступают ся так, що видко червонну пíч, котра до тепер. присутним була закрита).

Digitized by Google

Чотирна́цята сце́на.

Ива́н с топірце́м, за ним Лаґади́н и кі́лька гуцулі́в, убіга́ют у одні воро́та,[1]) а Джімір з ре́шта гуцула́ми у дру́гі.[2]) — Ті, що лиши́лись.

Ива́н (ще за по́древ).

Він де...

(Убіга́є на по́дрю.)

До́вбуш.

(ло́мит ша́блю, ме́че кава́лки воєво́дї, а сам хапа́є топір).

Кат всїх ляхі́в? — він тут!!! — а ти
Міса́рню ми[3]) отво́риш.

(Ло́вит перепу́женого воєво́ду за гру́ди и здойма́є топі́р. Але́ за́раз розмірко́вуєсь и труча́є воєво́ду с пого́рдов від се́бе.

Але не! —
Ти тут без збро́ї: за для то́го жий,
Аж до́ки До́вбушеви До́вбуша,
Ти на́ровень не[4]) ста́неш збро́я в збро́ю
И ми мече́ви не передамо́,
Хто ма́є жи́ти з нас: чи лях, чи гу́цул! —
Бо знай, що ни́нї ще на Чорного́рі
Вірло́ві гнї́зда ми збуду́ємо
И до́ти не спочи́немо, аж до́ки
Або́ то прелука́ве ля́цке се́рце,
Або́ то щи́ре на́ше гу́цулске
Не переста́не трепета́ти ся
На ві́стрю ме́стного меча́!!! — До там
Бува́й здоро́в, прего́рдий воєво́до!!!

(Здойма́є топі́р.[5])

---

[1]) Перечеркнено в автоґр. А.: у одну браму).
[2]) „ у другу браму.
[3]) „ Варстат менї.
[4]) „ варт не станеш в зброї (переч.: у) вповні.
[5]) „ топорец.

Digitized by Google

А ви, о бра́тя гуцули́, за мнов!!! —
Бо ві́дти а́бо во́льні поверта́єм,
Абó нам во́рон пі́сню заспіва́є
Вогро́бну!!!

(Ступа́є крок на пе́ред, гуцули́ за ним. — Засло́на).

Digitized by Google

ЧЕТВЕ́РТЕ ДІ́ЛО.

ПОДРЯ:

Свíтлиця у Дзвíнчині хáтї. — На затúлю мнóго вікóн. — На прáво и на лíво двéрі. — Під вíкнами стíв. — На столí горúт[1]) кáганец. — На прáво и на лíво столá стíльці́. — У лíвім кутї полúця, прáвий кут вíдтя́тий[2]) а в прúрубі велúке вікнó. На стíні[3]) вúсит дубелтíвка и порошнúці. — Ніч. —

Пе́рша сце́на.

Дзвíнка сидúт кóло столá, и убирáє на сéбе монéство, чíльця, брацарí, перстéнї, когуткú[4]) и так дáлї.

Дзвíнка.

Він дав менї раз дорогúй брацáр
И заприся́г ся, що менї ся ста́вит.
Де я самá лиш скáжу або схóчу,
Єслú до нéго пíшлю тойí[5]) позéв. —
С тим[6]) брацарéм післáла Чóру я
До нéго в тáбір аж на Чорногóру,
Абú прийшóв до мéне, а прийшóв
На вáжную розмóву. — Чи-ж він прúйде? —

---

[1]) В автогр. А. перечеркнено: засвíчений.
[2]) Перечеркнено: у прáвім анкірь. Первíсно було: інкірь. Дописано: прáвий кут притя́тий.
[3]) „ Біля інкеря.
[4]) Дописано.
[5]) Перечеркнено: сей.
[6]) „ з сим.

Digitized by Google

Він при́йде! він, що ще нїко́ли сло́ва
Не потоло́чив, хо́тьби й чо́ртови! —

(Поду́мавше.[1])

Але́ єсли́ не при́йде? — сли ся ме[2])
Боя́ти мо́ї мсти́? — Хто?! він, що в світї
Нїчо́го не боі́т ся и не зна́є,
Як то ся на́віть зве боя́ти ся,
Або́ вистеріга́ти ся чого́?![3]) —
Та й тут не ма́є він чого́ й боя́тись,
Бо мсти не хо́чу я! але́ єго́!
Єго́ лиш хо́чу я! єго́ само́го!
И він ще му́сит мо́ім бу́ти, му́сит,
Єсли́ краса́ жоно́ча, хи́тріст, шту́ка,
Не є пусті́, поро́жні ще слова́,
А ще такі́ слова́, яки́х мене́
Секре́тар хи́трий ви́вчив.[4]) —

(Поду́мавше.[5])

Га!... Але́
Єсли́ уся́ прехи́тра мо́я шту́ка
Відбри́зла-б[6]) від єго́ желї́зного
Твердо́го се́рця[7])? — На[8]) тогди́ я маю
Від Сої, що потрі́бно..

(Витяга́є зза по́яса фля́шечку, иде до поли́цї, бере́ зба́нок з вино́м, поро́жнит полови́ну фля́шечки у зба́нок, хова́є єго́ знов у поли́цу, а фля́шечку за пояс.)

Або мій!
Або́ землї́ сиро́ї!!! — Але цить!...
Там хтось иде́!... він сам!... Тепе́р! тепе́р!

---

[1]) Перечеркнено: Хвиля.
[2]) В автоґр. А. перечеркнено: буде.
[3]) Ті два рядки дописано а перечеркнено ось які слова:
Як то ся навіть пише, другому,
Не вірить?! — Ха ха ха!... то-ж я дурна!...
[4]) Перечеркнено:
А ще такі слова, як їх мене
Секретар вчив и вивчив, ще й с таков
Великов пильностев, неначе ту
Школярку перед испитом. —
[5]) Перечеркнено: хвиля.
[6]) „ Відбризне.
[7]) „ твердої голови.
[8]) Дописано.

Digitized by Google

О, не нехáйте мя, хитрýщі сúли! —
Бо нúнї áбо вік, абó могúла!!! —

Другá сцéна.

Дóвбуш с топірцéм и з брацарéм. — Та, що пéрше.

Дóвбуш

(мечé брацáр на стíв а сам сíдає).

Тримáю слóва, Дзíнко, хоть не рад. —
Алé що слóво раз, то слóво раз. —
Що мáєш ми казáти? —

Дзвíнка.

Воєвóд
Зберáє свóю шляхту, щоб на вас
У тáборі напáсти. [1])

Дóвбуш.

Ха ха ха!...
То ти менї уповідáєш, Дзвíнко,
Що й воробцї ужé цвірíнькают? —
Тогдú моглá менї єс, Дзвíнко хід
И грóзу защадúти!...

Дзвíнка.

Грозу? —

Дóвбуш.

И
То не малý, як дýмаю! — Бо я
Присяг ся гуцулáм на Чорногóрі,
Що мóя вже нога́ не перестýпит
Порíг твій, Дзвíнко. — И якби онú
Довíдались, де я сегóдне є:
То я не знáю, чи я свóю гóлов
Понíс би в Чорногóру. — О! житé
Не є пустúй горíх! — се я аж нáдто
О пéред тим кровáвим кóвбком кáта [2])
Почýв, и дýже, дýже дя́кую
Тобí за сю науку я!...

---

[1]) Сї три рядки в автогр. Б. дописано рукою автора.

[2]) В автогр. А. сей рядок дописано а перечеркнено отсї слова:

Оперед печев тов жаснов, желїзнов.

Digitized by Google

Дзвінка.

Мені?! —
За ту науку?! Хто-ж то смів мене
Так обчорнити?...

Довбуш.

Обчорнити? — То
Не ти з секретарем ся змовила? —
Єго зрадила[1])? — Тогди секретар
Брехав?...

Дзвінка.

Олексо!!! — Але на такі
Безвстидні, чорні брихні є найлїпше
Мовчати!...

Довбуш.

Отже не? — Тогди й Иван
Ми мусит відповісти, и то строго!
А не — то ти сама! — То-ж не? —

Дзвінка.

При чим
Ти мушу присягатись, щоб мя вірив? —
При Бозї? — при любі? — если в любу
Ще вірувеш! Ти-ж претцї раз любив?

Довбуш.

Тепер уже не любю!...

Дзвінка.

За для чого-ж? —

Довбуш.

Дивний протокол се!... Бо я не хочу!
Бо та нещасна ніч мя спамятала!
Бо в таборі на Чорногорі я
Всїм гуцулам присяг, и то великов,
Святов, жаснов присягов їм присяг,
На се святе сокровище, на сей
Святий топір присяг — ти розумієш? —

---

[1]) Перечеркнено: Не ти мя зрадила.

Digitized by Google

На громови́й топі́р сей, що 'го хо́чу
Так непоро́чно, чи́сто сохрани́ти,
Як та́йну Го́спода!!! —

Дзві́нка.

Ха ха ха ха!...
То ти и спра́вди ві́риш в ба́йку сю?! —
То си́ла До́вбуша лежа́ти ма́є
У сї старі́ тупи́ци лиш?! —

До́вбуш (зрива́єсь обу́рений).

Невісто!!! —
Ти що се ка́жеш?!!! —

Дзві́нка.

Чи́сту пра́вду лиш. —
И ще тебе́ пита́ю: сли вся си́ла
У сї старі́ оха́бі лиш лежи́г:
На що вітак їм До́вбуша? — ба на́що
Їм му́жа взагалі́? — Най гуцули́
Узбро́я страхопу́да ним, и ді́ло
Гото́ве! — Чи-ж не так? —

До́вбуш.

Ти хо́чеш, щоб
Я з ро́зуму зійшо́в?...

Дзві́нка.

Не з ро́зуму,
Але́ до се́бе, се́бе щоб прийшо́в-єс,
И знов був До́вбу́шем, як нам єс був! —
Во я тебе́ люби́ла, а люби́ла,
Як ще невіста з ро́ду не люби́ла! —
И чи-ж мене́ не ма́є се боліти,
Як му́шу слу́хати, що гуцули́
Не в те́бе ві́руют, и не твою
Відва́гу велича́ют, а́ле сю
Дїто́чу и́грашку[1])?

---

[1]) Перечеркнено: забавку.

Digitized by Google

Дóвбуш.

Так нáрід кáже?...

Дзвíнка.

Лиш нáрід? — воробцí вже по дахáх
Топíр лиш величáют.

Дóвбуш

(мéче топíр Дзвíнцї під нóги).

За тотó-ж
Тобí 'го завдаю!!! и то на вíки!!!
А хóчут вóлї гуцулú, то най
Менí ю дáкують! менí самóму!
А не старéччинї якісь!!!...

Дзíнка (обíймáючи 'го).

Тепéр
Я своґо Дóвбуша аж пізнаю!...

Дóвбуш.

Ти твóго Дóвбуша? — Се мóже бýти
Ще прáвда. — За для тóго-ж лиш однý
Одну́ ми відповідь, о Дзвíнко! — Ти
Строїла Штефанá?

Дзвíнка.

Нє!

Дóвбуш.

Дзвíнко!!! —

Дзвíнка.

Нє! —

Дóвбуш.

Прися́гнеш? —

Дзвíнка.

Присягáю!

Дóвбуш.

И для чóго
Аби́ тобí я мéнше вíрив, як

Digitized by Google

Ті зáвистливі Чóрі? — То-ж я твій!
На вíки твій!!!

Дзвíнка.

А нáрід?... Гуцулú?...

Дóвбуш.

Нехай ся й устечýт! а я — я хóчу
Любúти так, як хóчу! гуцулáм
На вкíрки!!! —

Дзвíнка.

Ти се нúнї так говорúш...

Дóвбуш.

А що говóрю, те й дотрúмаю!
При мóї чéсти! — А **если** не вíриш —
То там лежит топíр! менї обрúдлий!
Алé тобí най бýде він порýков
За мéне!

Дзвíнка (здоймáє топíр).

Так! — порýков! —

Дóвбуш.

Поконвíчнов! —
И сли колú від тéбе мóв сéрце
Відвéрнесь, сли присúгу ту святý,
Котрóв тобí сегóдне присягáюсь,
Полóмю: то бажáй на сей топíр
Від мéне й то, що в свíтї найжасніще,
Що в свíтї нáвіть и нечýване:
А Дóвбуш ти пристáвит за покýту!
При сéму тóпорі!...

Дзвíнка (ховáючи топíр).

И Дóвбуш мій
Дотрúмає святóго свóго слóва! —

Дóвбуш.

Як не — покúнь менé святá Покрóва!!!

Digitized by Google

(Червóнний, жаркúй блúск у всíх вíкнах, де вúдко Лаґадúна и мнóго гуцулíв. — Дзвíнка гóрнесь[1]) боязлúво до Дóвбуша.[2]) — Дóвбуш тúгне шáблю.)

Трéта сцéна.

Ивáн. — Ті, що пéрше. При кінцú Джімір за пóдрев.

Ивáн (ще на дворí).

И де-ж він...

(Убігáє з шáблев у рукú).

Га!!! То так ти нам присяґу
Тримáвш?!!! — Ти!!! — И що убíйници
Тепéр ти присягáв ся?!!! —

Дóвбуш (пускáєсь шáблев до Ивáна).

Боронúсь,
Бо гúнеш...

(Корóтка алé завзя́та бýча,[3]) при котрí Ивáн Дóвбушеви шáблю з рук вибивáє и єґó лéгко ранит.)

Ивáн.

Кров брáцка!!! —

(Тúша[4]). Дóвбуш завúзує собí рáну.)

Алé ся кров
На сеї бíсиці прокля́ту гóлов!!!
А ти
Признáй ся, áбо гúнеш...

(Лóвит Дзвінку за грýди и хóче ю шáблев просадúти.[5])

Дзвíнка (падé на колíна).

Мúлости!!!

Ивáн.

То Дзвíнку Штефанá не ти строїла? —

---

[1]) В автоґр. А. перед словом, »горнесь«, перечеркнено: біжит до Довбуша.
[2]) Перечеркнено: него.
[3]) „ ріжá.
[4]) В автоґр. А. перечеркнено: Хвиля.
[5]) Перечеркнено: пробити.

Digitized by Google

Дзвінка (показуючи на Довбуша).
Через оттого там[1])...

Довбуш (відвертаючись з бридом.)
О, Боже мій!...

Іван.
Вітак — не ти з секретарем у змові —
Пішла на сего дурня перед князем
Свідчити, а потому[2]) аби[3])
Собі й колач ще в него заслужити,[4])
Мені побігла знати дати? —

Дзвінка.
Гину!...

Іван.
А знов не ти, користуючи с того
Гидкого брацаря там, сеї ночи
У твій мерзкий халаш 'го загуліла,
Аби або его у свою сїть
Имити, а як не, то Совним
'Го зваром[5]) напоїти? —

Дзвінка.
Не! ей Богу!...

Іван.
Ти присягаєш ще, чортице ти?!
(Вириває їй флашечку зза пояса.)
А се що?!!!

Дзвінка.
Зрада!!!...

Іван.
Ти-ж за ню загинеш
Як сука...

---

[1]) Перечеркнено: отсего лиш.
[2]) „ вітак.
[3]) „ собі.
[4]) Сей рядок дописано а перечеркнено отсей:
То двіличне лице свое обмити.
[5]) Перечеркнено: Сої зварком 'го.

Digitized by Google

(Обертáє шáблю дéржов и хóче ю убúти).

Дóвбуш (не дає́).

Фáра, брáте! — Не твої́,
А кáтові руці́ скверни́ти ся
Отсéї ржи́ці чóрнов крóвйов...

(За пóдрев падýт[1]) два набóї).

Джíмір (за[2]) пóдрев).

Кáлфо!
Се рýшит воєвóда з свóйов шля́хтов,
На тáбір наш напáсти!

Дóвбуш (здоймáє свóю шáблю з землї́).

Гуцули́!!! —

(До Ивáна).

Ти прáво йдеш у тáбір и залóжиш
Усї плаї́ и при́ступи! —

(Ивáн пріч).

А ви
За мнóв усї́!!!

(Идé, алé у двéрех обертáєсь.)

А ти, язé прокля́та,
Готóв тим чáсом ся під бáрду кáта[3])!!! —

(З гуцулáми пріч.)

Четвéрта сцéна.

Дзвíнка. Зáраз вітáк Чóра.

Дзвíнка.

Пропáла!!! я пропáла!!!...

Чóра (ще за пóдрев).

Я с тобóв!!!...

---

[1]) В автоґр. Б.: чýти.

[2]) Перед словом: »за«, перечеркнено: ще.

[3]) В автоґр. А. перечеркнено: А ти отрійнице (переч. грішнице), Готова будь під барду ката.

В автоґр. Б. перечеркнено тут: Готов ся з загодї.

Digitized by Google

(Виступає.)

Бо він присяг княгині, нас обох
Зарізать їй на жертву!!! —

Дзвінка.

Вай!!! О, вай!!!...[1])

Чора.

А тут стоїт уже й кровавий ковбок,
На нім широка, остра барда, ясна
Як зеркало, а біля лютий кат из
Закоченими рукавами. — Лупнув
Черленими очима як той звір,
Ухопив остру барду, блиснуло
Раз д' горі, раз в долину, гукнуло,
И Дзвінки красна голов покотилась
Кровава у писок!...

Дзвінка.

Га! [2])

Чора.

[3]) **Але не ще!**
Бо Чора ще жие! бо Чора даст

---

[1]) Ся розмова від слів: »Я с тобов« — до — »Вай!!! О, вай!!!« в автогр. А. попоправлювана і скорочена. Перечеркнений єї текст ось який:

Чора (ще за подрев.)

Пропала єс! а я с тобов небого!!!

(виступає).

Він своєми шпіонами усе
Довідавсь и підслухав, и княгини
Присяг, обох, обох нас їй на жертву
Зарізати!!!...

Дзвінка.

Мовчи!!!...

Чора.

Бо твою голов
Бажає в'на від него в зміни!!!...

[2]) В автогр. А. по слові: »Га!« перечеркнено: »О! я пропала!...«

[3]) Перечеркнено: Пропала єс, нещасна! —

Digitized by Google

Ратýнок бíдної Дзвíнцї ще[1])!

Дзвíнка.

О, вже[2])...

Чóра.

О, божевíльна ти! О, жýсе ти!
Хíба-ж вíн громовúй топíр той сьúй
У тéбе не лишúв?

Дзвíнка.[3])

И справди

Чóра.

Дай!
Подáй менí єгó на мóї рýки,
А крáсної княгúнї дýшечка
На той свíт поленýла! — фурррррр...

Дзвíнка (шукáє топир).

А вíн? —

Чóра.

За нев, як той орéв! — Аж вóздух ме
Шумíти!... Шý-гý!..

Дзвíнка (подаючи Чóрі топíр).

То ж берú єгó!!! —
Нїж мáєш мóю гóлов с плíч ти зняти —
Волíю твóю я чортáм завдáти[4])!!!...

(Обí пріч на прáво и на лíво).

---

[1]) Слово: ще — дописано; перечеркнено: Чора Дзвінку Пімстит!!! —

[2]) Перечеркнено: Пропало все!...

[3]) В автогр. Б. перечеркнено тут слова: (шукає топір).

[4]) Сю відповідь Дзвінки в автогр. А. дописано над перечеркненим ось яким текстом:

Дзвінка (подаючи топір Чорі).

То-ж бери єго собі!!! —
Не можеш ти, о Довбуш, моїм бути:
Волію тя у темний гріб закути!!!...

Тут перечеркнено в автогр. А. ще й иньший варинт:

То твою я волію чорту дати.

Digitized by Google

Пя́та сце́на.

Со́я.

Со́я (ще за подрев).

Ге! Дзві́нко! мо́я па́во!

(виступа́є).

Де-ж прокля́та
Поді́ла ся?!

(Сі́дає).

То-ж утоми́лась я!...
А прокляту́ща, за́мість покріпи́ти
Ту бі́дну Со́ю...

(Уздрі́вше збанок, біжи́т до поли́ці).

Зба́нок! зба́нок! — А!...

(Бере́ зба́нок обома́ рука́ми и пе ла́комо.)

А се й винце́!... угорске! так! угорске! —
У не́ї го́йно, ви́жу! — Та й для чо́го-ж
Би не? — для чо́го не? — Штефа́н бога́ч був,
И ві́дьму зо́лотом менї́ відва́жив,
Бо я 'му ю продала́!... Зо́лотом!

(Ні́би наслуха́є).

Як?! — Що?! — Гугу!!!
Я отроена́! я! — Зварок мій! — га!...
Та де ти, Чо́ро, ві́дьмо?! — Най тобі́
Я упові́м, що мо́я ти донька́,
Та й того́ Василя́ Довбущука́,
Що він... А то-ж пече́! пече́! пече́!
Як пе́кло настоя́ще! — Гу гу гу!...

(Ревучи́ пріч).

ПОДРЯ.

Поли́на у одні́м лі́сі на Чорного́рі, де мно́го плаїв схо́дит ся — В зати́лю халаш[1]) До́вбуша. — С пере́ду на пра́во вели́ка яли́ця, а під яли́цев вели́кий оброслий[2]) камінь, на котрім мо́жна сиді́ти. — Ра́нок.[3]) Ціла по́дря у рожево́м світлї.

---

[1]) В автогр. Б. перед.: шатер.
[2]) В автогр. А. слово: »оброслий« — дописано.
[3]) Сего слова нема в автогр. Б.

Digitized by Google

Шéста сцéна.

Ивáн и Лаґади́н надхóдя с проти́вних сторíн. — У дóлинах далéко чýти уставúчне стрíляне.

Ивáн.

Хорóша бýча! — А ляхи́ ті бют ся
Як льви!...

Лаґади́н.

Твій брат ранéний? —

Ивáн.

И то я
Завдáв 'му ту нещáстну рáну!..

Лаґади́н.

Бýло
Від рáзу в сéрце! —

Ивáн (стрóго).

Лаґади́не!!! —

Лаґади́н.

Ми́мо
Присяги й свóго слóва, та до нéшти
Піти́!...

Ивáн.

Мій бíдний брат.

Лаґади́н.

И ти єгó
Ще жáлуєш?! присяголóмника!
Безли́чника! —

Ивáн.

Се чýти мýсїти,
И мýсїти мовчáти!...

Лаґади́н.

Та диви́тись,
Як мóжна с тíлької ненáвисти
Нї сїло та нї пáло на такé

Digitized by Google

Вели́ке дру́жество се[1]) перейти́!...
Але́ роби́ собі́, як розумі́вш,
А ми знов, гуцули́, ще[2]) бу́демо
З ним рахува́ти ся, и то крова́во[3])! —
Він хто се, щоб він смів над на́ми так
Руга́ти ся, безли́чно так руга́тись?! —
И с чи́ї[4]) се причи́ни си́плет ся
Сего́дне ті́лько ти́рби лю́дської? —
Не зза[5]) его́? — не че́рез не́го мо́же[6])? —
Як?! — Або мо́же наш свяги́й топі́р
Ми на тото́ на не́го переда́ли,
Аби́ по всіх 'го не́штах волочи́ть?! —
Неха́й вару́ет ся!!! — Одна лиш и́скра —
А всї 'го не́шти все́го се́го світа
Не ви́рвут з на́ших рук!!! — Ми сла́ві слу́жим,
А з віролóмцями ми ся не дру́жим!!! —

(Гро́зячи пріч)

Се́мa сце́на.

Иван.

Не ви́рвут з на́ших рук? — То я 'го ви́рву,
Хотьби́ и с па́щи льва́! хоть ма́в бих за́раз
Вам мо́е се́рце на таре́ли кра́ять
Тупи́м ноже́м! — Ви що гада́ете? —
Аби́х его́ я все ненави́дів,
Та все ненави́дів чере́з тото́,
Що до́си я его́ ненави́дів? —
О, ви не Довбуші! Лиш 'До́вбуш бо
Потра́фит дві́чи сво́го во́рога
Від найгидні́щого убо́ю стри́мать,

---

[1]) В автографі А. слова: »дружество се«, дописано; перечеркнено: »приятелство«.
[2]) Перечеркнено: ми
[3]) „ погано.
[4]) „ чиеї.
[5]) „ из.
[6]) „ се.

Digitized by Google

Потра́фит ніж єго́ у со́бі[1]) чу́ти
И не відмсти́ти ся! — А я аби́
Єго́ ще все а все нена́видів!...
О не, мій бра́те! —
Най гуцули́ на те́бе[2]) й пе́клом ста́нут:
А я тя ви́рву! я! з їх рук пога́них[3])!!! —
Га! Джімір...

Осма сце́на.

Джімір, крова́вий, з була́вов воєво́ди. Той, що пе́рше.

Джімір.

На́ша, бра́ге! — Воєво́д
И шля́хта вся в поло́ні!!! —

Ива́н.

Й воєво́д?! —

Джімір.

Вся шля́хта до ноги́! —

Ива́н.

Та де-ж они?

Джімір.

У та́бор їх веду́г! — А воєво́да
И До́вбуш — О, диви́сь!....

Девя́та сце́на.

До́вбуш. Воєво́д. Секре́тар. Шля́хта. Гуцули́. Ті, що пе́рше. — Воєво́д и шля́хта без зброї.

---

[1]) Перечеркнено: в своїм тїлї.

[2]) Тут перечеркнено в автогр. Б.: не зїпают.

[3]) В автогр. А. ті два рядки дописано: неперечеркненний текст ось який:

Най гуцули тобов ся не клопочут:
Я й чортови за тебе в пащу скочу!!!

Другий перечеркнений варинят сих рядків є отсей:

Най гуцули на тебе не зїпають
Бо я Иван твій брат ся називаю,
Бо я и в ад за тебе не тураю.

Послїдний рядок, що ввійшов був первісно до автографу Б., опісля перечеркнено.

Digitized by Google

Дóвбуш.

То так, о кня́зю? —
То тут, аж му́шу пригада́ть тобі
Твій кня́жеский прирі́к[1])? —

Воєвóд.

Роби́ коне́ц! —
Бо по такі́ нечу́вані ще га́ньбі
Чого́ и пів мінýти жи́ти?...

Дóвбуш.

Га́ньбі? —
То ти хібá се з жу́сами ся бив? —
Я ти даю́ на во́лю, воєвóдо,[2])
И ми зачне́мо[3]) за́раз на́ново! —
Я не жартýю! —

Воєвóд.

Дóста!...

Дóвбуш.

Але хто
Таку́ дити́нячу тобі́ дав ра́ду,
С півго́рсточков люди́й на нас напа́сти,
Нена́че нас тут ша́йка злодіїв лиш,
А не той на́рід гуцу́лский[4]), що во́лю
Добýти він[5]) зійшóв ся? —

(Хви́ля. Воєвóд хітáє[6]) головóю.).

Але хто
Тобі́ ту ра́ду й дав — він варт би то́го,
Аби́ тут так стоя́в[7])!...

Воєвóд.

О, шоб то я лиш!...

---

[1]) В автогр. А. перечеркнено: Тото, що-сь обіпяв? —
[2]) В автогр. А. перечеркнено: князю и.
[3]) Перечеркнено: зачинаєм.
[4]) „ в ціль свою.
[5]) „ тут.
[6]) „ горестно.
[7]) „ сгоять.

Digitized by Google

Дóвбуш.

Я розумíю тя, о, гóдний лаще! —
Алé той вúтязь вúтязя не варт,
Єслú у свóїм супротúвнику
Нещáсте він не чтúт. — Й за для тóго-ж
Дарýю вóлю[1]) вам, и без услóвій,
Хібá лиш с тим однúм, абú на дрýгий раз
Вас бíльше посїтúло Чорногóру! —
В нас є вас чим приймúти! —

(До Джіміря, котрúй собí нúшком óчи утерáє.)

Що там, Джíмір?
Чи вíтер лиш якýсь комáшку ти
У óко не завíяв? —

Джíмір.

(подаé булáву воєводí, а сам хóче Дóвбуша обіймúти).

Кáлфо мій!...

Воєвóда (єгó перестрíчаючи).

Позвóль, я пéрший тут...

(Обіймає Дóвбуша).

А сéрце, що
Так величáво бú, варт бúти и
На княжеских грудéх!... Я знáю, що
По тóму, що у мóєму дворí[2])
Жасновї тóї днúни дíялось,
Мій[3]) теперíшний крок тобí огúдний
Ме видавáтись. — Але знай, о, дрýже,
Що все менї чортíвство вíдомо,
И що оттой дíявол, мій секрéтар,
Враз з свóїм клéвретом, маршáлком тим,
Ще нúнї заберáют ся від мéне,
Абú де úнде впáстись кáтови.
Для тóго-ж мя простú, о, Довбущýку,

---

[1]) Перечеркнено: всїм.
[2]) „ у мене на подвірю. Первісно були тут слова: у хоромах.
[3]) Перечеркнено: Сегодні.

Digitized by Google

И ви, о, гуцули́, мене простіт,
Як вас я се прощáю!

(Гуцули́ и шляхта бли́жит ся).

Вáшу вóлю —
Не подарóвану, алé здобýту —
Вам у повні́ даю и віддаю́[1])! —
А ти, о, Дóвбуш, дожидай ще ни́ні
На ýстне мóє слóво й грамоту́!

Дóвбуш.

На кня́же твóє слóво[2])! —

(Кивáє на Джіміря и шепче 'му в ýхо. — Сей біжи́т у халáш[3]) и приноси́ть дýже крáсну и дорогý шáблю, котрý Дóвбуш зáраз воєвóдї презентýє).

А сю збрóю,
Прийми́ на пáмятку від гуцулíв[4])!
Онá нас пригадáє и без слів[5])!...

Воєвóд

(припáсує собі шáблю и подаé Дóвбушеви руку).

А пригадáй ті святí завíти:
Що Рус и Лях однóї нéнї[6]) дíти[7])! —

(Урочи́ста хви́ля. — Вітáк розхóдя-сь гуцули́ на всї бокú, так, що воєвóда з шляхтов и секрéтарем лишáєсь.)

Деся́та сцéна.

Ті, що лиши́лись.[8])

Воєвóд (по сумні[9]) хви́ли.)

Чогó ся так насýпили, пани́? —

---

[1]) В автогр. А. первісний текст сего рядка ось який:
Вам у повнї даю и повнї, и в щіль! —
[2]) Перечеркнено: Ти дяковать, о князю! —
[3]) Перечеркнено: шатер.
[4]) „ твого друга.
[5]) Сей рядок дописано а перечеркнено:
И всїм така награда як заслуга!...
[6]) Перечеркнено: мати.
[7]) Ті два рядки дописано.
[8]) В автогр. А: злишні.
[9]) Перечеркнено: попурі.

Digitized by Google

Чи мо́же се на ме́не ви́рок сме́рти
Значи́ти ма́є? — В до́брий час! — Але́
Я се у вас собі́ не заслужи́в[1])!
Сей по́хід че́стний був, як мо́же бу́ти,
А сли ми підупа́ли, то упа́ли
Ми лиш стокро́тні пересі́лі. —

Молоди́й ста́роста.

То-ж
Бо й щось! — Стокро́тні пересі́лі лиш!
Але́[2]) пита́ве хо́дит: хто каза́в вам
Вести́ нас пересі́лі сі під ніж? —
Скаже́нпм гуцула́м під ніж? —

Воєво́д (пока́зуе на секре́тара).

Отто́го
Там зло́дїя пита́йте ся, що до́ти
Споко́ю ми не дав —

Секре́тар (приступа́ючи до воєво́ди).

Мене́?! — Мене́?! —
Ха ха, ха ха, ха ха!... То я би мав
За всї дура́чества отсе́го па́на —

Воєво́д.

(Рве[3]) До́вбушеву ша́блю с пішви и проса́жуе нев секре́тара.)
Се твій послі́дний кеп.

Усї.

Га!!! га!!!

Секре́тар.

Послі́дний...

(Умира́е.)

Воєвод.

Тепе́р за мнов, пани́!!! — Я той ще в,
Чим[4]) був, и го́ре то́му, що він хо́че
Старо́го льва за гри́ву то́ргати!

---

[1]) Первісно було: Я се не заслужив собі у вас!
[2]) Перечеркнено: Тепер
[3]) „ Вирпвае.
[4]) „ Що-м

Digitized by Google

(До молодо́го ста́рости.)

Се не забу́дь, безу́сий мій пани́чу! —

(До служа́лих.)

А сте́рво се запо́рпайте де в лі́сі[1]),
Аби́ невби́нні кру́ки та кавки́
Не потроїлись ще! —

(Слу́ги[2]) відно́сять ті́ло секре́таря.)

Тепе́р за мно́в! —
Котю́зї по заслу́ї, ка́жут лю́де! —
А ша́бля ся ще на́йде й лу́чші гру́ди!...

(Усі́ пріч на лі́во).

Одина́цята сце́на.

До́вбуш. Іва́н.

Іва́н.

Се в ме́не раз Вартоломі́я!...

До́вбуш.

Як?! —
Сего́дне день —

Іва́н.

Вартоломі́я пре́тці! —
Се що тобі? —

До́вбуш.

Сего́дне-ж ма́ємо,
Як ма́ти умера́ючи каза́ла,
Сестру́ ми відшука́ти.

Іва́н.

Бо́же мій!...
Ми-ж ма́ємо сестру́ ще?! — Де-ж она́? —

До́вбуш.

Коби́ я знав се!... Але ма́ти ті́лько
Хоті́ла уповісти лиш мені́,

---

[1]) Первісно було:
А стерво се там в лі́сі загребіт де,
[2]) В автогр. А.: служалі.

Digitized by Google

Що в день Вартоломія — се би нині
Сестру ми нашу відшукаєм. —

Іван.

Диво! —
Для чого-ж ти докладно не вповіла? —

Довбуш.

Бо не хотіла, бо казала, що
Присяга вяже ю.

Іван.

И се знов диво! —
Яким-же способом ми маємо
Сестру вітак пізнати? —

Довбуш (вигягає[1]) свій ніж и подає[2]) Іванови).

Придивись!
А придивись 'му добре! —

Іван.

(Обзерає ніж и віддає вітак Довбушеви.)

Гарний ніж! —
Та що з сестров тов нашов має він
За стичність[4]) —

Довбуш.

По такому ми ножеви
Сестру пізнанем[5]) нашу.

Іван (зодрегаючись).

И то в день
Вартоломія!...

Довбуш.

Що тобі, братю? —

Іван.

Нехай мене! Пусті лиш забобони!

---

[1]) Перечеркнено: тягне.
[2]) В автогр. А.: дає.
[3]) Перед.: подає.
[4]) „ звязок.
[5]) Так в обох автографах.

Digitized by Google

Бо день Вартоломія був для мене
Усігди нещасливий. — Але нині
Нехай він бре́ше! То сей ніж, як ка́же ш —

Дóвбуш (зодрегáвсь[1]).

А[2])!...

Ивáн.

Що, Олéксику[3])? Чи не ранна́
Лиш фрúбра?! Єйже Бóгу! За для чóго-ж
Без топірця́ ти хóдиш?! Де він є? —
У халаши́? — Я зáраз принесу́...

Дóвбуш.

Мені́ 'го принесу́г, але́ без тéбе!...

Ивáн.

О, Бóже мій ти крíпкий!!! Ти-ж 'го прéтці
У Дзвíнки не —

Дóвбуш.

Забу́в? — не! не забу́в!
Але́ подарува́в!...

Ивáн.[4])

О, сúли ви
Небéсні!!!...

Дóвбуш.

Ха ха ха!.. Они́ меці́
Єго́ не ви́купя! — Я сам! я сам
'Го бу́ду му́сів викупáти, и
Кровáво, бóю ся! — Бо що я в шу́мі,
У божевíльнім шу́мі мóвго
Наро́ву, на топíр той присягáв,
То жах мене́ бере́, як тíлько лиш
Згадáю!!!...

(Потикáєсь аж до кáменя и паде́ припадáючи на[5]) нéго).

---

[1]) В автогр. А.: зодрегáючись.
[2]) Перечеркнено: Гу!
[3]) Переч.: тобі, брáтю.
[4]) „ Зривáєсь на ноги.
[5]) „ до.

Digitized by Google

Ива́н (сі́дає ко́ло не́го).

Не жури́сь так, бра́тчику! —
А хоть и да́в-вс Дзвíнцї той топíр —
Аби́ они́ лиш, щоб лиш гуцули́
Се не довíдались, що ти 'го Дзвíнцї
Завда́в! — Бо сей дія́вол —

Дóвбуш.

Шле уже́
По мою́ — ду́шу!!!...
(Оба́ зрива́ют ся на но́ги).

Дванáцáта сцéна.

Чóра с топірцéм.— Ті, що пéрше.

Чóра.

Твою́ ду́шу, ка́жеш? —
Хіба́ у Довбушíв тих є душа́? —
Ха ха, ха ха, ха ха!... Для то́го-ж він
Лиш ля́цку ду́шу хóче! —

Дóвбуш.

Га!...

Чóра.

Одну́ лиш! —
Одни́м — одну́ лиш! — Що? — ти побілíв? —
Ти-ж пре́тці їх по ти́сяч мордува́в,
А ни́нї о одну́ скупу́вш ся,
Де хóдит, сей топíр ти викупа́ть? —

Дóвбуш.

А хóтьби й бóжу го́лов[1])!!! —

Чóра.

Ха ха ха!..
Як жус за Бóга за́раз ся това́в! —
Та тут бо о богú не хóдит! — тут
Лиш хóдит о чорти́! — святу́ прися́гу! —

[1]) Перечерк.: главу.

О Дóвбушеве слóво! — в одну
Лиш ля́цку ду́шечку!!! —

Дóвбуш.

Нїкóли в свíтї!!!
Хоть мáв бих и в могúлї зáраз прíти[1])!!!

(Прíч).

Тринáцята сцéна.

Остáнні.[2])

Чóра.

Ха ха ха ха!...

(Глу́мит[3]) ся Дóвбушеви)

Важáй на сей топíр
Від мéне й те, що в свíтї найжасні́ще,
Що в свíтї нáвіть и не чу́ване:
А Дóвбуш ти пристáвит за поку́ту!
При сéму тóпорі! —

Ивáн (на колíнах).

О, змúлуй ся! —
У нас в дім, в пóле: все берú!
Лиш —

Чóра.

Ду́шу!!! —

Ивáн.

Срíбло, зóлото в нас в:
Усé берú, лиш —

Чóра.

Ду́шу!!! —

Ивáн.

Нá ти ніж сей,
И засадú 'го в мéне —

---

[1]) Первíсно було:
Хоть мав бих зараз у могилї пріти.
[2]) В автогр. А.: злишні.
[3]) Перечерк.: Імітує Дóвбуша.

Digitized by Google

Чо́ра.

Що?! — ти бу́деш
Менї́ ще торгува́ти ся?! — Го го! —
То в гуцулі́в я за́раз запита́ю,
Чи сей свята́й, божественний топі́р
В'ни схо́чут ви́купити...

(Хо́че йти).

Ива́н

(зрива́ється на но́ги и трима́є ю.)

Стій, скажена!!! —
Ту твою ля́цку ду́шу бу́деш ма́ти,
Хоть ма́ли-б[1]) и живцем мя закопа́ти!!! —

(Чо́ра тя́дне 'го за собо́в. Засло́на).

---

[1]) Перечеркнено: мают.

Digitized by Google

ПЯ́ТЕ ДІ́ЛО.

ПО́ДРЯ:

Посл́дна четве́ртого ді́ла. — Зо́решлива ніч. — Поде́коли паду́т звізди.

Пе́рша сце́на.

У зати́лю гуцули́, Джімір с кра́ю. — Під яли́цев стої́т До́вбуш, з вели́ким, опеча́таним перґаме́нтовим сувоєм у руці́. —

Д о́ в б у ш.

Я ви́жу ка́лфи всі, лиш пе́ршого
Не ви́жу. — Де мій брат? —

Д ж і м і р.

Я ба́чив 'го,[1])
Як він ишо́в куда́сь с цига́нков Чо́ров,
А Лаґади́н за ним.

Д о́ в б у ш (серди́то).

А вадь, що він
Послу́хав то́го чо́рта?! —
(Усе́ у бі́лшу я́рість впада́ючи).
Тихо, кров[2])! —
(Витяга́є ніж зза че́реса и ме́че его́ під яли́цу).
Я лиш одно́го бра́та ма́ю!..

---

[1]) Перечерк.: Сего́дне в вечер.
[2]) » серце.

Digitized by Google

(Понýре дýмає.)

А

Як справди він послýхав ту чортúцу,
И Довбушíв имя́ то непорóчне
Убóєм оскверни́в[1]) се? Як єго
Напрáсне приятéлство лиш налúчман,
Лиш мáска хúтра бýла, щоб менé
Тим лéгше загрузúти[2])? — Га!! — тогдú —
Тогдú би лýчше було, щоб ти був
Не народúв ся, бо и Міхаíл
Святúй з усíм небéсним вóєнством..

(Яркúй посвíт лýшниц. — Дóвбуш стоíт стовпóм.[3])

О, обгорнíт менé!!!...

(Кúдає сувíй пріч и идé переполóшений нáвзнак.[4])

Дрýга сцéна.

Иван с кровáвим ножéм. Лаґадúн с тóпором. Чóра с крестóм. Гуцулú з лýшницями. — Ті, що пéрше.

Дóвбуш.

Той ніж?!!!...

Ивáн.

Післáла
Тобí сестрá. Бо я ю відшукáв!..

Дóвбуш.

Сестрý?! — И що? —

Ивáн.

И — вбив!!! —

Дóвбуш.

И — що?!!! —

---

[1]) Перечерк.: покаляв.

[2]) Рядки від слів: »Як єго« — до — »легше загрузити?« в автоґр. А. автор дописав червоним олівцем. Перечеркнено: На віки поваляти. В автоґр. Б. читаємо: приятельство, в автоґр. А. приятелство.

[3]) Первісно було: стоíт с переляку як стовп.

[4]) Перечерк.: назадгузь.

Digitized by Google

Іва́н.

Зарі́зав,
Коли́ вже хо́чеш зна́ти!... Ни́нї-ж день —

Дóвбуш.

Вартоломі́я...

(Вирива́є Ива́нови ніж, проса́жує 'го ним, ме́че вита́к ніж Чóрі,[1]) потика́ючись наза́д,[2]) паде́ під яли́цу,[3]) закрива́є собі о́чи и сидѝт нерухо́мо. — Джімір иде́ до не́го.)

Лаґади́н.

Стій!!! —

(Ме́че топір Дóвбушеви,[4]) ло́вит Ива́на[5]) обома́ рука́ми, кладе́ 'го на зе́млю и прикля́кає ко́ло не́го.)

Іва́н.

Сего́дне де́нь...

(Умира́є.)

Чóра

(здойма́ючи крест висóко д' гóрі.)

День мсти, день про́пасти всїх Довбушів!!!
Бо в день Вартоломі́я и оте́ц
Мій ско́чив ув ого́нь!!! — Ого́нь сипів!...
Ого́нь бухáв!... и и́скри си́пались
Черво́нні як так та кров!... А бі́дна Чóра
Стоїт та ди́вит ся та присяга́є —
И присяга́є мсту над Довбуша́ми!...
И то́чит Довбушівску чóрну кров!!! —

(Здойма́є ніж,[6]) и підно́сит 'го висóко д' гóрі.)

Горóв же грай, прокля́та! — грай — горóв!!! —

(Шви́дко пріч).

---

[1]) В автор. А. перец.: по під ноги.
[2]) Перечерк.: назадгузь.
[3]) „ ялицев.
[4]) „ до ніг.
[5]) „ падущого.
[6]) Перец.: Хапає ніж, що єго їй Довбуш о перед ноги кинув и підносит 'го високо в гору.

Digitized by Google

Трéта сцéна.

Остáвші.[1])

Лаґадúн.

(до Ивáна.)

Ти свóє відограло вже, о, бíдне
Ти Довбушíвске сéрце!... за для тóго-ж
Утихомúр ся вже!...

(Виймáє зза чéреса велúку[2]) хýстку и укривáє нев Ивáна.[3])

Джíмір.

Гов, чоловíче!
Чи мóже дýмаєш, що нам в грудéх
Лиш топірцí клепáют? — Вповідáй! —
Що стáло ся? — То с прáвди він сестрý
Зарíзав свóю? —

(Лаґадúн зриваєсь и тúгне ніж, Джíмір то сáмо.)

Стій!!! — Кудá-ж ходúв
Сегóдне рáно він? —

Лаґадúн.

Кудá ходúв? —
Честь сéго нештовóда ратувáти[4])
Ходúв, честь гуцулíв обмúть ходúв,
Хóтьби и лáцков крóвйов. — Се єгó
Винá єдúна! —
Алé як ми у монастúрь прийшлú,
Кудá нас чóрна псúця завелá,
И він довíдуєсь, що тут о дýшу
Невíсти хóдит, о княгúнї дýшу:
То ніж падé 'му з рук и він з жахý
Стовпíє як маймýрний óбраз...[5])

Джíмір.

Що-ж
Княгúня рóбит? —

---

[1]) В автоґр. А.: Злишні.
[2]) В автоґр. слово: велику — дописано.
[3]) Перечеркнено: тварь и груди Ивана.
[4]) В автоґр. В. було перв.: рахувати.
[5]) Слова: Маймурний óбраз — дописано; перечеркнено: укопаний.

Digitized by Google

Лаґадúн.

В'на читáє у
Однім старім сувóю перґаменту,
Що їй післáв секрéтар в монастúрь,
Як умерáючи нам вповідáла. —
Алé як ми вступúли у келію,
Встаé онá як божествó, идé до
Ивáна, и оттáк до нéго кáже:
У дóбрий час, мій брáте! — бо и я
Єсьм рóду Довбушівского, донькá
Самóго тóго Дóвбуша, що грáбя
Велúв живцéм спалúти. — Ніж отсéй,
Котрúм він свóго кáта просадúв,
Був мóвго вітця!...

Джíмір.

А що цигáнка
На се? —

Лаґадúн.

Як та гадю́ґа, як змия́
Сану́ла ся и заревла́, що гóмін[1])
Розля́г ся аж по всім монастирú:
То й ти, препроклятýща? !!! то и ти
Похóдиш з Довбушів? !!! И так лютýючи,
Рве ніж книгúни з рук, и тóпит 'го
Нещáсні у грудéх!...

Дóвбуш (глýхо).

Вартоломíя!...

Лаґадúн (до Ивáна).

А ти мовчúш?.... Ще прúйде та порá,
Що заговóриш!...

(До свóїх гупулів).

Поможíт ми, брáтя,
Занéсти жéртву сю у мій халáш,
Вітáк на чорногірскі кúчері[2])
'Му викопати грíб!...

---

[1]) Перечеркнено: лоскіт.
[2]) „ на чорногірскім грéбени.

Digitized by Google

Дóвбуш

(зрива́єсь и хапає той ніж, що 'го ще з ра́зу був відки́нув).

Копа́йте два!!! —

(Хóче пробúтись, але з'упиня́єсь, мéче ніж пріч и хапає топір.)

О! — Але ня!!! — Ще хóчу запита́тись
У тóї крáсної гадю́ки, зáщо
Она́ ми се зробúла... — Ни́нї-ж[1]) день...

(Пріч).

Джíмір.

Нехáй и чóрта с пéкла бýде днúна —
А гýцул свóго кáлфу не покúне[2])!!! —

(Пріч за Дóвбушем. Мáйже всї гуцули́ за ним. — Тих кíлька, що лишúлось, берýт тїло Ивана на топірцí и віднóся в протúвний бік. — Лагадúн идé за ни́ми в тýзї.[3])

ПОДРЯ.

По лíвім бóцї отвóрене приýлне[4]) вікнó у дóму Дзвíнки. — На прáво стрóмина[5]) з зáмком воєвóди. — Нíч зóрешлива. — Чáсом падýт звізди.[6])

Четвéрта сцéна.

Чóра с кáганцем, брýсом и тим ножéм, що Дóвбуш ним Ивáна просадúв[7]).

Чóра

(кладé кáганец на вікнó).

В'на сúнле кýлї з мóєго крестá,
А я сей нóжик най собí обíздрю.

(Обзерáє ніж).

---

[1]) Перечеркнено: Сегодне-ж.

[2]) Ті два рядки дописані. Первісний їх перечеркнений текст ось який:

Нещасний день Вартоломія днина,
Вартоломія нещаслúва днина!...
Хто гуцул — свого калфу не
Нехай се буде и чортівска днина.

[3]) Перечеркнено: сумуючи.

[4]) В автогр. А. перечеркнено: заулúе.

[5]) Перечеркнено: скала.

[6]) „ Звізди падут заéдно.

[7]) „ пробив.

Digitized by Google

Так, но́жику! сего́дне тво́я дни́на! —
Бо два аж Довбуші́вскі се́рця
Проби́ти — то не фра́шки! — бо они́
Твердї́щі кре́меня.!!!
(Смо́трит вістре.)
А пре́тцї ще
Робо́тї тво́ї ни́нї не коне́ц,[1])
Для то́го-ж му́шу наостри́ти тя,
Абе́-с[2]) такий був о́стрий як той брич!
Як мсти́ святої невсипу́ще око[3])!!!
Як Тіфона огне́ннії отро́ки!!! —
(Зачина́є ніж остри́ти и ве до то́го жасну́, коро́тку а́рию).

Пя́та сце́на.

Дзві́нка с тарільчиком, на котрім нахо́дит ся кі́лька золоти́х куль, у лі́ві руцї́, а с ка́ганцем у пра́ві руцї́, ухо́дит з зати́ля.[4])

Дзві́нка.

(кладе́ ка́ганец и тарільчик на вікно́).

Тобі́ ще хо́чет ся співа́ти, Чо́ро?...

Чо́ра.

Се пісньвесїльна До́вбушеви с кра́снов
Княги́нев...

Дзві́нка

Пісньвогро́бна, не весї́льна!
Бо він — заги́не!!! —
(Рве дубелтівку и порошни́цю с кли́нка и набива́є ю завзя́то двома́ золоти́ми ку́лями.)
А тра́фю! тра́фю! тра́фю! щоб тото́
Єго́ лука́ве, прелука́ве се́рце
На сто кава́лків — не! на прах! на по́рох[5])
Розси́палось!!! —

Чо́ра

(ти́че їй ніж за по́яс.)
А про уся́ке ніж

---

[1]) Первісно було: Роботї твої не конец сегодне.
[2]) В автогр. Б.: аби.
[3]) Первісно було:
Як ревности то невсипуще око!!!
[4]) По слові »затиля«, перечеркнено: и иде до вікна.
[5]) Перечеркнено: прах.

Digitized by Google

Тобі́ отсе́й! — він о́стрий! — Чо́ра 'го
Остри́ла! бі́дна Чо́ра!...

Дзві́нка (наслуха́є).

Слу́хай! —

Чо́ра.

Він! —

Дзві́нка.

Він!!!

Чо́ра (заку́суючи зу́би).

Він!!! — А до́бре мірь!!! —

Дві́нка.

Лиш не жури́сь...

Чо́ра (сипячи́ як га́дина).

Лиш о́стро! чу́єш? — о́стро! — в се́рце[1])! в се́рце! —

(Чо́ра и Дзвінка замика́ют шви́дко вікно́, гася́ ка́ганцї и дают ся в бік.)

Ше́ста сце́на.

До́вбуш. Ті, що пе́рше.

До́вбуш.

Вже загаси́ла? — Так як мо́ю ду́шу!...
Але́ втвори́ и дай менї́ нічлї́г! —

(Пу́кає то́пором у вікно́).

Не хо́чеш? — Пре́тцї-ж я ти передо́м
'Го заплати́в, и го́йно, ду́маю! —
Бо й чорт тобі́ за не́го бра́та не
Зарі́же, нї сестру́ не замордує!...

(Пу́кає.)

То-ж отвори́, ти ка́жу!!! — Або за́раз
Таки́й нічлїг ти спра́вю,[3]) що аж пе́кло
Ся зодрегне́!!! —

(Бє то́пором так си́льно у вікно́, що оно́ з бре́нькотом злїта́є. — Ра́зом паду́т два набо́ї.)

---

[1]) Перечеркнено: него.
[2]) „ и.
[3]) „ зробю.

Digitized by Google

Та дві аж? — И одної
Би бу́ло до́ста.
(Де́ржит ся одно́в руко́в за се́рце, а дру́гов за арцабу, хіта́єсь, паде́ на коли́на, віта́к на зе́млю, а то так, що лежи́т про́сто під вікно́м.)
Тве́рдо сте́лиш, Дзвінко!...

Дзвінка (у вікні́).
Княги́ня ти посте́лит у пери́нах!

Чо́ра (в ха́ті).
А ти пови́нна лїпше, бо и ти,
И ти єго́ сестра́, донька́ отсе́
Старо́го Василя́ Довбущука́
С тов нещасли́вов Со́йов!...

Дзвінка.
Пра́бог[1])!!!...

Чо́ра.
Клич
Не Бо́га, а́ле Тїфона! — Він ти
Помо́же!

Дзвінка.
(Рве ніж зза по́яса и біжи́т у ха́ту.[2])
Поможи́-ж...

Чо́ра.
Га!!! що?!!! ти ніж
Сади́ш менї у се́рце?!!!...
(Харчучи́.)
Ніж той

Дзвінка.
Ти
Сама́ остри́ла... Ще раз!!! Ще раз!!! Ще[3])!!! —

---

[1]) В автогр. А. перечеркнено: Боже!!!
[2]) Перечеркнено: де обі з лосиотом на землю падут.
[3]) Перечеркнений варіянт сего уступу ось який:

Чора.
Га!!! га!!! ти голов
Ми відтинаеш, голов?!!!

Digitized by Google

(Божевільний ре́гіт.)

Ха ха, ха ха, ха ха!...

Сéма сцéна.

Джімір. Гуцулú з лýшницями. Дóвбуш. Пізнíще Дзвінка.

Дж і м і р.

Мій кáлфо!!! — Га!...

(Джімір и пáру гуцулів приклякáют кóло Дóвбуша и підвóдя єго́,[1]) так, що він у сі и настоя́щі сцéні як сидúт.)

Дóвбуш.

О дякувáть вам, брáтя! дякувáть!...
Чи дýмали ви день Вартоломíя
У Дзвíнки нúнї святкувáть? — И я не! —
Єй Бóгу, що и я не!... Та для чóго-ж
Би не у Дзвíнки? — Брак тут рóзривки? —
Дивíт ся, о, дивíт!...

Дзвíнка

(божевільна и розхрíстана, кровáвий ніж у руцí, вибігáє, нúби то гýляючи на подрю).

Але то-ж то вам твéрде сéрце у тóї божевíльної цигáнки!... як крéмінь! — Алé я їй 'го просадúла — просадúла — просадúла — нáскрізь! — так![2]) —

(Пантоміма. Ре́гіт).

Що кáже онá[3])? Дóвбуш мій брат? —

(Ре́гіт).

(Харчучи.)

Ніж той...

Дзвінка.

Ти
Сама острила... Так!!! и так!!! и так!!!

[1]) В автогр. А. перечеркнено: берут єго на руки.

[2]) Первісний текст сеї частини ось який:

Дзвінка.

Але то-ж то вам ликава шия у тої циганки!... як дріть! Але я їй претцї ю перетяла — перетяла — перетяла — так! —

[3]) В автогр. А. переч.: божевільна цигáнка.

Digitized by Google

Ба ще що би не ви́гадали!... Він пре́тці-ж мій зару́чений и гада́є жени́тись с тов там кра́снов княги́нев у за́мку! — Та й для чо́го-ж би не? — она́-ж пре́тці та́кже є́го сестра́? — Як то лиш? — За́раз...

(Співає.)

Взя́ла сріб́ола в черепо́чок,
Та й покла́ла на жаро́чок:
Гой топи́ ся, сріб́ло щи́ре!
Бу́дут ку́лї на вечеру! —

(Говорит).

И так да́лї. — Се пі́сня за то́го хоро́шого Джоґо́лю, що є́го богата Аксені́йка застрі́лила, але́ я ю забу́ла, гет-гет[1]) забу́ла!... Бо они́ ка́жут, що я старо́го Штефана́ строї́ла, а се бріхня́,[2]) бо є́го Со́я строї́ла, хоть и за мо́ї гро́ші. — Не пра́вда Сойо? —

(Ре́гіт).

Лиш полови́ну, ка́жеш? — Я си́пю все, аби́ ся серде́шний не бога́то му́чив. — От так...

(Пантоміма).

Що ти ка́жеш, Штефа́не? — се́рце у тобі перепа́лює? — Хіба́ я то́му[3]) ви́нна, що старі́ люде не привы́кли до Со́їних зварків? — Овва![4]) —

(Ре́гіт).

А ти що ка́жеш, Ле́сю? — Абе́с ві и на о́чи и не ви́дів? — Она́ ві́дма, лю́бчику, и нас усі́х ще з сві́та позго́нит, ка́же тво́я не́ня, та в одно́ пла́че... так!...

(Пантоміма).

Але́ добра́ніч, Оле́ксику мій лю́бий, добра́ніч! — А як тебе́ стара́ пита́тиме, де ти ся так заба-

---

[1]) Перечеркнено: зовсім
[2]) „ неправда.
[3]) „ за того, що.
[4]) „ Про мене!

Digitized by Google

рйв, а ти кажи́ — — ну? — — ти кажи́, щось був у ци́ган, твій кріс ла́годити. Добра́ніч! Добра́ніч! —

(Пріч).

Осма сце́на.

Оста́вші.[1])

Дóвбуш.

О — Джíмір! Джíмір!... Але ти вже звеш
О пе́ред Го́спода престíв мене́,
Мій неповúнний бра́те!... Я вже йду!...
Для то́го-ж будь здоро́в ми, вíрний дру́же[2]),
И ви о гуцули́, здоро́ви бу́дьте,
И мя просíт!... простíт!...

(Усí закрива́ют собí óчи).

Джíмір.

Оле́ксо мій!...

Дóвбуш.

А сей топíр... озми 'го, ми́лий дру́же,
И утопи́ 'го там, де Че́ремуш
Найгліб́ші, найкрутíщі кру́чі кру́тит[3])
Аби́ ще дру́гого де Дóвбуша[4])
Не закортíло, божестве́нну зброю
У свóї ру́ки бра́ти. — Бóжа зброя,
Божéственне оружíв не нам,
Не грíшним лю́дем в ру́ки, що в грудéх їх
Наро́ви ще кіпя́[5]) и гра́в кров!..

(Обзира́е топíр пова́жно и гово́рит до не́го).

О, щоб я свóю не́ню був послу́хав!...
Бо мени́ она́ тебé суди́ла,[6])

---

[1]) Перечеркнено: Зли́шні.
[2]) „ Марку.
[3]) „ плесо мае.
[4]) Первíсно було:
Аби там Довбуша ще другого.
[5]) Перечеркнено: ся бют.
[6]) „ 'го призначила.

Digitized by Google

А бра́ту мо́му!... Але я — я ле́жу...
Прости́ мене́, святи́й!...

(Цїлю́є топір з обо́х боків и подає 'го Джіміреви.)

И ти, о, Бо́же!...
Котри́й кара́єш, а́ле справедли́во,
Прости́ мя ка́ющого ся, прости́
Мя ра́ди тво́го милосе́рдія
Вели́кого над на́ми!...

(Одна́ ду́же кра́сна звізда́ паде́.)

Що за кра́сна...
Упа́ла там... звізда́!...

(Умера́є. — Хви́ля. — Гуцули́ гася́ лушниці́. — Джімір кладе́ ме́ртвого на зе́млю а сам устає́.)

Джімір.

Звізди́ лиш згарь[1])! —
Сама́-ж звізда́ сія́ти ме во віки!
И ме пока́зувати чоловіку
Путь — д' го́рі! —

(Гуцули́ підсува́ют топірці́ під ті́ло, підно́ся 'го д' го́рі и беру́т на пле́чи. — Тимча́сом ло́вит ся за́мок и пожа́р освічує цїлу́ по́дрю маґічно. — Засло́на.)

---

[1]) Первісно було:

То їй лиш — згарь! —

Digitized by Google

Сценічні пóкази.[1]

Осóби и нóші.

Воєвóд.

70 рік. — Різкúй дïдугáн. — Старопóльска нóша маґнáтів, карабéля,[2]), булáва.

Княгúня.

26 рік. — Красá и княжеска повáга.[3]). — Бізантúцка княжеска нóша, діядéм, порфірóва, сóболем забланéна мантá.[4]) — Ся хоть корóтка рóля — мáє бýти з великóв прецізиов грáна, бо становúт єдúний кóнтраст до рéшта жéнских роль[5].)

Секрéтар.

30 рік. — Дýже хорóша я́ва[6]), а́ле чóрний характéр. — Штуцéрска нóша молодóї пóльскої шля́хти.

Секретар я́ко мóнах.

Ся máска máє бýти дýже повáжна и імпонýюща. На головí колпáк з дóвгим вéльоном. Вóлос дóвгий и бородá дýже дóвга и бíла. У лíві руцí книжка

---

[1]) В автогр. А. перечеркнено: прикмети, — поправлено олівцем: пóкази; тут дописано олівцем а опісля перечеркнено: зауваги.
[2]) Переч.: воєводзка.
[3]) „ постава.
[4]) „ мантия.
[5]) Первісно: контрапункт до других обох
[6]) Переч.: красна постава.

Digitized by Google

и рожáнец з велúких жóвтих цятóк, у прáві руцí крива́ пáлиця. Рúзи дóвгі, чóрні. На шúї крест.[1])

Маршáлок.

40 рік. — Гýмор. Пóльска, домáшна нóша. — Маршáлска пáлиця.

Дóвбуш.

25 рік. — Красá, житé, натурáлність, шляхóтність. — Нóша гýцулска áле ідеалізóвана. — Сардáк и ногавúці чирчикóві[2]) (trapptoth). — На головí áбо каманáк (гýцулский бáрет с трьомá ріжкáми) áбо угóрский кресáк з зелéними пю́рами. — За чéресом нóжі и пістолéта. — Громовúй топíр (Streitart)[3]) є фантастúчна, старовíцка збрóя, подíбна до рúмских лíкторских тóпорів. — Нóжі и пістолéта турéцкі. — Тяжкý, угóрску шáблю нóсит Дóвбуш лиш у четвéртім ділї.

Ивáн.

26 рік.[4]) — Хорóший, áле понýрий. Нóша як Дóвбуша, але зóвсім чóрна с чóрними пю́рами. — Шáбля тáкже лиш у четвéртім ділї.

Джíмір.

25 рік. — Весéлість, отвéртість, натурáлність. — Нóша як Дóвбуша, лиш не такá вистáвна.[5])

Лаґадúн.

26 рік.[6]) - Понýрість, завзя́тість, я́рість. — Нóша як у Ивáна.

Мóрган.

70 рік. Добродýшність, блáгість. — Нóша фантастúчна старовíцких чорнокни́жників.

---

[1]) Сей уступ сценічних показів в автогр. А. дописано дальше на стор. 124 автографу; перечеркнено в нім слово: Ряси.
[2]) В автогр. А. переч.: порфірові.
[3]) „ „ „ се слово пропущено.
[4]) Переч. 24 роки.
[5]) „ але май поединча.
[6]) „ 24 роки.

Digitized by Google

Чóра.

18 рік. — З разу непоро́чне ча́до нату́ри. — Но́ша уго́рских цига́нів; у дру́гім ді́лї дорога́ и вибі́рна, вітáк зо́всім зане́дбана.

Сóя.

50 рік. — Жасна́, віде́мска проя́ва. — Знаки́ да́вної краси́. — Зане́дбана цига́нска но́ша.

Дзвíнка.

30 рік. — Роскíшна, чару́юща, але́ фрівóльна и кокéтна красá. — Но́ша гу́цулска, ду́же бога́та, але́ аж за на́дто пересáдна.

Старúй гу́цул.

90 рік. — Дерзкúй упéртий дїдуга́н. — Но́ша гу́цулска, дубле́на (hellbraun) або́ и си́ва. — На голові́ вели́ка, кру́гла, медве́жа або́ и бара́ня ку́чма. — Без збро́ї. — До́вга, замашна́ ки́ржа (Bergstock).

Молодúй гу́цул.

20 рік. — Умішáйло. — Но́ша гу́цулска, але́ аж зана́дто штуцéрска.

Гуцулú.

Но́ша ідеалїзóвана гу́цулска. — Чóрні сардаки́. — Черво́нні ногавúцї, уго́рскі кресаки́ (капелю́хи). — У тре́тім и пя́тім ді́лї тонірцї́, у четве́ртім шту́ци (караба́ни) и мисли́вскі сугаки́[1]) (Hirschfänger). — Ножі и пістоля́та усї́гди за че́ресом.

Капíтан трабáнтів и трабáнти.

Но́ша и збро́я гелєбардíрів на кня́жеских дворáх мину́вшого столїтя.

Старóсти и шля́хта.

Но́ша и збро́я старопóльска.[2])

---

[1]) Переч.: шаблї.
[2]) В автогр. А. переч. Карабелї.

Digitized by Google

Слу́ги.[1])

Як на всїх кня́жеских двора́х мину́вшого столї́тя.

Кат з помі́чниками.

Жасні́ цига́нскі[2]) **проя́ви.**

По́дря.

В загалї́.

„До́вбуш“ ма́є бу́ти траґе́дия у по́внім зми́слї то́го сло́ва и для то́го ма́ють бути вся́кі переса́ди в декора́циї уни́кнені, бо се ува́гу прито́мних ті́лько моро́чит, а то зо́всїм без потре́би. — Але́ на тото́, що нї́мцї назива́ют „das Stimmungsvolle“, тре́ба всї́гди розу́мний взгляд ма́ти.

1.[3]) **Хоро́ми в за́мку.**

Обши́рні и пону́рі, без вся́кої оздо́би.

2. Розва́лини (руї́ни).[4])

Ма́ют бу́ти та́кже обши́рні и велича́ві. Але́ се мо́же бу́ти та́кже и пе́чера в які́ горі́, або́ и[5]) **вели́кий шате́р, але́ все при доро́зї.**[6])

---

[1]) Переч.: Ноша їх.

[2]) Перечерк : фантастичні.

Тут в автоґр. А. бачимо ще отсю дописку, яка не ввійшла до автоґрафу Б.:

»Через цїлий час свого побуту на подри стоїть кат спертий на топори́ще, а барда знов топорищем д' горі, на ковбок, як се часом малювали на образах.« (Тут подано й прімітивний рисунок сего ковбка).

[3]) Переч.: I. Дїло.

[4]) Переч. II. Дїло.

[5]) „ также.

[6]) „ гостинци.

Digitized by Google

3. Світлиця у Дзвінки.

Ду́же подібна до тих, котрі нахо́дят ся у старові́цких, бога́тих, тіро́льских дома́х. — Сті́ни, сте́ля и помі́ст з гибльо́ваних проте́сів, сволоки́, одві́рьки футри́ни (арца́би (Thür-Fensterstöcke),[1]) ослони і т. д. шница́рскої робо́ти, усе́ від ста́рости почервонні́ле. — Під приу́лком[2]) ду́мав я собі відтя́тий оде́н кут з вели́ким вікно́м.[3])

4. Гу́цулский та́бор.

Сей тре́ба собі ду́мати я́ко за по́древ, а на по́дри ма́є бу́ти лиш хала́ш (намі́г) До́вбуша, єсли́ мо́же бу́ти, з смере́кового лу́бя (кори́).

5. Приу́лок[4]) у Дзвінчинї ха́тї.

Він ма́є бу́ти по лї́вім бо́цї. — По пра́вім бо́цї ма́є стоя́ти за́мок на горбику́ або́ на скалї́,[5]) а оба́ буди́нки так, аби́ зати́ле во́льне бу́ло, щоб до́бре ви́дїти па́дане звізд. — За все тре́ба не забу́ти, вікно́ так приспо́собити, аби́ при уда́рі До́вбуша топірце́м, оно́ ле́гко и за́раз злетї́ло.

---

[1]) Слова поміщені в скобках — в автоґр. А. пропущені.

[2]) Переч.: янкірем.

[3]) В автоґр. А. маємо ще отсю попоправлювану, в части пером, в части олівцем написану примітку, що не ввійшла до автоґрафу Б.

»III. Дїло. Подвірє в замку. Обширне и понуре.« Ті слова перечеркнено і написано: »Хороми в замку ті самі, що и в першім дїлї.« Дальше поміщено отсю перечеркнену приписку:

Желїзну піч я думав собі яко капличку або щось подібного. Двері в ню мають бути такі великі, аби міг крізь нї чоловік увійти.

[4]) В автоґр. А. переч. заулок.

[5]) Слова: на горбику або на скалї — дописані в автоґр. А. олівцем.

Digitized by Google

Послі́дна ува́га.

Ся дра́ма міст и́т[1]) у со́бі 1700[2]) ві́ршів я́мбами у таки́й по́діл:

1. Ді́ло: 390[3])
2. „ 410[4])
3. „ 340[5])
4 „ 390[6])
5. „ 170[7])

Отже-ж режі́сер и найбі́лшої сце́ни не ма́є жури́тись о то, що 'му часу́ забра́кне, и мо́же да́ти усі́м еволю́циям потрі́бну слободу́[8]) и час.[9])

---

[1]) В автогр. А.: лїчит.
[2]) Переч.: 1710.
[3]) „ 376.
[4]) „ 400.
[5]) „ 354.
[6]) „ 400.
[7]) „ 180. Під колюмною цифр бачимо їх суму: 1700 переч. 1710.
[8]) Переч.: волю.
[9]) На боці бачимо ще перечеркнені числа: 1530 і 1710 поставлені одно понад другим.

Digitized by Google

Трета редакция »Довбуша« не була ще надрукована. Маємо два автоґрафи сего твору. Автоґраф А. становить первісний текст, брулїон автора із поправками і перерібками; автоґраф Б. — се переписаний на чисто автоґраф А. при чім автор декуда робив незначні зміни. Основний текст беремо з автоґрафу Б., приймаючи лиш декуди влучнїйші вислови з автоґрафу А. Усї поправки і зміни в автоґрафі А., як і ріжницї між обома автоґрафами зазначуємо у приписках під текстом. В автоґрафі Б. зазначені акценти, які відмічуємо в текстї.

Автоґраф А. третої редакциї Довбуша складає ся з сїмох зшитків канцелярийного паперу і одного окремого лїнїованого аркуша, на якому приміщений наголовок і дїєві особи. До стор. 56. папір гладкий; дальше — лїнїований. Наголовок і дїєві особи повторені ще раз на стор. 5. і 7. автоґрафу А. — так, що сеся частина автоґрафу має дві редакциї: А. (а) та А. (б). Пізнїйша редакция (б) сеї частини автоґрафу А. має наголоси зазначені червоним атраментом. Цїлий автоґраф А. займає 126 сторін письма. Часто подибуємо печатку: »Товариство Руска Бесїда« в Чернівцях. На стор. 6. автоґрафу А (а) приписка: »Власність товариства »Руска Бесїда« у Чернівцех;« на стор. 2. автоґр. А. (б). приписка: »Власність лїтератýрного товáриства »Руска Бéсїда« у Чернівцéх. Улиця лелїйна, ч. 29.« Така приписка і в автоґрафі Б. Поправки роблені в автоґрафі А. по більшій части червоним, декуда чорним атраментом, рідко олівцем.

Автоґраф Б. збережений в переплетї, викінчений дуже старанно, гарним почерком, на білім папері канцелярийного формату займає 137 сторін письма „in folio“. Наголоси зазначені червоним атраментом. Місцями печатки: »товариство Руска Бесїда в Чернівцях«. Поруч дїєвих осіб бачимо приписки пороблені олівцем чужою рукою, (мабуть котрого з директорів тодїшного руського народного театру, що стояв під зарядом Біберовича та Гриневецького, де зазначено імена артистів, що мали-б відограти Федьковичеву траґедию. Приписки ті, споруджені т. зв. етимольоґічною правописию — роздїлюють ось як головні ролї траґедиї: Воєвода — Стечинський; Княгиня — Вішневська; Секретар — Плошевський; Олекса Довбуш — Біберович; Иван Довбуш — Клїшевський; Джімір — Гулевич; Лаґадин — Янович; Морган — Підвисоцький; Чора — Біберовичева.

Поруч автоґрафів маємо ще одну рукопись. Є се копія з автоґрафу Б. третої редакциї виготовлена Гулевичем, артистом тодїшного народного театру, призначена до сценїчного вжитку. Відпись

Digitized by Google

сеся була долучена до поданя зверненого на адресу галицького намістництва, де прошено о дозвіл виставляти Федьковичеву трагедию на сценї. У відповідь на се подане прийшло письмо дирекциї львівської полїциї — котре як інтересний історичний документ подаємо в цїлости.

C. K. DYREKCYA POLICYI
we LWOWIE.

L.: 22.761.

KLAUSULA.

Wysokie Prezydyum c. k. Namiestnictwa pozwoliło reskryptem z dnia 27. września 1888 l.: 10.511 na przedstawienie na scenie ruskiego teatru prowincyonalnego Biberowicza i Hryniewieckiego tragedyi Fedkowicza pod tytułem „Dowbusz“ pod warunkiem opuszczenia następujących ustępów i wyrażeń:

W akcie I. scenie 3. ustępu:

. . . . . від ляха дарів
Не потребуєш?

Довбуш.

Бо у нас не можна
Від ворога дари приймати.

Воєвод.

Як?
Ти ворогом мя звеш?

Довбуш.

А ти-ж не лях?
Не тих самих батьків ти син, що волю
Нам нашу зрабовали? від коли
Ми побережжє моря чорного
Нехали и в сих горах оселились,
То Гуцул волен був. Незнав він, що
Король, що воєвод, що пан, що шляхтич,
Бо сам си був и королем и паном
И судцев и не то. —

Секретар.

Як сміеш?

Digitized by Google

Воєвод.

Най 'го!
Лиш далї Довбущуку! Говори!

Довбуш.

Аж тут и Лях нїт вісти відки взяв ся,

i od słów:

. . . . приймив
За рідних вас у вольні свої гори.

Старий староста.

Позволь!

Воєвод.

Нехайте-ж 'го! лиш далї Довбуш!

Довбуш.

Але з ватер мисливских стали замки,
С товаришів кати, з братів тірани,
Що посїпак та драбів понаймали,
Аби дїдизного господаря,
Що в свій халаш за гостя вас приймив,
В ярем убрати та в рабский кайдан.
А ви ще хочете, аби вас гуцул
За друга свого мав? О воєводо,
Ви нас опришками та різунами
Та людоїдами звете; до кого
З обох нас, чи до ляха чи до нас
Та назва липне, світ колись осудит,
Але що гуцул — то за свою волю
Він вступит ся, хоть най там зараз знає,
Що, або лящке серце то невірне,
Або й послїдне щире гуцулске
Ме голе трепетатись на ножи,
Нам все одно!

udzi eż od słów:

Ляхи такі як ти, о князю, були,
То ми-б мечі
На плугове желїзо перекули.

w scenie 10., stronicy 19 ustępu od

И наш учитель на колегії
У єзуїцкі школї! О, о, о!
Що-ж був се за учитель! над усї
Учителї! А особливше всїх
Мене він поважав и жалував,
Для чого я у єзуїцкий орден

Digitized by Google

Не записав ся! Ба я-ж думаю
Що лучше єзуїтом ліськи бути,
Як ним лиш звати ся. Се й бувало
'Му кажу и довожу, що таких
Богато більше в світї, як тих званих,
А він регочет ся та моргає.

W scenie 11. wyrażenia:

єзуіцкий школяр.

w scenie 12. od:

»О, ти Боже провидїнне,
Ти зовсїм злишне, від коли Льойоля«

w akcie 3, scenie 2 słowa:

„капуцинів«

scenie 4.:

Як я тобі, що в тебе вкрав відцам,
То и то дароване.

А як я те, що другий в вас украв,
Дістав та вам віддав?

Секретар.

Гм, гм, гм, гм.
Тримавше в себе років кількасот?

w scenie 7.: »Ляцкий рабе«.

w scenie 10.: »а Рим старий не мае«.

w scenie 14.: »Кат всїх Ляхів —
Або то прелукаве ляцке сердце«.

w akcie IV. scenie 3 słów.: »сука«, »отсеї ржиці чорнов кровйов«.

w scenie 12. słów: »Божу голов«.

w akcie V. scenie 3 słowa: »пєйця«

tudzież pod warunkiem nie wykonania informacyi autora co do podnoszenia krzyża, i w ogóle używania krzyża na scenie, tudzież informacyi co do stroju sekretarza jako zakonnika, aby tenże nie miał na piersiach zawieszonego krzyża, a przy boku różańca.

We Lwowie dnia 5. października 1888.

Marynowski.

Digitized by Google

Письмо те показує нам, які уступи Федьковичевої траґедиї були р. 1888 проскрібовані, — та з якими цензурними умовами мусїв взаґалї числити ся Федькович вже тодї, коли свою траґедию з р. 1876 перероблював та приладжував у третій редакциї для сцени руського народного театру.

Digitized by Google

Digitized by Google

ЯК КОЗАМ РОГИ ВИПРАВЛЯЮТЬ.

Digitized by Google

Digitized by Google

ЯК КОЗАМ РОГИ ВИПРАВЛЯЮТЪ.

Фрашка в І. відслонї.

Вільно за Шекспіровою драмою: **Як пурявих уговкують**

НАПИСАВ

Ю. Федькович.

Digitized by Google

ОСОВИ:

КАТРЯ, ОЛЕНА, СЕНЯ — дівчата з Заставної.
ТОДІР ЛИХОВОЛЯ, їх отець.
ИВАН, СТЕФАН — парубки з Заставної.
ВАСИЛЬ НЕДОБРЮК, парубок.
ДМИТРО, ВЕКЛЯ — його стариня.
ГРИЦЬ, його слуга.
ДРУЖБА.
ПРОСАТАР.
— з Дорошівців.

Весільні гості, бояри, музики.

Дія ведеть ся то в Тодоревій то в Дмитровій хаті, то на базарі у Заставні.

Digitized by Google

I. СХІД.

Базар у Заставні. Серед базаря стоїть Василь.

Василь (співає):

Най ся-ж снить, хто си хоче,
Я тим голов не клопочу,
Тай не буду клопотати,
Бо ми воля не до-ката.

Дівка, як в вітця дівує,
То ніхто її не чує;
Така тиха та благая,
Що казав бись: вона з раю.

Та[1]) як рубом голов вкриє,
То казав бись, що їх три є;
Три чортики, ще й з лабами:
О, нераз ночуй за брамов!

Бо як стане тя лоточить,
То вивалиш тільки очи,
А як швидко де не бризнеш,
То й тусанів гарних лизнеш!

Хіба я отсе не правду кажу, чи що? — О, я о-перед такого великого панства бріхні торанити не буду, бо на другий раз сюда и зазирнути би не

[1]) В перводр. очевидно похибка: то.

Digitized by Google

прийшли, не то-що! — Дівка, доки не віддана, то сховає собі пазорики, неначе та кіточка; присягавбись, що там тобі и одної пазуриночки не має! — Та по весілю... Ох тобі лишенько!... покаже їх тілько, що лишь очи вивалиш як баньки. — Та я про себе не боюсь, щоби я їх борзо не поперетинав, бо мого батька не даром люде Недобрюком назвали, а син в батька вдав ся, та ще й як! — За тее-ж не хоче за мене в Добринівцьох й найпуща дівка піти, бо боїть ся. А я на-збитки сюди у Заставну пішов, ніби то на обзорини, може би хоть тут яке диво запопасти, богдай з одним оком. А про пазорики, як казав, мені не страшно, бо вмію гарно обтинати. А цит же: хтось иде? — Три дівці! — а які гарні та убрані! — мабуть не бідолахів дочки? Гм.

(Катря, Олена и Сеня надходять).

Василь.

День-добрий вам, молоді дівчата!

Катря.

Молоді чи не молоді, а тобі, смаркачу, засї нам день-добрий казати; бо ми з тобою на пиві не були, та ні в твого смутчого батька на храму, чорт його знає, хто він. А коли не знаєш, як таким цапам, як ти, у Заставні роги виправляють, то зараз видітимеш! — Дурною один! — пройдисвіт! — дражнипсів! (минають.)

Василь.

Гречне ваше слово, панночко! Привіт у Заставні не згірший, ніщо й казати; та за те мені вподобалась, що хоть свої пазорики не ховає, але по правді показує. Та діеьки; мені вподобалась без жарту! Ті прианахтемські пазорики на бік — дівка як вирмінка! (лоскає язиком). Та що би то за слава та за диво[1]) було, коли би я такій крали пазорики пообтинав, а то з коріньом? — Сміха на всю губу!

[1]) В перводр. похибка: зи дуво.

Digitized by Google

Сватаю, ей Богу, сватаю! — Та відки-ж я довідаюсь, чия вона? — От, слава Богу, — онде идуть Иван та Стефан, давні мої знакомі; они и знатимуть чия тото така гординя неприближуща. — Ходіть, ходіть братчики! (Иван и Стефан надходять).

Иван.

И слихом слихати и видом видати! Преціньхоть раз давний наш побратимко у нашу Заставну заблудив? Ми вже думали, що у військо бувши, нас зо шумом позабував? — Як нам ся маєш?[1]) Як живеш? — Чого так горіш неначе кропивою обжарений?

Василь.

Чорт йому! Такі то у нас дівки пекучі, що то й кропивп не треба не то-що! — Дала менї гарний добрий-день, нїщо й казати! — О, тота там, у серединї, що очи у її світять неначе дорогий камінь, чи що. Та коби хоть не така гарна та убрана! А то чоловіка аж скобоче, дивлячись! Як сю не візьму, то й женитись не буду — от-що!

Стефан.

Вовк шерсть тратить а натуру не тратить; який був давно палкий та прудкий, такий и тепер; и в військо нїчого з ним не порадили. — А гарна би то парка була, нїщо й казати! Она би до тижня по слюбови ходила з обломленими руками; а ти з розваленою головою, та видряпаними очима. Ха, ха, ха! Та коли лиш тебе кортить, то и сьогодня висватаєш, а старий тобі до гарця червоних, віна, ще й ноги цїлював би, не то-що; бо у нашому селї нема таких дурнїв, щоби їх кортїло, за мамону собі чорта на голову брати. — Ти думаєш, що я отсе жартую? — Старий при людьох казав, що хто би йому біду з хати взяв, тому від разу дав шість тисяч червоних, а худоби, кілько сам хотїти ме.

[1]) В перводр. похибка: маєм.

Digitized by Google

Василь.

Я сватаю! їй Богу сватаю, — дій ся Божа воля!

Иван.

Коли так, то будемо собі шваграми, усї три як тут стоїмо. Бо я люблю Олену, а Стефан Сеню. Старий би з радої душі їх за нас дав, але каже, що доки гризї з хати не збудеть ся, то й одну з молодших не віддасть. О таке-то, товаришу! — Та я се жартую, братчику, бо й хто би доброму чоловікови радив таку вязю собі на шию силяти? — Не аби побратимови, але навіть и тій нї, що в корчи сипить: бо ти не знаєш, брате, що то за вязя та що то за гадюка!

Василь.

Руку сюда, братчики, — ми до двох недїль шваграми! — Коли я козї роги не виправлю, то можете мене в горботку убрати та до жидівськоі дитини у мамки дати. — А тепер собі ще якої заспіваймо та гайда у старости! (Співають):

Кому дасть Бог в світї долю,
То не жаль 'му стратить волю:
Волю стратить, доля буде,
Так чинили з-давна люде.

А хоть жінка и полав,
То чоловік розум мав;
Мав розум, мав руки —
А ще де-що до науки! —

Бо то часом в часї слово
Уговкав чорта злого,
Та би жінку не вмирило?
То би було з дивен диво!

Бо ті жінки не такиї,
Як їх пишуть люде злиї,

Digitized by Google

Сли лиш дурнїв за ніс водять,
И лиш жусом верховодять.

Та хто їм ся вкаже паном,
Тому в свій час и снїданє,
И обідець, и вечера.
И порада люба щира. —

(Идуть.)

II. СХІД.

Кімната у Тодоревій хаті. Олена и Сеня входять з шитями и сїдають біля вікон.

Олена.

Ти не виділа учора Ивана?

Сеня.

Видїла на базарі; стояв з Стефаном та з тим Дорошівським парубком, що про його славлять, що дуже лихий. — О того коби то нашій Катрі, той би їй борзо роги виправив, не бійсь! Та ту мабуть и чорт з рогами не взяв би не то-що! А ми обі на віки нещасливі; бо батько присягав ся, що нас доти не віддасть, доки тої гризї з хати не збудеть ся. — Ох менї лишенько!... Пропали и ми дві, пропав и мій Стефан, пропав и твій Иван!... Всї ми пропали, а через кого? через одну змию!...

Олена.

Не журись, сестричко, може ще Бог змилуєть ся. Батько наш добрий; не зхоче чотири душі через одну язю тратити. А може найдеть ся ще такий божевільний, що біду візьме; бо батько казали учора на базарі при людьох, що у троє дають тілько віна що обіцяли, аби лиш хто такий відважний найшов ся, з бідою свій вік коротати, та свою голову товчи. А я буду батька просити, щоби и моє віно до Катриного доложили; може би хто борше

Digitized by Google

злакомився. Мій Иван у батька віна не бажає, лиш мене одну. Мій сизокрилий!... Тай про віщо би йому то віно и здало ся, такого великого богача єдинчукови?...

Сеня.

Хіба мій Стефан так не каже? — „Пане Тодоре“, — каже иноді до батька — „коли хочете, то я вам з моєї кишені даю зараз тисячу червоних, лиш не топіть нас двоє, не закопуйте нашу долю молоденьку, — гріх вам буде!“ Бо де-ж се є, каже, правда, в світі, аби через одну казюку, через одну вогняницю двоїм молодим вік занапастити? — Та що з того, коли батько як що собі у голов уклепають, то хоть би и сам Бог радив, то не поможеш! — Тілько того, що година наша бідна та нещаслива!... Та пазьмо сестричко, бо мені здаєсь, що вже йде наш кат, наше горе пекуче! — Так, она! — (Катра уходить).

Катря.

А що? — вишили по ручникови? — Та ви отсе нїчого и не вишили; ви сякі такі ледащиці ґаволовиці! — За те-ж вам отсе! та отсе! та ще отсе! — (Олена и Сеня утїкають).

(Кричучи.) Я вас учити му, як по цілій днині теленїти та гави ловити, а нїчого не робити! Приднахтемські чортові дочки! — Та же ви від мене більше кулачя та кочержаників звісте, як у вашого батька хлїба, що вас таких ледащиць вигодував, чорт зна', на що и кому? Але доки ще мене стане, то не мете ви мені гави ловити та про друків небилиці плести; не бійтесь, не хоче батько, то я вас учити му! — сякі-такі!...

(Тодір, що доси нишком у дверьох стояв, вступає.)

Тодір.

Що знов за примхи, Катре? — Чи ти вже не гадаєш, твою злість хоть одробиночку вгамувати? Чи ти хочеш твою долю на віки закопати, а мене без часу у гріб трутити? — Ох дочко, дочко! —

Digitized by Google

Схамени ся, доки ще час, аби віттак не за пізно було. — Коли Бога не боїш ся, то хоть людей стидай ся, нещаслива! — Ох, за що-ж то ти мене так побив та покарав, Господи милосерний!...

Катря.

Чорт хіба вас мордує та карає; — а я про ваші ханьки рук не загну, та не ждати му, аби менї хтось на голові кіля тесав; — то знайте! —А коли ще лїпше хочете знати, то вам скажу, що засї кождому мною верховодити, хоть би и вам самим! — От що! — Я вже не опелїнок! А коли сьте ваші донечки так розпустили, що нїчого би не робили, лиш цїлу днину у вікнї сидїли та за друками гави ловили, — то вирядьте-ж їх за ними; а як я котрого друка узрю, що ме сюди швендяти ся, то голову му провалю и донечкам вашим очи випарю окропом — висїли би їм ще сьогоднїшньої днини! (Иде.)

Тодір.

Або-ж се не кара Божа та не суд Господний упав на мене нещасливого?... Та кобих хоть знав, у кого біда вдала ся, така непевна, як гадюка? — Хиба-ж у чорта самого; бо люде приповідають, що він — щез би — полуденником перекидавсь та малі дїти у полуднїшню пору, коли люде при роботї лишуть саму дитнну в хатї або в поли, — підмінював. — Отаке підмінче и се и се мусить бути; бо мати покійна добра була, як та голубка, що мене такого нещасливого на тім світочку лишила! — Нїчого не приходить ся робити, як усьо лишити, а самому йти, куда очи видять та ноги несуть!... Хиба-ж би я був се давно вже не зробив?... Так менї жаль тих двох, що без моєї голови мусїли би у найми пти або від бідй світа ловити, так як я. — Та ще-ж одно спробую: розголошу у цїлому повітї, що хто її візьме, тому сей час даю увесь мій маєток, навіть вїно Оленино та Сенино, лиш аби нужди спекатись. Тим двом найдуть ся люде и без віна, бо добрі та любі як день любий; лиш тую

одну біду, ні мені продати, ні мені проміняти! — О, матінко Христова!... (чути сторожа). Хто там иде?

(Иван, Стефан и Василь входять).

Иван.

День вам добрий, батьку Тодоре! — Чого такі смутні та недовольні, бадечку? — Зза годї, ей Богу, зза годї! — Та коли ваша ласка буде, то ме від тепер за вас отсей наш побратим воювати. Ми и прийшли, щоб много не короводитись, з отсим гідним ледіньом, а нашим давним товаришом, на вашу Катрю в старости. — Що вона собі лихенька, то ми йому вже казали. Та йому се ще й радше; лиш тілько хоче, аби ви за мене дали Олену, а за Стефана Сеню, — тай за дві неділи весїля!

Василь.

Те так и є батьку, як мій побратим каже; бо Катря мені вподобалась, а за решту моя жура. Одно лиш то собі в перед виговорю, аби мені від вас ніякої перепони анї в якім небудь дїлї не було, що небудь би я робив; бо и я собі примховатий вдав ся, а може ще и вашу Катрусю перестиг, коби здорова була! — За сим словом прошу о вашу відповідь, батьку Тодоре!

Тодір.

Катрьо! (Катря уходить).

Я отсе тебе заручаю з цим парубком; — хочеш итп за нього, добре, а нї — то ти не моя дочка, а я не твій батько, и від сьої години щоб ти менї и на моєму задвірю не находилась! — Я до тепер суферяв усьому, як рахманин, а від тепер не буду. Не послухаєш моїх речий, дочко, то проклята єси від мене на афтемні дни! — Чуєш, дочко? — На афтемні дни! — Ходїм тепер, ледїнї, у сад дещо порадитись, а сї голубята нехай собі пізнають ся...

Digitized by Google

Стефан.

Любої розмови!

(Тодір, Иван и Стефан идуть.)

Василь.

Тай так, Катрусечко серденько; коли Бог поможе, то ми собі за дві неділї и в парцї? — А парка то буде, парка!... И чорти в пеклї завидувати муть, не то що; бо и я собі стільки примховатенький вдав ся, що моя Катрусечка дорога. — А се до доброї долї та до милого тривку конечне так и треба, аби обоє одної гадки були; бо що з того, що він буде сякий а вона така, або вона сяка а він такий? На таке тривале хиба жидівські харки метати! — Та то долечка щаслива, коли він собі острий, а вона собі ще острійша; він палкий, а в'на ще палкійша; він пруткий, а вона ще пруткійша. О, такий то тривок благослови Боже! — А не дай знов Боже, аби менї була дісталась дівчина тиха, млава, покірлива! — Я би години з нею не жив! — Остро, прутко, палко! — То и є, що є; — хиба-ж не так, Катрусечко серденько? Я читаю з личка твого пишного, що неначе ниток почервонїло; з очей твоїх ясних, що неначе у когута палають; з грудей твоїх лебединих, що неначе міх циганський ходять; з губок твоїх цукрових, що неначе варенницї віддулись, — що и ти тої самої гадки що й я! — Хиба-ж нї, Катрусю?...

Катря! (бє)

А щоби-сь таки від разу знав, якої я гадки, — то тобі отце! та отце! та ще отце! — Ти приднахтемський сину!

Василь.

А щоб и ти від разу знала, що я играшки з роду люблю, (бє) то тобі отсе! та отсе! — та ще й отсе, Катрусечко серце! — Таких играшок у нас в Дорошівцьох и сто раз на днину грають ся. Добре

Digitized by Google

що я знаю, що ти їх любиш; я перший їх завсігди зачинати му; а звуть ся вони у нас „коточі піжмурки“. — Такої любої розривки мабуть и в цілому світі не має, не то що!

Катря.

Коточі піжмурки? Ти коточий придатку! Ти опришку, убійнику! Ти — ти —

Василь.

Браво, Катре! Браво, лебідочко! Браво, голубочко, синогорличко! Коточі придатки и що там ще, усї дівчата, що хоть половинку, хоть третинку тої відваги, тої острої крови, тої прутченької мови не мають, що моя Катрусечка розумна, моя Катрусечка цікава, моя Катрусечка палка, моя Катрусечка игролюбива, моя Катрусечка чортополошенная; бо від неї би усї чорти утікали, окрім мене одного, що з радощів би зараз и кріз тую стелю скочив, за тее, що таку парку собі запопав, як само серденько його бажало! — О, не було й не буде такого милого тріваня на цілому сьому світі, як буде тобі зо мною и менї з тобою, Катрусечко моя принайлюбійша! — Хиба-ж така перла дорога мала впастись такому, якому тільки кужіль прясти та в понелї гратись? Менї! — менї одному сей дорогий камінь, Василеви Недобрюкови з Дорошівців! — Аж за дві недїли?... Не за дві недїли а за тиждень слюб, абих знав, що попови кавуш грошей виеиплю! — Козир-дївці козир-парубок! — До попа! — (Иде.(

Катря (плачучи).

Ох, та з котрого-ж то шпиталю божевільного мій бадечко другий божевільний такого варята запопав та на мою голов післав, аби мене так оббамбурив, як отсей то мене оббамбурив? — Ох, мої плечі, моя спина! А все наче то жартиком, наче то играшкою — Ох, ти доле моя тринещаслива!... А що мене найдужче їсть, то те, що за соромом нїкому и вповісти не смію, що я така оббамбурена,

Digitized by Google

а то би всї зо сміху повмерали! — Годиноньке моя чорнесенькая!... Се мене мабуть Господь Бог за мого бадечка побив, що я йому так корила! Та бадечко міг би мене був сам укартати, а не такому розбишацї в лаби давати!... Ох, моя спина, мої руки!... Се я мабуть умру з сього? — Та волїв би менї Бог смерть дати, ниж би я мала ити за такого чупрундиря! А мушу йти, бо нїщо робити... У хату мене не прийме и найблизша родина, бо всїм в знаки далась... Тепер маєш, Катрьо!... Нїчого; я за нього піти піду; та лиш на те, аби від мене другої днини в галайсвіта пішов, не питаючи навіть куда! — О! Я ще я! — Я ще Катря за себе!... Та як він мене ще раз так оббамбурить нежалуючи, що тодї?... Годино-ж моя гіркая! — Чому він там голов свою не вломив, відкіля його прианахтемська чортова мати принесла? Та ще-ж будемо видїти... (Иде.)

(Иван и Стефан входять.)

Стефан.

Я би був дав чортови и сто жидів, лиш абих був нишком при тому був, як ті двоє з собою розмовляли. — Такого мабуть и у Львові на театрі не показують, не то що?... Голубята, тай годі. Та коли він її ще так не прибрюкає, що ме його слухати, як цуценя, то я не Стефан! — Видїти меть ся!...

(Тодір убігає.)

Тодір.

Чудо, хлопцї! — Чудо!

Иван.

Та так борзо? — Таке дай Боже чути! — Я дива та чуда не одного ще сподіюсь, та щоби вже нинї! — Але-ж яке би се чудо було, батьку Тодоре?

Тодір.

Таке чудо, що Катря свого зарученого не може нахвалитись та навповідатись, який то він ро-

Digitized by Google

зумний, та який то він добрий, та який то він козир-ледінь! — Чудо, тай годі! — Або се хиба не чудо, що від коли увійшла у челядну хату, то ще нікого не била, на велику вдивовижу усіх наймитів та наймичок? — Лиш то мені дивно, що в одно по спині шкрібаєсь, неначе би — — Ну се вже мені сам Господь відкупителя з неба зіслав, не то що! — А дівки, як кажу, ваші; про віно вже згода, а тепер ходім у пивницю, коштуватимемо, котру би то бочку-дві меду та вина на ваші весіля виточити, бо — (всі три співають:)

В цілім світі така мода,
Що в весіля не пють воду,
А то з тої лиш причини,
Що є меди, що є вина!

Бо як трунку би не було,
То би люде в руки дули; —
Вода робить кров студену,
Глянь на жабу, на зелену! —

О, таке би и з нас сталось:[1])
У яри бих поскакали,
Та й там доти воду пили,
Аж би Німці нас вблупили.

Вітак[2]) наше грішне тіло
Всмажили би та й би з'їли,
А водицев запивали,
То-ж то в сало би й[3]) убрались! —

О, ни[4]) пийте, братя воду,
Хоть[5]) про ту одну пригоду:

---

[1]) Тут зачинає ся автограф.
[2]) В перводр.: віттак.
[3]) В перводр. пропущено: й.
[4]) В автографі первісно всюди стояло: ни, опісля попоправлювано чужою рукою на: не; так і в перводр. Ми привертаємо всюди первісний текст: ни.
[5]) В перводр.: хоч.

Digitized by Google

Щоби „кріку“ ни[1]) кричати,
Німці в сало ни вберати! —

(Идуть.)

III. СХІД.

(Світлиця у Нидобрюкові[2]) хатї. Дмитро и Векла уходя.[3]) Векла плачучи.)

Дмитро.

Ни будь дурна, стара, та ни плач! плач ни поможе. Сегодня соломяний парубок золоту дївку озьме, а ще такий, як наш Василь! — Ще ни трафив на свою суджену; да як трафить, то и ни схаменеш ся, коли вженивсь? — Коби тілько лиш грижі та жури мав на світї, як те, що Василь наш ни вженить ся, то би ще прожив яку днину на світї.

Векла.[4])

Тобі так говорити, а я мама!... Хіба я на то сина згодувала та его парубоцьтва[5]) діждалась, аби зза невістки на старости роках ни припочити? — Да то все ти винен, Дмитре, нїхто як ти! — Бо я тобі у в одно піла: від'учи та від'учи-ко ти хлопця від тої ярости такої! — а теперь довелось,[6]) що и найпуща дївка не хоче піти за него, бо боїт ся.[7]) А хоть після[8]) мої смерти и вженить ся: хто буде чужу дитину розуму вчити та добру наводити? Ох

---

[1]) В перводр.: не

[2]) В перводр.: Недобрюковій. В автографі е зам. и поправлено чужою рукою — очевидно редактора.

[3]) В автогр. дописано чужою рукою: ть.

[4]) В автогр. переч.: Василь. В перводр.: Векля.

[5]) „ „ ь; в перводр. отже: парубоцтва.

[6]) В автогр. переч.: маєш.

[7]) „ дописано чужою рукою ь; в перводр.: боїть ся.

[8]) „ було перв.: опісля.

Digitized by Google

пропаде мій синок любий, а то все через твої роспести нивчасні![1]) — Ох матер Божя!...[2])

Дмитро.

А я тобі кажу, стара, що він таку ще собі кралю запопаде, що и в світі такої ни було. Най-ко єго лиш трохи. Хіба и я такий ни був зá-молоду, пруткий та палкий? — А претці ми прожили красний вік з собою. И діточки згодували, и до людий привели, и маєтку чимало придбали. — А й ти з разу боялась за мене йти? — Да твій батько, Танасó покойний, царство єму небесне, розумніщий був від тебе: присилував тай от що! — а чиму присилував? — бо видів, що з мене господар буде. А розумних ще найдет-ца[3]) на світі, бо и Василеви нашему ни має догани, чорт єго ни взяв! хоть до якої роботи — він перший. А що собі розумний та на всі способи хитрий, того и наш діди ни потрафить, ни то що! — Да осьде він сам! — а який собі веселий!...

(Василь уходить.)

Василь.

Добрúйдень, бадечку! як днували? — а ви ненечко? — знов у плачах? — Да щоб ви вже тільки ни плакали, то вам скажу, що я уже заручений, а за тиждень весíля.

Векла.[4])

Ох синку мій! — де? в кого?

Василь.

Ни вгадали бе-сте поки світа! — У Заставні, у старого Лиховолї доньку!

---

[1]) В автогр. поправлено чужою рукою: невчасні; так і в перводруку.

[2]) В перводр.: Божа.

[3]) В автогр. поправлено: найдеть ся; так і в перводруку.

[4]) В перводр.: Векля.

Digitized by Google

Дмитро.

Ох мині лишенько! да чий[1]) ни ту...

Василь.

Ту Катрю злющу, хочите[2]) казати? — ту[3]) саму! Да у мене она ни буде злюща, того вам ручу, хотьби в ні ще раз тілько дітьків сиділо,[4]) кілько сидить.[5]) Ми вже сегодне навіть и прібку зробили, и ни згірше вдалась! — Коби лиш далї так, то вам ручу, що вздовж и поперек нїхто такої невістки ни мав и ни буде мати, як ви мати мете, лиш коли менї схочите[6]) першого тижня цїлу волю дати, ни питавше причини, чиму я сяк або так робю. А як тогди чудо ни мете видїти, то я ни ваш син, але жидівська панчоха! — Бо Катря ґаздиня на цїлу губу, и серце у єї[7]) добре, лиш що розвезена та роспещена без міри, а ту ваду ще можна у такої молодої дівчини поправити. Лиш,[8]) як[9]) кажу, коби ви[10]) хотїли мині йти попід лад,[11]) та мині в нїчим ни перечили.

Векла.

Роби, сину, що сам розумієш, ми тобі в нїчим перечити ни мемо. А коли ни зможемо з невісток удатись, то ми старі[12]) переселимось у старі

---

[1]) В перводр. хибно: да чи й не ту. Чий = чей...
[2]) В автогр. поправлено: хочете, так і в перводруку.
[3]) „ було первісно: тоту.
[4]) „ перечеркнено: було.
[5]) „ „ вже є.
[6]) „ поправлено чужою рукою: хочете; так і в перводруку.
[7]) В перводр.: ї.
[8]) В автогр. переч.: ви.
[9]) „ „ я.
[10]) Переч.: мині.
[11]) В автогр. переч.: хоть з разу вам и чудне здавати меть ся все що робити му.
[12]) Слова: ми старі — дописані в автогр. над рядком.

Digitized by Google

хати, старого віку добувати, а ти що собі вибрав, с тим и жити меш,[1]) коби лиш щастливо, матінко Христова!...

Василь.

Коли[2]) она ни ме мене слухати, як дитина, а ваші сліди продувати, то я ни Василь, але від жидівської бочки чіп! — А теперь з Грицьком порадитись, бо мині єго у моїм способі чимало треба буде. На сам перед з отцеї світлиці усе повиносити що й до разу, аби и стільчика в ній[3]) ни було, а сама аби така обшарпана та обдерта, як пуста корчма. — Грицю!

(Иде.)

Дмитро.

А я тобі ни казав, стара? — То мій син, бачиш? мій Василько роспещений!

(Идут у другий бік.)

IV. СХІД.

(Світлиця у Тодореві[4]) хаті. Три столи до троє весіль злагоджені. Цілий поїзд весільний уводить Катрю, Олену и Сеню в світлицю и садовить їх на посаг. Музики грають. Обходячи, кождий поїзд окроме, столи, співають:)[5])

Засияло срібло злото — до вкола,
Ой клони ся молоденька до стола,
Гой до стола, до покутя — низенько,
Буде тобі[6]) тяжко важко — в серденька.
Бо як прийде пан молодий з дружбою,
Возьме тебе молоденьку з собою.

---

[1]) В автогр. перв. було: меш и жити.
[2]) „ переч. Як.
[3]) Так в автографі; в перводруку: ній.
[4]) В перводр.: Тодоревій.
[5]) Така інтерпункция в автографі. Constructio cata synesin зам. кождий поїзд (= кождий із трех весільних гуртів) окроме обходячи столи — співає.
[6]) В перводр.: тебі.

Digitized by Google

Возьме тебе молоденьку в Божий храм,
Там ти будеш присягати[1]) к' образам,
Там ти будеш прицягати на віки,
Покотят ся дрібні слїзки — як ріки!

(Дарованє молодих.)

Тодір.

Иван та Штефан давно вже ждуть, а Василя ще ни маѳ. Що се може бути? — Чи він лиш ни думаѳ збитки з мене збити,[2]) а[3]) з мого[4]) дому сміх та поблїку,[5]) та ни прийти? — А може би це дивница[6]) була? — Як тої приповідки: від біди поли рубай та втікай! — Так донечко! так дитино моя люба! нихай теперь иде слава з нас обох: з мене за те, що я тебе маленьков у лїс вовкам ни занїс, а с тебе за те, що ни хотїла слухати моїх речий. Так донечко! так синку! — О, чиму Господь ни змилуѳт ся та ни озьме мене вже до себе!... Лїпше би мині в сирі[7]) земли гнити, ніж такого сміху діждатись!...

Катря.

Чосте хотїли, то й маѳте! Хіба у вас тілько розуму у ваші старі[8]) голові ни було, аби знати, що варият свічку ни засвітить а загасить? — Теперь[9]) зараз мині йдїт[10]) та ѳго ще красно просіт,[11]) бо ѳ правди, ще отце кеп з мене зібѳ! — Ох годино моя нещастлива, чого я діждалась!... Чого ще

---

[1]) В автогр. поправлено чужою рукою: присягати; так і в перводруку.
[2]) Слово: збити, — дописане в автографі над рядком.
[3]) В автогр. перед.: тай.
[4]) „ первісно було: моєго; поправлено рукою автора.
[5]) В автогр. над рядком перед. слово: пустити.
[6]) Перед. слово: яка.
[7]) В автогр. поправлено рукою редактора: сирій; так і в перводр.
[8]) В перводр.: вашій старій.
[9]) В перводр.: тепер.
[10]) „ йдїть.
[11]) „ просїть.

Digitized by Google

дожидаєте, тату? — таже йдіть, змилуйтесь, а то як стою, так зараз у воду булькну, де найглібше! — Матінко моя, на що ти мене на світ породила таку нищастливу!...[1]) Коби вже хоть прийшов, то єму и словечка ніколи нічо' ни скажу, ей Богу лиш най змилуєсь та прийде!...[2]) Що я теперь буду бідна та нищастлива робити?...

(Дружба убігає.)

Дружба.

Ни плачте, панночко, їде ваш молодий, да — шанувавше честні столи[3]) та дари Божі — борше на якого божевільного похожий, як на[4]) молодого, так гарно прибравсь![5]) — Одна нога в чоботі, друга в личанім ходаку; одна гача дублена, а друга сива; на лудині латка на латці, а на голові голомшива шапка, що ї[6]) матбуть у Садигурі на якімсь там жидівськім сміттю найшов. Замість манти якийсь подертий жидівський кафтан, а на руці у восьмеро гарапник, да такий уже, такий, що и чорт би від него розсівсь![7]) — За ним знов їде на ще страшнїщі[8]) дерлюзі єго слуга чи дружба, чи яке там диво, да так уже прибраний, що и страхопуд в городі єго би перепудивсь. А що вже ряди їм на конех, ряди!... мотуз мотуза ни держить ся, поводи клочанні, а стримені — гужевки з вербового пруття! — Ось він сам здоров, уже на подвірю'! — видіти мете, чи я брешу!

Катря.

(Бє дружбу).

---

[1]) В автогр. і перводруку поправлено: нещастливу.
[2]) Переч. в автогр.: най иде.
[3]) В автогр. було перше: столи честні.
[4]) Переч.: князя.
[5]) В автогр. було перше: прибрав ся; поправлено рукою автора.
[6]) В автогр. було первісно: їй. Опісля поправлено рукою автора: ѣ; в перводр.: ій.
[7]) В автогр. переч.; розсїв ся.
[8]) В перводр.: страшнїйший:

Digitized by Google

А за цю бріхню тобі отце! — та отце! — та отце! анахтемський сучий сину, нїчо' би с тебе ни звелось! — вудуде ти оден! — Циганчуку!

(Василь убігає.)

Василь.

Так, Катре! — браво Катре! — а бий же Катре! — що они, прианахтемські гарцизяки, тебе обсїли, ниначе[1]) пси кістку? — Це вїби они мають з мойов Катрусечков вінчатись, чи я? — А надвір мині, псярство! — а вон мині від мої лебідочки золотої!

(Бє всїх гарапником, да так, що найбілше Катри дістаєсь. Усї в[2]) ростіч.)

а преч мині від мої перли дорогої! — Ни бійсь серце! — ни бійсь сиза! я тобі нїчо' ни кажу![3]) — Ви мині до мої панночки любої? — Ходїм сиза! ходїм мила! аби ще прианахтемського[4]) попа в церькві застати!

(Тягне Катрю зза стола и тручає тусанами о перед себе).

Я їх понаучую! — ни бійсь!

(Вибігає. — За ним виводя[5]) Олену и Сеню з поїздом. Решта гостий лишають ся.)

Тодір.

Гості мої любі! гості мої дорогі! усе вам росповім що й до крихточки, лиш будьте ласкави, сим часом мині з'уважити, а ни так мині, як мої[6]) годний нещастливі,[6]) бо се так мусїло статись, я вже адогадуюсь, чиму навіть! — А кому по гарапникови дісталось, най буде ласкав приймити від мене по десіть чирвонних їднанки, або кілько сам хто

---

[1]) В автогр. чужою рукою поправлено: неначе; так і в перводр.

[2]) В автогр. перв. було: у; так і в перводруку.

[3]) „ дописано слова: я тобі нїчо' ни кажу — над рядком.

[4]) Се слово в перводр. пропущено.

[5]) В перводр.: виводять — так поправлено і в автогр. рукою редактора. Тут перед. в автогр. слово: Катрю.

[6]) В перводр.: моїй, нещастливій — так поправлено чужою рукою і в автографі.

Digitized by Google

схоче, лиш най вибачає, бо я цему и сам ни рад, як бих ни рад у пекло дістатись. Да що дружба наш так летить?

(Дружба убігає.)

Дружба.

Це би и на[1]) комедиї нїхто ни доказав, що там у церькві[2]) заводилось! — з роден роду нїхто такого нї чув нї видів! — Звінчали, як уже там звінчали, а по шлюбі[3]) каже[4]) благочинний на своє лихо до Василя: ну, поцїлуйтесь! — Господи!... як ухопить книгу, що там на пристільци стояла, як уцїдить благочинного по голові, аж у церькві загуло, ниначе в бубонь! Було нашему благочинному цїльоване!... А він як заверещить ниначе божевільний: „Що? (каже) то ти, старче загублений, маєш мене вчити, коли я маю з мойов Катрусечков цїлюватись?“ А на це як ухопить свічку, та благочинному до бороди!... Тілько щастя мають, що у вівтарь[5]) утекли, а то би були з бороди[6]) хіба мило варили! Але по тому що аж було?... Як вибіжить на двір! як вихопить ся на коня! а молоду о перед себе, та в заводи до Дорошівців як чкурне!... Що там бояри ни прося,[7]) ни моля,[8]) ни кланяють ся! „Таже хоть на годиночку ласкави будьте до тестїв?“ — Але де-ж там!... „Я (каже) ни дїля тестїв женив ся, але дїля себе, а вам від мене засї, коли ще ни хочите[9]) у десятеро тілько гарацників облизати, як облизали! — Чкурнув як вітер, а та

---

[1]) Переч. в

[2]) В перводр.: церькові.

[3]) В автогр. було первісно: слюбі.

[4]) Тут перечеркнено слова: на своє лихо.

[5]) В перводр.: вівгар.

[6]) В автографі перечеркнено: луг чинили та.

[7]) В перводруку: просять; так поправлено і в автографі чужою рукою.

[8]) В перводр молять; так поправлено і в автографі рукою редактора.

[9]) В перводр.: хочете.

Digitized by Google

Катря сердешна нїчо' ни кажи, лиш[1]) трясеть ся як та трепета в лїсї, и в вічи ёму глянуть ни сміє! — Да прошу гостий любих на дари вийти, бо вже їдуть молоді!

(Усї виходя.)

V. СХІД.

(Світлиця гола та обдерта у Нидобрюкові[2]) хатї[3]); окрім стола, накритого з усїлякими стравами, а нїчогісінько[4]) нима[5]). Кілька ніби то боярів чи дружбів, обідраних та шанталавих, уходя.[6])

Оден дружба.

Тут нам казав себе ждати, тут и ждїм та лиш дивім ся, що то с цего буде. — Таких весіль хіба лиш у божевільних шпитали або у Львові на театрі відгравають, а ни у розумних людий на Буковині, та ще й у таких заміжних газдів,[7]) як отцї? — Ей Богу шкода, що ни мав якого писаря, аби отцї всї чудасії начисто списав та у яку нибудь[8]) газету подав, на утіху всїм добрим людем письменним![9]) — Їдуть![10]) — ей Богу їдуть![10]) — Теперь[11]) у перше оближемо хлопцї гарапників! — да коби лиш ботацько, бо то за кождого обіцяв нам[12]) по чирвонному,[13]) а чирвонні[14]) сегодня ни валяють ся, треба

---

[1]) В автографі перечеркнено: тепеть ся. Тут покладено знак пропуску — і дописано під текстом: трясеть ся, як та трепета в лїсї и в вічи ему глянуть ни сміє.

[2]) В перводр.: Недобрюковій; так і поправлено чужою рукою в автогр.

[3]) В автогр. була похибка: окім, поправлена чужою рукою.

[4]) В автогр. нема перед сим словом протинки, перша-ж буква сего слова поставлена окремо: а нїчогісінько.

[5]) В перводр.: нема.

[6]) В перводр.: уходять; так поправлено і в автографі чужою рукою.

[7]) Пер. було в автогр.: газдий.

[8]) В перводр.: небудь.

[9]) Се слово дописане над рядком.

[10]) В автогр. уживає автор всюди букви ѣ для означення йотованого і: в автогр. стоїть отже: ѣдуть. В перводр.: їдуть.

[11]) В перводр.: тепер.

[12]) В автогр. се слово дописане над рядком.

[13]) В перводр.: червоному.

[14]) В перводр.: червоні.

Digitized by Google

їх закрірвати, хотьби и гарапниками. Тисніть ся лиш хлопці до купи, може би так ни болїло! — Да що: за волю Василеву ни жаль[1]) и в огонь скочити, ни то що гарапників лизнути,[2]) бо то побратим — пошукати! — Коби лиш ни отце приданахтемське весіля, чорт маттери єго з рогами! — До купи хлопці!

(Василь пхає Катрю о перед себе и входить.)

Василь.

Наперед рибочко! сміливо голубочко! тут твоя свїтлиця, тут красувати меш ся[3]) иначе[4]) та повна рожа в городї! — Сїдай лебідочко! бо я ще маю з отцими паничиками поговорити! А ви же де були, приданахтемської чортової маттери сини, біс батькам вашим у животи, — сїдай бо серденько! сїдай утїнко! — що ни вийшли против нас та нас ни зволичали та ни привітали, як закон велять? — Та бо сїдай зазулько! — За тее-ж вам — отце! та отце! — та...

(Бє на тлум, усї утїкають.)

а ви драптогузи! ви лихолатники! — Ви дїдоводи! ви песього батька сини! я вас буду вчити, як моїх приказів слухати! — Сїдай же бо душко, коли тобі кажу!

(Катря сїдає на землю.)

Гопадрали ви! я вас учити му! — може би ти що вечеряла, синогорличко моя? — Осьде — ох мині лишенько — а отце що мама таке наварила!? — Грицю!

(Гриць убігає, він мече всї миски з стола у вікна, у котрих и одної шибки нимає.[5])

---

[1]) В автогр. перечеркнено: лзя.
[2]) Перв. було в автогр.: ззісти.
[3]) В перводр.: красуватимешь ся.
[4]) В перводр.: неначе; так і поправлено чужою рукою в автографі.
[5]) В перводр.: немає.

Digitized by Google

Що мама отце наварила та напекла за керинню, що ми би від неї и до доби вигибли? — Хіба мама ни знає, що и моя Катрусечка палкої криви та що нам ни можна їсти ні мяса, ні з набілу, ні з хліба нїчо', хіба лиш одну натинку та чірок, а[1]) то такий ріденький, аби від одної порошиночки муки до другої була миля? — Запитай-ко ти[2]) в мами, чи она вже забула то кулачча та ті гарапники, що я учера їй надавав?[3]) — Окрім голенького буракового борщику и то нисоленого,[4]) аби мині до на весну нїчо' ни варилось!... а аж від весни вітак можна по деколи, да то лиш по деколи! натинки ни соленої по трішьки! — чуєш? — Руш!

(Грищь иде.)

А теперь[5]) спатоньки підем, моя сизокрилая, бо[6]) завтра рано до тестя на пропій!... Там то вже набудемось та нагуляємось до волї та вже до волї! а я собі аж три гарапники гадаю з собов взяти!... Лиш ни їсти мині там, душко, нїчого в світочку, що би могло тобі на кров зашкодити! — Ти вже чула,[7]) що? — Най другі собі напихають ся та нажльоґують ся, а ми собі будемо лиш чистенької та холодненької водички! А теперь підемо спати, моя перепілочко!

(Тягне Катрю з землї и кочує штовханцями о перед себе. Грищь уходить по хвили.)

Грищь.

Як він її тусанами та голодом насмерть ни заморить, то най мене зве, як хто хоче! — А що вже їй гарно постелив, то аж мині самому за нев банно! — на борону стара дірава веріточка, у зголови кулак: спи голубко, коли тобі голодні хочесь! — Та коби хоть давав спати? — А то в одно їй

---

[1]) В автогр. перечерк.: й.
[2]) В автогр. перечерк: ся.
[3]) В автогр. переречерк.: за такий самий спосіб?
[4]) В перводр.: несоленого.
[5]) В перводр.: тепер.
[6]) В перводр. пропущено: бо.
[7]) В автогр. переч.: першь.

Digitized by Google

торанить про горячу кров та про якийсь там палкий потрюх чи що, та в одно їй[1]) наказує, аби нїчого ни їла, бо и те, и те, и те[2]) могло би і зашкодити, одним словом: усе би їй[3]) могло зашкодити, лиш хіба одна вода нї. И то, каже, що ме ще ити[4]) до Садиґури до дохторя та питати меть ся, кілько води на днину можна пити, аби кров ни бурити. А в'на сердешна нї пари з уст! — лиш по слїзоньцї нищечком утерає, тай тількі. Я кажу: диво тай от що! — А там хто?

(Катря убігає крадьки.)

Катря.

Грицьку! Голубочку! коли в Бога одного вірує ш, то унеси що їсти, бо гину! — Таже я від учера и півкрішечки в устїх ни мала, ни то що! — Иди Грицьку! иди сизий! Нп забуду тобі, поки буду!

Гриць.

Є гусочка печена, коли позволите?

Катря.

Неси, доля би ти добра! неси любий!

Гриць.

А хлїбця якого? — чи житнього міського, чи може колачика пшеничненького?

Катря.

Що сам міркуєш, братчику, лиш неси вже! — Менї аж жовго в очех з голоду!...

Гриць.

А може би гусочки без колачика?

---

[1]) В автографі було первісно: їй; опісля перечеркнено рукою автора: є — і чужою рукою поправлено на: ій — для перводруку.

[2]) В автогр. перед.: знов.

[3]) В автогр. було перв.: їй — опісля поправлено автором на є = ї; в перводр. пропущено се слово.

[4]) В автогр. було первісно: що ще ити ме.

Digitized by Google

Катря.

Нихай буде и без колачика, лиш неси вже, соколику! Неси сизий!

Гриць.

Гм! — А може би то завадило на кров? — То хіба колачика без гусочки?

Катря.

Ох ти прианахтемський чортів сину!... То ни доста вже суферяю твоєму газді[1]) божевільному таке, що и своему батькови рідному з роду ни суферяла, да ще и твоїм кепам буду, ти жаборізе собачий, нічо' би с тебе ни вивелось? — Руш мині зараз с перед очий, бо хоть мині з голодів[2]) и ни до баталії, то ще тобі таких надаю, що й ни понесеш, старецької ти суки сину! — Ох ти святий отче Николаю, у бідах заступниче, мижи[3]) які божевільники я отце дісталась?...

Гриць.

А вам ще хотїлось[4]) гусочки? — Таже від нїчого в світочку так кров ни бурнть ся мат бути, як від тих прианахтемських печених гусок! Та ще й с колачиками.[5])

(Иде.)

Катря.

Чи се я ще Катря?... чи се я ще я!... Чи се ни кара велика Господня на мене упала, аби такі два гарцизники з мене до останнього збитки били?... А що мене найдуще гризе, то те, що в одно чи-

---

[1]) Перец.: дурному та.

[2]) Слова: з голодів — дописані над рядком.

[3]) В автографі поправлено чужою рукою: меже; так і в перводруку.

[4]) В автогр. первісно було: хотїло ся; так і в перводр.

[5]) Слова: та ще й с колачиками — в перводр. пропущені.

Digitized by Google

нить ся, що це все він лиш з[1]) щирісїнької люби для мене роспадаєсь?... И голодом морить!... И спати ни дає!... И все лиш про ту прианахтемську горячу кров торанить!... А я до того всего ще и мовчати мушу як та стїна, бо прианахтемський гарапник з руки 'му ни злазить!... Ох моя спина! мої плечі! — про тусани и ни згадуючи, бо їх нїхто и ни перерахував би!... Годинонько моя!... Утїкала бих[2]) до батька — так знаю, що мене на дорозї здогонить, а вітак... ни бійсь Катре, що гарапник ни мати мет-ця[3]) в роботї, а то ще як?...[4]) тай батько — чи би мене приймив, гадаєте? — Таже в'ни всї на мене зрадились, як одно ухо, а мині нїчо' ни осталось, як усему рабдати, та ще до того всего о перед людий свою біду и ни вказувати, бо би всї рзали[5]) як конї, зо сміху!... Хіба ти лиш оден мене поратуєш Николаю, великий чудотворче!...

Василь.

(Що стояв довгий час нишьком у дверех.)

Так Катрусечко! так єдина моя! — гарно так! Лиш до святого отца Николая молись та поклони бий, бо нїхто так як він на прутку та гостру кров ни помагає, а то від тогди, від коли якогось там анахтемського Арію у морду[6])так гарно уцїдив, що сердешньому кров и носом и ротом пішла. Я сам думаю єму за то молебень наймити. А теперь Катрусиночко ти моя, сонце зараз заходити ме, то-ж и поїдемо до твоєго бадечка на пропій!

---

[1]) В перводр.: из. Попередне слово: лиш — дописане в автографі над рядком.

[2]) В автогр. перечеркнено: утїкалабим.

[3]) В автогр. перечеркнено: ни мет ся мати.

[4]) Слова: а то ще як? — пропущено в автографі — а опісля поміщено у приписці під текстом.

[5]) В автогр. перечеркнено тут слова: рзали, кажу вам.

[6]) В перводр. рот.

Digitized by Google

Катря.

Ох мині лишенько!... заходитиме? — Таже оно теперь[1]) от що сходить?

Василь.

Коли бо я хочу, аби теперь[2]) заходило? — А доки ни заходити ме, то и до батька ни поїдемо! — От що! —

Катря.

То нихай же собі и заходить здорове, коли тобі лиш угодно! — Ох мині лишенько! — Пан вельможний далї и над сонцем старшувати ме!

Василь.

Ни то що над сонцем, але и над самим Богом! — Хто там знов?

(Старець уходить.)

Ох дивись, Катрусю серденько, яка дївчина красна? — ще матбуть лиш ти одна така!... Поцїлюйже її зараз та привічай мило, бо такої молодости,[3]) такої краси, матбуть и на світї ни має.[4])

Катря.

(Цїлює и обнїмає старця.)

Здорова була, дївчино! — Це вже и справдї я такої красної та вродливої панночки не бачила! — Чия ти сердёнько? — відки Бог провадить? — О щастливі ті родичі, що в їх дворі така ягідка румяная красовить ся!

Василь.

Чи ти, Катрусечко, лиш ни збожеволїла отце? — Відки тобі тут в Бога дївчина привиділась,[5])

---

[1]) В перводр.: тепер.
[2]) В перводр.: тепер.
[3]) В автогр. перед.: та.
[4]) Перв. було: и ни має на світї.
[5]) В автогр. було.: привиділась — опісля ъ перечеркнено.

Digitized by Google

коли отце старесенький дїдусь, що над гробом трясет ся?[1]) — Ох це все від тої гострої криви, чортяцї би була! — Зараз мині перепросити дїдуся шановного, що єго сердешнього так и перепудила!

Катря.

Прощайте дїдусю, бо це мині сонце так и сїйнуло в вічи, що мині здавалось, що це дївчина, а це дїдусь старесенький. Єй Богу, що то через сонце!

Василь.

Як ти, утїнко, брешеш! — А де-ж то сонце, коли то зіронька світовая?

Катря.

Читев то... зіронька світовая. Мині язик запутавсь.

Василь.

А то все через ту гаспидзку[2]) прутку кров! — Хто видів, аби це зоря світила, коли це сонїчко сіяв?

Катря.

Най буде совце, місяць, зоря, най буде промене и гарбуз або, що тобі[3]) самому угодно, лиш ходїм до батька, бо я тут з голоду зараз гину, проспаня та про тусани и ни згадуючи![4])

Василь.

Коли-ж бо мині така примха, аби дома лишитись?[5]) — Такої примхи у мене и сто раз на днину, а нїчим її ни вилїчиш, як великов прізьбою! — А то все через ту прианахтемську палку кров!

---

[2]) В перводр.: трясеть ся.

[2]) В перводр.: гаспидзьку.

[3]) В автогр. перечерк.: лиш.

[4]) Первісно було: згадувавше.

[5]) Переч.; зараз домів вертатись.

Digitized by Google

Катря.

Я прошу, Василю!

Василь

Ще краще!

Катря.

Василечку, я прошу!

Василь.

Та бо ще краще.

Катря.

Дорогий та любий мій Василечку, я файно прошу!

Василь.

А „пане" ні?

Катря.

Та пане мій дорогий!

Василь.

А в руку поцїлювати ні?

Катря.

И в руку поцїлюю!

(Цїлює.)

Чиму би я свого господаря у руку ни поцїлювала?

Василь.

Ти моя жоночка кохана!

(Цїлює Катрю гарне.)

Теперь[1]) до тестя на пропій!

(Василь пхає старцеви таляра тай идуть.)

---

[1]) В перводр : тепер.

Digitized by Google

Старець.

Коли ці обов ни божевільні та з якого нибудь шпиталю[1]) ни вирвались та ни втікли, то я ни старець, але від жидівскої цибулї фіст! — Ни богато бракувало, то були би мене на кружку дївков зробили, тай роби тоди що хоч, хоть по стїнах дерись!...[2]) Ісусе сине Божий, ратуй нас! — від голоду, від повітря, від труса, від води, від вогню![3]) а найпаче[4]) від божевільних, отаких як ці двійко — а́мінь!

(Иде).

VI. СХІД.

(Світлиця у Тодоревї[5]) хатї, до пропою прибрана Музики зачинають на дворі пропійньої грати, а пропій уводить ся як звичай з подвіря в світлицю и, столи обходячи співає.[6])

Хміль лугами, хлїб ланами! Ладо! ладо!
Будем братя пропивали!
Воли[7]) білі, конї гриві,
И дівчата чорнобриві! —
Воли сірі, конї карі,
В молоді в слюбні[8]) парі!
Воли мурґі[9]), конї с турків,
Хто ни вженивсь, того в дурні!
Воли соби, конї ворі,
В нас молода краща зорі!
Воли чалі, конї білі,
Всїгди пропій по весїлях! —

---

[1]) Перв. було в автоґр.: з якого шпиталю нибудь.
[2]) В автоґр. первісно: дересь — поправлено опісля чужою рукою на: дерись; так і в перводруку. Ми лишаємо поправку: дерись, бо форма дересь має иньше значінє.
[3]) Тут переч. слова: від води.
[4]) Переч. в автоґр. слова: за все.
[5]) В перводр.: Тодоревій; так поправлено і в автоґрафі.
[6]) Перв. було: и співає столи обходячи.
[7]) В перводр. хибно: волі.
[8]) В перводр.: слюбній; так поправлено і в автоґрафі.
[9]) В перводр.: мурті.

Digitized by Google

Тодір.

Весела вам розмова, панове пропійці! А вина та меду як ни достатчу,[1]) то бийте горн без милосердия, а про мене и всї шиби у вікнах. О... статчив би я ни тілько меду та вина, коби то я знав, як там моїй[2]) сердешній Катрі пропиваєсь!... Матбути це те[3]) цивo, що[4]) собі наварила, я тому ни винен.

(На дворі чути два набої.)

Що там знов за примха? —

(Дружба убігає.)

Дружба.

Чудо, батьку Тодоре, чудо! — від учора нїчо' тут и ни дієсь,[5]) як чуда! — іде ваша[6]) Катря з Василем, та як їдуть!... у препишнім нїмецькім ридвані, штирьма[7]) кіньми, а з[8]) панства молодих золото аж капає!... Да то ни велике чудо, бо с кого золоту и капати, як ни с такої богацької пари? — Да то чудо, що сидя собі у купцї та голублять ся, як синогорличок парка. Нїчо' ни дїють, як голубять ся,[9]) та цїлюють ся, та обнїмають ся!... А за ними, у другім ридвані, їдуть ваші свати, да такі вже веселі, такі!... ниначе[10]) закупили села! — Чудо[11]) тай годї! —

(На дворі чути другі два набої.)

А озьде в'ни сами здорови![12])

---

[1]) Пер. було в автогр.: достарчу.

[2]) В автогр. поправлено мабуть рукою автора: моїй; так і в перводруку.

[3]) Перв. було.: таке.

[4]) Переч.: як.

[5]) Перв. було: дїет ся.

[6]) В автогр. поправлено: ваша; так і в перводруку.

[7]) В перводр.: штирма.

[8]) В перводр.: с.

[9]) В автогр. поправлено чужою рукою: голублять ся; так в перводруку.

[10]) В перводр.: неначе.

[11]) Переч.: кажу вам.

[12]) В автогр. і в перводруку поправлено: самі здорові.

Digitized by Google

(Василь с Катрев, а Дмитро з Веклов уходя.)[1])

Василь.

Щастя, здоровя с пропоєм, панство молоді! — А ви, бадечку, як собі дужі? — А ви, братчики? — —

(Василь витаєть ся з усїма и сїдає собі коло Ивана та Штефана,[2]) а Катря коло Олени та Сенї. Катря зачинає зараз[3]) їсти и їсть, але все поглядаючи, чи Василь не видить,[4]) аж до кінця цего[5]) сходу а Олена и Сеня виходя пишьком[6]) зза стола и йдуть у поблизьку кімнату.

Славю[7]) Бога, що вас здорово та мирно усїх вижу!

Тодір.

Сїдай, сину мій, будь ласкав, а ви з нами, свати[8]) наші годні та дорогі! — Якого би тото винця вам, любі? волоського чи угорського? — Я знаю, що свашечка[9]) люба отцего[10]) солодкого позволя! — ану-ко зо мнов свашечко,[9]) тай ви сватку, за здоровя[11]) наших молодих! — да лиш бою ся, що моя Катря вам ниугодна[12]) буде так услугувати, як би то я рад, та як би моє серденько бажало! — А хоть и ни вдасть вам моя дитина яким словом, то змилуйтесь, майте увагу на ню! — она ще покорить ся. Як тої приповідки:[13]) „з молодого можна зробити и[14]) сякого и такого!“

---

[1]) В перводр.: уходять.
[2]) В перводр.: Стефана; так і поправлено в автоґрафі.
[3]) Переч: халасуючи.
[4]) Слова: але все поглядаючи, чи Василь не видить — дописані автором пізнїйше, над рядком.
[5]) В перводр.: сего; так поправлено і в автоґрафі.
[6]) „ і в поправцї автоґр.: пишком.
[7]) „ „ „ Славлю.
[8]) Переч. в автоґр. тестї.
[9]) В перводр. хибно: сватечка.
[10]) „ і в поправцї автоґр.: отсего.
[11]) „ „ „ „ здоровля
[12]) „ „ „ „ не годна.
[13]) „ „ „ „ як тая приповідка.
[14]) В автоґр. переч.: сято.

Digitized by Google

Векла.

А ми вам кажемо, сваточку[1]) любий, що ми з роду — ні Василеви лїпшеї[2]) долї, ні нам лїпшеї[2]) невістки у Господа Бога ни благали, як отце[3]) нам Милосерний дарував. И будемо ёму тим дуще дякувати, що то всьо, що про вашу Катрю люде[4]) славили, чиста ниправда. Бо такої тихої, любої, покірливої, услухинньої,[5]) прихильньої дитини и на світї ни має, ни то що...[6])

Дружба.

(що в одно Катри[7]) призерається[8]) та мимохіть глумить ся:)

Чудо, кажу вам, чудо!

Василь.

(що доси з Иваном та Штефаном[9]) ув одно нишьком[10]) розмовляв:)

Ти ни віриш, брате? — заложім ся!

Иван.

Я кладу сто чирвонних! —[11])

Штефан.[9])

А я двістї!

Василь.

А я вам кождому у двоє тілько, як утратю![12]) — Катре! —

---

[1]) В автоґр. перед.: тестечку.
[2]) Перед.: иншеї.
[3]) В перводр.: отсе.
[4]) В автоґр. слово: люде — дописане над рядком.
[5]) В автоґр. поправлено чужою рукою: услужньої — опісля привернено знов таку форму, яку ми друкуємо і яку бачимо і в перводруку.
[6]) В автоґр. було первісно: ни має на світї, як наша невісточка дорога.
[7]) В перводр.: Катрі.
[8]) „ призираєсь, — така поправка і в автоґрафі.
[9]) „ Стефаном.
[10]) „ нишком.
[11]) „ червоних.
[12]) „ і в поправцї в автоґр.: утрачу. В автоґр. перед.: пріграю.

Digitized by Google

(Катря тручає всіх, що коло неї сидя, и біжить до Василя).

Дружба.

Чудо! — а я ни кажу, що чудо?

Василь.

Та хустка, Катре, що ти нев підвилась, погана. Д' земли а нев, абих її и на очи ни видів! —

(Катря так робить.)

А теперь ще чобітьми ту хустку погану!

(Катря слухає.)

Дружба.

Чудо! — ей Богу — чудо! —

Иван.

Дружбо! —

Дружба.

Я в! —

Иван.

Иди, клич мині зараз мою жінку! —

Штефан.

Тай мою! —

(Дружба йде.)

Тодір.

И я вже скажу, що чудо![1]) — А и це[2]) що мижи[3]) вами? — чи лиш ни заліжка?

Василь.

Заліжка, бадечку,[4]) а то така: у кого з нас трьох жінка послухинніща?[5])

(Дружба входить.)

---

[1]) Ті слова дописані автором над рядком.
[2]) В перводр. і в поправці автогр.: се.
[3]) В перводр.: меже.
[4]) В автогр. перв. було: батьку.
[5]) Перв. було.: послуханнїщая.

Digitized by Google

Иван и Штефан.[1])

А що? —

Дружба.

Ни хочуть ити.

Иван и Штефан.[1])

Що кажуть? —

Дружба.

Кажуть, що тогди прийдуть, коли їм ся схоче, а ни тогди, коли вам забагаєсь. От що!

Василь.

Катре! — Біжи та прижени мині твої нипослушні[2]) сестри зараз тут о перед себе! — Що то мав таке[3]) бути?

(Катря біжить.)

Дружба.

Чудо! — таке чудо, що и святий Николай такого ни умалює!

Иван.

Це[4]) справді чудо!

Штефан.[1])

Велике!

Тодір.

Низмірковане!

(Катря уводить Олену и Сеню.)

Василь.

Тепер, навчи, Катре, твої сестри ледащі, як они мають своїх мужів слухати та шанувати!

---

[1]) В перводр. і чужій поправці в автогр.: Стефан.
[2]) Перв. було в автогр.: нипослухинні.
[3]) Перв. було такого.:
[4]) В перводр. і в чужій поправці в автогр.: Се.

Digitized by Google

Иван.

У мене витанувала а[1]) кармана сто чирвонних.[2])

Штефан.

А в мене двісті!

Сеня.

А ти[3]) в тристо дурень, на таке залежатись.

Олена.

А вашець у штиристо!.

Катря.

А ти за всі, твоєго мужя ни слухати! — Він оден тобі пан![4]) Він оден тобі закон! Він тобі и тато, и мама, и брати, сестра, и дружина, бо ти єму одному прицягала,[5]) а то до гробньої дошки.[6]) Добре тобі з готового и зварити, и спечи, и зготовити, да хто про тєв стараєсь? — ни муж? — Добре тобі в побиті[7]) хаті та у прибрані[8]) світлици гуляти, да хто на ню[9]) стараєсь? — ни муж? — Добре тобі в коралях та в намистах мижи[10]) людьми красуватись та чести приймати, да за кого отце?[11]) — ни за мужя?[12]) — А хто гримаєть ся дорогами та чужинами, аби тобі всього добра придбати? — ни муж? Або хто тебе від усілякої зниваги,[13]) від усілякої пригоди та напасти заступає: ни муж? — Ноги 'му мий та

---

[1]) В перводр.: с.
[2]) „ червонних; так і в чужій понравці в автогр.
[3]) „ пропущено слова: А ти.
[4]) „ пропущено слова: Він оден тобі закон!
[5]) „ присягала; така й чужа поправка в автогр.
[6]) В автогр. в слові: дошьки — буква ь після ш — дописана над рядком, опісля перечеркнена.
[7]) В перводр.: побитій; така й чужа поправка в автогр.
[8]) В перводр.: прибраній; так і поправлено в автогр.
[9]) Так в автографі; в перводруку: й.
[10]) В перводр.: межке; така й чужа поправка в автографі.
[11]) „ отсе.
[12]) „ мужа.
[13]) „ зневаги.

Digitized by Google

купіль пий твоєму добродітелеви, твоєму старанникови,[1]) твоєму заступникови, що про твоє добро день и міч журить ся,[2]) без устанку клопочить ся,[3]) аби тобі лиш добре було та аби твоя голова супокійна! — Може ти стараєш ся податком, або шарварком, або поголовщинов, або хлібом або солев? — О! сліди 'му продувай та пером коло него ходи, аби и пів мінути дорогого его[4]) припочивку ни забавити! — Жінка без мужа,[5]) то солома без колбся!

Василь.

(Мече від себе гарапник.)

Браво, Катре! браво, дружино моя люба! — Таким мужем и я тобі буду, а ти мині[6]) таков женойов, и буде світ нашему милому триваню завидувати! — Або хіба в де що кращого в світі, як де розумний муж и розумна жона о взаємне добро посполу стараютъ ся и таким способом свое и свої[7]) семі щасте фундують, котре то щасте є найкраще цего[8]) світа, бо благословенние[9]) Господне на нім полагає? — У сему житю, у сему світі є нужди много, жури много, лиха много, де чоловік, обмахуючись та обідаючись, сто раз на день кривавим[10]) потом[11]) обливаєсь: [12]) чи-ж ни має він хоть у своїм халаши,[13])

---

[1]) Перв. було: старункови.

[2]) Пер. було: стараєсь.

[3]) В перводр.: клопочеть ся; так і поправлено чужою рукою в автографі; первісно було в автогр.: стараєсь.

[4]) Тут перечеркнено зачате слово: суп (очинку).

[5]) В перводр. мужа; така й чужа поправка в автогр.

[6]) В перводр.: менї.

[7]) В перводр.: своєї; так поправлено рукою редактора і в автографі.

[8]) В перводр.: сего.

[9]) В автогр. поправлено чужою рукою: благословенне; так і в перводруку.

[10]) Так було первісно в автографі; опісля поправлено чужою рукою: крівавим; в перводр.: кровавим.

[11]) Так поправлено в автографі чужою рукою; первісного тексту під поправкою не можна докладно розпізнати; мабуть було: шітем; в тім слові буква і виступає виразно, закінчене слова — замазане.

[12]) В автогр. було первісно: обливає; опісля дописано мабуть чужою рукою букви: сь.

[13]) В перводр. хибно: халати.

Digitized by Google

хоть у своїй[1]) семї, хоть при своїй[2]) дружинї того щастливого[3]) куточка мати, де би міг, иниаче то зело згорене, на росї[4]) відволóднути? [5]) — А з другого боку: чи сміє муж або чи може він таке сумлїне мати, аби свою вірну[6]) дружину, що про єго вигоду щиро стараєсь, так занидбувати,[7]) як де які мужі чиня? [8]) — Хіба жінка вже невільниця вічна, аби муж по цїлих ночах корчмами та кат зна де сидїв, а она світа божего хіба тілько видїла, що в вікно? — а діждавшесь[9]) нарешті честньої своїй[10]) голови з похмілля[11]) — ще єго борбоси вислухала? — А вітак[12]) ще[13]) дивуєть ся, що бідна жінка збісноватїе!... Як би так с човіком хто обходивсь, то ни то що, аби збіснуватїв, а таки би зовсїм одурів! На відворот[14]) знов, як и жіночка[15]) лукава придасть ся, що чоловіка як та ржя зелізо доїдає, то учіть ся від мене, як козам роги виправляють!

(Усї плещуть у долони.)

Заслона паде.

---

[1]) В перводр.; своїй.
[2]) В перводр.: своїй.
[3]) В перводр.: щасливого; така й чужа поправка в автогр
[4]) В автогр. була первісно протинка після слова: згорене опісля перечеркнено її, а покладено після слова: на росї; ми за дер жуємо з огляду на зміст — первісну інтерпункцию.
[5]) Так в автогр.; в Сторонци — Путилові чув я иньший виговір сего слова: відвологнути (се є форма т. зв. »другого повноголосу«.)
[6]) В перводр.: вірню.
[7]) В перводр.: занедбувати.
[8]) В автогр. переч.: занидбують.
[9]) В перводр.: діждавшись.
[10]) „ своєї.
[11]) „ с похміля.
[12]) „ відтак.
[13]) „ ше.
[14]) Тут переч. слово: Да; слова: На відворот — дописано над рядком.
[15]) В перводр. хибно; жіночки.

Digitized by Google

Федьковичева »фрашка« »Як козам роги випрявляють« була мабуть написана в р. 1872. і надрукована тогож року в часописі: »Правда — письмо літературно-політичне, під ред. Д-ра Олександра Огоновского«, у Львові (Ч. V, д. 15 [27] серпня стор. 210—220; ч. VI, д. 15 [27] вересня, стор. 259—269; ч. VII, д. 15 [27] жовтня, стор. 305 — 310.) Твір сей вийшов також окремою відбиткою у Львові р. 1872, стор. 28. 8-ки.

Автограф цілої сеї драматичної фрашки неповний. Перші два »сходи« (з виїмкою кінцевих 3. строф) — не переховали ся. Були вони приміщені на 3-х аркушах. Почавши від четвертого аркуша, маємо вже автограф. Писаний він на 5-ох аркушах або 10-ох листах сірого канцелярийного паперу — і займає 19 сторін письма. — Атрамент фіолетовий. Почерк як у всіх автографах Федьковича виразний. У тексті бачимо поправки двоякого роду: одні походять від автора, другі мабуть від тодішнього редактора »Правди«. Сам автор всюди поперечеркував букву ъ, якої уживав на кінці слова — і декуди робив деякі зміни у висловах. Поправки редакційні відносять ся до правописі, — і по більшій части схожі з друкованим текстом. Лиш декуди пороблено поправки безпосередно в перводруку — а не в автографі. Усі ті зміни і поправки ми відмічуємо. Про правопись автографу говоримо в передньому слові.

Стор. 13. автографу перечеркнена олівцем — із приписков: »К. б. доси.«, а на стор. 14. подано рукою автора на ново наголовок фрашки з редакторською приміткою: (конець. Ті приписки пороблено з огляду на друкарню — і редакцию »Правди«. На порожній, 20. стороні послідного листу бачимо приписку: Автограф Федьковича »Як козам роги випрявляють?«. »Автограф Юрія Городенчука Федьковича писателя малорускога« — і підпис нечиткий — мабуть Л. Гузара. На стор. 13. зазначено, що автограф сей передав Науковому Тов. ім. Шевченка д. Роман Гузар, р. 1902.

Початок »фрашки« т. є. перші дві відділи друкуємо з перводруку, дальші з автографу.

Первовзір Федьковичевої фрашки, Шекспірова комедия, переложена П. Кулішем п. н. »Приборкана Гоструха« вийшла з передмовою і поясненями Дра Ів. Франка у Львові р. 1900. У передмові на стор. XIV. помістив видавець також замітку про переробку Федьковича.

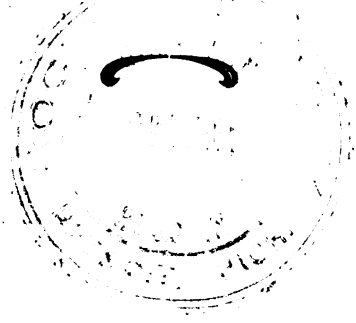

Digitized by Google

Друкарські похибки.

Стор.	Ряд.	Надруковано:	Має бути:
5	6 з дол.	що-б	щоб
8	8 з гор.	тодї	тогдї
19	6 з дол.	печеніжинскі	печиніжинскі
36	2 „	печиніжинина	Печиніжина
37	10 „	армашівну	Армашівну.
43	13 „	князь	А князь
53	24 з гор.	лековірну	легковірну
74	9 з дол.	стоїть	стоїт
113	6 з гор.	Єзуіт	єзуіт
121	4 „	помогай	помогай
127	12 „	твої, очи як	твоє очи, як
146	13 „	Подай, їх доле	Подай їх, доле.
159	11 з дол.	доушя	душя
160	5 з гор.	щ	щиш
166	12 „	черемшуї	Черемшу.
166	13 „	сегоднїшно	сегоднїшної.
190	8 „	пропалась	пропала'сь.
198	7 „	пропущено слово:	Джімір.
224	18 з дол.	тютости	лютости.
233	16 „	вистулає	виступає
246	9 з дол.	шабю	шаблю
249	11 „	смеркового.	смерекового
260	16 з гор.	о голов	О голов
269	3 з дол.	з'пиняєсь	з'упиняєсь
276	4 з гор.	роспускаєсь	роспукаєсь
296	1 „	враз вами	враз з вами.
298	20 з дол.	секретарь	Секретар.
326	16 з гор.	потеряв	потеря́в!
333	13 з дол.	ніжні	ні́жні

Digitized by Google

Стор.	Ряд.	Надруковано:	Має бути:
362	7 з гор.	Дзінко	Дзвінко
367	10 з дол.	коли́на́	коли́на
383	11 з гор.	Дванáця́та	Дванáцята
385	2 з дол.	тя́дне.	тя́гне.
388	14 „	як так та	як та
397	12 з гор.	просїт	простїт
407	11 з дол.	udzież	tudzież
420	17 з гор.	Катра	Катря
431	2 „	присягати	припягати.
431	3 „	прицягати	присягати.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

The borrower must return this item on or before the last date stamped below. If another user places a recall for this item, the borrower will be notified of the need for an earlier return.

Non-receipt of overdue notices does ***not*** *exempt the borrower from overdue fines.*

Harvard College Widener Library
Cambridge, MA 02138 617-495-2413

WIDENER
WIDENER
MAR 12 2008
SEP 10 2008
CANCELLED

WIDENER
WIDENER
SEP 10 2004
FEB 10 2005
CANCELLED
BOOK DUE

WIDENER
WIDENER
FEB 21 2008
SEP 10 2008
CANCELLED

Please handle with care.
Thank you for helping to preserve library collections at Harvard.

Digitized by Google